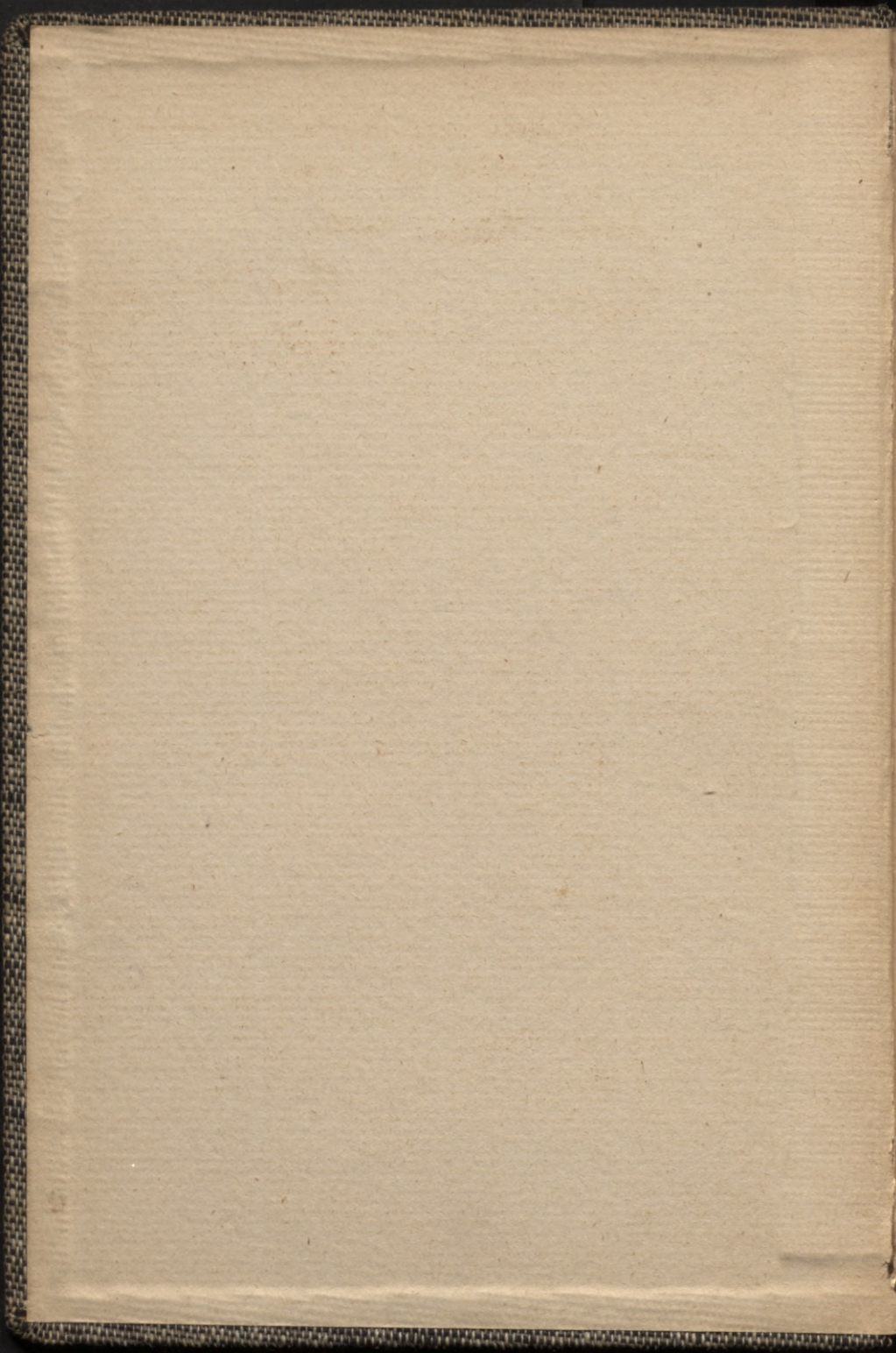

L 8
882

QUESTA SECONDA

DANTE

ESAGRETI CHELLA SECONDA

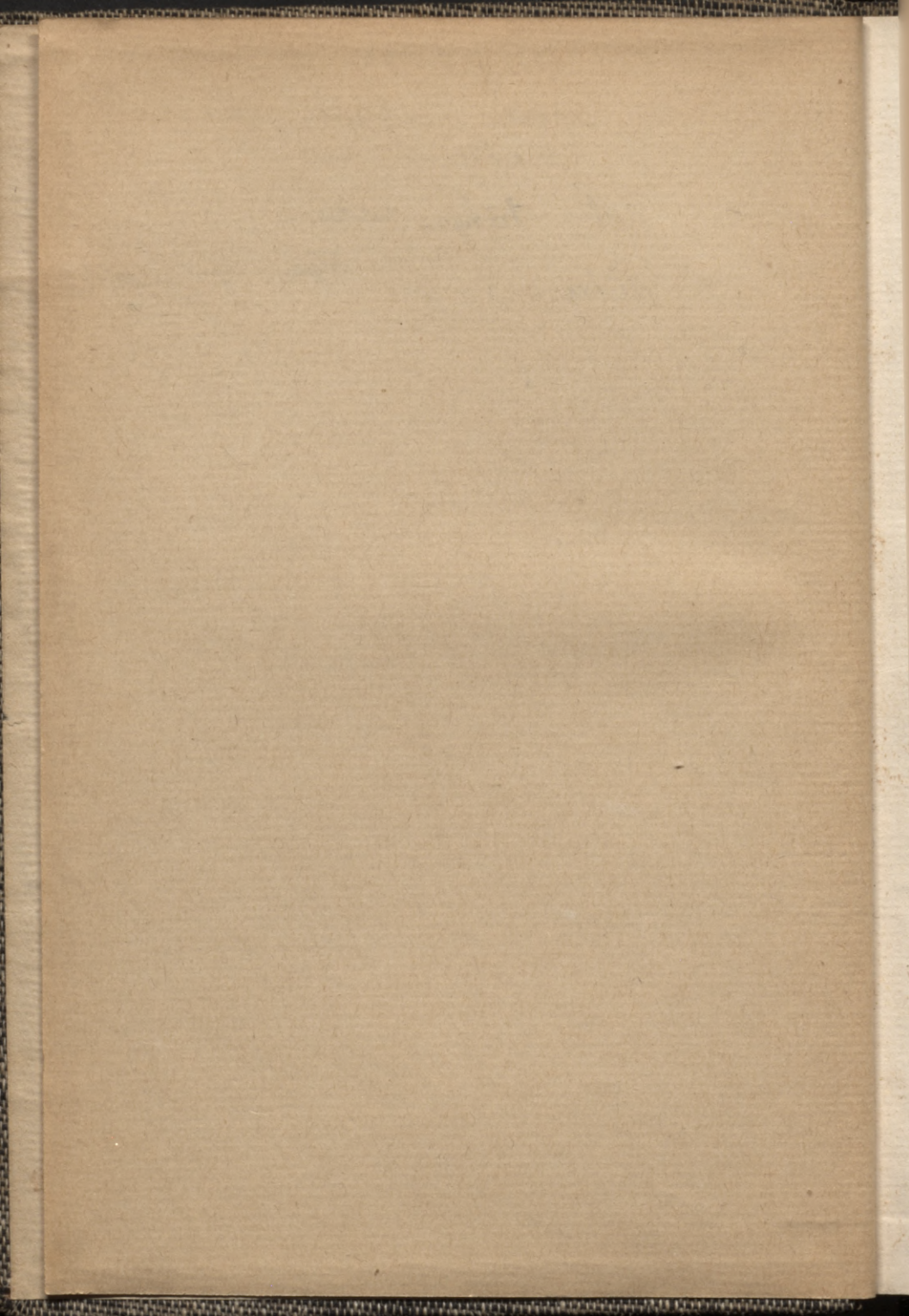
1937. g. 9. nov.

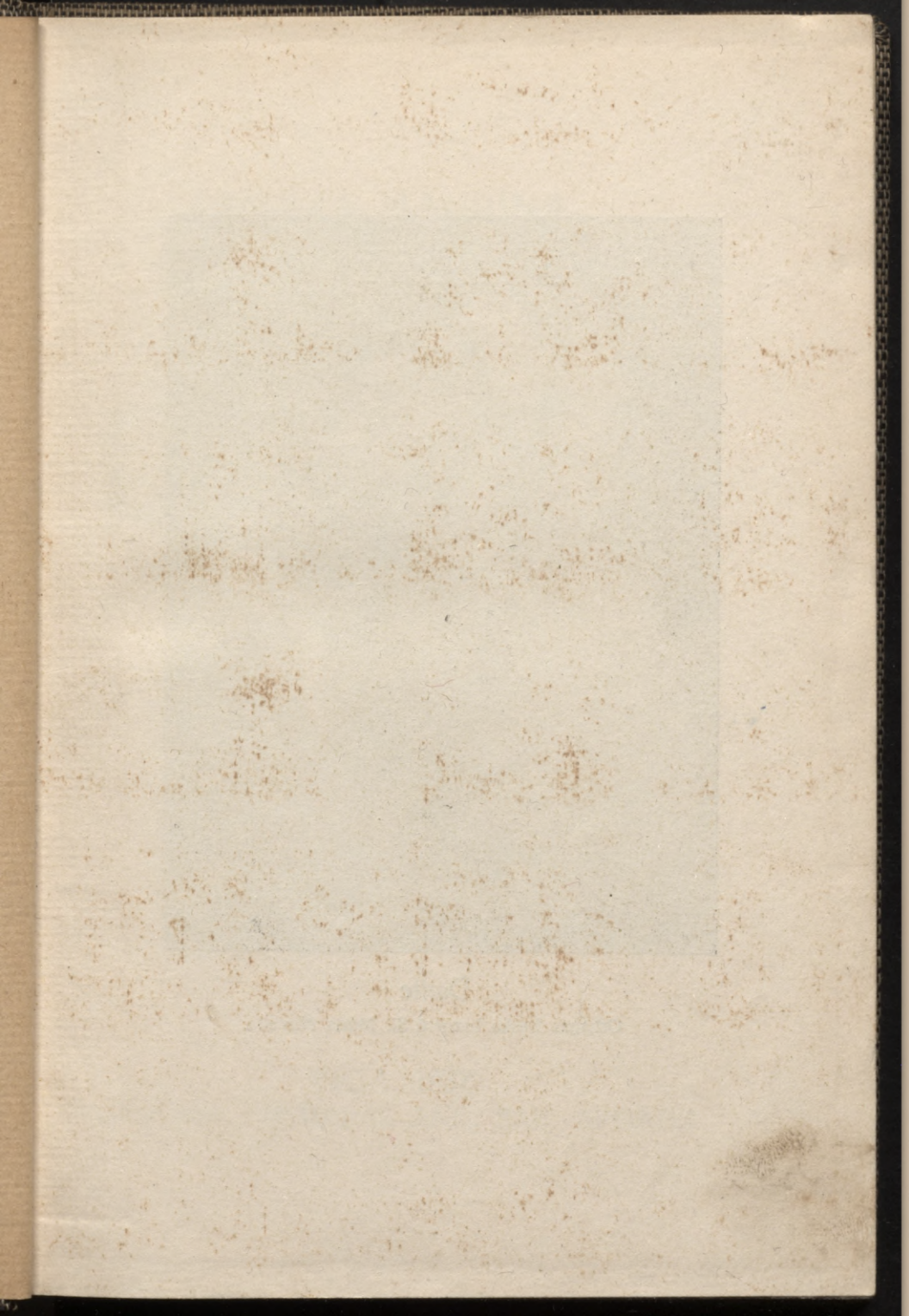
Savaļai miļājamai klases
biedzenei no

Rutes Trēnes, Edītes.

Pūta.

Ilgas. Snaidzītes

Dante

Orkaņas freska baznicā St. Maria Novella.

L 8
882

L
811

ZENTA MAURIŅA

DANTE

TAGADNES CILVĒKA SKATĪJUMĀ

RIGĀ, 1937
VALTERA UN RAPAS AKC. SAB. APGĀDS

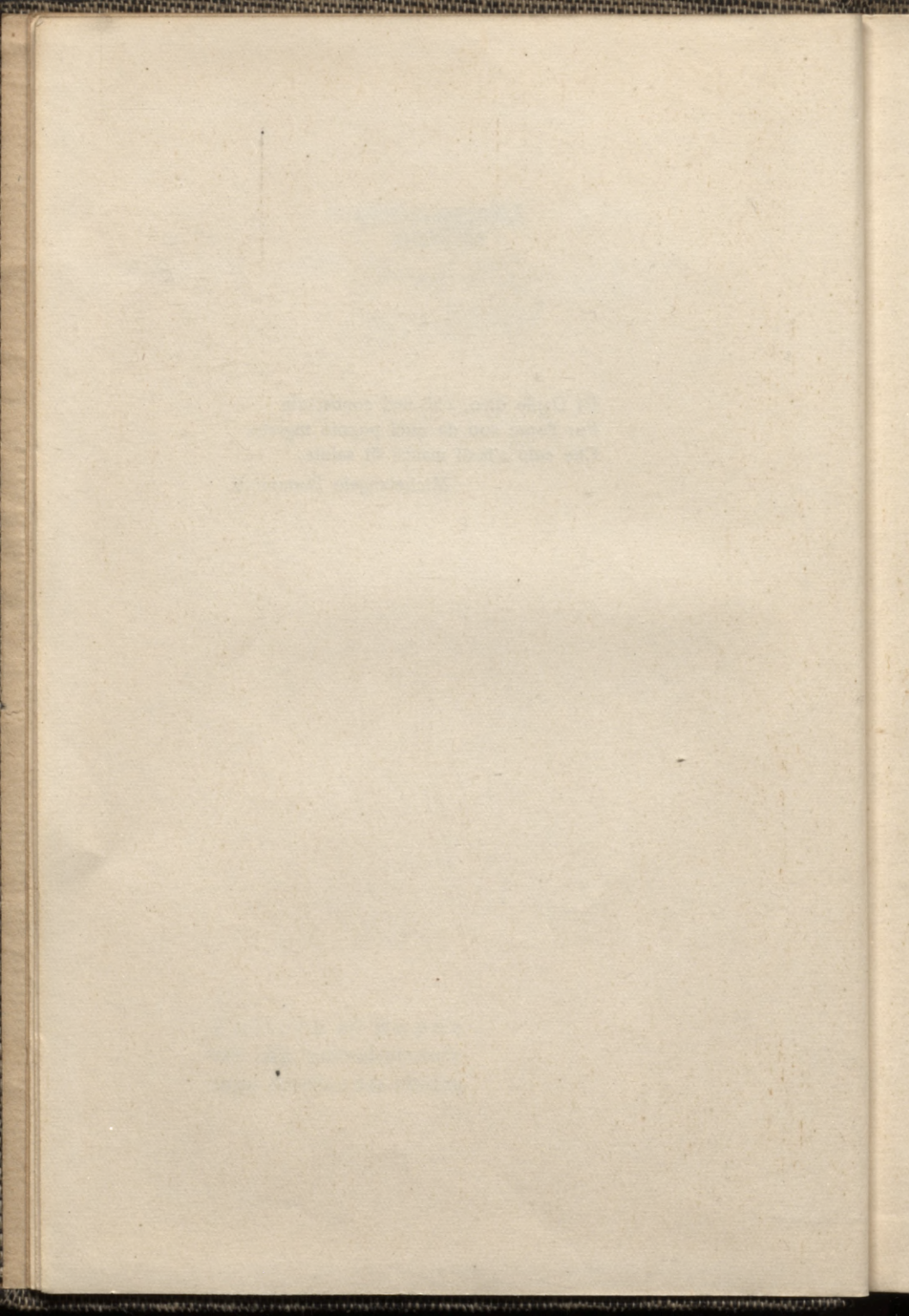
LATVIJAS NACIONĀLĀ
BIBLIOTĒKA

~~9A-11782~~
0300033141

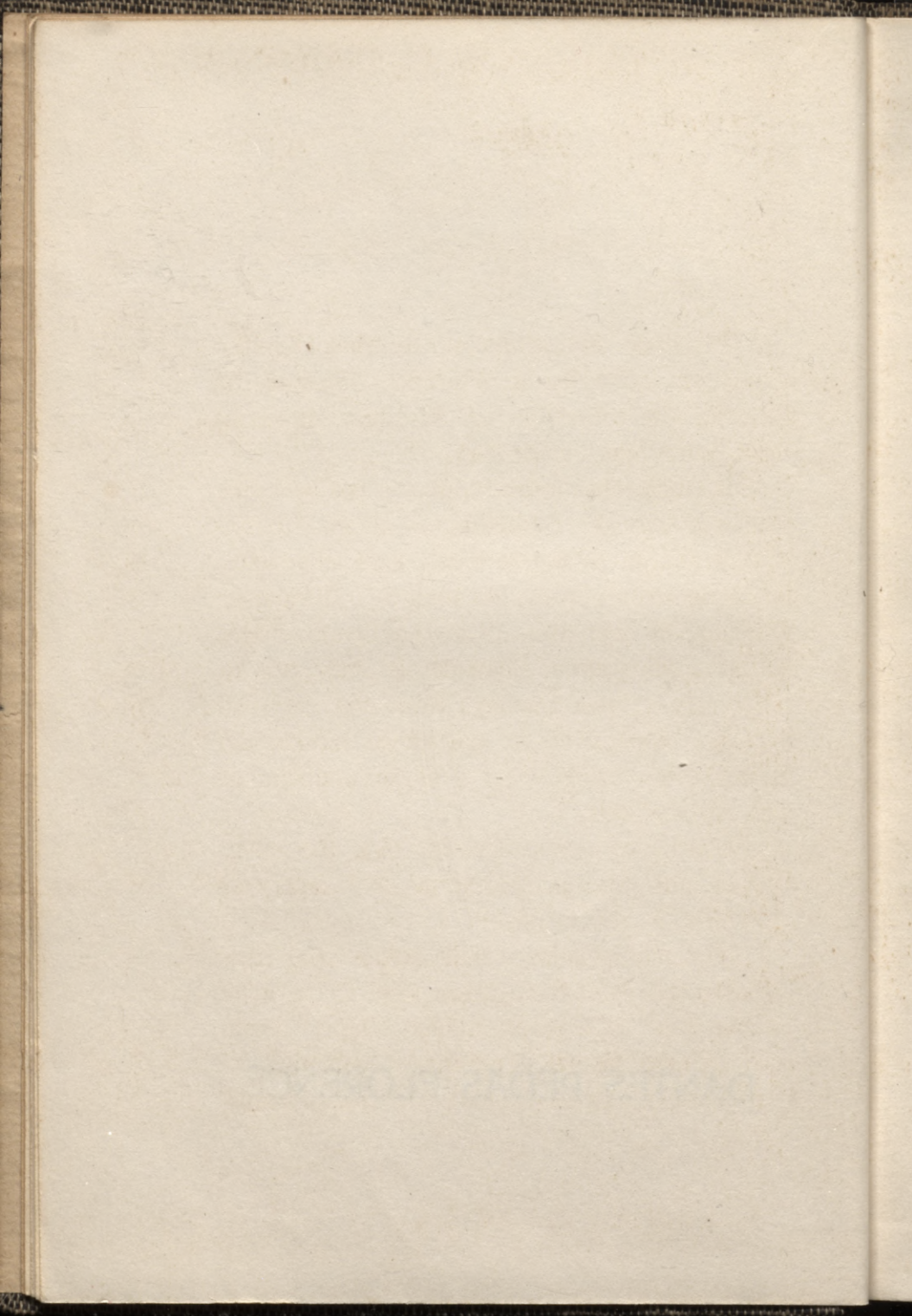
Valtera un Rapas
akc. sab. grāmatspiestuve
Rīgā, Brīvības ielā 129/133

Di Dante dico, chè mal conosciute
Fur l'opre suo da quel popolo ingrato,
Che solo a' iusti manca di salute.

Michelangelo Buonarotti.

DANTES PĒDĀS FLORENCĒ

I

Trīs lielas mīlestības ir radījušas Dievišķo Komēdiju: mīlestība uz Florenci, mīlestība uz Beatrīči un mīlestība uz Virģiliju, un grūti teikt, kuŗa bijusi visdziļākā.

Man bija jābrauc uz Itāliju, ne jau lai labāk saprastu Dievišķo Komēdiju, — tā visa uzrakstīta grāmatā, to saprot katrs, kam smadzenes domā un sirds vēl jūt, bet man bija jābrauc uz Florenci, lai iepazītos ar to, ko Dante mīlējis līdzīgi savai vismīļai Beatrīchei, lai redzētu Florenci, kas iegājusi Dievišķā Komēdijā nevis kā hērōiska tema, nevis kā patriotisks patoss, nē, visās Dantes vīzijās, visos mistiskos redzējumos viņa jūtama klāt.

Un tā es aizbraucu uz Fra Andželiko smaidā, Mikelandželo lieliskumā un Dantes tercīnu mūzikā ieburto pilsētu.

No Dantes laikiem maz palicis pāri: tilts Rubakonte, jeb kā viņu tagad sauc Ponte della Gracia, kur, kā leģenda stāsta, Dante pirmo reizi redzējis Beatrīči, un otrs vecais tilts — Ponte Nuovo (tagad Caraia), St. Kročes baznī-

cas augstie, tumšie mūri, kuŗas klusajā klosterī Dante mācījies, Bordželo, St. Miniato baznīca, Batisterio, ko Dante piemin ar tādu liegumu un vēl vienas otras ēkas daļas. Dantes laikā visa Florence bija ieslēgta augstos mūŗos, kuŗu atliekas vēl tagad redzamas. Kādas divdesmit piemiņas plāksnes apzīmē vietas, kuŗas Dante apdziedājis Dievišķā Komēdijā. Bet vai tas ir viss? Kad es tumšā, mīkstā nakti iebraucu Florencē, kad pāri šaurajām ieliņām velvējās debesis vijolīšu krāsā un vienā malā, līdzīgs dzeltānam krokusa ziedam. grāciōzi šūpojās mēness sirpis, man likās, ka katrs akmens šeit runā par viņu, dzīves uzvarētāju dziļā naktī.

Un tā tas bija arī nākamā rītā, kad es St. Miniato pakalnā lasīju visdziļākā kalnā kāpēja vārdus — „per salire al monte“ — lai kāptu kalnā, un sapratu, ka viņš savā Dievišķā dziesmā vairāk par visiem vārdiem iemilējis divus: salire (kāpt) un pellegrino (svētcelnieks).

Kad es no Mikelandželo laukuma skatījos uz šo pilsētu, kas arī grandiozitatē vēl ir grāciōza, kad es priecājos par Brunelleski veidoto vaŗa krāsaino jumolu, kas tik majestātiski atdalās no dzidri zilajām debesīm, ar kuŗām skaidrumā sacenšas Džoto starojoši skaidrais, četrstūrainais tornis, un pelēki zaļgano Arno upi,

kas, savu krāsu aizņēmusies no sudrabaini zaļajiem olīvu kokiem, visai apkārtnei piešķir sudraba mirdzumu, — es savā sirdī skaitīju Dantes Paradīzē teiktos vārdus: „O luce eterna“ — ak, mūžīgā gaisma, kas pati sevī mīti, tu smaidi tam, ko pati radījusi, — un nekad es mūžīgās gaismas tuvumu tik intensīvi neesmu pārdzīvojusi. Tai brīdī es dziļāk kā jebkad jutu, ka elpoju to pašu gaisu, ko elpojis Dante, vieglās uztraukuma trīsās es skurbu tai pašā skaistumā, kurā skurbis Dante, un šis gaiss un šis skaistums man nebija svešs — es viņu biju elpojusi dievišķās tercīnās, neskaitāmas reizes tas mani ar savu spēcīgo ticību bija glābis neticības stundās.

Kas uzkāpj St. Miniato kalnā, tas savu smagmi atstāj lejā, tas tic skaistuma atpestītāja spēkam, un vai paradīze ir kaut kas cits?

II

Es uzmeklēju vietu, kur Dante 1265. gadā dzimis: via Dante Alighieri atrodas Casa di Dante, veclaicīgajai mājai pielikta marmora plāksne:

„... io fui nato e cresciuto
sovra 'l bel fiume d'Arno alla gran villa“.
(E. XXIII, 94—95.)

(Es esmu dzimis un uzaudzis lielā pilsētā, kur
skaisti aiztek Arno.)

Šo māju pilsēta uzcēlusi tai pašā stilā un
veidā, kāda tā bijusi Dantes laikos, drūma un
šaura, ar maziem aizrestotiem lodziņiem, tā vai-
rāk atgādina cietumu nekā cilvēka mitekli. Bet
varbūt šais istabās pietika gaismas, jo saule lau-
kumos tā žilbina, ka acis sāp. Dantes mājiņas
tuvumā atrodas maza St. Martino del Vescovo
baznīca, pie kuŗas piederēja Aligjēri ģimene, un
drusku tālāk — St. Margarita, pie kuŗas drau-
dzes piederēja Beatriče Portināri. Kāds saules
brālis, redzot, ka es meklēju Dantes pēdas, pie-
ceļas no akmens kāpnēm un, roku pēc maksas
izstiepis, naivā un laipnā melīgumā stāsta, ka
šai baznīcā Dante salaulājies, un stāsta to tā,
it kā pats šais svinībās piedalījies. Via Tavo-
lini, via di Terma un citas mazas mitras ieliņas
ar specifisko Florences smaržu pēc vīstošām
sahnēm, sapuvušiem saldiem augļiem, sausiem
lavendeļa pušķiem, vīna un spageti, ir tik šau-
ras, ka no viena mājas loga var noņemt puķu
podu, kas atrodas ieliņas pretējā pusē. Lai re-
dzētu zilo debesi, galva jāatliec atpakaļ, tik
cieši nami piespiedušies viens otram. Redza-
mas tikai namu fasādes, debesi vēl aizēno jumti,
kas izvirzījušies pāri sienām kā mūsu vecajās

klētīs un ļauj florentiešiem lietainās dienās ar sausu galvu aiziet uz tuvīno baznīcu. Cik šauras bija tās telpas, kuŗās radās gigantiskas domas! Toreiz, kad gara spēks bija tik liels, ka mēs tā priekšā varam tikai galvu noliekt, sauli nelaida dzīvokļos, un šai ziņā nabaga un bagātā dzīvojamās telpas ne visai atšķīrās. Jau no paša sākuma greizo ieliņu vēl greizāku padara greizās, bez noteikta plāna celtās mājas, kas ieslēdz akai līdzīgu sētu. Kāptuves reti iebūvētas iekšpusē, parasti tās pielipinātas ārpusē. Es ieeju kādā vecā mājā, kas uzglabājusies vēl no Dantes laikiem. Šķērsbalķu veidotie griestu laukumiņi greznoti ģerboņiem, sienas — izgleznotas vai arī segtas dārgiem zīda un vilnas audumiem. Mēbeļu ārkārtīgi maz. Gaŗš galds, vēl kāds mazs galdiņš, bagātiem audumiem segti soli un šķirsti, pēdējie derēja gan mantu glabāšanai, gan sēdēšanai. Cik asi ar šīm askētiskajām telpām kontrastējuši cilvēki savos košajos tērpos! Kurināmās ietaises — vispirms parādījās kamīni — toreiz pat pilīs bija ļoti retas. Stikla logi tikai pilīs un baznīcās, bagātnieki mazo lodziņu aizklāja ar eļļā mērcētu drēbi. Durvis un logus neslēdza kārtīgi, un tiešām nesaprotami, kā Dantes laika biedri izturē-

juši aukstās novembra un decembra dienas, kas vēl tagad Florencē ne visai tīkamas.

Mainās ārējie apstākļi, bet cilvēka dvēsele paliek tā pati, — Dantes istabā es nevarētu dzīvot, bet viņa dvēseles mājoklī es atradu dzimteni.

*

*

*

Kas ar Dantes tercīnām sirdī aiziet uz St. Kroči, mistiskā satrauksmē jūt, ka var aiziet pie kāda ciemā, kas jau pirms 600 gadiem atstājis šo zemi. Baznīcas laukumā ir Dantes piemi-neklis: saīdzis, drūms, svešādu skatu viņš raugās cilvēkos. Viss viņa stāvs pauž pārmetumu, rūgtumu un nogurumu. Baznīcā viņam par godu uzstādīts krāšņs sarkofags, bet viņa pīšļi atdusas Ravenā. Sāpīgi domāt, ka Dantes sarkofags, kas atrodas starp Mikelandželo un Viktorio Alfjēri, ir tukšs. Šai sabiedrībā viņš labi justos, jo visdziļāk viņu sapratis Mikelandželo, viņam veltīdams dzeju:

„Cik liels viņš bij, nevienam neizteikt,
Par gaišu akliem viņa spožais mirdzums.
No tūkstoš liecībām ir patiesa šī viena:
Neviens tik netaisns nav trimdā dzīts,
Neviens nav lielāks dzīvojis virs zemes.“¹⁾

St. Kroče, šai nemirstības baznīcā, balto sarkofagu marmors iespaidīgi mijas ar tumšām gleznām virs altāriem un kontrastē ar raibiem, dzīves priecīgiem logiem. Uz katra altāra galdaņa ap krustu aizdedzinātas 6 lielas, dzeltānas sveces. Viņu plīvas sajaucas ar raibo logu gaismu un izceļ piligrimu no reālības robežām. Tur logos zāle ir jautrāki zaļa nekā zemes virsū pirmās pavasara dienās. Aureola ap svēto galvām mirdz spožāk par zeltu karaļa mantu kambaros, un svēto kājas ir ieautas sarkanās kurpēs, kuŗu purpuŗu darinājuŗas ne tikai cilvķeku rokas vien. Vai ŗie nereāli mirdzoŗie logi tumŗajā baznīcā savu melōdiskumu nav guvuŗi no gariem, kas tik intensīvi mīlķjuŗi dzīvi, pazīnuŗi tās skaistuma un cieŗanu bezgalību un taŗad sarkofagos sabirst pelnos un putekļos? Es ilgi apstājos pie Leonardo da VinĶi plāksnes, un saldās melōdijas zuz tur, kur rakstīts viŗa, melōdiju diŗmeistara, Verdija vārds.

Dŗoto, tikai vienu gadu jaunāks par Danti, drosmķ un spķkā viŗam līdzīgs, ŗai baznīcā, kapellā Bardi un kapellā Peruci (Peruzzi) gleznojis freskas. Ar Danti sākas jauns posms itaļu literāturās vēsturķ, ar Dŗoto — jauns posms glezniecībā: viŗŗ lauzā sastinguŗo baznīcas tradīciju, bizantieŗu stingumu pārvērŗdamŗ kustībā

un savām madonnām piešķirdams agrāk nepazītu cilvēcīgumu. Kā Dantes dziesma savā tīrskanīgumā pārskan visas pārējās itaļu dziesmas, tā Džoto tornis paceļas pāri visām Florences celtnēm. Kas viņu tumšzilajā naktī kā baltu brīnumpuķi redzējis uzdziedam pie tumšajām debesīm, vai saulainā dienā žilbinoši vizam, tas zina, ka abi šie itaļi savas skaistuma vīzijas iekala stingrās formās. Viņi abi atrisinājuši mākslas lielo noslēpumu, kur gara spēks iznīcina vielas smagmi. Viņi abi bija draugi, un abi mīlēja svēto Frančesko no Asīzes, kuŗa dzīvi un tēlu Dante iemūžinājis Paradīzes XI dziesmā, bet Džoto to gleznojis St. Kročes un Asīzes baznīcā, pēdējo pārvērdams par Frančesko dzīves bilžu grāmatu.

Dante savu apbrīnu draugam Džoto, kuŗa priekšā pārējie mākslinieki „kā ēna zūd“, izteicis XI Purgatorija dziesmā, bet Džoto gleznojis Danti — un tā vienīgā autentiskā ģimēne — kapellā Bordželo Podestā pilī, kur tagad atrodas Nacionālais mūzejs. Šai drūmajā ēkā, ko, pēc Vazari ziņām, sākuši celt vēl pirms Dantes dzimšanas, reiz bijis ierīkots inkvizīciju moku rīku mūzejs, un kaut kas no šīs nežēlības vēl lidinās tumšajās apakštāva telpās. Mani šai mūzejā visvairāk saistīja Dan-

tes attēli, kaut gan pils pagalms un Donatello statujas ir apbrīna cienīgi. Džoto gleznotā freska gadu simteņos izbālējusi, bet tomēr tai vairāk dzīvības nekā visos pārējos Dantes attēlos, un tas laikam tādēļ, ka vienīgi Džoto Danti personīgi pazinis, pārējie veidojuši viņa seju kā iztēlē to redzējuši. Kad Džoto gleznoja Danti, Beatriče jau bija pavizējusi dievišķā dzejnieka ceļā, un toreiz viņš vēl nezināja, kā sāp. — Ilgi es skatos savā lielajā draugā — sarkans tērps, sarkana galvas sega, viegli uz augšu pacelta galva. Sejā vēl nav krunku, mandelveidīgās, lielās gudrās acis vēl netumšo asaru pēdas, maza, cieši aizslēgta mute, apakšējā lūpa drusku izbīdīta uz priekšu, kaut kas ļoti aristokratisks un dižs ir viņa veidojumā; tā izskatās cilvēks, kas vairāk dzīvo sevī nekā ļaudīs; tik mierīgs, savas vērtības apziņā paradīzes gaismā var raudzīties tikai tas, kas dziļi sevī pārlicināts, ka iekšējs cēlums ir atslēga paradīzes vārtiem. — Tai pašā mazajā kapellā, ko varētu saukt par Dantes kapellu, ir arī viņa nāves maska.²⁾ Nogurusi un negribīga ir viņa mute, pārāk ilgi viņš ēdis rūgto trimdinieka maizi un pārāk stāvas ir bijušas kāptuves trimdā. Izmocīta cilvēka seja, kas līdz pēdējam mirklim ir cīnījies, kam nekas

nav palicis aiztaupīts, un kas zina: iekšējais cēlums nav vairogs pret dzīves elli. Vai abi šie attēli nav simbols tam, kā cilvēks ieiet dzīvē un kā aiziet no tās? Tagad Dantes nāves maska likta aiz stikla un redzēt un zināt kāriģi cilvēki no visām pasaules malām nāk to apbrīnot, bet kad viņš gāja pa dzīves ceļu, cilvēki kaisīja stiklus, lai sāpīgāk būtu staigāt. Šai klusajā, vēsajā kapellā es atkal reiz izjūtu cilvēces kultūras komēdiju. — Pagāja vairāk kā sešsimt gadu, „bet viņa sāpes, vai tās izdzēstas? Varbūt pat nāve viņas neizdzēs? Varbūt caur smiltīm cauri viņas brēc? Varbūt pie Vakarupes sēd un raud un gaida, līdz tām nesīs gandarību.“ Varbūt — tikai mūsu ausis pārāk rupjas, lai tās uztvertu. Es šķirstu grāmatas, kur sakopotas Dantes ģimenes: savādi, nekur viņš nesmaida, arī tur nē, kur Beatriče viņam vēl tuva. Šķiet, šīs lūpas nemaz neprata smaidīt, drūmo pieri apskaidro bezgalības alkas. Ap viņu ir kaut kas ārkārtīgs, kas atdala, rada distanci. Vācu romantiķis Vaiblingers tik zīmīgi teicis: „Düster weht's aus ihm.“

Pretī Podesta pilij atrodas Chiesa di Badia, kuŗas ārsienā ierakstīti Dantes vārdi, kas netieši piemin šo baznīcu. Pakalpīgais sargs stāsta, ka šai baznīcā Dante ar savu māti nācis Dievu

lūgt. Tā atkal viena no tām leģendām, ar kurām Florence pilna. Bet kādēļ tas tā arī nevarētu būt bijis? Kad viņš piedzima, šī baznīca jau bija uzcelta un Dievu lūgt Dante prata. Vai visa viņa lielā Dziesma, kas aplam nosaukta par komēdiju nav lūgsna? Es ieeju kapellā St. Stefano del Popolo, kur Bokačo 1373. gadā publiski lasījis priekšā Dantes darbu, un varu labi iedomāties, kā Dieva namā skanējusi Dievišķā dziesma, jo tas, kas viņu lasīja, mīlēja savu maestro, kaut arī šī mīlestība viņu nav traucējusi Dantes dzīvi izpuškot anekdotiem.

St. Maria Novella Orkaņa (Orcagna), Džoto garīgais mantinieks, gleznojis Dantes galvu Pastara dienas freskā. Dante ar citiem svētlaimīgiem kāpj ārā no kapa; viņš rokas salicis lūgšanā, bet viņa mute arī šeit rūgta, viņa acis ir lielas un tumšas. Šķiet, viņš galvū pacēlis uz augšu jautā: *K u n g s , v a i m a n t i e š ā m š i s k a u s s b i j a j ā i z d z e r ?* — Diemžēl freska tik lielā mērā izbālējusi, ka reprodukcija sniedz dzīvāku iespaidu nekā oriģināls.

No modernās, lielpilsētnieciski bezpersonīgās ielas Via Calzaioli es nogriežos uz mazo Via Porta Rossa, kur reiz stāvējusi epikūrieša Kavalkanti māja, uz piemiņas plāksnītes lasāmi Dantes vārdi, kas jaunajam Gvīdo Kavalkanti

pārmet, ka viņš nav pietiekami cienījis Virģiliju.³⁾ Bet ko teiktu Dante, kad viņš šai karstajā septembra vakarā vērotu ļaudis, kas svinību kāri, dīkaini plūst pa ielām un vēl mazāk nekā Gvīdo Kavalkanti cienī lielos pagātnes un tagadnes dižgarus? — Savādi pārsteidz un gaitu apstādina Paradīzes vārdi, bezgaumīgā un mākslinieciskā ziņā neinteresantā laukuma — Piazza Vittorio Emanuele — tuvumā, kur neskaistā jaunlaiku mājā — Via Degli Speciali — rakstīts:

Mani senči un es dzimuši vietā,
kur reiz atradās pilsētas pēdējā sesto daļa,
caur kuŗu ik gadus drāzās sacīkste.

(P. XVI 40—42.)

Šai vietā, kur ikdienišķā uzbāzībā sastājušies modernie veikali, viesnīcas, gaismas reklāmas, varbūt visvairāk jūtam, cik ļoti sešsimt gados vecā Florence pārveidojusi savu seju.

III

Dante saviem tautiešiem pārmet skopumu, skaudību, lepnumu,⁴⁾ Fiorencai viņš pārmet nepateicību un ļaunumu.⁵⁾ Viņš zina, ka sava

taisnīguma dēļ aizdzīts trimdā,⁶⁾ un tomēr — viņš tik ļoti mīl savu pilsētu, ka savā dziesmā atkal un atkal pie tās atgriežas. Ellē viņš stāsta, ka dzimtā pilsēta tagad tāda, ka par viņu tikai var raudāt; augstprātība un pārmērība to bojā dzinušas. Viņš grib, lai viņa Fiorenca būtu pilnīga kā Beatriče un gudra kā Virģilijs, un tādēļ katra kļūda viņu dedzina. Divdesmit sestā Elles dziesmā Fiorenca pieminēta krāpnieku aplī, tā saukta par liekulības un zaglības šūpulī. Ar kādu sarkasmu viņš izsaucas:

Liksmo, Fiorenca, cik diža tu esi!
Tavu spārnu vēdas skaņ zemi un jūru,
Un pašā ellē godināts tavs vārds!

(E. XXVI, 1—3).

Dzēlīgs kauns viņu pārņem, ieraugot ellē piecus slavenus florentiešus. Savādi sāpīgi aizkaņ viņa lūgums: ja Florenci nelaiمة nenovēršama, tad labi būtu, ja tā drīzāk nāktu, un viņa lūgums izskan filozofiskā atziņā, „jo vecāks kāds, jo grūtāk sāpes nest.“ (E. XXVI, 12). Un no visām sāpēm vissmagākās — sāpes par dzimteni:

„Verdzene Itālija! Tu visu sāpju dzimtene!
Kuģis bez stūres tu jūrā un negaisā,
Ne zemju valdniece, bet mauku nams!“

(Š. VI, 76—78).

Kāds rūgtums atziņā, ka pašreiz „Italijā tik tiranni vien valda“ (Š. VI, 124). Bet kaut Fiorenca līdzīga mauku namam, kaut tā pazaudējusi godu un stūri, kaut arī tur valda nevis taisni valdnieki, bet dēmagōgi, tad tomēr — tā ir viņa dzimtene, no kuŗas viņš atraisīties nespēj tāpat kā koks no zemes, kuŗā ieaudzis. Īgnums viņu pārņem, domājot par Fiorenčas nepārtrauktām ķildām un valdnieku mantkārību. Plēsīgiem vilkiem viņš pielīdzina florentiešus, Šķīstīšanās kalnā viņš sašutuma pilns dzird runājam, ka florentietes vairs nepazīstot bikluma un kauna,⁷⁾ bet par spīti visam, viņš gaŗos trimdas gados nespēj aizmirst savu dzimto pilsētu un, varbūt, taisni naidā viņa mīlestība uzliesmo viskarstāk.

Ja trīs lielas mīlestības radījušas Dievišķo dziesmu, tad katrai no tām sava nokrāsa: mīlestība uz Beatrīči ir mīlestība pielūgsme, mīlestība uz Virģiliju — mīlestība apbrīns, un mīlestība uz Florenci — mīlestība naidis.

IV

Katrai kultūrālai tautai ir savi pētījumi par Dievišķo Komēdiju, bet pašu dziesmu arvien mazāk lasa. Sāk papildīties Voltēra vārds: Dante ir tas, ko visi slavē un reti kāds lasa.

Dižgari Dantes priekšā noliekuši galvu, un ja viņam būtiski vistuvāks bija Mikelandželo, tad vistālāks — Gōte. Gōte pret Danti izturējās līdzīgi kā pret Bēthōvenu. Viņš atzina Dantes lielumu, bet sauca to par „sinnenverwirrend“. Gōtem, kam dzīves jēga bija pati dzīve, Dantes viņpasaules mistika bija sveša. No visām Eiropas zemēm Dantes zvaigzne Francijā mirdz visblāvāki, bet nekavēsimies sīkāki pie šī jautājuma, jo katrai tautai ir plašas grāmatas, kur iztirzāts jautājums, kā šīs tautas dižgari raudzījušies uz Danti un kādus spriedumus par šo tautu izteicis pats Dante. Pēdējā laikā pat parādījies raksts par Danti un Abesiniju.⁸⁾

Anglijā ir pazīstami astoņi Vitas Nuovas atdzejojumi, Vācijā iznākuši vairāk kā divdesmit Dievišķās Komēdijas tulkojumi. Viens no nopietnākiem jaunlaika Dantes biografiem, Skoti, savā grāmatā min simtčetrdesmit piecus autorus, kas rakstījuši gan par Dantes laikmetu, gan par viņa dzīvi un dzeju no visdažādākiem viedokļiem.⁹⁾ Dantes pētnieki ir izgatavojuši ģeografiskas kartes, lai noteiktāki saredzētu Dievišķās Komēdijas norises vietu, lai izdibinātu tās topografiju; ir arī izgatavoti speciāli pulksteņi, lai aplēstu, kurā dienas laikā Dante atra-

dies katrā elles, šķīstīšanās un debesu lokā, bet nekas būtisks ar to nav atklāts, un nevienam tādēļ Dievišķā Komēdija nav kļuvusi tuvāka. Pašreizējiem bagātiem pētījumiem grūti pievienot kaut ko jaunu klāt, un nevar arī teikt, ka tie aicināt aicinātu atvērt pašu Jauno Dzīvi un Dievišķo Komēdiju.¹⁰ .

Apmēram vienu trešdaļu no Dievišķās Komēdijas aizņem scholastiski teoloģiski un politiski jautājumi, kas var interesēt tikai attiecīgā laikmeta pētītājus, kas apgalvo, ka tūkstoš viduslaiku gadi būtu mēmi, ja Dante tos nebūtu ietvēris savā dziesmā. Bet taisni šīs „zinātniskās vietas“, ap kurām literatūras vēsturnieki kādreiz tik ļoti strīdējušies, visātrāk novecojušās. Ne zinātne, ne katoļu baznīca caur Danti nav progresējusi. Jaunas kultūrvērtības Dante nav radījis, bet vispār atzītos reliģiskos un filozofiskos ideālus pārlauzis savā ļoti personīgajā prizmā. Un šī vispersonīgākā stīga ir mūžīga Dantes dzejā: pāri putekļiem klātiem kultūrvēsturiskiem tēlojumiem Jaunajā dzīvē un Dievišķā Komēdijā deg Dantes gars, piepildāms mūsu lielā dzejnieka atziņu: „Un neiznīks tik gars un mirdams nemirs.“

Daži domā, lūkojoties debesu zvaigznēs, es domāju, lūkojoties cilvēciskajā zvaigžņajā —

Dantē. Ne jau viņa domas vien es šeit paudīšu, viņa domas savijušās ar manējām, viņa tēli ierosinājuši jaunas atziņas. Lai izsekotu viņa domu gaitām, ir vajadzīgs daudz laika, bet kurp mūsu nevaļā mūs aizvedusi? Kas domā Dantes domas, tā dzīve gūst mieru un lielu līniju.

Šai grāmatā es gribu pateikt nevis to, ko Dante dod dantologam, bet — tagadnes cilvēkam, es gribu atrast tās atziņas un gleznas, kas mūsdienu cilvēku (un vai mums kaut kas var būt svarīgāks par mūsdienu cilvēku?) bagātina, liek viņa dzīvei iemirdzēties jaunās krāsās, uzdod jaunas mīklas, liek klusi apstāties, kā apstājamies visa dižā skaistuma priekšā. Es nerunāšu par Danti viduslaiku dzejnieku, bet par Danti universālo cilvēku, es neatreferēšu plašos pētījumus, bet meklēšu pašu Danti, kas divdesmitā gadsimtenā cilvēkam un latvietim varbūt vēl tuvāks nekā viduslaiku katolim un italim. Velti daži itaļi — sevišķi Papini un Gabeti — mēģinājuši pierādīt, ka tikai katolis, italis un florentietis pareizi var saprast Danti. Ja tiešām katoliskais un italiskais būtu galvenais Dantes darbos, viņš būtu palicis savas zemes robežās un tad statistika neliecinātu, ka lielākā daļa no Dantes tulkotājiem ir protestanti un nevis katoļi.

Čezare Balbo Danti nosaucis par visitaliskāko itali, un tiešām, kas nepazīst Danti, nekad nepazīs Itāliju. Dante ir italis, bet smagās, personīgās ciešanās viņš izaudzis par cilvēces ceļvedi.

Pētījumi par Danti ieslēdz viņa dzejas daili kā augsti ērkšķu žogi apburto princesi. Ne katrs šiem žogiem spēj izlauzties cauri, bet grūti iedomāties kādu, kas vienaldzīgi raudzītos atburtajā daļē.

V

Dantologiem nav izdevies izdibināt Dantes Aligjēri¹¹) dzimšanas dienu, ir tikai zināms, ka viņš dzimis starp 18. maiju un 17. jūniju 1265. gadā, juku laikos, kad Romas ķeizars un Romas pāvests nepārtrauktās cīņās skaldīja tautu daudzās naidīgās partijās. Jo vairāk sabruka ķeizara vara, jo vairāk plauka atsevišķās republikas: Venēcija, Pīza, Sjena, Florence, kas asiņainā varas kārē rīdīja savus kara pulkus cita pret citu; bet gremdējoties tā laikmeta darbos, šķiet, tie radušies dziļā mierā, koncentrējoties sevī. Sociālās plaisas toreiz bija ārkārtīgas. Romas imperija, tikko vēl dzīva, negribēja atzīties savā nespēkā, pametumi un uzvaras, in-

trigas, lišķības, pāvesta dievināšana un naidis pret to savēlās neatšķetināmā kamolā.

Izmirstošā aristokrātija, gibelīni, cīnījās ar augošo buržuāziju, gvelfiem. Šais cīņās iejaucās ārzemju vadoņi, Florence tapa svešu valdnieku apmešanās vieta, un pilsētas iedzīvotāji, atkarībā no tā, kuŗa partija uzvarēja, pamīšus gāja trimdā un atgriezās no tās. Kad Dante auga, risinājās šīs cīņas pēdējais posms. Pēdējais Hohenštaufenu ķeizars Konradīns bija nogalināts 1268. gadā un cīņas kļuva arvien sīkākas. Bieži gadījās, ka atsevišķu ģimeņu ķildas izraisīja asiņainas sadursmes un ielas cīņas.

1267. gadā, t. i. divus gadus pēc Dantes piedzimšanas, uzvar un uz ilgāku laiku varu patur rokās gvelfi. 1292. gadā izdots zīmīgs likums „ordinamenti della giustizia“, kas aristokrātijai atņēma vēlēšanu tiesības. Visa vara pieder 21 cechai, kuŗas noteikšanas tiesības nedrīkstēja pārsniegt divus mēnešus. Nevienam aristokratam nebija atļauts piedalīties valdē, tikai cechas locekļiem bija šī izcilā tiesība. Tādēļ arī Dante, kas jaunībā karsti interesējās par politisko dzīvi, iestājās aptiekaru un ārstu cechā, lai taptu par pilntiesīgu pilsoni, kaut gan nekad nav piekopus minētos arodus.

„Maz mēs zinām par viņa ģimeni, maz par viņa pirmajiem gadiem, līdzīgi tām svētajām upēm, kuŗu mazais avots, apslēpts mātišķīgā kalna tumšajā klēpī, nav lāgā atrodams.“ — Tā Dantes labākais jaunlaika biografs, Skoti,¹²⁾ iesāk savu grāmatu par Dantes dzīvi un tiešām, par Dantes ārdzīvi mēs zinām ļoti maz. Anekdotiem to izpušķoja jau viņa pirmais biografs Bokačo un leģendu vītņi turpina vīt vēl mūsu dienās.

Par saviem vecākiem, brāļiem un māsām Dante savos rakstos nav minējis ne vārda, bet savu skolotāju priekšā pratis zemu palocīties. Paradīzē viņš gan min savu senci Kačagvīdo, kas kritis Krusta kaŗos, un tas liecina, ka Dante ar zināmu gandarījumu savas ģimenes saknes meklējis aristokratu ciltī, kaut gan pēc politiskās pārliecības piederēja pretējai partijai. Viņš apprecēja sievu Džemmu Donāti no aristokratu cilts, un vienīgais, ko mēs par laulāto draugu attiecībām zinām: Dante par savu sievu ir kļūsis, Dievišķā Komēdijā viņa nav pieminēta, kaut gan tur Dante kaislā aizrautībā slavē visus savus draugus un nolād visus savus ienaidniekus. Trimdā Džemma savam vīram nav sekojusi un dzīvojusi ilgāk nekā viņš, bet tādēļ vēl nav jādomā, ka Džemma bijusi Ksantipa,

kas indējusi vīra dzīvi. Šai laulībā piedzimuši vairāki — laikam septiņi — bērni. Bet tā kā arī viņi stāv ārpus Jaunās Dzīves un Dievišķās Komēdijas, tad viņi mums nenožīmīgi. 1289. gadā, sasniedzis divdesmit ceturto dzīvības gadu, Dante kā jātnieks piedalās Kampaldino kaujā pret aretiniešiem un vecie raksti slavē viņa kareivisko drosmi.

Dantem bijušas universāli plašas zināšanas: visu antīko pasauli, kuŗas kalngalu viņš saskatīja Virģilijā, un visu kristīgo pasauli, kuŗas kalngalu viņš saskatīja Sv. Frančesko, viņš uzņēmis savā garā un reizēm diezgan patvaļīgi pārklausējis. Kādā veidā viņš pie šīm zināšanām ticis, nav izdibināts. Bet nav šaubu, katrs liels cilvēks savu skolu un savus skolotājus atrod pats, neatkarīgi no visām programmām un akadēmijām. Piegriežoties Dantes zināšanām jābrīnās, ka viņš, kas ilgāku laiku mācījies Sv. Kročes klosterī, naz pratis ne grieķu, ne ebrēju valodu, ko toreiz prata vai visi plašāk izglītoti cilvēki. Bet neaizmirsīsim, ka dižgaru zināšanas un nezināšanas nav mērojamas ar parastām mērauklām.

Būdams trimdā, viņš apmeklējis universitāti Paduā, Boloņā, bet ka viņš bijis arī Parīzē un Oksfordā, to jaunāko laiku pētnieki apstrīd. Hi-

potezes par Parīzi un Oksfordu laikam gan būs radušās tādēļ, ka Dantes gars tver tik plašus lokus, kādus caurmēra cilvēks spēj tikai iedomāties ilgāku laiku studējušus ievērojamos kultūras centros.

Galvenos tā laika priekšmetus — gramatiku, dialektiku, rētoriku, aritmētiku, mūziku, astronomiju — Dante mācījies latīņu valodā un šī valoda viņam bija tikpat tuva, kā itaļu valoda, kuŗa viņam vēl daudzējādā ziņā bija jā-rada.

No 15. jūnija līdz 15. augustam 1300. g. Danti ievēl par prioru, un tā viņš top par vienu no augstākiem pilsētas valdniekiem. Tai pašā gadā viņš ir arī sūtnis Džimiņano. 1301. gadā viņam uztic pārraudzīt lielākas pilsētas būves un jauntaisāmos ceļus. Šī Dantes darbība mums jāzina, lai labāk saprastu viņa naidu pret visiem, kas nepiedalās vēlēšanās, lai saprastu, ka trimda viņam nozīmēja ne tikai izraidīšanu no dzimtās pilsētas, bet varmācīgu atraušanu no goda pilna darba, kuŗam viņš, kas nekā neprata darīt ar pusi no savas būtnes, kaislīgi bija pieķēries.

Dante piederēja gvelfu partijai. Savā darbā De Monarchia viņš skaidri pasaka, ka par romiešu tautu, neatkarīgi no pāvesta, jāvalda ķei-

zaram, bet pilntiesīgs ķeizars ir tikai tas, ko tauta ievēl. 1302. gadā gibelīni ieguva Florencē virsroku un jau tai pašā gadā 27. janvārī Danti notiesāja. Apsūdzības rakstā viņu apvainoja krāpšanā, kukuļu ņemšanā, naidīgā rīcībā pret pāvestu. No visiem launprātīgi sastādītā raksta punktiem patiess bija tikai pēdējais. Pārējie bija izdomāti, lai pazemotu lepno, neatkarīgo cilvēku. Viņam piespriež trimdu, viņa īpašumu konfiscē un patvaļīgas atgriešanās gadījumā viņam draud nāve sārtā. Toreizējais likums arī prasīja, lai tūdaļ pēc tiesas sprieduma notiesātā māja tiktu sagrauta „funditus et radicibus“. Un viss notika, kā toreizējais likums to prasīja.

Dantes lielākais ienaidnieks bija dzelžaini enerģiskais pāvests Bonifācijs VIII, lielo renesanses pāvestu garīgais sencis, kas kļuvis ar to slavens, ka padzinis Danti. Bonifācija godkārei nebija mēra: viņš gribēja savās rokās sagrābt arī politisko varu pār Florenci, viņš gribēja Toskanu pārvērst karalistē, kurā valdītu viens no viņa ģimenes locekļiem. Pret to Dante bija saslējies.

Dantem bija 35 gadi, kad viņu padzina no dzimtenes. 19 gadus viņš klejoja svešumā, — sākumā cerēdams, ka varēs ar savu partiju at-

griezties Florencē, bet drīzi viņš, kas nepazina kompromisu un locīšanos, šķiras no biedriem un top „partija par sevi“, tā iedams visu dižgaru traģiski vientuļo ceļu.

Trimdas rūgtums vienojas ar nabadzību un pazemojumiem, ar atkarību no svešiem cilvēkiem. Trūkst sūkāku un drošu ziņu, kur viņš vadījis ilgus trimdas gadus. Kādu laiku viņš kavējies Sjenā. Ir ziņas, ka Veronā viņš teicis zinātnisku runu: „De aqua et terra“ un iecelts par maģistru, bet jaunākie dantologi to apšaubā. — Kad Indriķis VII kāpj ķeizara tronī, Dante cer atgriezties dzimtenē. Viņš raksta uzsaukumu Itālijas tautām un parakstās: „Dante Aligheri Florentinus et exul immeritus“. Viņš cer, ka ķeizars būs tas, kas ienesīs kārtību un vienību. 1311. g. 19. aprīlī viņš sūta vēstuli „vissvētākam triumfātoram“ Indriķim VII ar lūgumu iztīrīt Florenci no ļauniem spēkiem. 1312. gadā Indriķis saņem ķeizara kroni Romā pret pāvesta Klementa V gribu. Florenci viņam neizdodas iekarot, un tā Dantes cerības ir veltas: 1313. gadā mirst Indriķis VII.

Mūža beigās Dante noraida pazemojumiem pilno aicinājumu atgriezties Florencē, jo tā nebija gribētā rehabilitācija, bet apkaunojoša amnestija. Viņš sevī apzinās, ka nav grēkojis un

piedošanu neprasa. Dižciltīgais cilvēks raksta dižciltīgu atbildi: „E questo il richiamo glorioso“ — „vai tas ir slavas pilns aicinājums, kas Danti Aligjēri sauc atpakaļ tēvijā, pēc tam, kad viņš 15 gadus cietis trimdā, vai tā ir alga viņa nevainībai, kas visiem zināma? Viņa sviedriem un nepārtrauktām studiju pūlēm?“ Nē, tas nebija ceļš, pa kuŗu viņš gribēja atgriezties. Viņš gaidīja goda vērtus un lauru vainagu un ja tā nebija, tad labāk — izturēt trimdā. Šās rūgti lepnās vēstules beigās viņš raksta: „Ja es tādā ceļā nevaru atgriezties Fiorencā, tad es nekad neatgriezīšos. Bet kas par to, vai no visurienes es nevarēšu redzēt sauli un zvaigznes? Vai no jebkuŗas vietas zem saules es nevarēšu pētīt vissaldo patiesību (le dolcissime verità), maizes man nekur netrūks.“ — Florences atbilde bija jauna tiesa, kas šoreiz tēva postā ierāva arī bērņus.

Dzīves vakarā viņš arvien vairāk ilgojas miera. 1320. gadā viņš Ravenā pie Gvīdo Novello da Polentas atrod pajumtu un tversmi. Tur, laikam, viņam arī bijusi poēzijas un rētorikas katedra. Svinīgā un lepnā Ravenas vēsturē visskaistākās lappuses ir tās, kas vēstī par Dante izrādīto viesmīlību. Ravennā viņš beidza Dievišķo Komēdiju un pēdējos gadus vadīja me-

ditācijās un zinātniskās sarunās ar draugiem. Ravenā viņš gribēja sagaidīt triumfa stundu, bet sagaidīja tur nāvi. Nāvei viņš ilgi gatavojās. Tā viņam bija osta, un viņš pats jutās kā kuģis, kas ilgi jūras viļņu mētāts. Viņš gribēja būt labs jūrnieks un ostā iebraukt mierīgi un taisni vadot savu stūri. — Dzeja, ticība un dzīve viņam bija trīs nedalāmās lietas. Pēdējās Dievišķās Komēdijas dziesmas viņš, kas tik labprāt savām domām meklēja atbalsi, nevienam nelasīja priekšā. Tās bija viņa tikai Dievam veltītās sarunas par mūžību. Šīs pēdējās dziesmas dēļ pēc tēva nāves atrada rūpīgi paslēptas.

Pēdējais, ko mēs par Dantes dzīvi zinām: 1321. gadā viņš kā Ravenas sūtnis aizbrauc uz Venēciju. Braucienā viņš saaukstējas, atgriežas lielā drudzī un mirst 1321. gadā, naktī no 13. uz 14. septembri. Viņš atdeva savam Radītājam savu nogurušo garu — kā to saka Bokačo, viņa pirmais biografs. „Un augstos vārtus debesis tam atvēra, ko dzimtā pilsēta bij' aizslēgusi“¹³)

Viņš tika apbedīts ar lielām svinībām, kuras tik lieliski apraksta Bokačo, bet tūlī pēc tam sekojošās jukās kapu aizmirst un tikai 1357. gadā kapā ieraksta viņa vārdu. 1438. gadā Bernardo Bembo uzceļ viņam arku, kur

lielā pašapmierinātībā slavē pats savu darbu, laikam baidīdamies, ka cits to nedarīs:

„Tu dusēji šeit, ai Dante, pārāk neievērojamā vietā, gandrīz visu aizmirsts bālā atstātībā. Bet tagad kaps, kas tevi ieslēdz, ir greznots ar marmora arku, aicinādams tevi pielūgt visā krāšņumā, jo Bembo, etrusku mūzu aizdedzināts, kuŗām tu bijis mīlāks par visiem, tev šo dāvanu veltījis.“

Dantem šis greznums nebija vajadzīgs.

Nemiers bija viņa dzīve un arī vēl pēc nāves viņam nebija miera. Šķiet, šai uguns dvēselei bija vajadzīgs ilgs laiks, lai sakļautu trauksmainos spārnus. Viņu apraka mazā kapellā, baznīcā San Pjer Madžore, kas vēlāk pārvērsta par San Frančesko baznīcu. Florentieši, kas nekad nav pratuši piekāpties, vairākkārt pieprasīja sava slavenā dzejnieka mirstīgās atliekas, jo viņi gribēja, lai Dantes godināšanas vieta būtu tur, kur viņam izdarīta vislielākā pārestība; gan slepeni, gan atklāti viņi mēģināja panākt savu nodomu, sevišķi neatlaidīgi to darīja Lorencu Mediči, kas Florencē gribēja sakoncentrēt visus Itālijas pieminējumus. Bet Ravena nepiekāpās, un franciskāņu mūki no

sava lielākā drauga negribēja šķirties. 1519. gadā florentieši, meklēdami dzejnieka pīšļus, atrod zārku tukšu. Franciskāņu ordeņa mūki bija paslēpuši Dantes mirstīgās atliekas sev un pilsetai Ravenai kā dārgu relikviju un līdz 19. g. s. dantofili svētceļojuši uz tukšo kapu, bet ir tomēr iemesls šo vietu uzskatīt par svētu: lielākie Eiropas vīri tur locījuši celi. Bairons šim apciemojumam gatavojies kā svētkiem. Viņš uzvilcis labāko uzvalku un savu darbu sējumu nolīcis pie Dantes kājām. 1864. g. ievesta grāmata, kur ieraksta visus svētceļotāju vārdus, viņu skaits ir liels un ap daudziem mirdz zelta kronis. Bet kas saskaitīs tos, kas svētceļojuši uz Dievišķo Komēdiju?

Kad 1865. g. 27. maijā baznīcu remontēja, nejauši atrada šķirstu ar ierakstu, ka te franciskāņu mūki paslēpuši Dantes kaulus. Viņu vēlreiz apraka, bet vai tas tiešām bija Dante?¹⁴⁾

Tie ir viņa ārdzīves dokumentāri pierādīti fakti, savu iekšējo biogrāfiju viņš uzrakstījis Jaunajā Dzīvē un Dievišķā Komēdijā, un ja neskaitām Sv. Augustina Confessiones, tad Dantes grāmatas ir pirmās, dzejā tvertās pašatzišanās, kur viņa seja skaidrāki redzama, nekā tais grāmatās, kur sakopoti viņa dzīves zinātniski pārbaudīti dokumenti.

VI

Dante ir pirmais lielais jaunlaiku cilvēks, kas vieno anōnimos viduslaikus ar tagadni — viņš apzinās sevi, savu spēku un vērtību. Dante ir karalis bez pils un pavadoņiem, viņa valsts, kas izplatījies visās zemes daļās bez armijas un ieroču spēka, jau pastāv 600 gadus un neviena vara to nespēj iznīcināt. Dižgarā vistiešāki atklājas dievišķais. Cilvēks Dante var būt vēl lielāks nekā viņa lielais darbs. Mēģināsim sazimēt viņa iekšējās sejas raksturīgākos vaibstus.

Viņš prata kaisli mīlēt un kaisli nīst. Viņš pazina aktīvo naidu pret to, kas grēcīgs. Ne-taisnus karaļus un pāvestus viņš bez žēlastības meta ellē, šai ziņā viņš īsts dienvidnieks, un naida izpratnē viņa tuvākais mantinieks — Unamuno, un noteiktākais pretstats — Tolstojs ar mācību par nepretošanos ļaunumam. Dantes naidā ir kaut kas cēls: pilnības ilgās radās viņa naidis, bet naidis, nenovīdības paudējs, verdzības nožēlojamais atlikums, viņam bija svešs.

Pārmērīgam savās jūtās, viņam vajadzēja visu elles šausmu, lai ietvertu savu naidu, un visa debess mirdzuma, lai paustu savu mīlestību.

Viņš bija mūžīgs kalnā kāpējs un šai ziņā līdzīgs mūsu Rainim. Viņš sevī vienoja nežēlīgumu un maigumu kā tā pilsēta, kuŗu viņš tik ļoti mīlēja.

Ellē, dzirdēdams nolādēto stenēšanu, vaimanas un gaudas, viņš sāk raudāt. Viņš arī raud, redzot zīlētāju sakropļotos ķermeņus. Viņa sirds sāp, sastopot grieķu filozofus elles pirmajā aplī, viņš nevar asaras valdīt, vērojot pašnāvnieku nepārtrauktās mokas un visumā — Beatričes sēras viņu aizkustina līdz asarām. Laikam nav cita piemēra kultūras vēsturē, kur tik vīrišķīgs vīrietis tik bieži raudājis un vēl par lietām, kas uz viņu pašu neattiecas. Noklausījies Frančeskas stāstu, Dante nokrita, kā miroņi mēdz krist — tik stipri tas viņu aizgrāba. Taisnība Solovjovam, ka iežēla ir viena no tām pazīmēm, kas cilvēku atšķir no dzīvnieka. Un ne tikai krievu mistiķis tā domājis, gluži citām kultūras lokam piederīgais, vīrišķīgi savaldīgais Gōte teicis: „Laßt mich weinen! Das ist keine Schande; weinende Männer sind gut“ — ļaujiet man raudāt! Tas nav vis kauns; raudoši vīri ir labi. — Jo vairāk kāds attālinājies no dzīvnieka, jo dziļāku iežēlu viņš pazīst: kas citu sāpes izjūt, it kā tās paša

sirdī mitinātos, sevī nes dievišķo dzirksti, bet tas, kas nebeidzamās skumjās par visu cilvēku nedziedināmām sāpēm mira krustā, bija Dievs.

Dantes sirdij vistuvākais draugs bija Sv. Frančesko, kas to, kas citiem tikai teorētisks ideāls, savā dzīvē piepildīja bez atlikuma. Bet nedrīkst Dantes spēju līdzī cīest minēt kā viņa vienīgo galveno rakstura īpatnību. Dzīve pret viņu bija cieta un arī viņš pret to bija ciets, kā to liecina Elles tēlojumi. Liels ir to gadījumu skaits, kur Dante nepazīna žēlastības. Dantologi zina stāstīt, ka viņš kopā ar citiem pilsētas prioriem piespriež naudas sodu sazvērniekiem, bet ja tie nespēj maksāt — liek viņiem izgriezt mēli. Varētu teikt: tas bija viduslaiku nežēlīgais likums, bet arī Asīzes Frančesko pieder viduslaikiem, un viņš tādu likumu nekad nebūtu parakstījis. Asīzes Frančesko bija svētais, Dante tāds nebija, viņš bija cilvēks, kas cīnījās.

Savāda pazemība viņā vienojas ar lepno sava Es izjūtu. Viņš, kas nekad nešaubījās par savu misiju, spēja raudāt par savu niecīgumu. Jaunajā Dzīvē viņš min savas „zemās domas“, viņš nebaidījās atzīties savās kļūdās, jo zināja, ka kļūda vēl neiznīcina cilvēku, bet nespēks atzīties kļūdā gan to spēj. Viņš prata galvu no-

liegt tā priekšā, kas lielāks par viņu. Viņš sevī nesa to bijību, ko Solovjovs uzskata par otro galveno atšķirību no dzīvnieka. Un tā tas arī ir: svētumu un dižumu spēj saskatīt tikai tas, kas sevī nes svētā un dižā ilgas, kas pārkāpis dzīvnieku valsts robežu. Dzīrēs Dante raksta: „No saprāta saknes izaug visskaistākais zars: spriešanas spēja. Šā gara skaistākais, maigākais auglis ir bijība.“ Dantes dzeja pat Ellē bagāta šiem augļiem. Sastopot savu skolotāju Bruneto Latīni, viņš ejot palocijās, kā godbijīgi ļaudis mēdz to darīt (XV, 45). Latīni tēvišķīgā gudrība to bija ievedusi zinībās, un ne uguns lietus, ne skolotāju grēki nenomāc pateicību viņa sirdī, jo nepateicīga ir tikai Sančo Pansas cilts. Cēls raksturs par saņemto arvien tieksies pateikties — kaut arī ellē.

Visa Dantes būtne tiecas godināt un pielūgt. Viņš nekautrējas šo pielūgsmi arī ārēji izrādīt. Eņģeli sastopot, viņš neaizmirst pazemīgi paklanīties, abus ceļus locīt, rokas salikt lūgšanā. Katrs skaistums viņā izraisa apbrīnu, vienalga, vai tas acīm vai garā tverams. Viskrāšņāki viņa bijība izpaužas attiecībā pret Beatriči un ceļvedi Virģiliju — bet par to vēlāk.

Ar šo pazemību, cita lieluma atzīšanu savādi kontrastē viņa lepnā pašapziņa. Viņš pats

sevi nejuta kā nieku un tādēļ arī negribēja, lai citi viņam līdzās būtu nieks. Dante vairs nav viduslaiku anōnimais cilvēks, kas, šaurā nišā iespiedies, it kā atvainojas, ka piedzimis. Viņš zināja savu vietu, viņš zināja, ka viņam pasaulei ir ko teikt, un tādēļ arī spēja izturēt trimdu. Bruneto Latīni viņam saka (bet patiesībā tas ir pats Dante, kas runā): „Slavas osta tev ir droša, ja savai zvaigznei sekosi (XV. 55—56) un tālāk: „Tev liktens tik daudz slavas dāvinās, ka abas puses tevis izsalkušas būs“ (E. XV. 70—71). Viņam likās, ka cilvēks bez slavas zūd kā putas strautā, kā dūmi vējā, un viņš nešaubījās, ka reiz saņems slavas vainagu. Viņa slavas kāre jāsaprot kā tieksme sevi apliecināt, sevi iemūžināt. Varbūt vispār ir tā: slavas slāpēs cilvēks mūžīgi grib dzīvot cilvēkos, mūžības slāpēs — Dievā. Šī slavas kāre transcendentā nozīmē viņu tuvina Unamuno un no latviešiem — Rainim, kas arī mūžīgi gribēja dzīvot ne tikai savā tautā, bet cilvēcē.

Pāri visām Dantes īpatnībām deg viņa griba izzināt visu, kas slēpjas ellē, šķīstītavā un paradīzē. Viņš neatkāpjas no elles šausmām un tic, ka būs pietiekami dzidrs, lai kāptu debesīs. Tā ir valdnieka griba, kas nesamierinās ar ierādīto trimdu, bet tiecas pati veidot un noteikt,

un ja tas nav iespējams citu cilvēku celtā valstī, tad pašam jārada sava.

Dante zināja, cik netaisni ir cilvēku spriedumi un tādēļ pasteidzās atminēt Dieva lēmumu: viņš pats sev izrauga vietu paradīzē, līdzās apustulim Pāvilam un Ainējam. Ja Dante īstenībā būtu uzbraucis debesīs, viņam laikam nebūtu bijis lielāka prieka, kā sarakstot savu Paradīzi.

Neatkarīgi no mūsu gribas un vainas, mums reizēm tiek uzkrautas pārāk smagas nastas, no tām atkratīties nav mūsu spēkos, bet mūsu spēkos gan ir izturēt un nesālūzt. Kad Dantem viss bija nolaupīts, tad tomēr spēju dzejot un dzejā domāt, fantazijas lidojumus neviens nevarēja ierobežot. Un kā īsts gara aristokrāts viņš nezināja lepnāka darba, kā veidot domu un fantazijas celtni. Šī domu celtnē, kas auga viņā, viņam pašam reizēm likās tik neaptverama, ka viņš to sauca par svētu dziesmu, ko viņš ir rakstījis nevis viens pats, bet kopā ar zemi un debesi.

Viņš nojauta, ka šī dzeja izsūks visus viņa spēkus, bet reiz nāks tā diena, kur viņš, kā slavas pilns dzejnieks, atgriezīsies dzimtā pilsētā un batisterijā di San Džovanni viņa galvu pušķos lauru zariem.

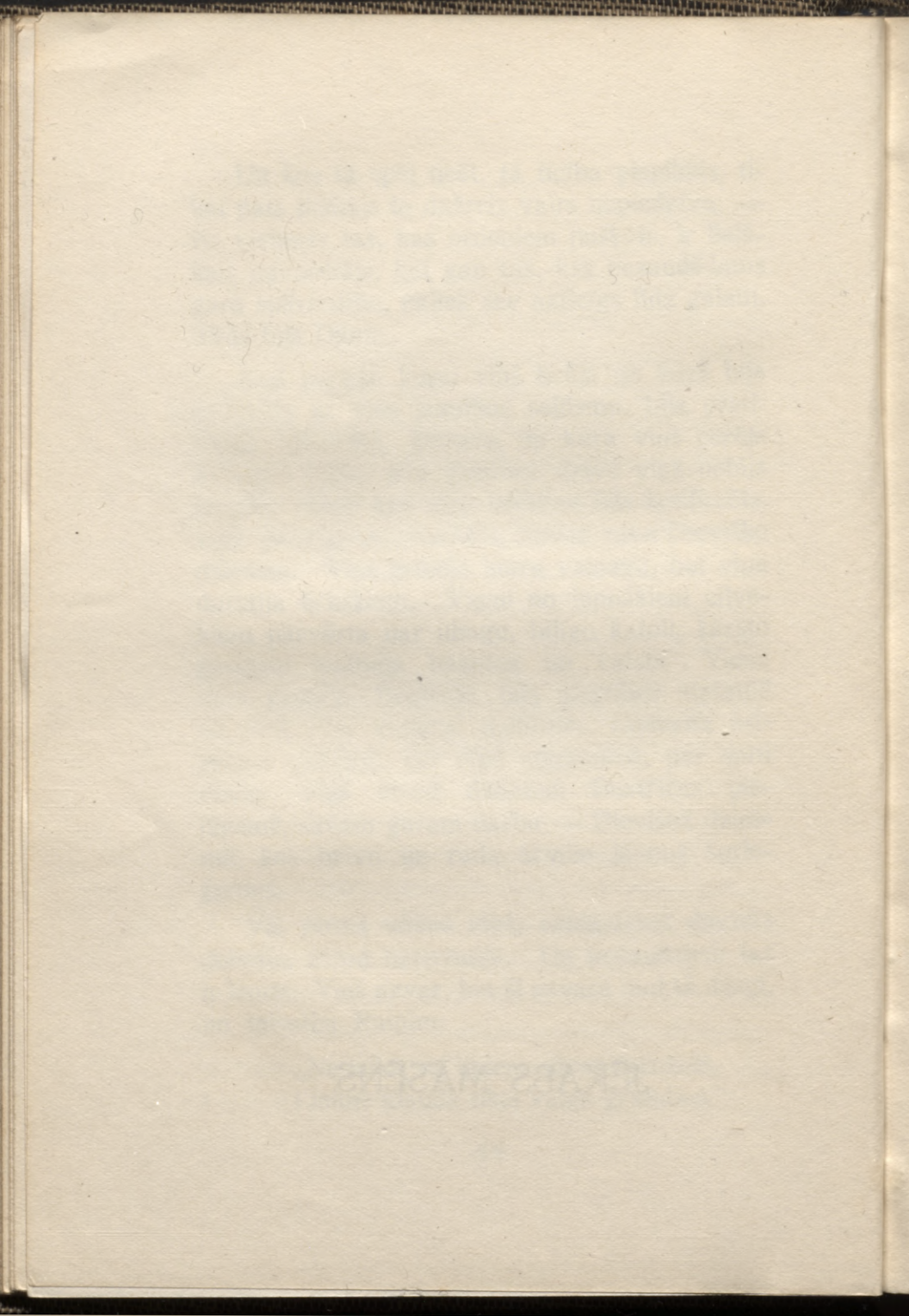
Un kas tā spēj ticēt, tā ticība piepildās, tikai pats ticētājs to dažreiz vairs nepiedzīvo. — Ne vienmēr tas, kas ordeniem pušķots, ir lielākais uzvarētājs, bet gan tas, kas nezaudēdams gara spārnotību, paliek sev uzticīgs līdz galam. Tāds bija Dante.

Kad partija, kurai viņš ticēja un kurā bija strādājis ar visu jaunības sajūsmu, bija pretinieka uzvarēta, ķeizars, no kura viņš cerēja glābiņu, miris, kad ģimenes dzīvē viņš nebija atradis laimi, kad viņa īpašums bija konfiscēts, viņš, padzīts un notiesāts, raksta savu Dievišķo dziesmu. Viņš gribēja lauru vainagu, bet viņu durstīja ērkšķiem. Vienu no lepņākiem cilvēkiem pārvērta par ubagu, bijīgo katoli, karsto patriotu izstūma baznīca un valsts. Viena viņa vismīlā, Beatriče, bija aizgājusi aizsaulē un otra viņa vismīlā, dzimtene, saplosīta asiņainos gabalos, bet viņš neizsamist, par spīti visam, viņš atrod dzimteni Beatričes pielūgsmē, savam garam darbu — Dievišķā dziesmā, kas brīvo un rada arvien jaunus spriegumus.

Vēl pirms nāves viņš, uzkāpdams devītās debesīs, atrod harmoniju. Un nedaudziem tas ir lemts. Viņš uzvar, bet šī uzvara maksā dārgi, un taisnība Rainim:

„Ne laiks, ne liktens sāpes neizdzēš,
I laime glauda tikai vaiga grumbas.“

JĒKABS MĀSĒNS

I

Latviešus Dante saista nevis tikai kā viens no kosma lielākiem zvaigžņājiem, bet viņš mūsu tautai būtiski tuvs, jo Dievišķā Komēdija, atbrīvota no visas scholastiskās un vēsturiskās nastas, ir grēcīgā cilvēka ilgas pēc skaidrības, nepilnīgā cilvēka ilgas pēc pilnības. Kāpšana šķīstīšanās kalnā pauž skaidrības ilgas, kuņas es — kā jau vairākkārt par to esmu rakstījusi, — uzskatu par vienu no būtiskām latviešu tautas pazīmēm.

Ja citi Dantes tulkotāji ir aprīnājami, tad Māsēna tulkojums — kaut arī ļoti nedzejisks, vietumis neskaidrs un pārprasts — ir varoņdarbs. Cik grūtu darbu Māsēns veicis, mēs nojaušam tikai tagad, kur daudzu gadu laikā nav radies cilvēks, kas Māsēna nepilnīgā un klūdainā darba vietā varētu likt pilnīgāku, kaut gan tagad attīstības un izglītības iespējas daudz plašākas un vieglākas. Šo darbu varēja veikt tikai Dantem radniecīgs cilvēks un tāds bija Jēkabs Māsēns. Ne jau viņu gara spēks bija lī-

dzīgs, garā Māsēns, salīdzinot ar Danti, bija pundurītis, bet līdzīgas bija viņu pilnības ilgas, viņu nesalaužamā griba un varenais ētoss.

II

Jaunībā Jēkabs Māsēns strādājis Burtniekos par puisi pie dažādiem saimniekiem un jau toreiz bijis savrupgājējs. Darba biedri par viņu brīnījušies un smējušies, jo ļautīgi parasti smejas par to, ko nesaprot, bet varonība sākas tur, kur cilvēks top neievainojams pret izsmiekla lodēm. Gan pusdienas laikā, gan svētdienās, Māsēns ievilcīs kaktā ar grāmatu rokā. Tā bija viņa vienīgais draugs, bet tikai reti un grūti viņš pie tās varēja tikt. Uzcītīgi un neatlaidīgi mācīdamies, viņš pašmācības ceļā bija tik tālu ticis, ka 1874. gadā, būdams jau trīsdesmit gadus vecs, varēja nolikt eksāmenu pie Burtnieku draudzes mācītāja un iestāties skolotāja vietā Lizdenu pamatskolā.

Par viņa skolotāja darbu vērtīgas atmiņas sniedz kapu pieminekļu rūpnieks J. Lācis. Interesanti, ka šis vīrs, vēl skolnieks būdams, jau nojautis sava skolotāja ārkārtīgās dāvānas un vēlākos gados pateicībā atzinis, ka skolotāja centības gars un atbildības apziņa viņam pa-

līdzējuši tikt uz priekšu vēlākā mūžā. J. Lācis atceras: kad pagastā izplatījusies ziņa, ka par jaunu skolotāju būšot Māsēns, visi smējusies: „Mintuķa māju puisis! Māsēns! Kas tas būs par skolotāju! Tas tak ir gluži mēms!“⁽¹⁵⁾ Jaunais skolotājs bijis ļoti stingrs. Tūlī pirmā stundā pateicis, ka no skolniekiem prasa paklausību, kārtīgu uzvešanos, tīrību, uzcītību, un kas šos noteikumus nepildīs, tas tikšot sodīts ar bargākiem sodiem. Bet reliģijas stundās viņš tā pratis savus skolniekus savaldzināt, stāstīdams par Dieva visvarenību un debesu mirdzumu, ka tie klausījušies aizrūtu elpu. Savās atmiņās J. Lācis raksta: „Kad viņš šinī stundā deva paskaidrojumu, viņš neturējās burtiski pie driķētā vārda, kā vecais skolotājs to darījis, bet ar saviem paskaidrojumiem viņš mūs tā prata valdzināt, ka klausoties jutāmies tā, it kā mēs patiešām būtu tanīs vietās, par kurām stāsta skolotājs.“

Nav zināms, kādēļ viņam bija jāatstāj skolotāja amats, bet gan zināms, ka pēc tam viņš maizi pelnījis kā grāvracis, un vecuma dienās, dzīvojot lielā nabadzībā, veicis apbrīnojamu darbu — pārtulkojis Dievišķo Komēdiju. Tulkotājs Māsēns dzīvojis Burtņiekos, agrākajā pareizticīgās draudzes skolas namā, mazā ista-

biņā, nama otrā stāvā, apmēram kilometru no bijušā Rūtes kroga, kas kā jaunsaimniecība bija piešķirta Andrejam Bērziņam, vēlākam Ropažu-Vangažu draudzes mācītājam. Viņš tāpat kā arī prāvests Reinholds Meijers, visādi mēģinājuši pabalstīt ūnikumu — Māsēnu, cik nu tas bijis iespējams tukšajos pēckara gados. Māsēns viens pats dzīvojis savā mazajā istabiņā, kuŗā nebija it nekādas ērtības. Grūti vecajam vīram nācās nokāpt un uzkāpt pa šaurajām, stāvajām kāpnēm, sev uznest malku un citas vajadzīgās lietas. Askētiskā pašgribētā vienpatībā kā mūks savā nabdzīgajā cellē dzīvoja šis latviešu skaidrības alcējs.

Visus darbus viņš darīja pats: pats cepa maizi, pats vārīja putru, pats arī mazgāja savu veļu. Kad R. Meijers viņu apmeklēja un aiznesa kādu ciema kukuli un uzsāka sarunas par to, kā varētu atvieglot viņa likteni, tad lepnī sevī ieslēgtais Māsēns maz interesējās par atnestām dāvanām, atraidīja priekšlikumus par dzīves veida mainīšanu, aizrādīdams, ka viņam nekas neesot vajadzīgs, ka viņam viss esot. Un tā nebija tukšā lielīšanās. Viņam tiešām nekas cits nebija vajadzīgs kā iespēja garīgi strādāt, un šo iespēju viņš pats sev bija radījis un savu neatkarību stingri apsargāja. Viņam bija prieks,

kad ar viesi varēja uzsākt domu izmaiņu par kādu gara kultūras tematu. Labprāt viņš stāstīja par saviem tulkojumiem (bez Dievišķās Komēdijas viņš vēl bija sācis tulkot Homēra Iliadi) vai arī par dzīves jēgu un citām filozofiskām problēmām. Prāvests R. Meijers atceras: „Viss tas viņu daudz vairāk interesēja nekā dienišķā maize. Viņš bija gara cilvēks.“¹⁶) Savu miesu viņš nelutināja, tai deva tikai visnepieciešamāko. Savas dienas sirmgalvis vadīja lasot un rakstot. Viņš bija tik nabags, ka par grāmatu pirkšanu, protams, nevarēja būt runa. Viņam piederēja kādas vecas skolas grāmatas, Diezišķās Komēdijas un Iliades vācu tulkojums, bet viņa dārgākā manta, viņa zināšanu avots bija — kāda veca svēšvārdu vārdnīca. Jaunībā viņš prata vāciski runāt, vecuma dienās to bija aizmirsis, bet labprāt lasīja vācu grāmatas. Pie maza sveces galiņa vai arī patumšas petrolejas lampiņas viņš ar ārkārtīgām pūlēm, lielā apzinātībā rindu pēc rindas pārcēla mūsu mēlē to, kas viņam likās lielākais pasaules daiļums.

No visiem Dievišķās Komēdijas tulkotājiem, kas izkaisīti visās zemes lodes malās, nevienam nav bijis tik zems izglītības līmenis, bet droši varam teikt, ka neviens savu darbu nav strādājis ar tādu pašreizējo. Ir tīri vai brīnums, kā

vienkāršs kalpa cilvēks ticis galā ar Dantes tercīnām, kuŗu saturu aptvert gadiem ilgi centušies augsti izglītoti vīri. Tā pazīstamais vācu dantologs F. Šloseres atzīstas, ka viņš Dievišķo Komēdiju lasījis divpadsmit reizes, nevarēdams saprast tās dziļāko jēgu, bet tad lasījis vēl piecpadsmit reizes un katrs lasījums bijis jauna skaidrības atklāsmē. — Tai bija jābūt ārkārtīgai gara liesmai, kas mūsu Jēkabu Māsēnu cēlusi pāri visām Dievišķās Komēdijas klintīm. Nav ne filozofiska dziļuma, ne loģiska asuma, ne arī dzejiskas dailes Māsēna darbā, daudzi trūkumi un pārpratumi apgrūtina lasīšanu, bet vienu mēs viņam nevaram pārmet — paviršību. Ar pedantisku rūpību viņš strādājis savu darbu, un bijība, ko viņš izjutis Dantes priekšā ir tik liela, ka tā neviļus iedveš bijību tulkotāja priekšā. —

Kad Māsēns palika arvienu nespēcīgāks un viņa mazā istabiņā pārāk bieži kā nevēlami viesi ieradās trūkums un aukstums, un slimajam sirmgalvim nācās grūti pašam sevi apkopt, tad prāvests R. Meijers viņu aicinājis mūža vakaru nodzīvot mācītāja muižā. Bet Māsēns to noteikti atraidījis un tikai lūdzis, lai mācītājs atnāktu viņam pēdējā stundā iedot svēto vakarēdienu. Aicinājumu viņš atraidījis pat arī tad, kad prāvests kādā dienā bija atbraucis pie

viņa un visai enerģiskā kārtā taisījies to tūlīt paņemt līdz. Tāds bija vecais Māsēns, nelokāms, neatkarīgs, lepns savā iekšējā brīvē.

Kad 1920. gadā mūsu pirmais ministru prezidens, tagadējais valsts prezidents, mūsu grāmatu kultūras lielais rosinātājs, Dr. K. Ulmanis, ciemojās Burtniekos pie sava adjutanta Lūkina, Lutera muižā, viņš, no Ropažu mācītāja L. Bērziņa uzzinājis par Māsēna lielo darbu un smago likteni, piesprieda tam Ls 400 lielu pabalstu un nolēma Dievišķās Komēdijas tulkojumu nodot izglītības ministrijas rīcībā, lai tā gādātu par grāmatas iespiešanu un izdošanu. Profesors K. Straubergs vēl pielicis lielas pūles, rediģējot tulkojumu, un tā Māsēna lielais darbs 1922. gadā parādījās klajā, kad tulkotājam jau bija septiņdesmit astoņi gadi. Vecais Māsēns, visu mūžu nodzīvojis lielā trūkumā, priecājās par savu bagātību — toreiz dziži tūkstoš rubļu bija liela summa — bet lāgā nezināja, kā to vislabāk izmantot. Viņš to neizlietoja tūlīt, bet noglabāja savā kaktā un palika dzīvojam tai pašā mazajā istabiņā; un tad notika neizprotamais — visa nauda viņam nozuda! Vai tā tika nozagta, nekad nav pilnīgi noskaidrojies. No galīgā posta viņu toreiz glāba viņa bijušais skolnieks J. Lācis. Šīs siltās attiecības starp Māsēnu un

Lāci liek domāt par Dantes lielo bijību sava skolotāja Bruneto Latīni priekšā.

Vēlāk Māsēns arī no valdības vēl saņēmis kādu summu, bet tomēr — mūsu Dievišķās Komēdijas tulkotājs nomiris Burtnieku nespējnieku namā, kur viņš līdz pēdējai dienai vēl lasīja un rakstīja. Mācītājs Meijers viņam sniedzis svēto vakarēdienu un 1927. gada 29. martā, astoņdesmit ceturtā mūža gadā, Māsēns slēdzis savas acis uz pēdējo dusu. Viņu guldīja klusajā kapsētā Burtnieku ezera krastā. Pateicīgais skolnieks savam vecajam skolotājam uzcēla kapa pieminekli ar šādu ierakstu:

Reiz mācīji Tu ticēt nemirstībai.

Tas ir piepildīts. Tagad Tava ticība Tev ir par tiesu.

Še dus Dieva mierā:

J ē k a b s M ā s ē n s

dzim. 1844. g. 3. janv., miris 1927. g. 29. martā.

Skolotājs Lizdenu skolā

1874.—1879. g.

Gadu pēc gada graudus Tu sēji

Audzēkņu sirdīs cik labus Tu spēji.

Nu pats kā graudiņš zemē sēts

Dusi nu saldi, Tu nemirstībā esi svēts.

Tevi ar atzinību atceras Tavs skolnieks no Ilmeniem.

VITA NUOVA¹⁷⁾

FAYOUM ATIV

I

13. gada simteņa sākumā vēl nav vienotas itaļu valodas. Tauta runā dažādos dialektos, dzejnieki raksta provansāļu, franču un latīņu valodā. Atdarinājumi, tulkojumi no dažādākām valodām toreiz bija lielā cieņā. Valsts valoda — arvien vēl latīņu valoda. Dante bija tas, kas savai tautas dāvāja stipro vienotāja saiti — literāro itaļu valodu.

Viņš labi pazina trubadūru dziesmas, tāpat arī siciliešu skolu un no šīm abām saknēm izauga nacionāla itaļu dzeja, kuŗas pirmais krāšņais zieds uzplauka Jaunajā Dzīvē. Protams, līdzās Dantem rakstīja arī citi itaļu dzejnieki, Dante nebija tas, kas mēdza noklusēt savus skolotājus: par Gvīdo Gviničelli viņš saka: „— mans un visu to tēvs, kas labāki par mani.“ Un otru dzejnieku, Gvīdo Kavalkanti, viņš sauc par savu *p r i m o a m i c o* — pirmo draugu; gadu rinda putekļiem apklājusi abus Gvīdo, bet Vitas Nuovas skaistums arvienu vēl mirdz līdzīgi Gabriela Roseti illūstrācijām šai dzejai.

Kavalkanti bija ievēdis „dolce stil nuovo“ — maigo, jauno stilu, kas tapa par valdošu stilu gveflu laikmetā. Dzejot šai stilā „iemācījās“ maģistri, notāri, tiesnešis protams, dzeja viņiem nebija misija vai pašatzīšanās, bet tīkama rotaļa. Šais mīlas sonetos nebija ne kaisles, ne liesmas, tikai pareizi aplēsta grācija. Jaunais maigais stils, ezōterisks, abstrakts un komplicēts, sevī apvienoja pielūgsmi ar zinātniskumu. Kā mūsu dienās katrs mūzikāls cilvēks labprāt mācās klavieres spēlēt, kaut arī līdz koncertam nekad negrib un nespēj tikt, tā toreiz katrs mūzisks cilvēks dzejoja, kaut arī nekādā gadījumā nebūtu pieņēmis dzejnieka titulu. Toreiz vīri vispirms bija politiķi, kas atpūzdamies no ķildām labprāt vija vārdu arabeskas, bet Dante šais arabeskās ievija dzīvas smaržīgas puķes. Viņš nokratīja nedzīvo scholastiku gluži kā viņa draugs Džoto to darīja, pārvērdams baznīcas sienas bilžu grāmatās: abi draugi pārāk mīlēja dzīvi, lai apmierinātos ar matēmatisku aplēsi, abi viņi bija īsti mākslinieki, kas fantazijas lidojumam paļāvās vairāk nekā zinātniskiem nolikumiem. Dantem dzeja vairs nav rotaļa, harmoniskos sonetos reizēm izlaužas nemiera pilna trauksme.

Kad Dante bija deviņus gadus vecs, viņš uz

ielas pirmo reizi redz Beatriči, kuŗa tikai dažus mēnešus jaunāka par viņu. Tā ir bagātā kaimiņa, gvelfa Folko Portināri, meita, kas 1288. gadā apprecas ar patricieti Simone de Bardi. Šodien lielākā dantologu daļa nešaubās, ka Beatriče faktiski eksistējusi: pārāk dzīva ir viņas modinātā satrauksme Dantes garā, un bez tam to skaidri apliecinājis kā Dantes dēls, tiesnesis Veronā, Pjetro Aligjēri, kas pēc tēva nāves sarakstījis komentāru tā dzejai, tā arī neatkarīgi no viņa, Bokačo savā Trattatello — traktātiņā par Dantes dzīvi: „Tā . . . bija dižciltīga florentiete, kuŗu dzejnieks cienīgi mīlēja ilgu laiku, un lai to izteiktu un izpaustu, viņš dzejoja Fiorencas tautas izloksnē . . . Viņai bija smalkas manieres un smalka izturēšanās, kā tas nepieciešams donnai, un skaistums un piemīlīgums viņu ļoti greznoja.“ — No faktiem mēs vēl zinām, ka Beatriče apprecas, kad viņai 23 gadi un ka viņa tai laikā, kamēr Dante viņu apdzied, savam vīram dzemdē meitu. Viņa mirst 1290. gada 9. jūlijā, 24 gadus veca. Pirmo sonetu Dante uzrakstīja, kad Beatriče bija 18 gadi, proti 1283. gadā, pēdējo — pusotru gadu pēc viņas nāves — 1292. gadā. Šai gadu desmitā pār Florenci nolaidās īss miera brīdis, tas bija „felice e buono stato di riposa“,

kā to lasām Dantes laika biedra, Villani, hronikā. Toreiz florentieši, svinēdami Jāņus par godu savas pilsētas patronam Džovanni, tūkstošiem pulcējās Arno krastos, tērpti baltos tērpos ar puķēm matos un rokās, viņi rotaļās un dziesmās meklēja izpausmi savam dzīves priekam. Šie svētki vilkās divi mēneši un naktī reti kāds iegriezās savās mājās. Skurbuma pilsētā Dante jauns, skaists un gudrs, atdevās Beatričes pielūgsmei.

Desmit gadi bija vajadzīgi, lai izkristalizētos viņa lūgšanas, lai atbrīvotu tās no nejaušību ligatūras. Dantologi rūpīgi vākuši dokumentus par Beatriči Portināri, bet viss, kas viņu padarīja mūžīgu ir teikts Jaunajā Dzīvē un Dievišķā Komēdijā, un tas, kas viņu visskaistāki gleznojis, angļu prerafaelīts Roseti, dantologu dokumentus nav pazinis, bet tikai atvērtu sirdi lasījis Dantes dziesmas.

Lai Beatriče Portināri būtu bijusi kāda būdama, ne jau viņa reālā tapusi par Dantes jaunās dzīves sākumu. Sonetos bieži ir ievīti sapņi (pavisam Jaunajā Dzīvē mums stāstīts par šiem sapņiem), un ne jau par Beatriči Portināri es šeit runāšu, bet par Beatriči — Dantes sapni, kuŗas skaistumu glāba attālums. Drausma ir patiesība: ko cilvēks ilgstoši tur savās rokās,

tas zaudē savu vizmu. Uz īsu brīdi cilvēks priekā un skaistumā spēj būt līdzīgs Dievam, bet tad viņš, it kā atcerēdamies savu dzīvniecisko dabu, paša celto altāri zaimo un posta, tik rupja ir cilvēka roka, tik nemākulīgs viņa gars.

Florence bija Dantes otrā vismīlā, attiecības pret to tumšo naidis un plosa tiesa, Beatričes nevainojamo skaistumu glāba ātrā nāve, tas ir traģiski, bet dzīves lielākais skaistums ir traģisks.

Beatriče mira pirms vēl dzejnieka mīla bija paspējusi pārvērsties erētiskā kaislībā, tā palika sapnis un ilgas. Viņa nepiederēja tik daudz dzejniekam, kā debesīm, varbūt ka viņas tuvums, viņas pieskāriens būtu sarāvis debešķīgo plīvuri un mirdzumu pārvērtis pelnos.

Dievišķā Komēdija ir gotisks doms — iejot viņā, mēs jūtam tās pārvarīgo lieliskumu, apbrīnojam vienu otru logu, kapellu, statuju, bet izejot zinām, ka visumā to neesam aptvēruši. Bet Jaunā Dzīve ir sevī noslēgta zelta sprādze, līdzīga tām, ko mēs vēl šodien varam apbrīnot Ponte Vekio veikaliņos: visi, vienāda lieluma locekļi ir vienādi smalki, bet katrā mirdz cits dārgakmens: jaunā dzīve, ezoteriskums, pilnveidošanās, pielūgsmē, līdzjūtība, uzticība, nāve, jaunā dzīve — gals ar sākumu cieši sa-

slēdzas. Tā ir mīla savā dažādā mirdzumā, savā būtībā mūžīgi tāpatīgā visos laikos. Kas Vitu Nuovu burtiski tulko, nenojauš tās noslēpumu, bet kas ļaujas Dantes suģestijai, tas, izlasījis mazo dziesmu grāmatiņu, izbrīnā jautā: vai tiešām jau pagājuši 600 gadi?

Katra soneta priekšā Dante prōzas valodā paskaidro, ko viņš gribējis teikt. Un tas varbūt vienīgais literārais darbs, kur poēzijas un prōzas savienojums netraucē, bet cits citu papildina. Vita Nuova nav ne romāns ne dienas grāmata, tā ir iekšējās dzīves chronika, izteikta pašgribēti aprobežotiem līdzekļiem.

II

Minoritu klosteros toreiz veidojas skaista leģenda par Kortonas Margeritu, un pamattonos viņai veltītās dziesmas un slavinājumi atgādina Beatričes kultu. Galmā parastais sievietes suminājums pāriet sievietes dievišķošanā, bruņnieku pieklājība pārvēršas mistiskā pielūgsmē un filozofiskā apcerē, un tā Vita Nuova, kas izaugusi no madonnas kulta un trubadūru dziesmām, vēl arī franciskāņu ordeņa ietekmēta, top dziesma par mīlas transcendenci. Te vēl nav tā drausmi gigantiska vēriena, ko jūtam jau

pirmajās Dieviškās Komēdijas tercīnās. Vitā Nuovā savu izpausmi atradusi kāpinātā iekšķīgā dzīvē, un kas vairāk iekšķīgi dzīvo nekā ārīgi, tam arvienu šī grāmata būs dārga, jo viņa cilvēku aizved no ārdzīves. Vēlāk vilšanās, naids un izmisums saplosīja Dantes dvēseli un bija vajadzīga viņa dzelzainā griba, lai pārdzīvojumu iekaltu tercīnās, kas nekad nesāpinās un nesajūk, bet visbriesmīgāko un vissvētāko vēstī vienkāršā trīsskaņā, kā to vēl šodien dara kāds Florences kampaniles zvans. Vajadzēja dziļas ticības augstākai taisnībai, lai rūgtums, radošā spēka visbīstamā rūsa, neiznīcinātu viņa celtni. Klusās rieta stundās zelta puteklīši pilda Florences tumšās ielas, vijas ap balto Džoto torni, ceļas pret debesīm, ietver baznīcas jumolus — šie paši pielūgsmes zelta puteklīši arī pārslo Jaunajā Dzīvē.

Ieklausīsimies uzmanīgi, ko Dante pats ir vēstījis par savu mīlu: „Manām acīm pirmo reizi parādījās manas dvēseles visslavenā donna, kuŗu daudzi sauca par Beatrīči, nezinādami, kā tā viņa arī jāsauc“, — tā Dante sāk savu vēstījumu par Beatrīči. Aprakstot pirmo satikšanos, viņš kā kāds, kuŗa acis prot līgsmoties, min Beatrīčes koši sarkano tērpu. Dante priecājas par šo krāsu, viņa acis vēro katru sīkumu

un tūlīt sākumā viņš atzīstas, ka mīla uzkundzējusies viņa dvēselei, kas visa bez atlikuma vel-tīta Beatrīcei. Cik zīmīgi viņš pats saka, ka pilnības nebija pašai Beatrīcei, bet viņa iztēle to apbalvojusi visām pilnībām, viņš, iejūsmināts, neprata vairs apstāties un šīs pilnības kā aureōlu apviņa ap viņas galvu, atkārtodams Homēra vārus: „Viņa nelikās esam mirstīga cilvēka, bet Dieva meita.“ Neviena iekāre neaptumšo viņa ilgas. Paiet deviņi gadi līdz Dante viņu atkal ierauga — to lasot mēs neviļus apstājamies: vai tiešām iespējams deviņus gadus glabāt vīzuālu iespaidu ar tādu intensīvitāti? Bet neaizmirsīsim: ikdienas cilvēks dzīvo no reāliem faktiem, dzejnieks no savām vīzijām.

Jā, pēc deviņiem gadiem viņš atkal ierauga savu brīnišķo kundzeni (*mirabile donna*), un tagad viņa ir tērpta visbaltākā tērpā. Raksturīgs sākums — pirmo reizi viņai nebija vienkārši sarkans tērps, bet asiņaini sarkans, un tagad otru reizi — nevis vienkārši balts, bet — visbaltākais, tā Dantes acis, Dantes gars kāpināja katru viņas ārējo un iekšējo īpatnību. Un tad Beatrīce izdarīja to, par ko debess sfairās viņa saņēma atlīdzību: viņa sveicināja Danti, un šis sveiciens, viņas balss skaņa pārvērta dzejnieku,

lika viņam izjust visu svētlaimes saldmi. Ja tai brīdī putns būtu pārlidojis pār Arno upi, tāpat arī viņš būtu varējis nest Dantem šo sveicienu, būt pārvērtību raisītājs — dvēsele bija nobriedusi, zelta auglim bija jāraisās, vienalga vai garāmejojot sievietē, vējš vai putns tam pieskaņas.

No tā brīža sākas Dantes jaunā dzīve, apzināta gara dzīve. Viss ko viņš bija piedzīvojis pirms satikšanās ar Beatriči, kļūst nenozīmīgs, pārvēršas nenoteiktās, izplūstošās atmiņās, par viņa dzīves ceļu tagad rakstīts: *Incipit Vita Nuova*.

Tādus griezumus dzīves slejās katrs no mums pazīst: nekas ārkārtīgs nenotiek, bet mēs neesam vairs tie, kas bijām vakar, aizvakar. Diemžēl tie, kas ir ap mums, pārāk pieraduši skatīties tikai fiziskām acīm, to nepamana un brīnās, ka vakardienas draugi mūs šodien vairs nesaista, un ka skaistumam, ko vēl vakar apbrīnojām, šodien vienaldzīgi paejam garām. Un tā var gadīties, ka dažs labs atgriežas atpakaļ, bet Dantes gara radinieki zina: atgriešanās nav, jākāpj arvienu augstāk.

Beatriče Portināri eksistēja, bet ne jau viņa izraisīja šīs pārvērtības, tā bija Beatriče Vīzija. Otru reizi viņu redzējis un saņēmis viņas sveicienu, Dante šo dārgo dāvanu aiznes (Dante bija

tas, kas prata dāvanas cienīt) savā istabā. Laimē noguris, viņš iegrimst dziļā miegā un redz dīvainu sapni, jeb pareizāk sakot — sapņo tālāk: uguns krāsas mākonī parādās drausms vīrs, viņa rokās dus kaila būtne, viegli apsegta ar drēbi asins krāsā, sapņotājs pazīst sveiciena kundzi — donna de la salute. Svešais ienācējs rokās tur sapņotāja degošo sirdi un liek to apēst tai, ko tur klēpī. Pēc tam parādība aizlido uz debesīm. Bet Dante atmodies raksta Vitas Nuovas pirmo sonetu un lūdz dzejnieku draugu atminēt vīzijas nozīmi. Viņa sirds ir pārāk pilna, lai pārdzīvotu paturētu tikai sevī, bet viņš ir pārāk bikls, lai pateiktu Beatričes vārdu: „Par mīlu es runāju tādēļ, ka manā sejā bij tik daudz viņas zīmju, ka nevarēju tās noslēpt. Bet kad mani jautāja: „kādēļ mīla tev tā liek ciest“, es smaidīdams raudzījos uz viņiem un neteicu nekā.“

Ezōteriska ir šī mīla, pūlim nepieejama, un ne jau tādēļ, ka to prasīja jaunais maigais stils, bet tādēļ, ka to prasīja Dantes iekšējā struktūra. Nav labi, kad par svētāko runā ar visiem. Kas svētākto stāsta visiem, tam svētākā nemaz nav. Nav labi, kad cilvēka iekšiene līdzinās iebraucamai sētai, bet labi ir, kad blakus viesu telpām, kuŗās daudzi laipni aicināti, atrodas kāda klusa

istaba, kur ar saules rietu sastopas cilvēka klusākās domas. Šad tad sastopami cilvēki, kuŗu iekšpasaule atgādina seno romiešu villu, no kuŗas kuŗjēru steidzamība un lielu izrīkojumu troksnis palicis tāļu prom. Šais vecajās romiešu villās bijušas istabas, kas aicinājušas uz vieglām sarunām, citas — uz nopietnu darbu un atkal citas — uz vientuļām pārdomām. Tā Plīnija villai bija viena apaļa istaba, kuŗā saule iespīdēja visu dienu, bija arī kāda ar diviem maziem lodziņiem, no kuŗiem viens ielaida tikai pirmos saules starus, un otrs — pēdējos, un bija Plīnijam arī tāda istaba, kur neviens, pat arī saule, nevarēja iekļūt. Tāda bija Dantes iekšiene.

Ļaužu acs un ļaužu vārds pārdzīvojumus atkailina un rupji vispārina; attiecības starp cilvēku un cilvēku ir tik smalkas un vienreizīgas, ka bieži nosaukums un kvalifikācija tās jau iznīcina. Kam katrai jūtai noteikts vārds, zināms cēlonis un tāpatīgas sekas, tas kavējas ārdzīvē, tam iekšdzīves burvju vārti mūžam paliks aizslēgti.

Kad viena no Beatrīces draudzenēm mirst, viņas nāve dziļi satrauc Dantes sirdi, viņa iztēlē Beatrīces pavasarīgums cieši savijas kopā ar biedrenes nāvi. Svešās sievietes nāve vi-

ņam liek domāt par nāvi vispār, par viņas niku-
numu un nežēlību:

Ļaunā nāve, iežēlas naidniece
Un visu sāpju sirmā māte.

(IV sonets.)

Izmisis viņš jautā: kādēļ nāve ņem jauno
un skaisto un atdod to trūdu varai? Tā pret
nāvi, kā pret kaut ko cilvēkam nepieņemamo
saslieties varēja tikai tas, kas mīlēja dzīvi, kas
pazīna visas tās ritmisko skurbu. Ne jau tikai
kā katolis, bet kā cilvēks, kas karsti mīlējis,
Dante mūža beigās visiem tiem, kas viņam bija
dārgi, liek dzīvot paradīzes mūžīgajā gaismā.
Jo karstāk kāds mīl, jo niknāk tas sacēlas pret
nāvi.

Dante nebija vienmīlētājs. Un kas gān par
sevi to varētu teikt? Visās lietās ir kāpnes, un
mīlā viņu visvairāk. Neviens tūlīt nesasniedz
augstāko, un ne jau visi pēc tā ilgojas. Bet
Dantes iekšienei šīs kāpnes augšup un lejup ir
tik raksturīgas kā viņa dzimtai pilsētai.

Dante labprāt apmeklēja mājas un lauku-
mus, kur sapulcējās skaistas sievietes. Tās ir
sievietes, kas viņu ielūdz viesībās, tās ir viņas,
kas uztraucas par Dantes mīlas sāpēs sadīlušo
izskatu, tās ir florentietes, par kuŗām viņš saka:

tās „labi pazina manu sirdi, jo katra no viņām bijusi klāt daudzos manos pametumos“. Viņu priecina ne tikai sieviešu lokanā valoda, bet arī viņu lokanais stāvs. Tās ir sievietes, kas viņu mierina un no viņa izlūdzas dzejas. Vitā Nuovā ir arī minēti draugi, — Dante tai laikā bija sabiedrības iecienīts un apbrīnots dzejnieks un politiķis — bet daudz retāki. Ļoti raksturīga šai ziņā ir viņa diemžēl pazudusi jaunības dzeja, veltīta sešdesmit skaistākām florentietēm. Šī dzeja vien jau pierāda, ka jaunībā viņš nebija askēts, bet nekad viņš nezaudē savu aristokrātisko nostādījumu, savu smalkjūtīgo atturību, arvienu viņa iztēle ir šķīsta kā pati Beatriče. Ne jau tādēļ vien lai ziņkārīgos skatus novērstu no Beatričes (to varēja arī savādāk), viņš apdziedājis donnu aizklāju — „*donna dello schermo*“, ne velti sonetā — Ak, jūs, kas mīlas gaitu pazīstat — ir tik nopietns motīvs „*O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus*“.¹⁸⁾ Ja šī donna būtu tikai rotaļīgs aizklājs, tad Jeremija vārdi liktos kā svētuma zaimošana un to darīt Dante nemaz nebija spējīgs.

Viņa visskaistā, vismīlā bija Beatriče, bet bez tās bija vēl tik daudz vilinātāju šai grēcīgajā un grāciņozajā puķu pilsētā. Dantem bija

jānostaigā gaŗš ceļš, kamēr ne tikai atzina, bet pārdzīvoja Beatrīči par savas sirds vienvaldnieci, pa daudzām kāptuvēm viņam bija jākāpj, iekams par Beatrīči varēja teikt: viscēlākā (gentilissima), visu netikumu iznīcinātāja, visu tiku mu valdniece. Kad viņš to teica, viņa sirds tiešām bija pastāvīgas uzticības pilna un viss, kas viņā bija, piederēja Beatrīčei.

Viņš, kas savas kļūdas neslēpa, pats vēstī, ka Beatrīče, uzzinājusi, ka viņš arī citām sievietēm veltījis dzejas, gaužām dusmojusies — Beatrīčei bija spēja dusmoties, jo katrs radījums līdzīgs savam radītājam. Un kā viņa soda neuzticīgo? Viņa liedz „vissaldāko sveicienu“ kas sevī slēpj visu svētlaimi. Kas dāvanu neprot glabāt, tam tā tiek atņemta.

No Beatrīčes sveiciena Dante bija dzīvojis, jo dzīvot nozīmē pilnveidoties. Kad viņa Dante m bija tuvojusies, Danti apņēma pazemīgums, „iežēlas liesma“ (cik zīmīgi, ka Dante pat iežēlā liesmo), un neviens lūdzējs viņu velti neuzrunāja. Sveiciens skar ne tikai viņa dvēseli, bet visu viņa būtni, „mans ķermenis tad atradās tik pilnīgi viņas varā, ka bieži es kustējos kā smags un nedzīvs priekšmets“ — tā viņš stāsta Jau najā Dzīvē.

Bezgala bagātībām, bezgala ciešanām ir pil-

dīta tā cilvēka dzīve, kā dvēsele jau no mazākā
pieskāriena ietrīsas. Sveiciens bija svētlaime,
sveiciena aizliegums izraisīja skumjas, tik lie-
las, ka līdzīgi laimei tās jānoslēpj no ļaužu acīm.
Un kā laime Danti aiznesa sapņu valstī — ze-
mes robežas viņam vienmēr bijušas pārāk šau-
ras — tā arī uz sapņu valsti viņu aiznes skum-
jas. Arī tās savā intensitātē notikušo pārvērš
vīzijā, kas izskan sestajā sonetā:

Kam sekot man, to nezinu,
Ko gribu teikt, to neprotu.
Tā mīlas apmāts maldos es.

Viņš ir ielūgts kādās kāzās, kur negaidot
daudzu viesu vidū ierauga Beatriči. Pārvarī-
gas trīsas viņu sagrābj un šīs trīsas ir tik spē-
jas, ka neizdodas tās apslēpt un cēlākā no sie-
vām kopā ar citām par viņu smejas, jo viņa ir
tā, kas spēj ne tikai visdziļāki aplaimot, vistum-
šāki skumdināt, viņa arī spēj visdzēlīgāki ievai-
not — jo viņa sirdij vistuvākā. Sākot ar VII
sonetu katrs nākamais arvienu vairāk izraujas
no parastās aplodes, dzejniekam vajadzīga ar-
vienu stiprāka griba, lai savaldītu karstās jūtas:

Viss manās domās mirst,
Kad skatu jūs, ak dailes brīns,

Jums stāvot tuvu mīla brīdina:
„Jel bēdzi prom, kad nāves negribi.“

(VIII sonets)

Skumjas, kas rodas domājot par Beatrīces skaistumu, mīlas spēks, kas izskauž visus citus pārdzīvojumus, nepārvaramās ilgas būt pielūgtās tuvumā, vilšanās, ka tuvums nedod gaidīto mieru — visas šīs jūtas, ko vēl pēc sešsimt gadiem pazīst katrs mīlētājs, savijas IX sonetā.

„Ak, donnas jūs, kas mīlu saprotat, par savu kundzeni jums stāstīšu“ — tā sākas slavenā kancona, laimes gaismotā, bijības svētītā, sāpēs šķīstītā, šaubās smeldzinātā slavas dziesma Beatrīcei. Viņa ir tā, par kuŗu eņģeļi Dievam stāsta: „ir zemes virsū būtne, kas pat miglā mirdz“. Kas staigā tur, kur viņas kājas zemi minušas, nespēj nekrietni rīkoties, un cilvēku „ko viņas skaistums skāris, tam labi darbi jā-dara, vai arī jāmirst ir“. Un „kas viņas sveicienu ir saņēmis, tas ciešanas ir aizmirsis, tam ļaunums nevar kaitēt“. Šai slavenajā kanconā tikai dažiem skopiem vārdiem minēta Beatrīces āriene: viņas bālajai sejai — pārļu krāsa, viņas acīs deg mīlas liesma. Ne šeit, ne citur viņas ārējais tēls sīkāk nav aprakstīts. Desmitā sonetā Dante, paštiesas uguns šķīstīts, varēja

dziedāt: „Amore e 'l cor gentil sono una cosa“ — mīla un cēla sirds ir nešķīramas lietas un liksmi izsaukties „ak, svētlaimīgs, kam sa-
tikties ar viņu bija lemts“.

Mirst Beatričes tēvs. Beatriče skumju pilna gaužām raud un Dantem šķiet, ka varētu mirt, juzdams līdzī viņas sāpēm:

Kas viņas sejā skumjas redzējis
Tas raudādams tik nāvi vēlas sev.

(XIII sonets.)

Šeit Dantes mīla sasniedz augstāko pakāpi, jo sevī apvieno apbrīnu un iežēlu. Ja viņš Beatriči tikai apbrīnotu, tā būtu skaista, bet nedzīva statuļa, vai arī dieve, cilvēcīgumu viņai un Vitā Nuovā tēlotajam mīlas pārdzīvojumam piešķir Dantes iežēla. Dzirdot stāstām par Beatričes bēdām, visa Dantes seja pārvēršas, tik intensīvi viņš dzīvo līdzī visumilās ciešanām.

Dante saslimst. Un katra slimība ir nāves priekšvēstnesis, tā liek apstāties parastajam dzīves ritmam, tā nāk ar neatvairāmiem jautājumiem: kādēļ? kāpēc? Iznīcības domas nomākts, Dante sevī jautā — vai arī viņai, vispilnīgākajai būtnei būs jāmirst? Lielais skaitstums izraisa lielas skumjas, nav spēka, kas ze-

mes virsū skaistumu glābtu no sairuma, un jo skaistāks kas, jo vairāk šī doma sāp. Tādēļ arī mīla uz Beatrīči tik viegli saskaras ar nāves domu un Vitā Nuovā trīs reizes ieskanas nāves motīvs.

Slims būdams, viņš redz dīvainu sapni, kā vispār vissvarīgāko redz sapnī: saule izdzisusi, zvaigžņu krāsa ir tāda, ka, šķiet, tās raud, putni nedzīvi krīt no gaisa, pati zeme dreb lielā zemes trīcē, pie viņa atnāk draugs un stāsta, ka viņa kundzene aizgājusi no šīs pasaules — raudās viņš atmostas un viņa fantazija tik nevaldāma, ka viņam liekas, Beatrīče tiešām mirusi. Atmodies viņš tālāk sapņo atvērtām acīm: viņš redz, ka Beatrīče guļ ar baltu plīvuri apsegta un viņas seja pauž tik dziļu pazemību, ka liekas tā sacītu: „es redzu miera avotu“. Tik gleznaini un uzskatāmi Dante to tēlojis, ka šo ainu r e d z a m arī tad, ja nepazīstam Roseti illūstrāciju otrai kanconai.

Redzot dievināto būtni mirušu, viņš lielā pazemībā lūdz Nāvi, lai tā arī viņu paņemtu, jo pieskārusies Beatrīcei, tā zaudējusi savu baiģumu — būt tur, kur Beatrīče ir, nevar būt drausmi. Kas vismīļāko zaudējis, tas pārkāpj dzīves robežai, tam aizsaules valsts top tuvāka par šo pasauli.

Otrā kanconā, domājot par visas dzīves nepastāvību, viņam uzbrūk pārvarīga doma: „nāks diena, kad donna mana mirs“. Un šī doma izraisa visas citas domas par dzīves niecīgumu. Kā lietus lāses apnicīgā rudens naktī sit pret jumtu, tā divi vārdi sit pret viņa smadzenēm: „Morra'ti, morra'ti“ — mirsi tu, mirsi tu.

Un tad nāk viņas, Beatrīces patiesā nāve, par ko viņš vienkārši un klusi vēstī trešajā kanconā: Dievs aizsaucis Beatrīci pie sevis, lai tā slavētu viņu. Florence pēc Beatrīces nāves tam izliekas tukša kā Jeruzaleme pravietim Jeremijam. Viņa acis asarās nogurušas: „Li occhi dolenti per pietà del core“. Kaut ticība saka, ka Beatrīce tagad mirdz debesu telpās, ka viņa eņģeļu rotaļbiedre, un katolis nedrīkst šaubīties, ka tā radītāja griba, kas vēlējās, lai viņa tuvumā būtu tā, par kuŗu viņš varētu priecāties, un tomēr — kas neraud par Beatrīces nāvi, „tam sirds ir akmens, dvēs'le — netīra“. Tā varēja dziedāt tas, kas mīlēja zemes redzamo skaistumu, un — līdzīgi Dievam — gribēja, lai skaistums būtu acīm tveramā tuvumā. —

Beatrīces nāves gada dienā Dante, klusi ievilcies savā istabā, zīmē eņģeļi, un tik ļoti no-

grimst šai pielūgsmē, ka nedzird svešus ļaudis ienākam istabā. Vēl iztēles pasaulē ieburts, kas viņam tuvāka par īstenību, viņš it kā atvainodamies saka: „pašreiz kāds bija pie manis, tādēļ es arī tā nogrimu domās“. Un tā tas arī bija. Kopš Beatriče bija aizgājusi no šīs zemes, viņš to jūta tuvāk nekā tad, kad tā vēl staigāja pa Florences ielām. To labi uztvēris Roseti; gleznodams šo ainu, viņš Danti zīmējis šauru, vieglu, it kā šai zemei nepiederīgu un ietērpis to melnās mūka drēbēs.

Nē, viņš nebija vienmīlētājs. Kad Beatriče jau kopš gada bija nomirusi un viņš gan dzejā, gan prōzā, gan arī savā sirdī bez vārdiem to bija apraudājis, viņš kāda nama logā ierauga jaunu, skaistu seju. Un Dantes acis bija tik jūtīgas pret katru skaistumu, ka pateicīgi sveicinādam un nosaukdams šo sievieti par „donna della finestra“, viņš sevi mierina, ka šī sieviete Beatričes sūtīta, lai remdētu viņa sāpes. Jā, viņš donnas bāļajā sejā pat atrod zināmu līdzību ar aizgājušo. No atturīgiem maigiem mīlas vārdiem viņš šai „loga donnai“ par godu savij XX sonetu. Viņa dvēselē cīnās uzticība pret Beatriči un jauna mīlestība. Cik tieša un vienkārša ir viņa pašatzīšanās: „šīs donnas skats mani noveda tik tālu, ka manas acis pārāk priecājās,

viņā lūkojoties. Ne vienreiz vien es savā sirdī tādēļ mocījos un pats sevi uzskatīju par visai zemisku (par vile assai) būtni.“

Bet kā jau laimē un nelaimē tā arī tagad neziņā un maldos, kas mums Danti padara tik cilvēcīgi tuvu, viņam ceļu rāda sapnis: viņš redz Beatrīči sarkanā kā asinis tērpā un nožēlo iepriekšējo dienu zemās jūtas. Viņš izdzen no savas sirds „nejauko vēlmi“ (malvagio desidero) un visas savas domas piegriež tikai viscēlākajai — Beatrīcei. Un tā viņš iepriekšējiem dārgakmeņiem vēl pievieno jauno cilvēku attiecību dārgakmeni — uzticību, lai zelta rota bez vainas noslēgtos. Bet lai to varētu ir vajadzīga cīņa; ne tikai atklātā dzīvē, ne tikai mīlestībā pret dzimteni Dante bija ciets cīnītājs, sevis spodrinātājs, tāds viņš bija arī intimajā dzīvē — mīlestībā pret Beatrīci. Atmodies no sapņa, viņš saka par savām acīm, kurām tik asi bija pārmetis pārāk lielu pieķersanos tukšām ārišķībām: „tās glābās manas donnas saldo vārdu un ziņu, ka tā aizgāja no mums“ (XXIII). Viņš uzraksta vēl pēdējo. XXV sonetu, kas klusās skumjās noslēdz dzeju sprādzi: „oltre la spera che più larga gira“:

pāri sfairai, kas visklusāk rit
ceļas mana skumjā sirds.

Pāri klusajai sfairai viņš redz savu donnu staru vainagā un viņa pilgrima sirds nevar beigt brīnīties. Gaiši šī mīla bija sākusies, skumji tā noslēdzas, bet pāri tai velvējas mūžības doms, un sapņu vīzijas ir melōdijas, kas to izceļ no reālības robežām.

Pēdējās vīzijas saturu dzejnieks mums noklusē, kā vispār nemēdza runāt par to, kas viņu visdziļāki skāra; viņš tikai pasaka, ka šī vīzija viņu tik lielā mērā satraukusi, ka viņš nolēmis vairs nerunāt par Beatrīči līdz nāks tā stunda, kad būs viņas cienīgāks, un tad viņš pateiks to, kas vēl par nevienu mirstīgo nav teikts. Un sonetu cikla noslēgumā tā pati skaņa kā sākumā: „Incipit vita nuova“.

Kad Dante komponēja Jauno Dzīvi, viņa garā jau lēni ieskanējās Dievišķā Komēdija, Vitas Nuovas beigu vārdi, slavinājums tam, kas mūžu mūžos ir svētīts — „qui est per omnia saecula benedictus“ — dziļi saskan ar Elles, Šķīstītavas un Paradīzes noslēgumu.

Vita Nuova ir svētceļojums uz Beatrīči, Dievišķā Komēdija ir svētceļojums caur pasauli, kurū viņš pats pēc saviem likumiem bija radījis. Tā ir dziesma par to, kā grēcīgs cilvēks izcīnās ārā no dūkstainās dzīves un šaubu meža. Dante negribēja pagānus piegriezt īstajai ticībai, šaubpilnus garus pārliecināt, viņš tikai dzied par saviem iekšīgiem šķīstīšanās ceļiem.

DIEVIŠĶĀ KOMĒDIJA.

2

DIENSKA KOMEDIA

I

Jau jaunībā Dante bija domājis aprakstīt ceļojumu pa mirušo valsti, pa aizsauli; ko Virģilijs bija skatījis pagāniskā gaismā, viņš gribēja rādīt kristiāniskā. Pēc Beatrīces nāves viņš gremdējas filozofiskās un teoloģiskās studijās, tad nāk drāmatiskiem notikumiem pilna politiskā darbība, seko pirmie trimdas gadi, kur rūgtums, radīšanas lielākais naidnieks, saista iedvesmes spārnus, un tikai kad trimdas nasta jau piecus gadus nesta, t. i. 1307. gadā, kad viņam jau 42 gadi, viņš sāk savu Dievišķo dziesmu, ko rakstījis līdz mūža beigām, proti, četrpadsmit gadus. Elli rakstīdams, viņš bija brieduma gados, kad rakstīja Paradīzi — viņa matus jau skāra sirmums un viņa garu — Dieva tuvums.¹⁹⁾

Dante pats savu darbu nav nosaucis par Dievišķo Komēdiju, bet vienkārši par Komēdiju,²⁰⁾ jo viduslaikos par komēdiju mēdza saukt darbu ar bēdīgu sākumu un laimīgām beigām. Vēstulē Dante pats noskaidro sava darba no-

skaņojumu un nosaukumu: „No traģēdijas mans darbs vielas ziņā atšķiras ar to, ka traģēdija sākumā lasītāju pilda ar apbrīnu un mieru, bet beigās ar šausmām . . . Turpretī komēdija gan raupji sākas, bet beidzas laimīgi . . .“²¹) Par Komēdiju viņš savu dziesmu laikam gan arī tādēļ nosaucis, ka tā bija rakstīta nevis latīņu, bet tautas valodā. Vēlākos laikos Dantes Komēdijai piešķīra epitetu „divina“ (dievišķā), jo dienvidnieki toreiz, kā arī vēl mūsu laikos, visu, ko apbrīno, labprāt apveltī ar šo īpašības vārdu. Pirmais, kas šo epitetu piešķīris Dantes darbam, bijis viņa pirmais biografs un komentātors — Bokačo.

Daži literātūras vēsturnieki Dievišķo Komēdiju nosaukuši par eposu trijās daļās. Bet tas nav pareizi, kaut arī paraugs bijusi Homēra Iliada, tad Dante pēc būtības nav episks: mierīgi plūstošs tēlojums viņam svešs. Eposā pazūd pats rakstītājs, bet Dantes personīgais akcents izjūtams katrā dziesmā, nav tādas ainas, kur lasītājs paliktu neziņā par paša Dantes viedokli. Dievišķā Komēdijā ir ļoti liriskas vietas, tā, piemēram, V. dziesmā, un drāmatiski drausmas (Ugolino sods), kas nekādi neietelp epikā. Dievišķā Komēdija nav pieskaitāma ne epikai, ne lirikai, ne drāmai, tā visu šo žanru īpatnējs

un vienreizīgs apvienojums. Lieli dzejnieki paši rada savu žanru, ne vienmēr varēdami pateikt ko dara, tie tomēr skaidri jūt, kas darāms. Viņi skaidri nezina, kādēļ izraudzījušies vienu vai otru formu, bet gan nemaldīgi jūt, ka tikai šī forma bija iespējama. Dievišķo Komēdiju nevar pieskaitīt pazīstamajiem žanriem, tas ir literārs darbs sui generis, tāpat kā Nīčses Zaratustra vai arī R. Brauninga Gredzens un grāmata.

Dievišķā Komēdijā, tāpat kā Jaunajā Dzīvē, Dante neatkāpjas no stingras aplēses. Viņa kosmā viss sakārtots pēc mēra un skaitļiem, pie kam dominē viņa visvairāk iemīļotais skaitlis trīs. Domājot par trīsvienību, viņš savu darbu sadalījis trijās gandrīz vienāda lieluma daļās: Inferno, Purgatorio, Paradiso. Katrā daļā ir trīsdesmit trīs dziesmas, tas tādēļ, ka Kristus zemes virsū dzīvojis trīsdesmit trīs gadus. Ja pieskaitām vēl Prologu, tad iznāk simts dziesmu un skaitlis simts viduslaikos apzīmēja pilnības simbolu. Šie skaitļi nav nejaušība, tos Dante apzinīgi izraudzījās, lai savu celtni jau plānā saistītu ar dievišķo. Visas dziesmas ir apmēram vienādā garumā, nekur nav mazāk par 115 rindu un nekur nav vairāk par 160. Divdesmito otrā Purgatorija dziesmā Dante saka, ka par attiecīgo notikumu vēl būtu

ko stāstīt, bet jābeidz, lai nesalauztu simmetriju.

Ja Dantes domu bagātība, viņa gleznas un tēli ir pieejami visās kultūrtautu valodās, tad to gan nevar teikt par šīs dzejas mūzikalitāti, kuŗas uz priekšu traucošās tercīnas — terca rima — labi padodas tikai vijīgi daiļskanīgajā itaļu valodā.

II

Un dzīves ceļu pusē nostaigājis
Es tumšā mežā pēkšņi atgīdos
No taisna ceļa nomaldījies nost.

Tā sākas Dantes ceļojums.

Bībelē rakstīts, ka cilvēka mūžs ilgst septiņdesmit gadu, tā tad dzīves puse — trīsdesmit pieci gadi. Tas ir tas laiks, kad jaunības sapņi jau aprakti un cilvēkam jāizšķirās: kurp virzīt savu ceļu — augšup vai lejup?

Mežā ir nakts, tā ir kaislību un grēku nakts. Ticība ir atslābusi un vienaldzība pret Dievu pārņem piligrimu Danti. Jaunības sapņi ir izpostīti, ir iestājies kritiskais brīdis, ko pazīst katrs cīnītājs cilvēks: vai nu samierināties, pielāgoties šaurajai apkārtnē, apaugt omulības sū-

nām vai arī — sapātagot sevī visu drosmi un apziņā, ka spēku gan vairs nav tik daudz kā jaunībā, bet atbildības izjūta lielāka, uzsākt cīņu pret tumsu un purvu. Šis brīdis ir rūgts, „vēl rūgtāka tik nāves stunda“ (I, 7). Kas to uzvar, tas arī šausmu mežā pats sev paliks uzticīgs, tas, Dantes gara radnieks, Raiņa vārdiem teiks: „Pāri pār dzīvi būs augt, pāri pār likteni stāt.“

Meža biezoknī Dante ierauga stāvu, virsotnē apspīdētu kalnu, kuŗa nogāzes ir kraujas un akmeņainas, — tas ir tikumības kalns. Ir mēnesaina nakts agrā pavasarī, laiks kad Kristu sita krustā. Atpestīšanai ticēdams, Dante taisās kāpt šai kalnā, bet viņam uzbrūk trīs plēsīgi zvēri, kas cilvēku tagad, pēc sešsimt gadiem, plosa ne mazāk kā Dantes laikos. Pirmais uzbrūk panteris — juteklības nezvērs, un šais tercīnās jūtamais satraukums liecina, ka Dante ar panteru ne vienreiz vien pats cīnījies. Tad viņam uzglūn lauva — valdkāre „con rabiosa fame“ ar drausmainu badu. Un beidzot — vilku māte — mantkārība, kas tik izsalkusi „ka gaiss trīc“. Laikmeta sāpes, personīga vientulība un nogurums nospiež Danti. Mazs un nespēcīgs viņš jūtas šo nezvēru ielenkts. Lieklis ir prologa drāmatiskais kāpinājums. Kad

Dantem jau zudis pēdējais spēks pretoties plēsīgajiem zvēriem, parādās glābējs — Virģilijs, Dantes maestro. Attiecības starp Danti un Virģiliju pieder Dievišķās Komēdijas zeltmirdzošajām rindām un par tām runāsim vēlāk atsevišķā nodaļā, šeit tikai aizrādīsim, ka jau Virģilija pirmā parādīšanās dziļi nozīmīga: viņš nāk taisni tai brīdī, kad visvairāk vajadzīgs; ja viņa lielums — gudrība, pareiza ceļa zināšana, tad Dantes lielums slēpjas gara pundurīšiem nepiemītošā spējā saskatīt savu maestro. Dante viņu uzrunā: „Vai gars tu, vai ar' dzīva būtne, apžēlojies un palīdz man.“ Virģilijs Dantes izmisumu izdzēš vārdiem: „io sarò tua guida“ — es būšu tavs ceļvedis. Priekā pateikdamies Dante izsaucas: „tu mans maestro esi, mana dzīves bāka, no tevis es mācījos, no tevis vien!“²²) Virģilijs viņam solās rādīt izmisumu, kur dvēseles mokās kauc un rāmākās mokaš ugunī, kur dvēseles cer uz atpestīšanu, un kad viņš gribēs vēl augstāki kāpt, kad nāks robeža, kuŗu viņš, Virģilijs, nedrīkstēs pārkāpt, tad parādīsies cienīgāks ceļvedis — Beatriče.

„Jau diena beidzās, vakars tuvojās un nesa mieru visiem radījumiem“, bet Dantem miera nav, viņš cīnās sevī. Zīmīgi, ka šī cīņa, kas tik raksturīga Dantem, pasvītota jau pašā sā-

kumā. Kā tas parasti mēdz būt liela lēmuma priekšā, Danti pārņem šaubas, savā niecīguma apziņā viņš sevi jautā — vai pietiks spēka, vai nevajadzēs pusceļā atgriezties? Tādos brīžos nepieciešams ceļvedis-draugs, kas ar savu tuvumu drošina. Ja tādu nevar atrast reālajā dzīvē, tad — līdzīgi Dantem — tas jāmeklē un jāatrod grāmatu pasaulē. Danti mierinādams, viņa šaubas klīdinādams, Virģilijs stāsta, ka viņu aicinājusi svētītā un skaistā sieviete — Beatriče, bet nav jāaizmirst, ka abi — Virģilijs un Beatriče tādā veidā — eksistē tikai Dantes garā. Sava lielā drauga pamudināts, Dante nolēm j uzsākt visgrūto ceļojumu, kas viņu tagad vairs nebiedē, viņu sarga apziņa, ka maestro viņu nepametīs un dievinātā sieviete gaidīs. Tā sākās ceļš mūžībā.

Ūniversu Dante iedomājas tādu, kādu to vispār tēloja tais laikos: zeme ir visuma centrs, ap viņu riņķo deviņas debesu sfairas; paradīze — tieši redzamais zilais debess jumols; zemes centrā, vietā, kas vistālāk no Dieva, atrodas Lūcīfera mājoklis — piltuvei līdzīga elle, kuŗas pašā galā, piltuves visšaurākā vietā, mīt viņas kungs. Piltuves sienas nolaižas deviņos pakāpienos — tie ir elles deviņi apli. Piltuvei ir vāks, kuŗa vidū Jeruzāleme, bet perifērijā —

Florence. Purgatorijs ir it kā apgriezta piltuve — kalns, kas atrodas zemes otrā, neapdzīvotā puslodē, jo toreiz mācīti vīri „zinātniski bija pierādījuši“, ka zeme pastāv no divām plakanām puslodēm, ziemelpuslodi apdzīvo cilvēki, bet dienvidus puslodē atrodas šķīstīšanās kalns ar zemes paradīzi pašā galotnē. Debesis ir tīro likumu sfaira, bet arī ellē ir savi neapgāžami likumi un tie ir tik šaušalīgi, ka neviļus jājautā: vai tas vēl ir Dievs, kas šo melniem grēciniekiem un viduslaiku spīdzināšanas rīkiem piebāzto piltuvi radījis un pārvalda? Dante ticēja, ka arī elli radījis Dievs savā taisnībā, varenībā, gudrībā un mīlestībā, viņa bija, ir un būs mūžīga. Mēs nesaprotam — kas tā par mīlestību, kas rada elli? Bet Dantes Dievs bija ne tikai debess, tas bija arī elles radītājs — taisns un nežēlīgs soģis. Kā Dante visai šai naidpilnajai tiesāšanai pāri varēja velvēt mīlestības domu un vēl priekšnāves stundā gaviļēt par mīlestību, kas vada sauli un citas zvaigznes, tā viņa radītās pasaules lielākā un dīvainākā īpatnība. Dievam sava noteikta vieta, tikpat noteikta arī Lūciferam, un starp Dieva un Lūcifera mājokli norisinās Dievišķā Komēdija jeb tas, ko sauc par cilvēku dzīvi.

Elle ar savu nežēlīgumu un daimoniskumu,

ar nokalnēm, bezdibeņiem, sabrukušām klintīm, straumēm, dīķiem, dūksnājiem, ar savu sniegu, lietu, krusu, kas parādās gan ūdens, gan uguns veidā, ar savu smirdoņu un troksni ir gigantis-kākais un drausmīgākais, ko jebkad cilvēka fan-tazija radījusi un vēl radījusi ar dziļi ticīgu sirdi. Daudzi dantologi šo daļu atzinuši par visvare-nāko. Es personīgi tam nevaru pievienoties, šķīstīšanas kalns cilvēka sirdij tuvāks, kaut gan nenoliedzami, ka drāmatiskā ziņā elle spēcī-gāka. Tur sakopots viss cilvēkam naidīgais un drausmais, un tikai kopā ar Virģilija mierīgo sa-prātu Dante šo gaitu varēja veikt. Elles tēli nav konstrukcijas. Šo bezgalīgo ļaužu masu Dante individuālizējis, katram piešķīris dzīvī-gumu un tā arī saprotams, ka elles tēlus gan skaņās, gan krāsās, gan marmorā ietvēruši visu laikmetu un tautu mākslinieki. Nav laikam cita darba, kas tik lielā mērā ietekmējis un iedves-mojis visdažādāko nozaļu māksliniekus. Ja Dante pats arī faktiski nav redzējis visus savus elles iemītņiekus, tad tomēr nav šaubu, ka katrs no viņiem mīlā un naidā iznēsāts viņa sirdī. Pēkšņi šie tēli iznirst no elles tumsas un pēkšņi tur atkal pazūd.

Elles vārtos rakstīts:

Caur mani ieiet moku pilsētā,

Caur mani ieiet sāpēs mūžīgās,
Caur mani ieiet pazudušos ļaudīs.

„Lasciate ogni speranza, voi ch' entrate,“ — Kas šurpu nāk, lai atmet visas cerības, šais vārsnās ir Inferno vadmotīvs. Vai Dantes elle līdz ar viduslaikiem zudusi? Atstājot neatrisināmo jautājumu, kas elli radījis, mēs neapšaubāmi zinām, ka elle ir, tikai nevis zemes centrā, bet pašā cilvēkā. Un tikko mēs domās tik tālu esam nonākuši, mēs sastingstam to šausmu priekšā, ko cilvēks sevī nes, jo neviens neapgalvos, ka spāņu brāļu kara mocības ir lēnīgākas par Dantes elli. Dantes ellē spīdzināšana nāk no Dieva, no pārvarīga spēka, pret kuŗu cilvēks sabrūk, bet revolūcija nāk no cilvēku rokām un cilvēks ir tas, kas to spētu apturēt. Lasot un pārļasot elli un jūtot tās nezūdamību, moka drausmīgs jautājums: vai tiešām ļaunums cilvēkā ir mūžīgs? Kādēļ Dante, lielais mīlētājs, kas ticēja, ka zemi un citas zvaigznes vada mīlestība, jau pašā sākumā tik svinīgā nešaubīgumā apgalvo elles mūžību? „Io eterno duro“ — es mūžam pastāvu, tā pati elle par sevi saka, kā pātagas cirtieni, īsi un spalgi, nošvikst šie vārdi un šos vārdus ellei licis teikt tas, kas cilvēkus pazinis nevis no sapņiem un grā-

matām, bet tvirtā īstenībā, bezbailīgā cīņā. Dantes radītā pasaulē no visām atziņām visdrausmākā — atziņa par elles neiznīcināmību. Apstājoties pie tumšajiem vārtiem mēs līdz ar Danti tikai varam teikt: „Maestro, nežēlīga ir to jēga“.⁴⁶ III, 12.

III

Viduslaiku māksla lika elles liesmām izlauzties tieši cauri zemei, Dantem tas bija pārāk rupji, viņš visur gribēja distanci un tā arī elles architektūrā viņam nepieciešams vestibilo — priekšnams. Tā ir elles plašākā telpa, un tā tad loģiski secinot, tur jānovieto tie grēcinieki, kuŗu skaits vislielāks. Ir rakstīts „esi karsts vai auksts, bet tos remdenos es izspļaušu.“ Tas saskan ar Dantes pasaules uzskatu. Elles priekšstelpās viņš ievieto *r e m d e n o s*, proti tos, kuŗus nepieņem ne Dievs, ne velns. Tur tie, kas nespītē Dievam un ar' neslavē to, bet stāv sāņus un klusē, tie „kuŗu aklā dzīve bij' tik zema“ (III⁴⁷). Cilvēki, kas nekad nav uzdrīkstējušies, kas nekad nav bijuši īsti dzīvi, un tādēļ no viņiem ellē bēg nāve, kā viņi reiz bēguši no dzīves. Kā bezpersonīgas ēnas tie slī-

dējuši zemes virsū, un Dante, ģeniālais psihologs, viņus arī ellē nav individuālizējis, savēlušies pelēkā masā, tie lēni velkas uz priekšu.

Virģilijam šķiet, ka Dante šiem pelēkajiem, nenozīmīgajiem cilvēkiem veltī pārāk lielu uzmanību; viņš aprāj savu mācekli: „ne vārda vairs, tik paskaties un paej garām“ (III⁶¹). Kādu sodu Dante izgudrojis šīm miegainajām būtnēm? Viņiem, kas paši dzīvē nevarēja savu ceļu atrast, tagad jāseko bezmērķīgi aplī nestajam karogam, viņus, kas dzīvē dzīvojuši it kā neatmodušies, tagad dursta lapsenes un citi kniši — lielāku mocību viņi nav cienīgi. Viņu asaras sajaucas ar asinīm, kuŗās perinās tārpi.

Dantem tik pretīgos puscilvēkus dažus gadsimteņus vēlāk, pašgribēto trimdu Romā vadīdams, tiesājis Ibsens:

pusnopietns pa svētku laiku,
pusdievbijīgs ar liekuļvaigu,
pusstrādīgs tā kā tēvu tēvs,
pa pusei karsts, pa pusei glēvs.

Brantā Ibsens saslējies pret puscilvēkiem, Dantes elles priekšnama iemītniekiem, bet Perā Gintā viņš tādu puscilvēku padarījis par viscilvēces tēlu. Grēcinieki ir ne tikai tie, kas dara aizliegto, bet daudz lielāks ir to grēcinieku skaits,

kas nav darijuši to, ko varētu un vajadzētu darīt.

Labi būtu, ja mēs katru vakaru sastādītu savu nepareizo rīcību pārskatu, bet vēl labāki būtu, ja mēs apzinātos visu, ko neesam darijuši — nerakstītās vēstules, neteiktos mīlas vārdus, visus glāstus, visu veldzi un mieru, ko neesam devuši gaidītājiem.

Kopā ar savu ceļvedi tālāk traukdamies, Dante sasniedz miglaini palso Acherontu, pār kuŗu Charons pārceļ mirušos, nepaklausīgos nīkni daudzīdams ar irkli un savām acīm tos kā ar ogli dedzinādams. — Lai grēcinieku lāsti, sirmvecā laivinieka rupjums, zemes sarkanie izvirdumi jau pašā sākumā nenotrulinātu lasītāju, Dante ar gudru ziņu ievij mazu lirisku rudens ainu — kaut gan viņam vien zināms, kā tā viņam ellē iekritusi prātā. Viņš piemin kritušas lapas, putnu spārnu vēdas un sakļauj tās ar maestro laipnajiem vārdiem, kas zinātkārīgajam dod tēvišķīgas pamācības.

Ceļinieki tuvojas Virģilija mūžīgajai mītnei, pirmajam aplim, elles viscēlākajai vietai, kur nedārd kļiedzieni, bet „tik klusas nopūtas tur gaisos trīc“ — tie ir bez vainas vainīgie, nekristītie bērni, antīkās pasaules dzejnieki un filozofi. Homērs, Horācijs, Lukāns, Ovīds — ve-

sels dižgaru mežs, kuŗā savādā kārtā trūkst grieķu traģēdijas dzejnieku. Smeldzīgas sāpes saņņaudz Dantes sirdi, šos draugus sastopot ellē. Tikai formāli viņš paliek katoļu tradicijā, tik ļoti viņš mīl šos vīrus, viņu mitekli tēlo tik glezniem vārdiem, ka mēs aizmirstam, kur atrodamies. Cēls ir antīko dzejnieku prieks par Virģilija atgriešanos. Sākas sarunas, kādas tikai var būt starp garu īstiniekiem: labi ir runāt un labi ir arī klusu ciest, jau pusvārdā viens otru saprot, pusteikumā uzmin nepabeigto domu, vērpj tālāk aprauto pavedienu. Zaļā svaigā pļavā ap strauta skaidriem ūdeņiem pulcējas dižie nopietnie vīri:

Tur vīri bij ar klusām, skumjām acīm,
Tik cieņas pilni, allaž mierīgi,
Tie reti runāja un klusā balsī.

IV, 112—114.

Par viņiem dziedot, Dante aizraužas: viņš min vai visus savus antīkās pasaules draugus un skolotājus, jo nav viņam lielāka prieka kā godināt un pielūgt. Nāk cīnītāji un cīnītājas: Elektra, Hektors, Cēzars, seko domu varoņi. Tā nav tikai nomenklatūra, mēs zinām, ka Dantem katrs pieminētais vārds nozīmēja

dārgumu, katrs izraisīja atmiņu un gleznu virkni, sevišķi zemu viņš noliec galvu Aristoteļa priekšā, bet tuvs viņam arī Sokrāts, Platons, priekā viņš min Seneku, ģeometru Euklidu, zvaigžņu zinātāju Ptolomēju un daudzus citus.

Šī cēlā elles dziesma apstiprina atziņu: domu skaistumu un suverēnitāti nevar izdedzināt pat elle, vienalga, kur tā atrastos, vai pazemē vai cilvēku vidū, tikai domai jābūt pietiekami spēcīgai.

IV

Piektā dziesma ir traģēdija, kas laikmetu vijā visvairāk apbrīnota. Neskaitāmus dzejniekus, gleznotājus, skulptorus un mūziķus tā ierosinājusi. Ja min Frančeskas un Paolo vārdu, acis tūdaļ atceras V. Blēku, Kostetti, Feuerbacha, Bökliņa gleznas, Rodēna marmoru un ausīs dūc lielā mīlētāja un mūka, Lista, neiežogoti kaislīgā mūzika. Trijos darbos viņš vēstījis par Frančeskas nelaimīgo mīlu *Années de pèlerinage*, tad — Dantes simfōnijā, kas sākas ar motīvu „Caur mani ieiet moku pilsētā“ un savu dziļāko skaistumu sasniedz Frančeskas melōdiskā stāstā — *andante amoroso* un beidzot — *Fantasia quasi sonata après une*

lecture du Dante, kur andantes chromatiskos gājienos izskan Frančeskas bezgalīgās skumjas un gaviles. Lists, aizrauts no piektās dziesmas, rakstīja Vāgneram: „Lasi Danti, tā labākā sabiedrība tev.“ Un Vāgners kādā savā vēstulē saka savai vismīļai Matildei Vezendonks: „Katru rītu, iekams sāku darbu, izlasu kādu nodaļu no Dantes.“ Ierosinājumu un apstiprinājumu mīlestības apoteozai, kas tik plašu vietu ieņem Vāgnera operās, viņš atrada tieši šai dziesmā.— Čaikovskim ir simfōniska kompozīcija Frančesko da Rimini, mazāk pazīstama ir Fūta Tomā, Morisa un Rachmaņinova mūzika traģiskajai dziesmai. — Ja gleznotāji, mūziķi un skulptori padziļinājuši Frančeskas tēlu, tad to par dzejniekiem gan nevar teikt: atraisīta no Dantes, Frančeska zaudē savu skaistumu. To sevišķi jūtam D'Anuncio sakarsēto smadzeņu radītā, tukši skanīgiem vārdiem pieblīvētā drāmā.²³⁾

O t r a i s l o k s atrodas pašas piltuves sākumā un tā tad ir viens no plašākiem. Panters bija pirmais, kas Dantem uzbruka pilnības kalna pakājē, un es jautāju: vai tikai Dantes laikos un uztverē juteklība visvairāk kavē cilvēkus sasniegt pilnību? Vai te runā viduslaiki vai arī — Dantes dziļā zināšana par cilvēka dabu?

Sargs Mīnojs — nolādēto sirdsapziņa — ap-sarga tos, kam miesa runājusi spēcīgāku valodu par saprātu. Šeit tie, kas grēkojuši aiz vā-juma un ne aiz ļaunuma, grēkojuši nepazī-dami prāta dižciltību, grēkojuši aiz gribas spēka trūkuma; miesas kāre viņus bija padarījusi aklus, un tādēļ viņi arī ellē akli; zemes virsū, kur viņi paši vēl varēja izraudzīties un lemt, viņi to nedarīja, aklas kaislības dzīti viņi neiz-šķīra grēka ceļu no taisnā ceļa, un tagad vie-suļvētras aklā vara viņus trenc citu pret citu. Dantes redzīgā acs tur saskata Semiramīdu, kas dēlu sev bija izraudzījusi par vīru, krāšņo, nesavaldīgo Kleopatru, Paridu, Hēlenu, Tri-stānu. Daudziem jaunlaiku tēliem tur būtu vieta — Dostojevskā Nastasijai Fiļipovnai, Gru-šenkai un no latviešu literātūras — Jaunsudra-biņa Aijai un Mangai, lai tikai minētu pazīsta-mākos piemērus. Bet piegriezīsimies līdz ar Danti šās traģēdijas galveniem tēliem — Fran-českaī da Rimini un Paolo.

Dante ietvēris dzejā vecās chronikās aprak-stīto notikumu: Ravenas valdniekiem, Polen-tes ciltij, un Rimini valdniekiem, Malatestas cil-tij, bijis kāds vecs strīdus, ko viņi, kā tas viduslaikos bieži gadījās, gribējuši pārvarēt, sa-precinot savus bērnus. Nolēma salaulāt Fran-

česku, vecā Gvīdo da Polentas meitu, ar Džančoto Matestu, bet pēdējais bijis visai neglīts vīrs, un vecāki baidījušies, ka skaistā, blondā Frančeska to stūrģalvīgi atraidīs (toreiz visām dižciltīgām dāmām bija gaiši mati, kur daba tos bija liegusi, tur mati ļoti mākslīgā kārtā tika krāsoti. Tumši mati bija zemas kārtas un neglītuma pazīme). Un tā kā precinieku aizsūtīja Džančoto brāli, skaisto, stalto Paolo Maletestu, kas jau ilgāku laiku bija apprecējies un vairāku bērnu tēvs. Krāpšana izdevās. Frančeska, noturēdama Paolo par neprecēto brāli, deva tam savu jāvārdu. Tikai laulāšanas dienā, 1275. gadā, viņa saprata, ka piekrāpta. Bet arī Paolo sirdī īsais satikšanās brīdis ar Frančesku bija iedezinājis mīlestību un kad Frančeskai jau divdesmit pieci gadi, kad viņai jau liela mēlta, Džančoto pārsteidz abus laulības pārkāpējus mīlas skaujās un nodur tos. — Tik daudz chronikā, bet leģenda stāsta tālāk: viņus apbedīja vienā zārkā, apraka vienā kapā un uz kapa izauga divi rožu krūmi, kuŗu zari cieši bija savījušies kopā. — Dante, vēl jauneklis būdams, bieži bija dzirdējis stāstām par šo notikumu un tas dziļi iespiedies viņa atmiņā. Viņš vairāk simpatizēja mīlētājiem nekā Džančoto, ko, ievietodams Kaina aplī, tiesāja kā brāļa slepkavu.

Džančoto vēl bija dzīvs, kad Dante rakstīja savu Dziesmu un ko gan viņš izjuta lasot, kādu sodu Dante viņam piespriedis! Sen būtu aizmirsta šo veco cilšu mīlestība un grēks, kas ne ar ko sevišķu neatšķiras no daudzām citām mīlestībām, ja Dante to nebūtu iemūžinājis savās tercīnās.

Mākslinieki, kas skanās, gleznā un skulptūrā tvēruši Frančeskas traģēdiju, līdzīgi Dante m glōrificējuši mīlētājus. Ja arī šur tur zīmēts Džančoto, tad tas tēlots kā rupjš slegkava, bet Frančeska visur mirdz apskaidrotā skaistumā, nekur grēks viņu nav padarījis neglītu, un tādēļ mēs neticam viņas grēkam. Ir sāpes, baigums, izmisūms, bet sirdsapziņas moku nav.

Dzirdējis sava maestro paskaidrojumu, kādēļ gari tumsā tā tiek dzenāti, Dante viņus netiesā, viņu nepārņem riebums, bet dziļa iežēla. Un varbūt tas ir taisni Dantes nostādījums, kas piektai dziesmai piešķīris neparasto starojumu. Kad Dante to rakstīja, pārāk garie gadu mūri viņu vēl nebija šķīruši no Beatrīces un skumjām par viņas nāvi, Vitas Nuovas pārdzīvojums vēl tricēja viņā; un varbūt tā mīlestības dziļākā jēga, ka tā mūsu ausis padara dzir-

dīgākas, mūsu acis redzīgākas, tā atver visu cilvēku un ieliek viņa rokās pasaules atslēgu.

Ieraugot Frančesku un Paolo, kas cieši pieglaudušies viens otram kā divi baloži, Dante sirsnīgi lūdz, kā tuviniekus mēdz lūgt: „Ak, sāpju pilnās dvēseles, jel runājiet ar mani!“ Runāt sāk Frančeska, kā vispār viņa un nevis Paolo ir šīs traģēdijas galvenais tēls. Kamēr viņa stāsta, viņas mūža draugs aizklāj seju un raud. Frančeska ir Dantem līdzvērtīgs sarunas biedrs. Ne naidā, ne rūgtumā, bet maigā uzticībā viņa piegriežas Dantem: „Ak, draugs, cik glāsains tu un labs!“ Viņa priecājas, ka Dante atnācis pie viņiem, kas „pasauli asinīm apraiņījuši“, Dantes iežēla — pietā — dziļi aizkustina Frančeskas sirdi, kas no mazākā pie-skāriena jau trīc un ko pat elle nespēj ieslēgt rupjā un cietā čaulā. Ja visuma karalis viņu uzklāusītu, viņa aizlūgtu par laipnā runātāja mieru, Dantes uzmanību viņa izjūt kā dāvanu, un kā katra cēla būtne viņa labprāt gribētu kaut ko pretī dot, bet apziņa, ka viņai nav nekā, — pat aizlūgt par laipno runātāju viņa nedrīkst, — to pilda lielām skumjām. Viņa stāsta, ka viņa dzimusi pilsētā, kur upe Po ietek jūrā „lai mieru baudītu“, to mieru, kas viņai nekad nebūs ļauts. Viņa savu vīru neapvaino, arī Paolo viņa nekā

nepārmet, viņa sevi neattaisno un notikušo neskaistina. Trīs reizes viņa savu domu risinājumu sāk ar to pašu visu izteicēju vārdu: amor. „Amor, che al cor gentil ratto s'apprende“ (V¹⁰⁰) Mīla maigās sirdis ātri aizdedzina. Mīla nevienam mīlētājam mīlu nepiedod — „amor, che a nullo amato amar perdona“ (V¹⁰³), citiem vārdiem: kas sācis mīlēt, nevar beigt, katrā mīlā ir kaut kas liktenīgi nenovēršams. Un beidzot trešā tercīnā: „amor condusse noi ad una morte“ (V¹⁰⁶), mīla mūs aizveda vienā nāvē. — Trīsreizīgais atkārtojums tercīnu sākumā dod spēcīgu kāpinājumu un it kā izrauj notikumu no elles dvingas. — Frančeska stāsta vienkārši un tieši, tā puķe izsmaržo savu smaržu, nezinādama, kam tā tīkama, kam netīkama. Tik cieši mīla viņus saistījusi, ka pat elles spēki tos nevar šķirt. Jau pirmā Frančeskas stāsta daļa tik dziļi satrauc Danti, ka viņš zemu noliektu galvu iegrimst dziļās pārdomās:

Ak, rūgtas skumjas! Kādas karstas liesmas
Un saldās domas, kas jūs saistījušas,
Jūs sājpu ceļā aizdzinušas klīst.

(V. 112—114.)

Savas asaras neslēpdams, Dante jautā, kāds sods viņiem piespriests par pārkāpumu, un at-

kal tā ir Frančeska, kaš atbild klasiskajiem vār-
diem:

Nessun maggior dolore
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria.²⁸ (V, 121—123.)

Nav sāpju lielāku, kā posta brīdī laimes at-
cere. — Šis ir visbiežāki citētais Dievišķās Ko-
mēdijas pants. Vai tas tiešām tā, kā Dante
saka, vai tiešām lielākais sods ir nelaiimes brīdī
domāt par zudušo, nekad neatgriežamo laimi?
Vai posta brīdī laimes atceres sāp? Vai tās vēl
kāpina postu? Dante tā domāja, bet varētu jau-
tāt: vai no laimes atmiņām neizplūst maza
veldze, vai postu nevieglina apziņa: tagad man
nav nekā, bet reiz bija . . . Vai laimes atceres
nav tās, no kā sāpju piemeklētais nekad negri-
bētu atteikties?

Klusi Frančeska vēstī moku pilnas gaitas
poētisko sākumu: nekā ļauna nedomādama, viņa
kopā ar Paolo lasījusi Lancelota romānu, kur
autors iemīlas Dženjevērā, karaļa Artūra sievā.
„Bet vietā tai, kur teikts, ka viņas smaids tam
skūpstu pirmo atļāva, mans pavadonis mūžī-
gais to pašu izdarīja. Pavedējs bij grāmata
un tas, kas viņu rakstījis.“ Un savu stāstu viņa
noslēdz apbrīnojami vienkāršiem un atturīgiem

vārdiem: „Tai dienā nelasījām vairs.“ (V, 138). Ne vīns, ne deļa viņus apreibināja, bet mīlotā grāmata. Tā ir vecu kultūras tautu iezīme, ka mākslas darbam tik liels rosinātāja spēks, — atcerēsimies tikai, ka Don Kichotu uz vistrakākiem varoņdarbiem pamudināja grāmatas. Un tā Frančeskas traģēdijā grāmata aizsedz un nodzēš paradīzes gaismu. Dante jutās tuvs šiem garīgi smalkajiem, pirmo reizi redzētiem cilvēkiem. Frančeskas stāsts viņu sagrābj kā pašpārdzīvotas sāpes, piekto dziesmu viņš noslēdz ar spēcīgu akordu: „Es nokritu kā miroņi mēdz krist.“

Savu vislielāko maigumu Dante ielicis šai dziesmā — Frančeskas stāsts, it kā Vitas Nuovas nozarojums, vairāk līdzinās sfairu melōdijai nekā elles pērkona dārdiem.

Katolim Dantem Frančeska bija jāievieto ellē, bet dzejnieks Dante to nespēja sodīt, un dzejnieks Dante ir spēcīgāks nekā katolis. Viņš atdala Frančesku no grēciniekiem, liek tai runāt vārdus, kuŗu izstrāvotā gaisma vijas kā aureōla ap viņas galvu, to padarīdama par visvētās Beatričes māsu. — Frančeska bija dzimusi lai mīlētu. Mīlā viņa mira, un elles lāsts to mūžam piesaista šai mīlai. Viņai nav nekā cita, tā viņas laime un viņas grēks, viņas elle

un viņas debesis. Ja šai sievietei, kuŗas paze-
mīgo, tīrskanīgo skaistumu tēlot sacentušies visu
laikmetu un tautu mākslinieki, atļautu vienai būt
paradīzē, viņa šo aicinājumu atraidītu.

Es aizveru piekto dziesmu, un gaisā viegli
šūpojas Lista melōdijas: labāk ar vismīļo ellē,
nekā bez viņa paradīzē.

VI

T r e š a i s elles loks nešķetina psiholoģis-
kas problēmas. Tur nometināti v ē d e r a g r ē-
c i n i e k i, izlutināti gardēži, liekēži, pa lielākai
daļai garīdznieki. Ieejot šai lokā, ceļotājus sa-
ņem lietus „eterna maladetta, fredda e greve“ —
mūžīgi nolādētais, aukstais un smagais. Lietus
līst melnā tumsā, sajaucas ar krusu un sniegu kā
Latvijas novembra naktīs. Zeme smird. Grē-
ciniekus te sarga nezvērs Kerbers — suns ar
trim galvām, atņirgtiem zobiem, sarkanām
acīm, pinkainu milzīgu vēderu, viņa nagi plosa,
rausta, kasa trulos grēciniekus, kas kauc kā
suņi un „kā cūkas valstās zemē“. Dantem un
Virģilijam neviļus jāuzkāpj dažam grēciniekam
virsū, „kājas staigāja pār būtnēm, kas cilvēk-
seju zaudējušas“ (VI, 36). Parādās Dantes
laika biedrs, kam florentieši devuši palamu

Čako²⁴) un kas arī Bokačo novelēs figurē kā liels gardēdis; par viņu uzglabājušās ziņas, ka viņa neķitrās asprātības un lielā rijība mielastu laikā jautrinājusi bagātņiekus. Apvaldītajam Dantem, kam gadiem ilgi bija jāēd trimdas rūgtā maize, un kas vispār ēdienos un dzērienos ievērojis vislielāko mērenību, šo negaušu nesātība un izlaidība ir riebīga, pretīgs viņam arī pats Čako, bet tomēr elles ceļojuma sākumā vēl nenotrulināts, vēl šausmu nenogurdināts, viņš uz Čako saka „tavs lielais posts man as'ras raisa“ (VI, 59).

Sesto dziesmu noslēdz pārdomas par ciešanām. Dante jautā savam maestro, vai Pastarā dienā, kad grēcinieks celsies augšā savās miesās, viņa ciešanas mazināsies vai pieaugs? Un Virģilijs paskaidro: tagad grēcinieks ir tikai gars, bet kad viņam būs gars un miesa, tad mokas divkāršosies:

Zinātne mūs māca, ceļinieks,
Jo pilnīgāks ir cilvēks tapis pats,
Jo dziļāk jāizjūt tam sāpes, prieks.

VI, 106—109.

Tas nezīmējas tikai uz Pastara dienu, te Virģilija atbilde plašāka nekā Dantes jautājums. Dante, likdams savam skolotājam izteikt šo filo-

zofisko atziņu, laikam domājis pats par sevi, jo labi zinājis: jo pilnīgāks kāds, jo pilnskanīgāka ir viņa svētlaipe, jo pilnskanīgākas arī viņa ciešanas. — Es lasu Dantes atziņas raisītājus vārdus un gara acīm pulcēju ap Danti dažādu tautu, dažādu laikmetu dižgaru sejas: lielas skumjas vieno viņus visus, arī tos, kas nebija, kā Dante, trimdinieki.

VII

Ceturtnā aplī Plūto uzrauga tos, kas nav zinājuši mēra, kas nepareizi rīkojušies ar mantu: izšķērdīgos un skopos. Viņiem ar krūtīm jāvel smagas nastas, bet kur lokš noslēdzas, viņi sastopas un cits uz citu rej: „ak, kāpēc pašu darbs mūs samal tā?“ Dante nav baidījies te nometināt pāvestus un kardinālus. Izšķērdīgie ir plikgalvji, viņiem palikuši tikai dažu matu rugāji, skopos var pazīt pēc sažņautām dūrēm. Izšķērdīgie rāj skopos: „kāpēc tu skopojies?“, bet skopie: „kāpēc tu izsvied mantu?“ Virģilijs šās dziesmas satvaru izsaka tādos vārdos:

Viss zelta krājums, kas zem mēness spīd,
Šiem gariem nevar mājas vietu dot,
Kur viņi paglābtos no iznīcības. (VII, 64.)

Šeit vieta būtu ne tikai Gogoļa Pļuškinam, Puškina Skopajam bruņiniekam, Moljēra Skopulim, bet visiem, kas mantu iemīlējuši vairāk nekā cilvēku, un vai tāda nav cilvēku liela daļa? Kopš Dante rakstīja šīs tercīnas, pagājuši vairāk kā sešsimt gadi, bet nabaga bagātnieki arvienu vēl nezina, ka manta, kas iegūta nevis lai paceltu personīgo dzīvi, lai atvieglotu tuv- un tālcilvēku dzīvi, bet tikai lai vairotu savu nožēlojamību un citu postu, viņus jau zemes virsū pielīdzina Dantes ceturta apļa grēciniekiem. Šai elles daļā Dante nevienu nevar pazīt, un ass ir Virģilija vārds: „tie, kas pār mēslu kaudzēm pretī slavai skrien, tie tagad tajos nepazīti grimst.“ (VII, 53—54.) Viņi, kas tik ļoti baidījās būt līdzīgi visiem, kas ar savu mantu gribēja atšķirties, pacelties pāri tuvcilvēkiem, — jo cita viņiem nebija ar ko varētu atšķirties un pacelties, — šeit saplūst dubļainā masā. Zemes virsū dzīvodami, viņi neredzēja „lo mondo pulcro“ — daiļo pasauli, nauda lipa pie viņu rokām, netīrību viņi gribēja un tādēļ netīrībā šeit nogrimst. Dantes citkārt tik jūtīgā sirds pret šiem grēciniekiem nepazīst ne mazākās iežēlas, tercīnās iekaisīti natūrāli vārdi, raupjās atskaņās šeit it kā atskan nicinātāja smiekli, un Dantes seju mēs redzam netīksmē

saīgušu kā Rafaēla pazīstamajā gleznā, kur Dievišķās Komēdijas dzejnieks ir nevis pilnības kalnā kāpējs, bet nikns soģis.

VIII

Apstājas Dantem nebija nekur. Virģilija dažādās variācijās atkārtotā aizrādījumā: „Laiks aizrit ātri, mums kavēties nav ļauts“ (VII, 99), izpaužas paša Dantes nemitīgā trauksme. Arvienu drūmāka un tuksnesīgāka top apkārtne. Dažreiz tiešām grūti Dantem sekot. Ne jau tādēļ vien, ka viņš, kas savas tercīnas ar prāta asumu novīlējis, prasa, lai lasītāja smadzenes mūžam darbotos līdzī, bet moka apziņa: kāda jēga visai dzīvei, kad cilvēki arvienu vēl veļas elles tvanā? Ārīgā dzīve, — mājas un ielas — ir tīrākas un gaišākas, bet cilvēka iekšpasaulē tumst tie paši elles aplī.

Piektā lokā sākas aktīvais ļaunums. Iepriekšējo loku grēcinieki grēkoja aiz vājuma, šeit turpretī viņiem spēka ir daudz, bet viņi nav gribējuši citu dzīvi.

Ceļinieki nonākuši Stiksa krastos. No klints tek karsts, tumši brūns ūdens, kas pakājē izveido Stiksa upi. Šai dūksnājā kaili, gļotaini

cilvēki, ieērcinātām pārgrieztām sejām, cits citu sit dūrēm, kož, spārda, dauza galvu pret galvu. Tie ir n i k n u m a p ā r ņ e m t i. Šie grēcinieki paši sevi raksturo: „kur saule gaiši līksmojās, mēs tumšā naidā grimām, un tādēļ tumsā kaucam šeit.“ (VII, 121—123). Fleģijs ceļiniekus pārceļ pāri dūksnājam. Nesavaldāmās dusmās pret Apollonu viņš bija aizdedzinājis Delfijas templi, pat svētums un skaistums nespēja apstādināt viņa dusmas, un par sodu viņam tagad jābūt Stiksa laiviniekam. Tādi Stiksa laivinieki, tikai mazākos apmēros, arī mūsu dienās vēl bieži sastopami.

Virģilijs izsaka šā loka satvaru:

Šai zaņķī slīkst daudz augsti valdnieki,
Jo niknums cūkās pārvērtis ir tos,
Tie kausies, vārtīsies tur dubļos mūžam.

(VIII, 49.)

Dante šai aplī vistālāk aiziet no sava garīgā drauga svētā Frančesko. Viņš grib savus ie-naidniekus ne tikai redzēt, bet iznīcināt tos, un baigi skan viņa lāsta vārdi: „Spirito mala-detto“⁽²⁵⁾ vērsti pret Filipo. No nedzīviem ūde-ņiem parādās šis melnām dūņām apklātais, bestiāli brutālais florentietis, ko laika biedri zo-

bodamies dēvēja par „Filipo Ardženti“, jo viņš, nezinādams mēru savām izlaidīgajām pārkalvībām, bija licis savus zirkus apkalt sudraba pakaviem. Par viņa strīdu ar Danti, par viņa bagātību, rupjumu un arroganci mums vēstī Bokačo. Saruna starp viņu un Danti ir drausmi drāmatiska. Ja mēs šai ainai paietu gaŗām, tad Dantes sejā ietulkotu viņam galīgi svešo Gandija nepretošanos ļaunumam. Sastapšanās ar Filipo Ardženti liecina, cik dedzīgi Dantes ugunīgā dvēsele prata nīst. „Alma sdegnosa“ — niknuma pilnais gars, tā Virģilijs uzrunā savu mācekli, un ne tikai šeit Dante Mozum līdzīgs, kad tas sasita likuma galdiņus, tāds viņš arī — kā jau teikts — Rafaēļa un Mikelandželo gleznā. Dante bija tas, kas neaizmirsā reiz saņemtās dāvanas, bet viņš bija arī tas, kas neaizmirsā nevienu pāridarījumu. Viņš tūlīt pazīst savu veco naidnieku, kaut gan tas dubļiem un mēsliem aptašķīts. Filipo Ardženti ieķeras laivā, gribēdams to apgāzt, bet Virģilijs nikno florentietī atgrūž pie „citiem suņiem“, kas viņam arī tūlīt kaukdami uzbrūk:

„Filip' Ardženti! Tveriet!“ visi kļiedza,
Un trakais florentietis sevi koda pats.

(VIII, 61—63.)

Šo ainu cits ugunīgs gars, kas paradīzes vārtus nav atvēris, ārprāta mocītais Delakruā, ietvēris liesmojošās krāsās un līnijās tikpat nežēlīgi kā Dante savās tercīnās. Domājot par nikniem, gara acīm ainojas Luvras glezna, kur Dantes sarkanā galvas sega kā drausms brīdinājums paceļas pāri tumši zaļajiem duļķainajiem Stiksa ūdeņiem.

Kādēļ priektā aplī nav ievietots Nērons? Arī mūsu Jāzēpa brāļiem tur būtu vieta un Dostojevskā Orlovam no Mironu nama.

Kā katram īstam aristokratam Dantem pašsavadīšanās trūkums nav nožēlojams, bet nicināms. Šai aplī viņš pat slavē Dievu par taisno sodu. Dante pats, vulkāniski nemierīgs, ne vienmēr prata savaldīties, bet viņš zināja, ka šī tikuma trūkums izķēmo cilvēka seju, dara to dzīvniekam līdzīgu.

Ja cilvēks, kas iemācījies vadīt vissarežģītākās mašīnas, kas visas dzīvas būtnes, visus elementus, gaisu, ūdeni un uguni pārvērtis paklausīgos kalpos, reiz saprastu, ka svarīgāka par visām mākām ir māka pārvaldīt sevi, tad Stiga tumšie, dūņainie ūdeņi zemes virsū izzustu. Sevi pārvērst nevis par precīzu automatu, bet savu iekšpasauli izdaiļot līdzīgi dārzam.

Niknais Filipo Ardženti ir tikai priekšspēle visiem niknuma izvirdumiem un izdzimumiem, ko tautas fantazija nosaukusi par velniem, fūrijām un medūzām, vieglāk panesdama domu, ka ļaunuma sakne meklējama ārpus cilvēka, nekā to, ka ļaunums mīt paša krūtīs.

IX

Ceļnieki nonākuši līdz Lūcifera lielai pilsētai Ditei. Tā atrodas apakšējā ellē, kas ieslēgta sarkani kvēlojošos dzelzs mūros. No pilsētas torņiem plivinās sarkanas liesmas. Pie pilsētas vārtiem vairāki tūkstoši velnu izpīrgā nācējus. Dante, izbiļu pārņemts, lūdz savu maestro: „Non mi lasciar così disfatto“ — (VIII, 100) neatstāj mani tik satriektu, bet ne reiz viņam neuzmācas doma atgriezties, nepiesātināma ir viņa kāre visu izzināt. Trīs fūrijas parādās uz mūra un atsauc Medūzu, lai tā ar savu skatu pārakmeņotu netikamo cilvēku. Varētu jautāt, kādēļ fūrijas ienīst Danti? Bet vai visdrausmākais naidis nerodas bez pamatota iemesla? — Virģilijs glābj savu skolnieku, abām rokām aizklādams viņa acis, un drīzi vien arī piepildās Virģilija cerība: pēkšņā pērkona negaisā parādās eņģelis, lai glābtu ceļniekus un

atver pilsētas vārtus, jo, lai elle būtu cik varena būdama, tā nespēj dzīvot patvaļīgiem likumiem, tai jāpadodas Dieva gribai. Elles trokšņaino kuŗa pulku ar rokas mājienu apklusinājis, debesu sūtnis atver vārtus uz apakšējo eli. Un cilvēks? Cilvēks, kuŗa dēļ visa šī cīņa notiek, var tikai sāņus stāvēt un neziņā trīsēdams noraudzīties brīnišķās pārmaiņās. Eņģelis savu uzdevumu izpildījis, pazūd, un ceļiniekiem atvērta ieeja s e s t ā aplī.

Ainava top arvienu mežonīgāka. Ieejot velna pilsētā, ceļinieki redz laukumu, aplātu ugunīgiem kapiem. Liesmojošos sarkofagos ieslēgti neticīgie, kam bija dots prāts, lai redzētu gaismu, bet viņi apzinīgi novērsušies no tās. Dīvainā kārtā Dante šeit ievietojis lielo dzīves mākslinieku Epikūru un viņa sekotājus, visus, kas nolieguši nemirstību. Šeit perinās ļaunā augstprātība, liesmās deg visi tie, kas neko augstāku par sevi nav atzinuši.

Dante te sastop florentieti Farinātu, augstprātīgu gibelīnu, mežonīgu reliģijas noliedzēju, ķeizara Frīdriha II palīgu un spiegu, kas mira gadu priekš Dantes dzimšanas. Viņš jautā par partiju cīņām Florencē, un kad Dante viņam diezgan nežēlīgi pasaka, ka viņa partija galīgi zaudējusi, Farināta izsaucas: „Tas mani vai-

rāk moka nekā uguns gulta“ — tik sīvi un spēcīgi cīnītāji bija florentieši, pat elle nespēja viņus padarīt vienaldzīgus pret naidinieku uzvaru. — Kā Frančeska ieslēgta savā mīlestībā, tā Farināta savā pašapziņā. Viņam nav šaubu, ka viņa izraudzītais ceļš bijis vienīgi pareizais. Farinātam un pārējiem šā apla grēciniekiem piemīt kaut kas dzišs, nevis aiz savtības, mantkārības viņi grēkojuši, bet viņu domu gaita no Mūžīgā viedokļa aplama. Viņi aizgāja pa domu ceļiem, ko paši uzskatīja par pareiziem, bet Dievs un Dante — par grēcīgiem. Ja Dante būtu pazinis Džordano Brūno, vai viņš, līdzīgi saviem tautiešiem, arī šo filozofu, kas no kristīgā viedokļa pieskaitāms neticīgiem, nebūtu dedzinājis sārtā? Kādēļ cilvēkiem, kuŗu spriešanas spēja arī visģeniālākās galvās tik nepilnīga un maldīga, dota tik liela vara?

„Non mi lasciar così disfatto!“

X

Tuvojoties septītajam aplim, ceļiniekus apņēma „lezzo“ — nejauka smaka, bet tā Virģiliju netraucē savam skolniekam izskaidrot elles plānu un iedalījumu. Pāri klinšu nobrukumam, kas radies Kristus nāves dienā Golgatas

zemestrīcē, ceļinieki no bezdievjiem dodas pie v a r m ā k ā m. Minotaurs, puscilvēks — pusbestija, pa pusei vīrietis, pa pusei vērsis, Krētas ķēms, ir šā apla pārstāvis, ar savu izskatu vien jau aizrādīdams, ka vislielākais ļaunums ceļas tur, kur dzīvnieks cilvēkā nav uzvarēts. Nevis zvēri ir visvarmācīgākie radījumi, bet zvēriski cilvēki, vai pareizāki: cilvēkseju zaudējuši cilvēki, kas saprātu lieto nevis lai gaismotu ceļu sev un citiem, bet lai aplēstu kā mocīt un spīdzināt savus brāļus. Un šai mākā cilvēks pārspēj visus pārējos zemes radījumus. Nāves gāze nav zvēru izgudrojums un tie, kas no gaisa kuģiem met bumbas pilsētas visvairāk apdzīvotās daļās, ir Dantes Minotaura pēcnācēji.

Septītā aplī ir trīs iedalījumi: pirmā — varmākas pret citiem, otrā — varmākas pret sevi, trešā — varmākas pret Dievu, Pirmā nodalījumā, kur ievietoti tiranni, laupītāji, slepkavas, būtu vieta arī Makbetam, Jāgo. Kentauri, puscilvēki, puszirgi ar bultām apšauj grēciniekus, kas no verdošām asins straumēm uzdrīkstas izcelties. Ness uz savas platās muguras aiznes Danti pāri asins upei, grēciniekus vārdā saukdams. Asins upes pretējā krastā atrodas varmākas pret sevi — pašnāvnieki. Šī viena no

Dievišķās dziesmas bagātākām vietām kā filozofijas, tā dzejas ziņā. Baigu, bet poētisku sodu Dante piespriedis pašnāvniekiem: tie pārvērsti kokos un krūmos.

Neviena zaļuma, viss melni brūns,
Un kokiem tikai sakropļoti zari.
Nevienas lapiņas, tik ērkšķi indīgi,
Neviena zvēra, dzīva putniņa,
Kas zaros pakustētos, dziedātu.“

(XIII, 4—8).

Tik drausmas harpijas šeit lizdas vij.

...

Šiem putniem plati spārni, spalvains vēders,
Bet seja, kakls līdzīgs cilvēkiem,
Tie kroplos kokos sēž un baigi vaid.

(XIII, 13—15).

Drūmajā mežā nav ne ceļa, ne taka. Skan raudas, bet ziemīgi kailajos kokos nav saredzama neviena dzīva būtne. Drausmu pārņemts Dante apstājas: „Tik šausmīgi tas bij’, ka kājas grīļojās un spēki zuda“ (XIII, 24—25). Virģilija aicinājumam paklausīdams, viņš nolauž mazu zariņu un izbrīnā dzird to stenam cilvēcīgā balsī: „Kādēļ tu mani salauzi?“ Tumšas asinis tek no krūma. Ir, it kā zaļu koku iemet

ugunī, kas vienā galā deg, bet no otra gala liesmās pil sveķi. No nolauztā zara asiņo cilvēka balss, izmocīta cilvēka sirds atklāj savu traģisko likteni. Un atkal Aligjēri ir nevis katolis vai italis, viduslaiku filozofs, bet visiem gadsimtiem, visām tautām vienādi tuvais sapratējs cilvēks. Pārvarīgas iežēlas nomākts viņš sabrūk sevī, visu izzināt gribētājs, lielais jautātājs tik lielu ciešanu priekšā aplust, viņš nespēj uzrunāt apdvēselotos kokus. Virģilijs ir starpnieks, viņš, mierīgais saprāts, ievada sarunu, ko Dantes karstā sirds nespēj.

Pašnāvnieki Danti tik dziļi aizgrābj, ka neviļus rodas jautājums: kur un kad pats Dante ir gribējis aiziet no dzīves? Kad bija tas brīdis, kad dzīves nasta likās lielāka nekā izturētāja spēks?

Dzīve Danti tik ilgstoši bija spīdzinājusi, ka viņš pazina brīžus, kur nemitīgi trenkātais cilvēks ilgojās nāves kā miera dārza, bet viņa ticība Radītāja vizinošai taisnībai bija tik dziļa, ka viņam nepiedodama varmācība izlikās pārgriezt pavedienu, kuŗa noslēpumainais sākums un gals atrodas Visvarenā rokās. Un tomēr — viņš, sava vājuma uzvarētājs, nenotiesā, bet saprot tos, kuŗu dzīvības kokam apbirušas zaļās ticības lapas.

Īsās tercīnās atskan Pjera della Viņas maldu dzīves stāsts: viņš bija uzaudzis nabadzībā, piederēja pie nicinātas tautas šķiras, bet viņa griba bija dzelžaina (vai tādēļ viņš tik simpātisks Dantem?) un tā viņš, neatlaidīgi cīnīdamies par savas dzīves uzlabošanos, tapa par Fridriķa II kancleru: „Tik ļoti savam amatam es pieķēros, ka miegu, dzīvību tam upurēju“ (XIII, 62—63). Viņa rokās bija liela vara un nauda, bet skauģi viņu apsūdzēja, un ķeizars viņu pavēlēja iemest cietumā un aklināt. Vēsture nezina teikt, cik liela bijusi viņa vaina, bet zina gan, ka viņš, izmisuma pārņemts, cietumā izdarījis pašnāvību. Noklausījies Pjera della Viņas skopos vārdos tverto stāstu, Danti pārņem tik lielas skumjas, ka vārdi aizcērtas kaklā.

Grēcinieku vidū nav Pērļu zvejnieka, kuŗa sirds, mūžībā iemīlējusies, saslima un lūza. Dantes pašnāvnieki īsti itaļi — lepni, godkārīgi varas cilvēki. Viņi aizgājuši no dzīves nevis pasaulsāpju mocīti, bet aizvainotā patmīlībā. Viņu dvēseles, kas negribēja augt un plaukt Dievam par godu, šeit pārvērstas ērkšķu biezoknī, jo tādu ērkšķu biezokni viņi zemes virsū paši sevī nesa. Ķermenis, kam viņi dzīvē varmācīgi pāri nodarījuši, viņiem nolaupīts un pat pāstarā dienā viņi to neatgūs.

Nākamā nodalījumā atrodas varmākas pret Dievu un viņu vidū lielākais grēcinieks ir Kapanējs, kurā triumfē latviešu valodā grūti pārtulkojama, latviešu sirdij sveša „superbia“ — lepna paštaisna spīts. Kapanēja naidis bija vērsies pret pašu Jūpiteru un tagad pār viņu mūžīgā tuksnesī lēnām, bez apstājas līst uguns lietus. Vārdiem, ar kuriem viņš pats sevi raksturo: „Es nāvē esmu tas, kas dzīvē biju“, varētu raksturot visus elles grēciniekus.

Aiz Kapanēja seko sadomieši, pretdabīgo dzimumtieksmju grēcinieki, kas uguns lietū tiek dzīti pa kvēlojošām tuksnešsmiltīm. Dantem dīvainā kārtā šķiet, ka šis grēks skar tikai fizisko cilvēku, un tā ka viņam svarīgāks par fizisko cilvēku ir garīgais, tad arī saprotams, ka ar šā loka grēciniekiem viņam risinās sarunas par dažādām augstām temām. Šeit ne tikai zinātnieki, kareivji, politiķi, bruņinieki, bet arī slaveni florentieši un viņu vidū — Dantes skolotājs Bruneto Latīni, par kuru jau runājām pirmā nodaļā. — Nesaprotami aiz kādiem psiholoģiskiem iemesliem Dante šai aplī ievietojis arī auglotājus. Sakņupuši tie tup zemē, kaut tarba ap kaklu tukša, tad tomēr auglotāji to arvienu vēl aizsarga ar rokām — tik akli viņi pieķērušies mantai. Tālāk ceļotāji nonāk līdz Fle-

getona ūdens kritumam. Ar lielu sparumu tas gāž savus tumši sārtos ūdeņus astotā aplī. Flegetona avots atrodas pašnāvnieku mežā, viņš tek caur sodomiešu augunīgo tuksnesi un top par ūdenskritumu pie augļotājiem.

Dante bija apjozies ar rupju virvi, lai savaldītu panteru. Virģilijs viņam to tagad noņem un iemet bezdibenī: kas iekšķīgi šķīstījies, tam nevajag savu miesu mocīt.

XI

Uz astoto loku, krāpnieku un viltnieku mitekli, maestro un viņa mācekli aiznes nejaucēns Gerions, visu krāpnieku krāpnieks, kas reiz bija ielūdzis viesus un tad tos nometis vēršiem par barību. Ne tikai eņģeļus un eņģeļiem līdzīgas sievietes Dante prata aprakstīt, ķēms Gerions viens no dzīvākiem Komēdijas tēliem: viņa seja ir laipna, viņa ķermenis līdzīgs čūskai, viņa ķepas ir spalvainas un viņa mugura raiba kā turku sega. Uz šā meļu pūķa muguras uzsēžas patiesības meklētāji. Virģilijs šai ceļojumā visai gādīgs un piesardzīgs, viņš apsēžas vidū, bet Danti nosēdina pašā priekšā, lai nezvēra aste, kas lidojumam der par stūri, neievainotu Danti. Ceļojums ir tik drausms,

ka Dantem pat nagi nobāl. Viņš cenšas noslēpt Virģilija priekšā savas bailes, bet tēvišķīgais draugs uzmin viņa domas un vēlmi (un kas būtu draugs, ja tas to nespētu?): gādīgā roka aizsedz Dantes acis, kas nespēj skatīt tik lielas šausmas, un Gerionam tiek dota stingra pavēle lēnāk lidot un neaizmirst, ka Dante pirmo reizi dodas tādā ceļojumā. Ārkārtīgi uzskatāmi tēlots šis lidojums: Gerions savu asti kustina kā zutis, bet viņa ķepas gaisā ņirb kā vilnīši. Beidzot raibais negantnieks nolaižas ātri kā vanags un, kad jātnieki nokāpuši, aizdrāžas atkal kā bulta. Negants ir Gerions, bet drauga tuvumā pat elles ķēms zaudē savu ķekataino nejaukumu.

Astotais aplis ir iedalīts desmit bedrēs, un katrā novietoti sava veida krāpnieki. Pirmā — izvarotāji, sievietes goda nicinātāji, pavedēji, viņu vidū tik dižciltīgi tēli kā Jāzons, Hipzipilas pavedējs; grēcinieka dižciltība Danti nepamudina sodu mīkstināt, gluži otrādi: jo dižāks kāds, jo grūtāk viņa grēks ir piedodams. — Ragoči velni pātagām šausta šos krāpniekus. —

Otrā bedrē — glaimotāji, kas gludiem, saldiem vārdiem mēģinājuši iegūt mīlestību un cieņu. Tur arī maukas, jo arī tās savā ziņā krāpnieces un glaimotājas, viņu pulkā Taida, Trazo, mīļākā, vārdos salda, bet darbos —

sava labuma meklētāja. Viņu tik asi soda tas pats Dante, kas putnu maigumu aicināja palīgā, lai mūsu sirdīm tuvinātu Frančesku. Frančeska un Taida tikai ļoti rupjām acīm izliksies līdzīgas. Abas pārkāpj cilvēku dotos likumus. Bet ne jau tas tas svarīgākais. Svarīgi ir, kā to dara un kādēļ to dara, svarīgi ne tik daudz pati rīcība un tās iznākums, bet rīcības iekšējais impulss un motivācija. Frančeskas sirds nezināja citu ceļu, bet Taida no visiem ceļiem izraudzījās to, kas viņas viltīgam prātam likās visizdevīgākais. — Netīriem darbiem netīrs sods: glaimotāju bedrē viss sajaukts dubļainā putrā, cilvēku galvas apsegta mēsliem.

Trešā bedrē — simonisti, proti, garīdznieki-kukuļņēmēji, tie, kas nevis kalpoja svētām lietām, bet tirgojās ar tām. Viņi kā iesālītas zivis sabāzti caurulēs ar galvu uz leju, tikai kājas rēgojas ārā, un viņu pēdas dedzina liesmiņas. Dante nebaidījās vienā caurulē sabāzt un īgni un auksti sodīt sava laikmeta trīs pāvestus — Nikolaju II, Bonifāciju VIII un Klementu V, nevienu nekrietnību viņš nepiedeva tiem, kam bija jābūt Dieva vietniekiem zemes virsū. Kad Dante rakstīja savu Dievišķo dziesmu, Klements V tikai nesen bija apbedīts (1314. g.), un jau

Dante uzdrīkstējās viņu tik bargi sodīt! Bet par spīti visai rigorozitātei, viņa dziesma atstāj cēlu iespaidu, jo ne jau personīgi motīvi viņu pamudināja nīst un tiesāt, bet atziņa: jo augstāk kāds stāv, jo tīrākai jābūt tā dzīvei.

Pat nāve nespēj iznīcināt viņa briesmīgo naidu pret pāvesta mantkārību un savtīgo varas kāri, cieti skan viņa vārdi:

Jūs dievu veidojat no sudraba un zelta,
Par elku kalpiem labāk neesat.

(XIX. 112—113).

Ceturtnā bedrē staigā zilētāji un burvji, un skumīgi Dante uzsāk savu vēstījumu „di nuova pena mi convien far versi“ — par jaunām mokām dziesmu rakstīšu. Zilētāji pārāk bija tiekušies atklāt nākotni, saskatīt tikai Dievam vien zināmas lietas, tādēļ ellē viņu galvas ir apgrieztas pret muguru, locekļi ir izmežģīti, asaras, kas tek no acīm, slaka kaklu un muguru. Kad Dante redz cilvēka ķermeni tā izķēmotu, viņš raud, akmens klintij pieslējies. Viņš zina, ka zilēt ir grēks un tomēr jūt līdzīgu zilētājiem. Vai tādēļ, ka viņam liekas, cilvēka prāts ieslēgts pārāk šaurā apvārsnī, pārāk maz viņš izzina no visa tā, ko grib izzināt?

Piektā bedrē lipīgā darvā tiek cepi-

nāti kukuļņēmēji. Cik asprātīgs Dante: kam nauda pielīp, tas aptašķās, smalkas un tīras rokas naudai neatveras. Dante 1302. gadā bija notiesāts par kukuļņemšanu, bet viņa sirdsapziņa šinī ziņā bija tik tīra, ka šī elles vieta nepadodina viņā nekādas netīkamas atmiņas. Šai bedrē viltīgo ierēdņu mudžeklis, visi tie, kas savas kabatas pildījuši ar naudu un būtu spējuši piekrāpt pašu velnu, ja Dievs nevaldītu debessīs. Raupjā sarkasmā Dante tiesā tos, kam zemes virsū bija zudusi katra paštiesa un pašcieņa. Valsts krāpnieku novietne atgādina lielas kuģu būvētavas Venecijā — darva, ar kuģu parasti aizdara kuģu plaisas, tagad der krāpnieku sodam. Grēciniekus vāra milzīgos katlos, kūpošā darvā, un ja kāds taisās izkāpt ārā, velni to, raupji rādami, baksta garām dakšām:

„Ja negribi tu baudīt mūsu ķekšus,
Tad turies apakšā; ja nē, tad ķers!“
Un atkal tos ar asiem ķekšiem grūžot,
tie uzkliedza: „dej tur pa dibenu!
Ej, meklē apakšā, ko kādam paņemt!“
Tāpat kā pavārs, kad viņš uzskata,
Ka katlā gaļa sanākusi virsū,
To tūliņ spiež ar kausu dibenā.

(XXI, 50—57).

Launi, brutāli, ciniski velni melīgumā sacenšas ar grēciniekiem. Pat šeit Dantes kāre zināt neapklust. Kad velni kādu grēcinieku izrāvuši no darvas un taisās to saplosīt gabalos, Dante viņus apstādina, ne jau lai lūgtu žēlastību — tādus nelgas nav ko žēlot, — bet lai uzzinātu sodītā vārdu. Velni nīrgājas ne tikai par Danti un Virģiliju, bet arī par saviem virsniekiem: izbāž mēli un atbildes vietā atņirdz zobus. Natūrālisms te sasniedz augstāko pakāpi. Dante kaŗā dzirdējis visdaŗādākos trokšņus, sajutis visnejaukākās smakas, bet šā grāvja trokšņi un smirdoņa pārspēj visu pārdzīvoto.

Ētiskais naidis, kas Dantes sirdi pilda pirmās piecās bedrēs, apklust. Bez naida un bez žēlastības viņš diezgan ātri un lietišķi izpētī pārējās bedres. Vai šausmas viņu jau notrulinājušas? Varbūt. Katrā ziņā uz pārējiem grēciniekiem viņš vairs nereaģē tik asi.

S e s t ā b e d r ē liekuļi staigā svina mēteļos. Te par pamatu Kristus vārdi: „Vai! jūsu rakstu mācītājiem un varizējiem! Jūs liekuļi, jūs esat līdzīgi tiem nobaltētiem kapiem, no ārienes jauki, no iekšienes piepildīti ar visādu negantību.“ (Mat. 23, 27.) Visu liekuļu liekulis — Kaifas, kas varizējiem deva padomu, ka labāk būtu vienu no-

kaut nekā ļaut tautai dumpoties, tagad pats pie zemes krustveidīgi pienaglots, un pārējie liekuļi svina mēteļos staigā viņam pāri.

S e p t i t ā b e d r ē čūsku perekļos, kopā ar čūskulēniem ņudz zagļi un visi čūskām līdzīgi krāpnieki. Mēs saprotam, ka Götēm un arī Mandzoni šī elles daļa bija nebaudāma, kaut gan Dante nekur nezaudē māksliniecisko taktu. Viņa motīvi ir krasi, bet viņa gleznas skaidras un mierīgas. „Tur čūskas tīstījās un traki šņāca, pūķi, odzes, zalkti. skorpioni.“ Viņu vidū — kaili cilvēki, ar čūskām tiem rokas sasetas uz muguras. Kādu grēcinieku iedzel čūska, tas iedegas gaišās liesmās un sakrīt pelnos vēl ātrāk nekā paspēj uzrakstīt ī vai o. Bet tikko pelnos sabiris, viņš atkal jau paceļas un drausmā metamorfōze sākas no jauna. Šeit nav gadījuma zagļi, nav tie, kas zog aiz mantkārības, bet bezkaunās, kas katru tīkamu lietu piesavinās un uzskata par savu. Šie zagļi zog aiz protesta pret likumu un īpašuma tiesībām; ja viņi nekā vairs nevar nozagt, tad vismaz čūskai nozog viņas izskatu, un čūska atkal savukārt nozog cilvēka veidolu. Baznīcas zelta zaglis, visas šīs varzas pārstāvis, Vanni Fuči, pats par sevi saka: „Es dzīvoju kā lops.“

A s t o t ā b e d r e domāta ļaunā padom-

devējiem. Pirmā mirklī mūs savādi pārsteidz, ka Dantē šī bedre izraisīja paštiesu un ka šeit viņš atkal no jauna apņemas rakstīt tikai patiesību, — neizšķiest zvaigžņu piešķirtās dāvanas. Bet vēlāk mēs šo piezīmi ļabi saprotam. Te gari ievīstīti liesmās un vienai liesmai divas virtotnes — tas Ūliss un Diomeds, kas abi ar viltu ieņēmuši Troju. Dantes Ūliss ir savādāks, nekā mēs to pazīstam Homēra eposā. Senatnes cēlais varonis šeit tēlots kā visdižākais krāpnieks. Taisnība bija Homēram, kas vaināgo savu Odiseju, bet taisnība arī Dantem, kas noņem šo vaināgu. Nevis pats notikums ir tik svarīgs, bet mūsu priekšstats par to.

Mazo liesmiņu ir tik daudz kā vasaras naktī jāntārpiņu, bet lielās liesmas gars sprakšķēdams atbild, ka ar nodomu maldinājis savus biedrus, visu pametot, nejutis žēlumu.

Ne labās Penelopes nebij žēl,
Nedz mazā dēliņa, nedz sirmā tēva,
Kas bēdādāmieš mājā gaidīja.
Man dega prāts tik doties tālu prom,
Lai acīm tvertu plašu pasauli.

(XXVI, 94—97).

.

Es aizbraucu ar vienu kuģi vien
Un mazu pulku uzticamu biedru.“

(XXVI, 101—102).

Ūlisam nekad nav gana, no dienvidiem uz ziemeļiem, no rietumiem uz austrumiem, no vienas salas uz otru viņš brauc, jaunus plašumus alkdam. Viņa mati jau sirmi, kad viņš un viņa nedaudzi biedri nonāk līdz jūras šaurumam, kur Hērakls uzstādījis stabus par zīmi, ka šeit pasaules gals un tādēļ — visiem ceļojumiem jābeidzas. Bet viņš savus biedrus aicina vārdiem:

Man sekojiet — lai plaši veras skats,
Jums līdzī man — bezlaužu pasaulē,
Kur saule noiedama rietā slīd.

Jums jāapzinās jūsu pirmsākums:

Ne tā kā lopi dzīvot laisti jūs,

Bet censties tikumos un atziņās.

(XXVI, 115—120).

Kas pats sevī deg, aizdedzina arī citus; Ūlisa runa aizrauj grieķus, un tā viņi no Vidusjūras izbrauc plašajā okeanā. Tur piecas reizes viņus sveicina pilnais mēness, līdz beidzot no melnās tumsas viņu priekšā iznirst milzīgs kalns. Tālbraucēji uzgavilē jaunajai zemei,

bet nezināma roka sagrābj viņu kuģi, jūras virpuļos tas sāk griezties un nogrimst: „Un jūras viļņi lēni sedza mūs.“ Ūliss aizbrauca tālāk nekā drīkstēja, viņš aizbrauca tur, kur neviens cilvēks nebija bijis. Viņš gribēja to, ko vēl neviens nebija iespējis. Dante viņu tiesā, bet vai pats Dante savās neremdināmās atziņas slāpēs nelīdzinās Ūlisam? Arī viņš aizmirs sievu un bērņus, lai izzinātu neizzināmo.

Dante prata savērt kopā visdažādākos pavedienus: Homēra Odiseja, Bībeles stāsts par grēkā krišanu te vienojas ar Kolumba priekšnojautu. Divdesmitsestā dziesmā sastopas senā Grieķija ar viduslaikiem, top jau jaušama renesanses gigantiska cilvēka ēna. Ūliss stāsta kā naīvs pagāns, bet noskaņojums ir traģisks. Tas vairs nav Homēra Odisejs, tās nav ilgas pēc dzimtenes un Itakas, kas viņu trenkā pa jūras viļņiem, tās ir atziņas slāpes, nevaldāmā, visiem dižgariem pazīstamā kaislība pētīt un atklāt, kas viņu no vidusjūras norobežotā loka izrauj pasaules okeanā. Bet vai pārmērīgas zināšanas slāpes un atziņas bads nebija pirmgrēka sākums? Ūliss ir viens no dižākiem, Lūciferam un — uzdrīkstēsim to teikt — arī pašam Dantem līdzīgiem elles tēliem. Un

baigi top jaušot, cik tuvi dižgarā sadzīvo velnišķīgais un dievišķīgais.

Personificēdams bojā gājējā Ūlisā vienu no savām būtiskajām īpatnībām, Dante viņā radījis vienu no vispasaules tēliem, kas kā okeaniskās neaprobežotības alcējs ar savu degošo un dedzinošo garu, ar kolumbiskajām tieksmēm atklāt jaunu zemi, nostādāms līdzās ticētājam Don Kichotam, šaubītājam Hamletam, pilnības meklētājam Faustam, dievcīnītājam Ivanam Karamazovam un visiem tiem tēliem, kas cilvēka dzīvi padarījuši bagātāku un dziļāku.

* *

*

Devītā bedrē atrodas dievišķās vienības skaldītāji — sektanti, ķildu cēlāji, visi tie, kuriem prieks bija postīt, kas miera un kārtības veidotā dzīvē sēja nevienprātību, anarchistu neuzticību. Devītā bedre salīdzināma ar briesmīgajiem kara aprakstiem Stendāla romānā „Parmas klostera priekšniece“, tā atgādina šausmīgu kaujas lauku, pat Dziesmas vārdi un atskaņas šeit asi, tie griež, plēš un žvadz. Grēcinieki iet ļodzīdamies, daži no galvas līdz pat gurniem pušu pāršķelti, dažam krūtis pārcirstas, tā ka sirdi var redzēt „un zarnas, kur

ēdiens pārvēršas izkārņījumos“, dažam izrautās iekšas lengājas ap kājām. Te Moska dei Lamberti, Florences brāļu kara cēlājs, te Kurio, kas pēc Dantes domām Jūliju Cēzaru pamudinājis uz pilsoņu karu. Viņam, Kurio, mežonīgā nežēlībā kāds cits grēcinieks atplēš muti, lai Dantem rādītu šī ķildu cēlāja pārgriezto mēli. Dīvainā kārtā te arī ievietots Muhāmeds, jo, pēc Dantes domām, arī viņš bijis krāpnieks, arī viņš zemes virsū sējis šķelšanos un naidu, tādēļ viņu ellē velns skalda pušu. Un Karlails Muhāmedu pieskaitījis pie vislielākiem varoņiem un to nosaucis vienā elpas vilcienā ar Danti, kuŗu viņš nedaudzās lapaspusēs vispusīgāk aptvēris nekā dažs labs dantologs biezos sējumos. Par Muhāmedu Karlails saka: „Skarbā vēsts, ko viņš mums atnesa, bija tomēr īsta, nopietna, tumša balss no nepazīstamiem dziļumiem. Viltoti nebija ne viņa vārdi, ne viņa darbi šeit zemes virsū . . .“²⁶) Karlailam Muhāmeds ir viens no pasaules iededzinātājiem, kam piemīt katra īsta varoņa galvenās īpatnības — patiesība un uzticība; Dantem — viņš krāpnieks. Domājot par devīto bedri, mēs nevaram nedomāt par Karlailu, jo viņš ir viens no labākiem Dantes izpratējiem, un tomēr — Dante ir Muhāmeda soģis, bet Karlails ap viņa galvu vij aureōlu.

Šeit arī sastopam trubadūru — Bertranu de Bornu, ieroču spožuma slavinātāju, kuŗu Dante savā rakstā De Vulgari Eloquentia pie-skaitījis visveiklākiem trubadūriem. Bertrans de Borns, raupjš kaŗa vīrs, pirmatnējs dziesmi-nieks ar savām varmācībām lielīdamies dzie-dāja:

„Mieru neciešu,
Ķildu iemīlu,
Kaŗš tik patīk man
Zobens jautri skan.“

Vecuma dienās viņš aizgāja klosterī, vai nu no-žēlot savus grēkus, vai arī vienkārši atpūsties no saviem nedarbiem. Viņš dēlu bija musinā-jis pret tēvu, Anglijas karali Indriķi II, un tā-dēļ viņam tagad paša rokās jānes sava galva „kā laternu mēdz nest“. Viņš šķīra to, kas or-ganiski bija saaudzis, ko nedrīkstēja šķirt, viņš irdināja saiti starp tēvu un dēlu un tagad savu sodu izteic vārdos: „Ko darīju, tas atdarīts man tiek.“ Tā ir varena aina, kur nevienprā-tības dzejnieks ar savu galvu rokās iznāk pretī pasaules miera dzejniekam. Kā pret katru ķildu cēlāju, tā arī pret Bertranu de Bornu Dante ne-pazīst žēlastības. Bet Rūkerts? Šā truba-

dūra cēlumu apdziedājis vienā no savām skai-
stākām balādēm.

Kur lai atrodam mērauklu, ar ko pareizi
vērtēt cilvēka darbus un nedarbus?

* *
*

Desmitā, smirdošā mēra bedrē gul
naudas viltotāji, alchīmiķi, un šķiet, Dante šeit
iemetis visus cilvēces atkritumus, kuŗiem citur
nav atradis vietas. Tur redzam arī Sinonu,
kas meliem pamudināja trojaniešus pieņemt
koka zirgu, nekrietno Potivara sievu, un ja
Dante būtu pazinis Kaliostro, tad viņš, bez šau-
bām, arī šo virtuōzo viltnieku būtu šeit noieti-
nājis. Desmitās bedres grēcinieki slimo ar spi-
tālību un mēri — ar ko zemes virsū slimoja
viņu gars, ar to ellē slimo viņu miesa. Viņu
nekrietnība tik liela, ka Dante tos pielīdzina cū-
kām. Grēcinieki cits citam uzgūlušies virsū, it
kā gribēdami sildīties, viņi kasās, bet labāk
netop „tik kraupjis nobruka, kā zivij zvīņas,
kad pavārs to ar nazi apstrādā“ (XXIX, 84).
Dante ar rokām aiztur ausis, lai iežēla viņu ne-
pārvarētu. Viņš atceras lielo, Ovida aprakstīto
mēri, kad visi ļaudis bija izmiruši un Jūpiters
skudras pārvērta cilvēkos. Vai viņš to neat-

ceras tādēļ, lai šai netīrumu zaņķī veldzētos
kādā tīrā pilienā?

XII

Devītā aplī visa dzīvība izdzisisi. Perifērijā sēž milži, pašā centrā — Lūcifers. Viss aplāts ar ledu, grēcinieki iesaluši ledū, daži pa pusei, dažiem tikai galva rēgojas ārā. Viņu sasalušās asaras seju aplāj ar kristalla bruņām. Šo valsti sarga giganti, kuŗu ķermeņu augšējā daļa sniedzas astotā aplī, bet apakšējā — devītā. Te Nimrods, Efialts un Antejs, mistiskie tumsas izdzimumi, „triju gaŗu vīru augstumā“, kas reiz bija sadumpojušies pret Jūpiteru. Dante savij mītu par Bābeles torni ar grieķu teiku par gigantiem un kristīgās baznīcas elles iztēli. Brīžiem it kā zemestrīce rauستا milžu ķermeņus, bet citādi viņi nekustīgi, sevis paša pieminekli, kā vispār sastingums ir pēdējā elles apla pazīme. Lai ledu padarītu uzskatāmu, Dante saka, ka pat Austrijas Donavā ziemas laikā un tālajai Don-upei ledus nav ti biezs kā Lūcifera valstī. — Pat devītā aplī, kur valda galīga tumsa un sastingums, Dante visi grēcinieki nav vienādi, kā vispār nav jau divu cilvēku, kas būtu viens otra atkārtojums. Pat šeit viņš vēl dala, šķir

un kārtu, pat šeit viņš vēl hierarchijas aizstāvis. Devītā aplī ir četri nodalījumi. Pirmā, Kainā, atrodas ģimenes nodevēji kopā ar savu ciltstēvu, Ābeļa slepkavu. Te Dante novietojis arī Džančoto, Frančeskas vīru, kaut gan tas, kad Dante šo dziesmu rakstīja, vēl stāigāja pa Ravennas ielām un laikam gan ne visai priecājās par Dantes rokām celto piemiņekli. Otrā nodalījumā, Antenorā, kas nosaukts trojanieša vārdā — dzimtenes nodevēji. Trešā, Ptolomaijā, viesmīlības nodevēji un ceturtā, Džudekā, Dieva, visuvarenā valdnieka nodevējs — Lūcifers.

Kā vārdes pavasarī iznirst no ūdens līmeņa, tā grēcinieki šeit no ledus un viņu zobu klab kā gandra knābis. Neizprotami, ka Dantem šai visnedzīvākā lokā nākušas pavasarīgas asociācijas ar pavasara vēstnešiem — vardēm un gandriem.

Šī vienīgā vieta, kur Dante zaudē savu smalkā ētiskuma apstaroto izturēšanos: kādam grēciniekam viņš iegruž kāju sejā un aukstā vienaldzībā atzīstas: „vai nejauši tas bija, tiešām nezinu.“ Kad kāds ledū iesalušais grēcinieks nenosauc savu vārdu, Dante viņu rausta aiz matiem, citam viņš sola no sejas noraut ledus bruņas un tomēr nepilda savu solījumu.

Visas šīs kailās, ledainās ainas ir tikai priekšspēle grāfa Ugolīno traģēdijai, kas kopā ar Frančeskas stāstu, dziesmu par pašnāvniekiem un Ūlisa bojā eju pieskaitāma spilgtākām Elles vietām. Kā domu, tā gleznu ziņā Dante pareizā aplēsē visstiprākās krāsas glabājis pašām beigām.

Otrā nodalījumā rēgojas Ugolīno tēls. Ar traģisku personu Dante noslēdz elles ceļojumu. No vecām chronikām mēs zinām: Rudžeri del Ubaldini, gibelīnu partijas pārstāvis, bija archibīskaps Pizā 1278—1295. Grāfs Ugolīno, viens no varenākiem un dižciltīgākiem Pizas vīriem, sākumā arī piederēja gibelīniem, bet vēlāk pārgāja gvelfu partijā. Viņu izraidīja trimdā. Nesamierināmā naidā viņš sapulcināja ap sevi Florencē un citur izkaisītus gvelfus un, uzvārējis savus naidniekus, atgriezās pilsētā. Laikam gan šā notikuma dēļ Dante viņu uzskatījis par tēvijas nodevēju, lai gan šķiet, ka Dante spriedis pārāk bargi. Kādu laiku Ugolīno neaprobežoti valdīja Pizā, bet tad atkal ieguva varu vecā gibelīnu partija un archibīskaps Rudžeri lika grāfu Ugolīno sagūstīt un kopā ar viņa diviem dēliem un diviem mazdēliem iemest tornī bada nāvei. (1289. gadā.) Chronists Villani slēdz savu ziņojumu „un tā nodevēju nodeva

nodevējs“. Turpretī Dantes slavenā XXIII dziesma necentrējas nodevībā, bet cilvēku nežēlīgumā. Dante ir tas, kas līdzās Dostojevskim visdziļāk pazinis šo cilvēku spēju tāpat kā arī pazinis pretējo spēju — pašai izliedzīgi mīlēt.

Dante abus grēciniekus ielicis vienā āliņģī. Grāfa galva kā cepure sniedzās pāri bīskapa galvai. Ugolīno grauž sava tiesneša galvu „kā bada mirējs koka mizu grauž“. Uz Dantes ziņkārīgo jautājumu Ugolīno pacēl galvu „no šaušalīgā mielasta un muti apgrauzītās galvas matos noslaucījis“, uzsāk savu izmisuma stāstu. Pie vēstures notikumiem viņš nekavējas ilgi, bet pareizi pasvītro „cik šaušalīga mana nāve bij, neviens vēl nava teicis,“ Bada tornī iemests, viņš savu briesmu darbu jau iepriekš nojautis sapnī, tā divas reizes to izciezdams. Sapnī viņš redz, kā medību suņi līdz nāvei nodzītā vilku mātē un vilcēnos iecērt savus asos zobus — tā arī cilvēks uz cilvēku rīko medības. Atmodies viņš jauš šausmas tuvojamies, bet nezina, kā tās novērst. Ja Frančeskas stāstā mīlas kvēle stiprāka nekā mīlētājas griba, tad šeit — bads stiprāks par bada cietēja gribu. Un vai tā cilvēka vaina, ka viņa griba ir vāja, ka tā nav visuzvarētāja? Vai cilvēks pats

sevi rada, jeb viņu rada citi, varenāki spēki? Tā es sevi katru reizi jautāju grāfa Ugolīno stāstu pārļausot. — Kad tornim aiznagloja durvis, bērni kļiedza pēc maizes, savu mierīgo stāstījumu Ugolīno pēkšņi pāršķēļ ar asu jautājumu: Ja šeit tev nesāp — tad tu nežēlīgs.

Ak, domā, ko tai brīdī sirds man jūta!
Ja šeit tu neraudi, kad tad tu raudi?

(XXXIII, 40—43).

Astoņās bērnu acīs viņš redz spoguļojamies savu izmisumu, bet viņš neraud, jo pārvarīgi lielas bēdas pārakmeņo cilvēku. Aiz sāpēm viņš kož savās rokās, nespēdams panest mazā puisīša Golgatas kļiedzienu: „Padro mio, chè non m' aiuti?“ Mans tēvs, kam nepalīdzi man? (XXXIII, 69). Kad sestā dienā saule lec, tā apspīd bada nāvē mirušos bērnus. Tēvs zaudē acu gaismu. Akls un viens viņš vēl trīs dienas pa klonu rāpodams tumsā meklē bērnus, sāpēs kliegdams kā ievainots zvērs. Savu stāstu viņš beidz tikpat vienkāršiem vārdiem, kā Frančeska beidz savējo: „Tad sāpes pārvarēja bads.“ Par to, kas vēlāk notika, kā Ugolīno sācis savus mirušos bērnus apgrauzt, Dante cieš klusu kā vispār dzejnieka smalkā takts izjūta viņam liedz sacīt vairāk nekā ne-

pieciešams, lai iejūtīgais lasītājs spētu iztēloties notikušo. Beidzis runāt, Ugolīno atkal kā suns iekožas bīskapa galvas kausā. Viņš tagad tiesā savu tiesnesi, jo tas tiesādams bija aizmirsis, ka arī tiesājamais ir cilvēks.

Ja tas zemes virsū bija iespējams — un tas bija iespējams. — vai tad elles mokas nekļūst nenozīmīgas? Piza Dantem top par nekad neizzūdošas cilvēku varmācības simbolu, un sašutumā viņš izsaucas: „Ai, Piza, skaistās Itālijas kauns!“ Viņš vēlas, lai posts, kas pār pilsētu nāks, būtu līdzīgs Ugolīno bērniem netaisni uzbrukušam postam: kaut Arno upes izteka aizsērētu un visa pilsēta nosliktu! — Kā nesamierināmā soģa lāpa paceļas viņa jautājums:

Un ja ar' Ugolīno bija noziedzies,
Kad nodevis, kā sakāt, jūsu pilis,
Tad kādēļ bērnus krustā sitāt jūs?

(XXXIII, 85—87).

Kā piektā dziesmā Frančeskas mīlestības lielums izdzēš visus prātojumus par vainu un vainas izpirkumu, tā divdesmittrešā to dara grāfa Ugolīno sāpju lielums. Ir divi vārdi, kas spēcīgāki par elles uguni un ledu, vienu no tiem izrunā Frančeska: amore, otru Ugolīno nespēj

izrunāt pārvarīgo jūtu nomākts. Ja nevarēju pievienoties Frančeskas atziņai, ka grūtā brīdī laimes atmiņas vēl kāpina sāpes, tad saprotu grāfa Ugolīno neizteikto atziņu: pat elles ledus neizdzēš mīļoto būtņu dēļ izciestās sāpes. Ne jau atmiņās par badu slēpjas grāfa Ugolīno šausmīgais sods, bet apziņā, ka tiem, kurus visvairāk mīlējis, viņš necilvēcīgi izdarījis pāri. Aizmiršanās nav, tā ir Frančeskas, tā arī ir grāfa Ugolīno elle. Bet mēs neviļus jautājam: ja Ugolīno aizmirstu savas melnās diennaktis bada tornī, vai tad viņš nezaudētu savu cēlumu, un vai tam, kam sirdsapziņas atmiņa tik modra tiešām vieta ellē?

Vistumšākā elles vietā atrodas visu milžu milzis, visu ķēmu ķēms — Lūcifers, kas reiz bijis visskaistākais eņģelis, bet viņš savu pazaudēto skaistumu neatceras un tādēļ par to nevar skumt. Tas, kas Dievam reiz stāvējis vistuvāk, tagad atrodas vistālāk no viņa. Dantem, kam dzīvot nozīmēja kustēties, svētceļot, augšup kāpt, elles ļaunākā vieta tēlojas kā ledū stingusi nekustība. Lūcifers ir nekustīgais velns, un šai ziņā viņš pretstats Miliona drāmatiskajam cīnītājam. Dante Lūciferu tēlo kā Dieva pretstatu. Dievs ir trīsvienība un tādēļ arī Lūciferam trīs sejas: priekšējā ir sarkana, tā ir naidis, dievišķās

vismīlestības pretstats. Labā seja ir iedzeltāna — tā nozīmē nespēku, Dieva visvarenības pretstatu. Kreisā seja ir melna — absolūta neziņa, Dieva viszināšanas pretstats. Zem katras sejas kustas divi sikspārņa spārni, bet šie spārni nav spējīgi lidot — tie tikai rada ledainu vēju. Ledū un nekustībā iekaltais Lūcifers ir Dieva, mūžīgās kustības un mūžīgā siltuma pretpols. Savos žokļos Lūcifers košļā trīs lielākos nodevējus: Brutu un Kasiju, pirmā ķeizara, Jūlija Cēzara, nodevējus; Jūdasu, debess valdnieka nodevēju. Šo grēcinieku grēks tik liels, ka viņi nekā vairs nejut, tie tikai asiņaini gaļas gabali. Visu to skatot, Dantes asinis sarecē un viņa smadzenes izkalst, viņš piemetina: „to izstāstīt nekad es nevaru, jo vārdu trūkst, ar kuriem izteikt spētu.“ Dante pazinis cilvēku grēkus un iemūžinājis tos tēlā. Vēl šodien mēs remdenību, juteklību, negausību, izšķērdību, skopumu, niknumu, materiālismu, varmācību, krāpšanu un nodevību uzskatām par pamatlaunumiem, bet brīnāmies, ka Dante nav minējis visu šo un vispār visu grēku sakni — egoismu.

XIII

Kas paliek pāri no visām elles šausmām? Kas lasītājam palīdz šai drausmīgajā ceļojumā? Lai Dantes elles ainas būtu cik natūrālas būdamas, viņas tomēr neatstāj lasītāju galīgā izmisumā, jo nekur šausmas nav tēlotas pašu šausmu dēļ. Milzīgs ētisks spēks strāvo cauri visiem dziedājumiem un par spīti visam sakoncentrējas atziņā: nav tādas varas, kas drīkstētu cilvēku novirzīt prom no laba ceļa (XXVI, 22—24). Šie vārdi tumsā mirdz kā ceļarādītāji. Tā nav Dieva patvaļīgi radīta elle, piepildās tikai atzinums: katrs ļauns darbs nes sevī savu atmaksu, te piepildās zemse dzīves konsekvences, Dantes elles likums ir „*contrapasso*“ — atmaksas likums, un šīs elles jēga slēpjas tieksmē izklūt ārā no tās.

Kas izgājis cauri ellei, parasti jūt nogurumu un vienaldzību, bet Dante alkst redzēt „gaišo pasauli“. No elles tumšajām spraugām iznācis, viņš priekā izsaucas: „Un kāpjot redzējām mēs atkal zvaigznes.“

ŠĶISTIŠANAS KALNS.

CHRISTIANAS KALNS.

I

Elle — velna valsts, paradīze — Dieva valsts, šķīstīšanas kalns ir cilvēka valsts. Šai daļā vistiešāk izpaužas Dantes tieksme pilnveidoties un dzīvi pārvērst svētceļojumā. Šeit tēlu un veidu atradis viss, kas cilvēka dzīvi smadzina, bet arī viss, kas to skaistina un kustina. Purgatorijs mūsu sirdij vistuvāks, jo visa dzīve ir liela meklēšana un kad beidzot meklētais atrasts, tad jāšķiras. Visa dzīve ir kāpšana kalnā, kurā virsotni mēs nepazīstam, jo tie, kas reiz to sasnieguši, neatgriežas. Tādēļ arī Rainis tik tuvs Dantem, jo viņš un viņa lielākais varonis ir kalnā kāpējs. Jāzeps varbūt vienīgais varonis pasaules literātūrā, kam pat nāve nav atpūta, miers, bet kāpšana, viņa atvadas vārdi, nāvē ejot, tik spraigi, it kā viņš ietu jaunā cīņā: „Tur stāva klints, tur Dīna, tur es kāpšu... es iešu jaunā cīņā cīnīties.“ Ellē valdošā noskaņa ir bezcerība visās tonkārtās, šķīstīšanas kalnā — cerība, sākot ar nogurušām gaidām un

beidzot ar degošu nepacietību un piepildījuma priekšnojautu. Pats Dante te vairs nav tikai skatītājs un tiesātājs, bet kalnā kāpjošs grēcinieks, kam vienā terrasē ilgāku, otrā — īsāku laiku jākavējas. Maigi un klusi mūs apņem šķīstīšanas kalna ievaddziesmas:

Nu mana gara laiva baltas buņas
Ir uzvilkusi braukt, kur jaukāks skats,
Nu tumšā briesmu jūra paliek tālu,
Mans dzejas ceļš uz otru valsti iet,
Kur dvēseles baltas top kā pirmais sniegs,
Lai debess augstē kāptu tās.

(Š. I, 1—6).

II

Vispirms ceļotāji sastop kalna sargu Katonu no Ūticas. Viduslaiku katolis Katonu mestu ellē. Pirmkārt, viņš ir pagāns, otrkārt pašnāvnieks, bet Dante viņu tik ļoti mīlējis, ka ierādījis tam vietu šķīstīšanas kalna pakājē. Un viņam bija pilna tiesība to darīt. Viņš taču negribēja atdarināt Dieva radīto pasauli, viņš radīja savu, dantisko pasauli, kur katrai lietai, katram cilvēkam sava, Dantes ierādītā, vieta. Viņš bija īsts dzejnieks un tādēļ nevis kopēja pasauli, bet vai-

roja pasaules. Dantes radošo suverenitāti tikai pedanti nosauks par patvaļu. Šī viņa suverēnitāte sevišķi duras acīs vēl tādēļ, ka Katona sieva, Marcija, atrodas elles priekšelpā, bet Dantem nebja nekādu iemeslu viņu citur nometināt. Katons izdarīja pašnāvību, jo Cēzara triumfi viņam likās republikas un politiskās brīvības bojāeja. No baznīcas viedokļa viņam bija grēku gana, bet Dante to glōrificē, pārvērdams par politiskās brīvības mocekli un vienu no simpatiskākiem šķīstīšanas kalna tēliem. Lielā bijībā viņš tuvojas Katonam. Varbūt, viņš Katonā, kas aiz mīlestības pret savu dzimteni daudz cietis, saskatīja savu līdzinieku un tādēļ jutās viņam tik tuvs:

Pret vientulīgo sirmgalvi es jutu

Tik lielu bijību, tik dziļu, klusu,

Kā dēls pret tēvu vairāk nevar just.

(I, 31—33).

Skaistu Katona portreju viņš zīmējis un kā katrs labs portretists modeļa īpatnības apvienojis ar tām, ko pats sevī nes. Pirmais, kas mums par Katonu stāstīts, ir viņa vientulība un sirmums. Dzejnieks viņa tēla gaišumu pielīdzina saules mirdzumam, ir minēts viņa cienīgums, taisnīgums, viņš ir tas, kam var uzticēties.

Dante ne tikai netiesā, bet dziļā cienībā palokās viņa priekšā. Katonam līdz Pastara dienai jā-sargā grēcinieki, tad lielais soģis viņu ielaidīs debesīs, jo Dantem tās bez Katona būtu nepilnīgas. Katons Dantem liek pušķoties niedrēm, jo tikai glaudīgām pazemības niedrēm apjoztais var kāpt šķīstīšanas kalnā.

III

Pašā sākumā jau izvirzīta problēma par to, kas vispār var kāpt šķīstīšanas kalnā, kam zemes paradīze un vēlāk debess gaisma sasniedzama. Zīmīgi, ka Dante, gluži tāpat kā vēlāk Dostojevskis un arī Undsete, par šķīstīšanās priekšnoteikumu uzskata pazemību. Dantes diezgan sarežģīto domu vijumu varētu izteikt tādā aforismā: pazemīgais ilgojas kalngala, augstprātīgais pats sev ir kalngals. — Šķīstīties spēj tikai tas, kas grib šķīstīties, kas ieskata savu nepilnību, kas alkst pilnības. Bet ar to vien nepietiek. Vēl ir vajadzīgs spēks, gribas spēks, neatlaidība, lai tiktu stāva kalna galā. Bet pat ar gribu un pazemību vēl nepietiek, vajadzīga vēl Dieva žēlastība, kas šķīstīšanas kalnā simbolizēta ar sauli — tā izdzēs tumsu, reiz padarīto grēku.

Purgatorijs ir mūžīga tapšana un pārtapšana, kāpšana un kustība. „Mēs nevaram uz vietas ilgi stāvēt, mums pienākums ir steigties augstāki“ (XVIII 115—116) — tā dažādās variācijās dzied Purgatorija kalna kāpēji un tādēļ šai gaisā tik viegli elpot, jo katra apstāja rada dūņu smaku. Sešpadsmitā dziesmā visskaidrāk izteikta purgatorija pamatideja:

Un ticu es, ak, radījums, tu šeit esi,
Lai skaistumā pie radītāja atgrieztos.

(XVI, 31—32).

Gaisma un brīva griba ir dota cilvēkam, lai atšķirtu labo no ļaunā. Nedrīkst par nepilnībām zemes dzīvē vainot Dievu:

Kas dzīvē pats pēc labā tieksies,
Tas beidzot arī labo panākt spēs.

(XVI, 77—78).

Ja pasaule ir tagad maldu pilna,
Tad jūsu vaina tā. (XVI, 82—83).

Dante, līdzīgi mūsdienu psihologiem, netic, ka tikumus var mantot, ka tos var pārliegt no tēva dēlā, kā pārlej vīnu no viena kausa otrā. Lielu atbildības izjūtu Dante uzkrājis katram atsevišķam cilvēkam un šis viņa ļoti modernais nostā-

dījums viņu tuvina Ortegam, kas cīnās par kultūrālās dzīves kāpinājumu un elitcilvēku, pret izvalīgi rupjo dzīvnieciskumu un masas sacelšanos. Pēc Dantes domām katrs, kas savu gribu rūda un tic Dieva žēlastībai, var sasniegt kalna galotni. Dieva likumi ir taisni, bet cilvēkam jāgādā, lai šie likumi zemes virsū piepildītos. Nevis daba ir ļauna, bet cilvēks, kas nespēj savu dabu pārvaldīt, iegrozot, padot saprāta likumiem.

Šķīstīšanas kalns ir ievīts mūzikas skaņās un pavasara nojausmās. Smaržo puķes un čalo ūdeņi, bet lielāko skaistumu izstaro Dantes ticība cilvēkam. Cilvēks ir tas, kas var šķīstīties, kas var Dievam tuvoties un līdzināties viņam. Risinot pārtapšanas un pilnveidošanas problēmu, Dante ar ģeniāla psihologa roku atzīmē:

Un šinī kalnā kāpjot sākumā
Ikvienam ceļš te šķītīs ļoti grūts,
Bet augstāk kāpjot — lielāks rodas prieks.

IV

Ceļotāji ierauga baltu eņģeli peldam zilā gaismā, viņš ved laivu pilnu dvēselēm. Atbraucēji steidzas uz kalnu, bet pašā sākumā viņi ne-

prot kāpt, griba ir laba, bet trūkst prasmes, kā tas ir parasti, kad mērķis apzināts, bet spēki vēl nav ievingrināti. Atbraucēju vidū Dante ierauga dziedoni un mūziķi, Kazello, kas, vēl zemes ielejās staigādams, bija komponējis dažas Dantes dziesmas. Lielā priekā dzejnieks un komponists sasveicinās. Kazella arī vēl tagad uzticīgs Dantes draugs, jo uzticība — cēlu būtņu rota, un cēli skan Kazellas vārdi: „To mīlu, ko jutu dzīvē pret tevi, to nāvē vēl cieši es glabāju.“ (II, 88—89). Dante lūdz, lai Kazella kaut ko dziedātu:

Ja vieta šī to tevīm neaizliedz,
Tad dziedī atkal savas mīlas dziesmas,
Kas manas ilgas klusināja reiz,
Un manām dvēš'les sāpēm lika rīmt.

(II, 106—109).

Kad Kazella taisās dziedāt, visi gari stājas ap viņu, jo Dante nemaz nevar iedomāties tādu būtni, vienalga, dzīvu vai mirušu, ko neapburtu dziesmas daile. Pat Virģilijs aizmirst savu pastāvīgo aicinājumu kāpt un steigties. Dziesmā klausoties, visas bēdu atmiņas zūd no Dantes sirds. Elles velnišķīgums ir aizmirsts, elles tvanus izgaisina dziesma. Par Kazellas dvēseles smalkumu liecina viņa dziedātās dziesmas

izvēle, viņš dzied „amor che nella mente mi ragiona“ — mīla, kas man garā plaukst... Dante pazīst šo dziesmu, tā ir viņa paša dziesma no Dzīrēm. Grūti teikt, kas viņu vairāk aizkustina, vai Kazellas balss un mūzika, vai drauga smalkums, vai arī atmiņas par brīdi, kad šī dziesma radusies? Bet viņš jūt, ka paša ogles viņu dedzina. — No visiem prieka veidiem, kas ar saules spēku plaucina cilvēka garīgos dīgļus, augšanu visvairāk rosina drauga sirdī rastā atbals. Kā zemes stāds bez saules nevar augt, tā cilvēka gara auglis nonīkst bez drauga labvēlīgā skata. Kazellas prasme uzminēt, ko Dante kā vēlmi izteikt pat nebūtu uzdrīkstējies, tik labi saskan ar rīta blāzmu, eņģeļu dziesmām un mierīgajiem jūras ūdeņiem.

Elegisku noskaņu šķīstīšanas kalnā ienes Virģilija tēls. Ellē viņš uz visiem jautājumiem zināja atbildi. Šķīstīšanas kalnā viņam daudzas lietas svešas. Skumīgi viņš apjautājas pie citiem: „Kurp? Kādēļ? Kāpēc?“ Viņa vārdi, kas ellē bija spēcīgi, asi un ātri kā vanaga li DOJUMS, te izskan drusku gurdās ilgās. Purgatorijs ir Virģilija traģēdija; ne jau tādēļ, ka viņš gaismu nav gribējis atzīt, bet tādēļ, ka viņš „par agru dzimis“, viņam jāpaliek elles pirmajā

aplī. Bet vai Dante, kas citus nekristītus garus ar drošu roku iecel ne tikai šķīstīšanas kalnā, bet pat paradīzē, to nevarēja darīt arī ar savu maestro. Vai Virģilijs ellē palicis tikai tādēļ, lai Beatriče paradīzē būtu vienvaldniece? Lai nebūtu neviena, kas mazinātu viņas nesalīdzināmo mirdzumu?

Savrup no visām dvēselēm guļ Sordello ēna, trubadūrs, kas miris drusku ātrāk nekā Dante. No Virģilija valodas viņš saprot, ka runātājs ir no viņa dzimtenes, no Mantujas. Kāds prieks viņam par saldām dzimtenes skaņām „lo dolce suon della sua terra“ (VI, 80.). Cik kvēla šī dzimtenes mīlestība, ko jau dzimtās vietas izlokšne priedina tīri vai līdz ekstazei! Un atkal šī smalkā abu Mantujas dzejnieku saattiecība! Sordello kā mazāks gars bijīgā pazemībā grib apskaut Virģilija ceļus. Viņš sevi neslēpj savu apbrīnu, aizrautīgos vārdos viņš to apliecina:

Ak latīņiem tu mūžīgs gods un slava,
Tu rādīji, kāds mūsu vārdam spēks.
(VI, 16—17).

Viņa pazemība ir tik liela, ka viņš pat šaubās, vai ir cienīgs sarunāties ar dižo dzejnieku.

Kopā ar trubadūru Sordello raibziedošā,

smaržīgā pļavā, kas mirdz un žilbina, kalna pakājē sēž dažādu zemju valdnieki. Dzīvē pārāk pieķērušies sīkumiem, viņi dažreiz kavējušies izpildīt savus lielos pienākumus.

Klusi nolaižas krēsla. Žēlsirdības saule stājas spīdēt. Vakara noskaņu dzejnieks ieaudis saldās, maigās melodijās. Kāda gaiša, tīra balss, svētcerē nogrimusi dzied vakara himnu:

„Te lucis ante terminum
Rerum creator.“

— Gaismai zūdot, tevi mēs slavējam. Šī mūzika Danti tik lielā mērā apbur, ka viņš aizmirst visu pārējo. Varbūt viņa gara acīm at-aust stundas, kad raibās Florences ielās apklust steiga, un šaurajās, greizajās ielās ieplūst šī dī-vainā, zaļgani zilā gaisma, ko vēlāk kvatro-čento gleznotāji iebūruši savās gleznās. Šī stunda, kad vakara zvaniem zvanot, florentieši savam darbam met mieru un klusi apsēžas uz durvju sliekšņa vai arī tieši ielas malā . . . Neskaitāmas reizes Dante vērojis, ka tādā brīdī vakars spoguļojas viņu tumšajās, valgajās acīs, un šī atcere radījusi brīnišķi lirisko, astotā dziedājuma sākumu:

Jau bija stunda tā, kas liegas ilgas raisa,
Un skumjās atmiņās sauc kuģotāju drošo

Par brīdi, kad tam draugi dzimtā zemē gaisa;
Kas jauna piligrima sirdi liesmojošo
Liek mīlai ievainot, kad tāļa zvana dziesma
Tik maigi, liekas, apraud dienu izdziestošo.²⁷⁾

(VIII, 1—6).

Pats Dante jutās kā jūrnieks vētrainā jūrā,
kas ilgojas dzimtenīgi klusās vakara stundas.
Viņš pats, svētceļnieks, kas tālu no
Beatrīčes vientuļi skumst.

Dante iemieg un jābrīnās, ka viņš to jau
agrāk nav darījis, bet viņa spraiguma pilnā
daba kaunas miera un atpūtas. Svētā Lūcija,
Dantes patrone, viņu aiznes līdz purgatorija
vārtiem. Pie elles vārtiem bija norisinājusies
ārprātīga cīņa, bet ieeja purgatorijā mierīga un
svinīga. Jākāpj pāri trim sliekšņiem. Pirmais
ir no gluda balta marmora un tik spožs, ka
viņā var spoguļoties, tas — sirdsapziņas sim-
bols. Otram plaisainam un sarepējušam ir
tumša purpura krāsa — tā paštiesa. Un trešais
sliekšnis — liesmaini sarkanā porfira krāsā —
grēku nožēla. Eņģelis, kuŗa tērps ir pelnu
krāsā, dzirdot, ka svētā sieva ceļiniekus šurpu
raidījusi, klusi un domīgi atver vārtus. Ar zo-
bena smaili viņš Dantes pierē ieraksta septiņus
„p“ (peccare — grēkot) — no septiņiem pamat-

grēkiem Dantem, kāpjot kalnā, pakāpeniski būs jāatbrīvojas. Ielaižot ceļotājus šķīstīšanas kalnā, eņģelis saka dziļi simbolistiskus vārdus „Nu kāpiet augšā, tomēr ziniet to: Kas atsakās, tam bojā jāaiziet.“

(IX, 131—132).

Tikai tas spēj kalnā kāpt, kas pagātnes smagmi sev nevelk līdz, kas nelīp pie vakardienas, kas katru rītu saņem kā pirmo radīšanas dienu.

Ellē grēciniekus soda, purgatorijā viņus šķīstī. Visvairāk to dara mūzika, kas grēknožēlotājus pavada visā šķīstīšanas kalnā. Mūzikas maigais spēks atver cilvēka dvēseli, modina pārveidošanas tieksmi, liek ilgoties pilnveidīgākas, tīrskanīgākas dzīves. Tik lielā mērā kā Dante, neviens pādagogos nav ieteicis mūziku kā audzināšanas līdzekli un Dante skatījās uz cilvēkiem kā uz būtnēm, kuŗās ļaunums dziļi ieperinājies, bet tomēr — mūzika spēj to pārvarēt. Mūzika viņam spēks, kas visus apmaigo.

Grēku apkaŗot var tikai tas, kas grēku apzinās. Dievs no cilvēka grēku nevar noņemt kā cepuri, bet ar Dieva žēlastību no grēka var atbrīvoties aktīvā cīņā. Šķīstīšanas kalnā kāpējus ceļā pavada grēka apziņa un šķīstīšanas cerība. Ja pirmais šķīstīšanās līdzeklis ir mū-

zika, tad otrs — uzskatāmi paraugi divējādā veidā: tādi, kas atbaida, un tādi, kas ierosina. Dante labi pazina cilvēku bezgalīgo dažādību un tādēļ zināja, ka ir cilvēki, kas ļauno ieraugot, novēršas no tā, un atkal tādi, kas labu ieraugot, visiem spēkiem cenšas no ļaunuma atbrīvoties.

Šķīstīšanas kalnā kāpējiem tagadnes nav. Viņi nostādīti starp tumšo, pārvaramo pagātņi un gaišo, iekarojamo nākotni un tas purgatorijam piešķir viļņveidīgu kustību.

Sākas kāpšana. Šaura stāva taka ved augšup. Katru soli vajaga labi uzmanīt. Katrā brīdī jāsakoncentrē visa uzmanība. Kalns ir sadalīts pakāpēs, kas atbilst elles apliem.

V

Pirmā kalna pakāpē nometināti lepnie. Viņiem par ierosinājumu klinšu nišās nolikti pazemības tēli. Tur Marija, izredzētā starp sievietēm, pazemīgā skaistumā, tur varenais ķeizars Trajans aptur savu zirgu, lai palīdzētu nabaga atraitnei. Un atbaidoši piemēri — Arachne, pussieviete-puszirneklis; reiz tā lielījies, ka labāk protot vērpt par Minervu un tādēļ pārvērsta riebīgā kukainī, kas sapinies savā tīklā.

Lepno mugura ir saliekta, lieli marmora blūki spiež galvas, kas zemes virsū nav pratušas noliekties. Starp lepniem redzam arī Sjenas slaveno pilsoni Salvāni. Viņam viena laba darba dēļ soda laiks samazināts: viņa draugs bija cietumā, un tā kā Salvāni pietrūka naudas, lai to izpirktu, tad viņš izdarīja to, „kas katrai dzīslai lika drebēt“: viņš apsēdās tirgū un sabagoja naudu. (XI 136—138.) Šeit īsos vārdos, kā vairākkārt Dievišķā dziesmā, augsti slavēts draugu kults, kas vienmēr greznojis brīvas tautas. Vergs un tiranns nespēj būt draugs, tikai tas, kas iekšēji brīvs spēj citam draudzībā kalpot; tik tas, kas citus varmācīgi neierobežo, spēj tuvcilvēkā raisīt jaunus spēkus. Bet draudzības pierādījums ir upuris. Kas no savas pārpilnības dod, tas visai maz dod, bet kas pats sevi pārspēdams, līdzīgi Salvāni, savu patmīlību lauž, spēj būt draugs.

VI

Nonākot otrā kalnā pakāpē, Dante top vieglāk. Viņš pats, vēl iemeslus nezinādam, jautā Virģilijam, kāpēc tas tā, un maestro, paskaidrodams, ka viens „p“ no viņa pieres nodzēsts, to pamudina vārdiem, kas der

katram pilnības alcējam, kas līdzīgi Dantem
grib iet lieluma ceļu:

Liec vērā to, šī diena nenāks vairs.

(XII, 84.)

Kam mērķis augsts, tam katrā dienā jāveic pēc
iespējas lielāks gabals. Ja vienā dienā kaut kas
nokavēts, tad otru nākas grūti uzvarēt.

Kalna otrā pakāpē klintis, grēcinieku sejas
un pat zeme dzeltāna kā sērs, un dzeltāns Dan-
tem nozīmē skaudības krāsu. Te statuju nav,
jo skaudība cilvēkus dara aklus, tādēļ arī grēku
nožēlotājiem acu plakstiņi sašūti dzelzs stiep-
lēm, starp kuņģam plūst asaras. Gaiss dzeltānas
miglas tik pilns, kā Dantem sākumā grūti kaut
ko atšķirt un saredzēt. Neredzamu eņģeļu bal-
sis dzied: „Mīliet, kas jums pāri darījuši“. Cil-
vēku nožēlojamība Danti pilda tik dziļām skum-
jām, ka viņš nespēj valdīt asaras:

Lai būtu kāds cik nežēlīgs un ciets,
Tam šeitān līdzcietība pamostos,
Tik lielas sāpes tēli vēstīja.

(XIII, 52—34.)

Arī netikumu virknē ir gradācijas. Augst-
prātību mēs varam iedomāties arī cēlā rak-
sturā, bet skaudība cilvēku padara nožēlojamu.

Neredzīgo vidū Dante jūtas neērti, viņam kauns, ka viņš redzīgs citiem neredzams paiet gaŗām. Asā paškritikā viņš pēti pats sevi: kur vairāk grēkojis — augstprātībā vai skaudībā? Un pārbaudot sevi, viņam liekas, ka viņš tikai uz īsu laiku būs akls, bet smagi marmora bluķi ilgāki būs jāvel.

Ja mums būtu tāds viszinātājs, tāds ceļvedis kā Dantem Virģilijs, mēs viņam jautātu: vai skaudība nav viena no grēka saknēm? Vai skaudība nav visneglītīkais netikums? Vai Kains Ābelu nenosita aiz skaudības? Sirdī cēlais līdz ar Danti priedāsies arī par to, kas pašam nepieder, apbrīnos to, ko pats nespēj veikt. Ja vienmuļā cilvēku masā reti sastopam kādu izņēmumu, kas lielām sāpēm patiesi spēj līdzti just, tad vēl retāki ir sastopams kāds, kas bez skaudības spēj priedāties par tuvcilvēka laimi. Bet Dante spēja kā vienu, tā otru, un tas viņam par spīti visiem viņa cilvēciskiem vājumiem, piešķir kalna dižumu.

„Saule vienmēr kustīga kā bērns kāpj augstāk“ un Virģilijs ar savu mācekli sarunājas par laicīgu mantu un par tādu, kas ieliksmo garu. Materiālā manta, kuŗas dēļ rodas dzeltāna aklinātāja skaudība, plok, ja tā daudziem dalāma, bet jo vairāk ņēmēju rodas garīgai mantai, jo

vairāk tā pieaug. Dante, pats šo mantu saņēmis no Virģilija, to sešsimt gados dalījis uz visām pusēm. „Visaugstākā manta mūžam neizsīks“. (XV, 67.)

VII

Trešā kalna pakāpē Dante, pašdisciplīnas cienītājs, sastop niknos. Te atkal kā ierosinātāja Marija, kas templī atradusi savu pazudušo dēlu, nerāj viņu, bet tikai maigi jautā: „Mans dēls, kāpēc tu dariji mums to?“ Otrs ierosinošs piemērs: akmeņiem nomētātais Stefāns lūdz par saviem ienaidniekiem, un lai niknodusmas ātrāk saplaktu, skan eņģeļu koris: „svētīgi ir tie lēnprātīgie“. Šie un citi tēli parādās un zūd kā burbuļi ūdenī. Dūmi aizmiglo grēcinieku acis līdzīgi tām dusmām, kas zemes virsū bija aizmiglojušas viņu skaidro skatu. Dante nespēj acis atvērt. Viņam jāiet kā kurmim, „kas ar ādu redz.“ Ja Dante ellē pret Filipo Ardženti nebija spējis savas dusmas savaldīt, tad šeit viņš tik mierīgi un klusi valda par sevi, ka Ortega, — sadalot cilvēkus masas cilvēkos un gara aristokratos, un kā vienu no gara aristokrata neatņemamu īpašību minēdams pašdisciplīnu — Danti varētu pieskaitīt pēdējiem.

Enģelis no Dantes pieres noslaucījis trešo „p“
un viņam staigājot top tik viegli, kā ir tikai tad,
ja kāda nepilnība uzvarēta.

VIII

Septiņpadsmitā dziesmā, sākot ar 91. pantu,
Virģilijs izstāsta grēka būtību, savos uzskatos
cieši piesliedamies Akvīnas Tomam, kuŗu viņš,
protams, nav varējis pazīt, bet Dante to pa-
zina, un savā apbrīnā pret maestro gribēja,
lai visa gudrība nāktu no viņa mutes. Virģi-
lija resp. Dantes iztīrījuma Akvīnas Toma
mācība atspoguļojas atziņā:

Ne radītājs, ne arī radījums
Bez mīlas dzīvot nespēj it neviens.

(XVII, 91—92.)

un tālāk

No mīlestības sēklas vien viss aug,
It visi labi darbi, tikumi
Un arī tie, kas tiek par ļauniem saukti.

(XVII, 103—105.)

Saprātīga būtne savu gribu var vērst uz dau-
dzām un dažādām lietām. Mīlestība pati par
sevi nav nedz laba, nedz ļauna, mīlestības vēr-

tība atkarīga no tā, uz ko tā vērsta: mīlēt Dievu ir labi, sevi — ļauni; kas pārāk daudz sevi mīl, top augstprātīgs, visur cenzdamies ieņemt pirmo vietu; vai arī skaudīgs, nevienam nenovēlējams nekā laba; vai arī nikns, nepārbaudīdams savas rīcības pret tuvcilvēkiem; kūtriem mīlestības virziens mēdz būt pareizs, bet intensitāte pārāk vāja.

Ikkatra mīlestība rada citu,

Ja tā ir vienota ar tikumu.

(XXII, 10—12).

Pilnvērtīga ir tikai tikuma apstarotā mīlestība — tas vienmēr jāpatur prātā, lai pareizi saprastu Danti kā mīlestības dzejnieku. Nekas viņam nebija pretīgāks par aklām dziņām un tumši dūmainiem pārdzīvojumiem. Nepiesātināmās patiesības slāpēs viņš dziļi sevī pārdomā maestro mācību.

Ceturtnā kalna pakāpē Dante sastopas ar kūtrajiem, kurus viņa uguns dvēsele nicināt nicināja.

Kūtro sauciens:

Ratto, ratto che'l tempo non si perda

Per poco amor.

(XVIII, 103—105.)

ar piecreiz atkārtotošos r-skaņu pasvītro trauk-
smi, ar kādu jāsteidzas kalnā:

Ātri, ātri, lai remdenā mīlestībā
Laiks nezustu mums.

Kūtrie cits citam atgādina, cik Marija modri
steigusies pāri kalniem, kad saņēmusi eņģeļa
vēsti, cik ātri un noteikti rīkojies Cēzars. To
laikam tikai Dante drīkstējis — Mariju un
Cēzaru kā paraugus minēt vienā elpas vilcienā!
Bet katrs viņa minētais tēls un vārds tik lielā
mērā viņa paša personības piesātināts, ka vis-
tālākie priekšstati tuvojas.

Kad Dante noguris iemieg, viņam sapnī pa-
rādās sirēna — juteklības personifikācija. Īste-
nībā tā greiza, līka un ķēmīga sieva, bet kas
uz viņu raugās iekāres pilnām acīm, tam viņa
šķiet skaista viņinātāja. Saldā balsī viņa aicina,
sola, māna un skurbina:

Es esmu, viņa dziedāja, sirēna salda,
Kas tālus jūras ļaudis maldina.

(XIX, 19—20.)

Bet kad tai nokrīt plīvuris, no viņas ceļas ne-
laba smaka un Dante riebumā atmostas. Cenz-
damies no nejaukā sapņa atkratīties, viņš, no-
modā būdams, sirēnu nosauc par vecu raganu,

bet sapnī izjustās iekāres viņam grūti atkrātāma nasta, zem kuŗas viņa mugura saliecas „kā tilta arka“.

IX

Piektā kalna pakāpē šķīstās skopie un izšķērdīgie. Viņi guļ putekļos, jo putekļi ir viss, ko viņi krājuši. Viņi dzied 119. Dāvīda dziesmas variāciju: „Mana dvēse līp pie pīšļiem. Dari mani dzīvu pēc tava vārda,“ bet Dante, redzēdams piektās pakāpes grēciniekus, īgnumā izsaucas:

Ak naudas kārums, ko tu iespēji,
Ne paša miesa, nedz ar' gods tiek taupīts.

(XX, 82—83.)

Dante pratis cieši savīt Bībeles motīvus ar antīkiem motīviem, kā vienus, tā otruŗ viņš izlietoja, lai izteiktu savas domas. Bībele Danteŗ ir dievišķas patiesības un dievišķas dzejas grāmata. Viņš vispusīgāk kā daŗz labs mācītājs galvā pārdomājis un sirdī izjutis svētos rakstus un tomēr viņa mūza nezaudē savu patstāvību, pat minot Bībeles vārdus, viņš uzglabā sava stila īpatnību.²⁸⁾ Jaunības rakstos, *Convivio* un arī *Vita Nuova*, viņš varbūt pārāk

daudz citē Bībeli, svēto rakstu domas un tēli vēl nav organiski saaudušies ar viņa stilu. Citādi tas ir Dievišķā Komēdijā — tā norisinās viņpasaulē, un tādēļ vien jau Bībeles vārds te vairāk vietā. No visas Bībeles Dantem vistuvākas bija Dāvīda dziesmas, tās viņš kā šķīstītāja spēku ievij vai katrā purgatorija pakāpē.²⁰⁾

Arī piektā kalna pakāpē Marija, kas nabadzībā dzemdējusi pasaules pestītāju, ir ierosinātājs paraugs. Marija visur noder par paraugu, bet Marijas kults tik tuvs Beatrīces kultam un sievietes pielūgsmei, ka tas kā atsevišķa problēma nav jāiztirzā.

X

S e s t ā k a l n a p a k ā p ē dziesmu skaņu ievīti tiek augšup vadīti gardēži un visi, kas par daudz savu ārējo cilvēku kopuši. Te dīvainā kārtā Virģilijs un Dante sastop Statiju. Ceļotājiem viņš nāk pretim kā līdzsvarots cilvēks, kas vienmēr pratis atrast zelta vidus ceļu starp pagānu saprātu un kristīgo atklāsmi, tāds līdzsvarots cilvēks ir bijis Dantes ideāls. Statijs, kas miris 100 gadus pēc Kristus, Dantes zīmējumā nelīdzinās vēsturiskajam Statijam, bet tas nav teikts kā pārmetums, jo vēstu-

risko Statiju varam atrast vēsturēs. Dantes Statijs ir nostājies it kā vidū starp Virģiliju un Beatriči, vidū starp racionālismu un misticismu. Vēsturiskais Statijs bija pagāns, bet Dante viņu apdzied kā tādu, kas slepeni sekojis kristiānismam un šī leģenda ievij Statiju sevišķā gaismā. Statijs atzīstas, ka par saviem grēkiem viņš, varbūt, atrastos ellē, bet Virģilija Dievišķā gaisma viņu aizdedzinājusi, Aineīda bijusi viņa dzejas māte un aukle. Caur Virģiliju Statijs tapis ne tikai dzejnieks, bet arī kristietis: „Per te poeta fui, per te cristiano“ (XXII, 73.) Virģilija Aineīda viņam palīdzējuši ieskatīt zelta un visu zemes mantuniecīgumu. Virģilijs pats bija pagāns, bet viņa svētuma pilnie vārdi Statijam aizrādījuši kristieša ceļus un vai tas tā draugu attiecībās nemēdz reizēm būt: iekšēji nebrīvais spēj draugam brīvību dot, nemiera nomāktais nes mieru, sāpju saplosītais runā prieka vārdus.

Statijs par Virģiliju tā priecājas, ka gatavs viņa ceļus apskaut. Prieks savu būtību padziļināt citu lielumā, prieks par cilvēka gara diženumu gaismo visas šķīstīšanas kalna pakāpes. Statija Virģilijam veltītais apbrīns ir tik karsts, ka liek aizmirst, ka šī sastapšanās tikai efemēra.

Cik Dantes cilvēki garīgā ziņā jūtīgi! Fran-

česku grāmata aizveda uz lielām ciešanām un lielu mīlestību, Statiju grāmata glāba no elles un aizveda šķīstīšanas kalnā. Bezgalbagāta ir dzīve, ja cilvēks prot dižgara domas ieaut savas dzīves paklājā.

Statija cēlais tēls sestā kalna pakāpē neiederas, jo viņš stāv savrūp no pārējiem grēciniekiem, jo gārdēdība ir garam pretīgs un neglīts netikums. Mutes, kas zemes virsū zināja tikai baudīt, nožēlo savu grēku un slavē Dievu ar Dāvīda dziesmas vārdiem: „Kungs, atdari manas lūpas, tad mana mute izteiks Tavu slavu.“

Šeit grēcinieki līdzinās skeletiem, „tie visi bij tik izdēdējuši, ar dziļi iekritušām acīm, bāli, un kauli tiem caur ādu izspiedās“ (XXIII, 22—24).

Koks, pilns sulīgiem augļiem, liedz grēciniekiem savu veldzi, no koku lapotnes skan stingras pamācības par Marijas peticību, par romiešiem, kuŗu mīļākais dzēriens bijis ūdens, par Jāni Kristītāju, kam pietika ar medu un sienāžiem, bet sv. Frančesko dīvainā kārtā šeit nav pieminēts. Dante neturās pie antīkās teikas par Tantalu, viņam ēdiens un dzēriens likās tik nesvarīgs, ka viņš badošanās ciešanas par traģiskām nevarēja atzīt. Viņa gārdēži pielīdzī-

nāti neprātīgiem, kārīgiem bērniem, bet nevis traģiskiem varoņiem. Ja atceramies, ka viens no grēciniekiem sodīts par to, ka labprāt ēdis vīnā vārītu treknu zuti, tad smaidot nojaušam šās pakāpes atmosfāru, kuŗā labi iederētos arī Gogoļa Veclaiku muižnieki, kas spēja bēdas aizdzīt ar gardu kumosu un kam dzīves problēmā sakņojas jautājumā: „Ko mēs tagad ēdīsim?“

Gardēžu pulkā Dante arī sastop savu draugu Forēsi Donati, kas vieglprātībā dažu labu nakti vadījis pie pārbagāti klātiem galdiem. Brīnišķa ir draugu sastapšanās aina: krustojas atmiņas, cerības, jautājumi un atbildes. Neviens no abiem draugiem vairs nav tas, kas bijis Florences dienās. Valda kluss eļģisks noskaņojums, kā vienmēr, kad divi labi draugi, gadu un maldu šķīstīti, pēc ilga laika sastopas gluži svešā vietā, tuvums un tālums, bijušais, esošais un nākošais savijas viņu valodās. Forēsi Donati, tāpat kā Statijs, ir nozīmīgs nevis pats caur sevi, bet nozīmību gūst Dantes uzmanības centrā. Savu vieglprātību un savus jokus viņš atmetis, gudri, mierīgi un pravietiski viņš sarunājas ar savu draugu. Cits šīs pakāpes iemītnieks, Bonadžunta da Luka, pazīst Danti kā jaunā stila nodibinātāju un, lai iepriecinātu autoru, citē viņa kanconas sākumu, uz ko Dante

liksmi atbild: „Es rakstu tad, kad mīla sajūsmina, un ko tā iedveš man, to vijū dzejā.“ (XXIV, 52—54.)

Kalna sestā pakāpē izņemot Statiju nav lielu līniju cilvēku, jo gardēži zemes virsū parasti ir ikdienas cilvēki un filistri. Viņu domas, ja viņiem vispār ir domas, veltītas virtuvei un pagrabam, tuvākai apkārtnē. Un tā arī šeit šķīstīšanas kalnā grēciniekiem ir samērā šaurs apvārsnis. Viņi runā par maziem tuviem jautājumiem, lielas kaislības viņiem paliek nezināmas.

XI.

Cits noskaņojums valda kalna septītā pakāpē, jo Erōta grēcinieki pa lielākajai daļai mākslinieciskas, fantazijas apbalvotas būtnes. Nenoliedzami, ka luksurijai ir arī sava nekrietna un rupja puse, bet Dante, kā īsts dienvīdusdziesminieks, pat ellē nav tēlojis juteklības riebiģumu. Viņa saldkārībnieki un dažāda veida juteklības grēcinieki ir visai tīkami un apgaroti cilvēki. Lai atceramies tikai Frančesku vai Bruneto Latīni. Ciešanu kalna septītā pakāpē šķīstās daudzi trubadūri — Gvīdo Džiničelli un Arnolds Daniels — smalku, glītu mīlas dziesmu autori. Tagad viņiem liesmu mežā jā-

staigā šurpu — turpu, un nevis mīlas dziesmā, bet svētā koralī skan viņu sonorās balsis. Spožs eņģelis viņus pavada dziedot: „Cik svētīgi ir tie, kas sirdsšķīsti!“ Uz Dantes jautājumu pašapzinīgais Arnolds Daniels atbild provansāļu valodā un neatskan neviens alkatīgs, neviens slepenas kvēles pilns vārds; no Dantes viņš atvadās ar klusu lūgumu: „Un laikā iedomājies tu par manām sāpēm.“

Uguns, kuŗā gari staigā, izplūst no klintīm. Šķīstības paraugs te atkal ir Marija un viņas atziņa: „Virum non cognosco“. Atbaidošs piemērs ir Jūpitera pavestā un Dianas sodītā vis-skaistā nāra Kallisto. Te Dievišķās komēdijas lasītājs neviļus mazliet pasmaida: vai tiešām visi grēcinieki bija tik izglītoti, ka tūlīt pazina nāras Kallisto tēlu un saprata, kādēļ tā šeit novietota, un kā gan šī nāra jutās tik tuvu Marijai?

Ceļotāji nonāk līdz zemes paradīzes vārtiem un tagad pašam Dantem jāiziet cauri liesmu mežam „lai arī pēdējā vāts vēl aizvērtos“. (XXV, 139.) Tagad viņam pašam jāšķīstās no pēdējām juteklības atliekām. Dante nefalsificē savu dabu, viņš sevi netēlo kā askētu vai bravūriģu drošuli, viņš atzīstas savās bailēs, viņš dzird savu ceļvedi runājam, bet lauž rokas bailu nomākts. Tikai Virģilija vārdi: „No Beatričes

tevi uguns šķir“ viņā modina drosmi un viņam atgādina ceļojuma īsto mērķi, to labi zina ceļvedis un tādēļ piemin gan Beatričes acis, gan viņas gudrību.

XII

Izgājis cauri uguns valnim, Dante ar abiem saviem pavadoņiem, Virģiliju un Statiju, netālu no zemes paradīzes pavada nakti. Viņu pārņem smeldze, šķiršanās nojausme, šaubas par savu spēku. Klusi visi sagaida nakti. Dante pats sevi salīdzina ar nogurušu ganāmpulku, bet savus lielos draugus — ar ganiem. Tādā augstumā mierīgāka un klusāka ir nakts „un brīnumlielas bija zvaigznes“. Bet Danti pārvar iekšējs baigums, kas cilvēku dažreiz pārņem lielas laimes priekšā, jo spēks ir vajadzīgs ne tikai ciešanās, spēks un drosmē arī vajadzīgi lielai laimei. Kam acis viegli žilbst, tam tikai pa pusei gūtais izslīd no rokām. Gleznā sapnī Dante redz nākamo gaismu, kā vispār sapņos atraisās no empiriskās pasaules un sasaistās ar mūžību. Rasainā rītā viņš spirtīgi atmostas, jauna griba augšup kāpt viņā aug viņveidīgi un izpaužas vārdos: „pie katra soļa jūtu spār-

nus plešamies“. Virģilijam ieeja paradģzģ lieģta.
Viņģ atvadģs no sava mģcekģa:

Zģdģ ņaurais ceģģ, zģdģ ceģģ, kas stģavs,
Ar mģku, prģtu kur es tevi vedu.

Tagad Dantem vienam paģam vairs nebģs grģti
rast ceģu, tagad, kur saule spģd pģr viņa galvu
un zģles un puķes grezno ceģu un gluģi tuvu at-
rodas tģ, kas ņasarģm acģs aicinģjusi Virģiliju
Dantem palģģģ.

the first of the year, and the second of the year
was made in the month of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year

the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year

the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year

the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year

the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year
the first of the year, and the second of the year

MAESTRO UN MĀCEKĻA
DRAUDZĪBA.

MAESTRO IN MACERIA
D'ALDIBIA

I

Mēs atskatāmies un saprotam: Virģilija un Dantes attiecības ir pilnskanīgas maestro un mācekļa attiecības un grūti teikt, kuŗu no abiem šī mijiedarbība vairāk bagātina. Liels ir prieks par padarīto darbu, bet tikpat liels ir prieks redzot, ka rodas kāds, kas tālāk vērpj mūsu pavedienu un izauž plašākus domu audeklus.

Virģilijs, kas apdziedājis cilvēkus un dievus, Dantem bija pilnīgs dzejnieks, ārpus katra salīdzinājuma. Dievišķā Komēdijā Aineīdas dzejnieks mūsu priekšā izaug pārcilvēciskā lielumā un tikai reti sastingst par personificētu patiesību. Mums šodien ir vairāk bibliografisku un biografisku ziņu par Virģiliju, bet viņa seju Dante pareizi nojautis. Ja mēs šodien zīmētu viņa portreju un celtu viņam pieminekli, tad tas būtiski neatšķirtos no Dantes dzejā izteiktām domām: Dantes Virģilijs sevī apvieno maigi sievišķīgus vaibstus ar tvirtu noteiktību, nelokāmu prasību pēc patiesības un taisnības. Virģilija biografi zina vēstīt, ka viņš bijis gandrīz meitenīgi bikls, ne vienmēr pratis tikt galā ar

ikdienas dzīves prasībām. Viņš mīlējis grāmatas un savas dzimtenes kluso ainavu un gaužam cietis no pilsoņu karu nekārtībām un varmācībām. Lielā sabiedrībā viņš juties pamests un nepratis sev atrast īstu vietu. Viņam, kā tas allaž mēdz būt pie kontemplatīvām dabām, bijušas divas lielas kaislības: sapņot un domāt. Ja viņš varējis dzejot un mierīgi studēt filozofiju, tad viņam nekā cita nevajadzējis. Bez naida un pārmetumiem viņš aizgājis no lielās pasaules, negribēdams aktīvi līdzdarboties, cīnīties, spīdēt, gūt uzvaras, bet ar priecīgu ziņkāribu viņš lūkojies drāmā, kas lielā raibumā norisinājusies ap viņu. Viņš himniski slavējis Romas diženumu, pats, pilnīgi apolītisks cilvēks būdams, viņš tapis par vienu no labākajiem romiešu nacionālizjūtas paudējiem. Kā bērns viņš raudzījies pasaulē, viņa zināt un pētīt kāre neatslāba, viņa izbrīns nenotrulinājās; stādus, dzīvniekus un cilvēkus viņš aptvēris ar to pašu naīvo mīlestību. Jautājumi kādēļ? kāpēc? no kurienes? viņam nav devuši mieru. Viņš gribējis aptvert pasaules kārtības vienību, un tā dzejnieks tapis par dabas filozofu. Viņa intelekts centies pazīt un atzīt visas lietas. Aktīvi neiejaucoties dzīves burzmā, viņš līdz sirmam vecumam uzglabājis tikumisku dzidrumu.

II

Dantes Virģilijs no vēsturiskā neatšķiras. Viņam, kas cīnīties nespēja un negribēja, ellē arī nevajag cīnīties. Visur viņš uzvar ar savu gara suverēnitāti un kur ar to nepietiek — ar pārdabīgām spējām. Dantes Virģilijs arī uzglabājis stoisku fatālismu, ko nevājina pesimisms, bet kas aug un uzvar nesatricināmā dzīves apliecinājumā; mēs šodien zinām, kas cenšas Aineīdu filozofiski iztirzāt, tas to labi varētu salīdzināt ar Spinōzas pasaules uzskatu. Bezgallielā mīlestībā un apbrīnā Dante studējis Virģiliju. Aineīdu viņš mācījies no galvas, dziļi viņš bija ieniris dzejnieka dvēselē un dzejā un tomēr attiecībā pret Virģiliju tāpat kā attiecībā pret Bībeli, uzglabāja iekšējo brīvību un neatkarību. Aineīdas dzejniekam visa esošā pēdējais mērķis bija nevis atsevišķais cilvēks, bet visa romiešu valsts. Tādēļ arī Aineīdai šis mazliet oficiālais valstiski reliģiōzais, nepersonīgais un svinīgais stils, ko Dante dīvainā kārtā nosaucis par traģisku, labi apzinādamies, ka tāds stils viņa dziesmai neder, jo viņam visa esošā mērķis bija atsevišķā cilvēka dvēsele un taisni tādēļ viņš mūsdienu cilvēkam tik nepieciešams. Dievišķā Komēdijā romiešu pasaules monarhijai un baznīcai, salīdzinot ar atsevišķa cilvēka

dvēseli, tikai pakārtota nozīme. Virģilija tēlojumā cilvēku ciešanas un prieks neatšķirās no dabas parādībām, bet Dantem tie vienreizīgi pārdzīvojumi. Cik dažādi Virģilijs un Dante lūkojās uz cilvēku, skaidri saprotam, salīdzinot Dido ar Dantes Frančesku. Virģilija nelaimīgajai mīlētājai Dido kaislība ir slimība, Frančescai — tas ir pārdzīvojums, kas pilda visu viņas būtību ne tikai zemes virsū, bet arī aizkapa dzīvē. Romietim patiesība bija dzīves skaista rota. Pēc bagātīgā mielasta romieši daiļrunās izteica savas domas par patiesību, turpretī Dantem patiesība bija nepieciešamība, darbs un cīņa. Virģilijam tā vairāk bija rotaļa, Dantem — drāma. Dzejas tehnikā, dzejdarba kompozīcijā Dante mācījies no Aineīdas dzejnieka, jau Elles pirmajā dziesmā viņš saka, ka caur Virģiliju „pie laba stila ticis“ (I 85), arī elles brauciens Aineīdā nav palicis bez iespaida uz Dantes Inferno. No Virģilija viņš mācījies mākslas darbā ienest stingru kārtību, līdzsvarotību, simetriju, Virģilijs viņā stiprinājis tieksmi pēc totālītales. Un kaut viņu dziesmas tik ļoti dažādas, tad tomēr kā Aineīdā tā Dievišķā Komēdijā dominē cieņa, svinīgs miers un dzidrums — gravitas romana [un] pietas romana.

III

Dievišķā Komēdijā Virģilijs šķiras no Dantes bez asarām, negaidīdams ne pateicības ne uzslavas, jo skaistāko pateicību viņš jau ceļojuma laikā saņēmis, juzdams, ka spēj savam māceklim dot kā izsalkumu, tā arī barību, vērodams, ka māceklis sevī uzņēmis visu sava skolotāja mācību un sapratis to kā aicinājumu tālāki augt un veidoties. Ja izsekojam, kādiem vārdiem Dante uzrunā Virģiliju, tad skaidri redzam, cik liela bijusi viņa bijība. Mīlamais cilvēks ierosina fantaziju, arvienu jauniem vārdiem Dante uzrunā savu maestro. Pirmo reizi satiekoties, viņš priekā izsaucas: „Tu se' lo mio maestro e il mio autore“ — Tu esi mans maestro un mans dzejnieks esi tu. (E. I, 85.) Arī turpmāk maestro ir visbiežāki lietotā uzruna, bet Dante Virģiliju arī sauc par filozofu, par dzejnieku, vadoni, ceļvedi, kungu, tēvu, sauli, gaismu un pat par zināšanas jūru — „mar di tutto il senno“. No Virģilijam veltītiem epitētiem visbiežāki atkārtotie ir labs, dārgs, slavens, bet kā epitētu sastopam arī maigs — il dolce duca (E, XVIII, 44). Īpatnēja ir uzruna: „ak, augstais tikums“ (E. X, 4'.

Attiecības starp Virģiliju un Danti ir tādēļ ideālas, ka māceklis pats sev izraudzījis savu

meistaru. Caurmēra cilvēkam jāiedod spieķis rokā, lai tas nepakluptu bīstamā ceļā, dižgars no visiem kokiem mežā pats sev izmeklē vis-skaistāko koku un no tā nogriež spieķi. Dante sev izraudzīja tādu maestro, kas viņam palīdzēja atrast un piepildīt savu ceļu. Katrs liels gars sev izrauga savu skolotāju. Porukam tāds bija Vāgners, Rainim — Göte, Nīčšem tāds bija Šopenhauers. Dantes maestro savu mācekli negrib padarīt par savu epigonu, viņš to balsta un māca tikai tik ilgi, cik tas nepieciešams, un tad atlaiž vārdiem: „Pats esi kungs, pats esi pāvests sev“, lai māceklis kāptu tais augstumos, ko pašam maestro bija liegts sasniegt. Un tādēļ arī Dante lepni atzīstas, ka Virģilijs ir tas, no kuŗa viņš visvairāk ir mācījies. Virģilijs savam māceklim nekad nepavēl, bet tikai rāda īsto ceļu. Juzdamies pārāks par savu mācekli spēkā un zināšanās, viņš to uzrunā par dēlu. Un ne jau vienmēr tas ir cilvēka tēvs, kas asiņu mulsumā neapzinīgi un bieži pat pret savu gribu radījis jaunu dzīvību, bet laipni stingrais ceļa rādītājs un ceļa zinātājs. Savu miesīgo tēvu Dante Dievišķā Komēdijā nepiemin, bet nepagurst sumināt savu maestro. Cik pazemīgi viņš saka: „kas tevīm patīk, mani priecina“ (E. XIX, 37).

Virģilijs Dantem ir gaisma, kas tumsā spīd. Viņš zina chaosa likumus, viņš dod atbildi uz jautājumiem, ko pats skolnieks nevar atrisināt. Prieks jautāt un zināt, ja ir kāds, kas atbild un neziņu klīdina. Beatriče ellei ir tālu, Virģilija un Dantes mijiedarība ir tā, kas elli, kur debess saule nespēj iespīdēt, apgaismo ar cilvēka gara mirdzumu.

Virģilijs redz ne tikai visas lietas, viņš arī redz sava mācekļa domas: „Es tavas domas tagad redzu tik skaidri it kā tēlu spogulī“ (E. XIII, 25). Un tikai tas, kas savu mācekli pazīst, spēs viņu pilnveidot, jo katra cilvēka iekšiene ir brīnums, katram ir sava elle un tādēļ arī katram cits šķīstīšanas kalns un cita paradīze.

Ar Virģiliju runājot, Danti šad tad pārņem kauns, to atzīmējot, viņš grib aizrādīt uz sava meistara pārākumu. Starp abiem ceļotājiem ir vienmēr zināma distance, nekur viņu sarunas neieslīd frivolā familiaritātē. Bet distance vēl nenožīmē svešumu un vēsumu. Virģilijs viņu noskūpst, pāri stāvākām klintīm ellē nones uz savām rokām. Drausmīgākos brīžos viņš nedrošo Danti apkampj kā māte „kas no miega uztraucēta, redz ugunsgrēku tuvu klātu esam, tver bērniņu, skrien, viņu glābdama, vēl pati

krēklā vien, jo bailes bērna dēļ ir lielākas nekā par sevi pašu“ (E. XXIII, 37). Šai dziesmā drusku tālāk ir arī pasvītrots, ka Virģilijs Danti nesa ne tik vien kā biedru, bet kā dēlu. Vai arī: „Viņš mani turēja aiz rokas ciet, lai ceļā neslīdu un nepagurstu“ (E. XXVI, 16). Tāda maestro tuvumā, kas tik gādīgs un rūpīgs, tik saudzīgs un uzmanīgs, pat elles velnu varza nav bīstama. Pazemīgu sirdi Dante apzinās šo gādību. Uzmanīgi viņš seko „mīļajām pēdām“, cenzdamies savus soļus pieskaņot meistara soļiem. Nekad Virģilijs negrib savu mācekli aizēnot, elles pirmajā aplī viņš priecājas, kad māceklim laipni uzsmaida vecie, dižie klasiķi. Viņš smaida bez skaudības, jo garā nobriedušais par briestošo dižumu tikai var priecāties, kā Virģilijs priecājies par katru Dantes taisnīgo spriedumu. Viņš klīdina sava mācekļa neticību un šaubas, viņš neļauj tam iestigt sīkumos. Kad Dante krāpnieku bedrē pārāk ilgi kavējas, Virģilijs asi viņam to pārmet: „Kas jāredz man? Par tevi man vēl jādusmojas būs.“ (E. XXX, 132.) Aprātais māceklis nokaunas, un tūdaļ maestro viņam piedod: „Kas kaunu jūt, tas savu vainu atzīst, tam piedots top un viss nu izlabots“, bet kaut dusmas jau zudušas, tad tomēr viņš vēlreiz piekodina savam māceklim nekad neka-

vēties tur, kur melš ļaunas mēles: „Kas strīdos klausās, tam nav goda prāts.“ Ja rājiēnā bija jūtams maestro un mācekļis, tad samierinājumā jūtam draugu tuvumu, kur katrs pārmetums tiek teikts nevis aiz skaudības vai īgnuma, bet norūpēs par drauga cēlumu. Cik jauki Dante to pratis izteikt:

Tā mēle, kuŗa mani ievainoja,
Ka es no kauna stipri piesarku,
Tā pati atkal mani dziedināja.

(E. XXXI, 1—3.)

Savu maestro viņš pielīdzina Achillam, kas ar vienu zobena pusi ievainoja, bet ar otru spēja vātis dziedināt. Dusmās maestro ir ass, bet vienmēr savaldīgs un taisns, un viņa dusmas kūst ātri kā pavasara sniegs³¹). Maestro rosina tālāk sava mācekļa domas, nekad viņš tam neļauj apstāties un apmierināties ar sasniegto:

Saņemies un mūžam esi modrs!
Nav slavu mīkstos pēļos guvis vēl neviens,
Zūd laikiem tas, ko viņi silti sedz.
Un kas bez lielas slavas nāvē iet,
Tas zemes virsū pēdu neatstāj
Kā dūmi gaisā, putas viļņu galā.

(XXIV, 46—51).

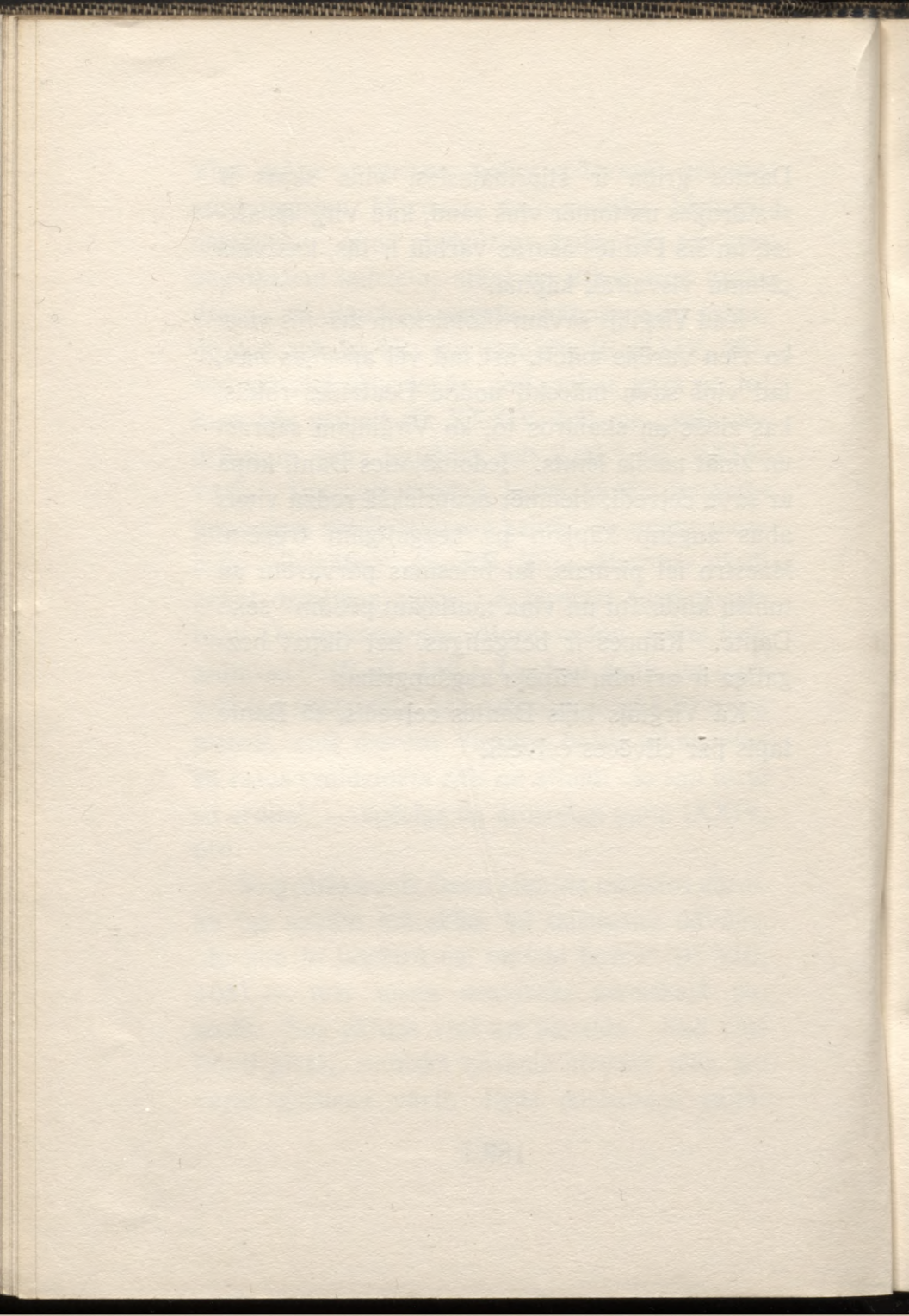
Viņš māca ar gribas spēku pārvarēt miesas gurdumu un kūtrumu, lielo mērķu bīstamo naidinieku. Viņš aizdedzina gribu pēc arvienu augstākiem kalniem, atkal un atkal viņš atgādina: „vēl daudzas augstas kāpnes tevi gaida, un nedomā, ka viss jau uzvarēts (E. XXIV, 55), Vai arī citā elles lokā: „vēl ceļš ir garš un iešana būs grūta“ (E. XXXIV, 94), un „mēs nedrīkstam vairs kavēties šeit ilgāk“ (E. XXIX, 144). Tas pats tvirtais kalnā kāpēja mudinājums skan arī šķīstīšanas kalnā — „mums nava laika vilcināties“ (Š. XII, 78). Maestro vārdi atrod dzirdīgas ausis, jau pirmajā sastapšanās brīdī Dante uzgavilē: „Mans vadon, gribu lielā gaitā iet.“ (E. II, 139.) Un kad grūts un garš ceļš jau nostaiģāts, kad mācekļa locekļi kā svina pielieti, viņš dzirdot Virģīlija balsi, atkal jūtas kā rasas svaizdināta zāle un atbild: „io son forte ed ardito“ — spēcīgs un drosmīgs esmu (XXIV, 60).

Visgrūtākā ceļā Danti stiprina maestro vārdi, ko tas savam māceklim kā talismanu dāvājis: „Io non te lascierò nel mondo basso“ (E VIII, 108) — tevi vienu neatstāšu zemiskajā pasaulē. Šos vārdus viņš arī piepilda. Kad viņš Danti atstāj, zemiskā pasaule atrodas tālu, jau veņas gaismas vārti. Ilgās pārbaudes gaitās

Dantes griba ir stiprinājusies, viņa skats ir skaidrojies un tomēr viņš raud, kad Virģilijs aiziet, un šīs Dantes asaras varbūt ir tās, kas viņa cēlumu visvairāk kāpina.

Kad Virģilijs savam skolniekam mācījis visu, ko vien varējis mācīt, arī tad vēl apstājas nav, tad viņš savu mācekli nodod Beatrīces rokās, kas zinās un skaidros to, ko Virģilijam saprast un zināt nebija lemts. Iedomājoties Danti kopā ar savu ceļvedi, vienmēr acupriekšā redzu viņus abus augšup kāpjam pa bezgalīgām trepēm. Maestro iet pirmais, lai briesmas pārvarētu un tumsu klīdinātu un viņa „mīļajām pēdām“ seko Dante. Kāpnes ir bezgalīgas, bet tikpat bezgalīga ir arī abu kāpēju augšupgriba.

Kā Virģilijs bijis Dantes ceļvedis, tā Dante tapis par cilvēces ceļvedi.

ZEMES PARADIZE.

SEMPER PARADISE

„Maigi vēji skaŗ matus un pieri“ (XXVIII, 7.). Beidzot Dante nonācis zemes paradīzes birzī, kuŗas ūdens ir tik skaidrs, ka salīdzinot ar to visi zemes ūdeņi liekas duļķaini. Zemes paradīze, vecs teikām apvīts dārzs, kur cilvēks, gribēdams savās atziņās kļūt Dievam līdzīgs, zaudējis laimes iespēju — faustiskam cilvēkam te būtu īstā vieta kontemplācijai, klusām pārdomām un iegrimšanai sevī, bet Dantem tā bija vieta, kas sagatavo krāšņi svinīgo satikšanos ar Beatriči.

Botičelli maigums ir ieburts šais paradīzes gleznās. Maigā rīta blāzmā dzied raibi putni, smaržo puķes visās vaŗavīksnes krāsās, rāmi zvēri pieglaužas cilvēkam. Klusā mežmalā parādās Matelda dejodama un dziedādama. Viņas lūpās — smaids, rokās — rasainas puķes. Grāciōzi dvesmīga viņa izpilda dzejnieka lūgumu un paceļ acu plakstus. Kaut arī Beatriče tik tuva, tad tomēr Dante nevar neapbrīnot Mateldas skaistumu. Viņam šķiet tā pārāka par Veneru, viņš dusmojas par upi, kas

viņu šķir no puķēm līdzīgās skaistās donnas. Dievišķās Komēdijas komentātori Mateldu saukuši par zemes paradīzes dvēseli. Vai Dante viņu tiešām domājis kā Beatričes jaunības draudzēni, kurai veltījis dzejas, lai novērstu uzmanību no Beatričes, grūti teikt. Zemes paradīzē viņa mums tēlojas kā darbīga mīlestība, pretstatā ar Beatričes kontemplatīvo. Matelda dzied 92. psalma skaisto variāciju: „Kungs, Tu mani iepriecini ar saviem darbiem, es gaviļēju par to, ko Tava roka dara . . . ak Kungs, cik lieli ir Tavi darbi, cik ļoti dziļas ir Tavas domas.“ Vēlāk Matelda arī dzied 32. Dāvīda dziesmu: „Svētīgs ir tas, kam pārkāpumi piedoti, kam grēki izdzēsti“, pildīdama Dantes dvēseli ar svētrīta noskaņojumu.

Paradīzes upe sadalās divās strāvās: Lētē un Eunōjā. Lēte izdzēš atmiņas par bijušām sāpēm, Eunōja atjauno atmiņu par labiem darbiem. Te Dante atkal ar drošu roku savijis kristīgo un antīko pasauli, un ne vienu ne otru mēs nejūtam kā kulises. Kamēr Matelda plūc puķes, dzied un smaida, viņa saskan ar zemes paradīzi kā puķe un putns, bet statuja viņa top, kad Dante šim smalkajam bērnam liek teikt pamācīgu runu par augstāko labumu. Tā nesader ar Mateldas vieglajiem soļiem, bet gan der kā ievads Beatri-

čes gudrajām runām. Matelda izpeldina ceļotāju Lētes upē, droši un noteikti viņa zina, kas jādara un kā tas jādara. Viņa Dantes domas izraisa no miglas un viņam palīdz tikt pie aizmiršanas, bez kuņas svētlaimes nav. Tad atveras debess vārti un Dantem pretim iznāk svinīgs gājiens, kur apvienojas Dieva un dabas, baznīcas un pasaules, kosma un cilvēku hierarchija. Šim gājenam ir sarežģīts teoloģisks tulkojums, kas var interesēt teoloģijas speciālistus, bet varam to arī uztvert kā iespaidīgu vīzuālu ainu. Gājiena priekšgalā tiek nesti septiņi zelta svečturi, kuņu sveču liesmas plīvo atpakaļ, kā ar milzīgas otas vilcieniem apgleznodami debesis, kuņās redzams saules dieva loks — vaņāvīksne. Septiņi svečturi simbolizē septiņas svēta gara dāvanas Jāņa parādīšanas grāmatā. Beatrīče brauc lieliskos ratos. Viņas priekšā soļo divdesmit četri sirmgalvji līliju vainagiem matos — divdesmit četras vecās derības grāmatas. Gājienu noslēdz četri fantastiski dzīvnieki — katram četras sejas. Beatrīčes ratus velk pūķis, pa pusei ērglis, pa pusei lauva. Pa labi no Beatrīčes nostājušies kristīgie tikumi: sarkana kā uguns — mīlestība, smaragda zaļumā — cerība un ticība balta kā svaigi izsnidzis sniegs; pa kreisi — četri grieķu

pamattikumi: gudrība, mērenība, drosme un taisnīgums. Gājienu noslēdz četri jaunās derības rakstnieki: Matejs, Marks, Lūkas un Jānis, un eņģeļi dzied dziesmu, kuŗas teksts, zinātniski spriežot, šeit absurdisks, bet Dantes pasaulē tas brīnišķi iederas. Virģilijam zemes paradīzē būs jāaiziet, kā lai Dante no viņa atvadās? Kā lai viņam pasaka paldies? Šķiet viņa spēkos tas nav, un tā viņš eņģeļiem liek dziedāt dziesmu ar Virģilija tekstu: „Ar pilnām rokām līlijas kaisait.“

II

Beidzot, puķu mākonī ievīta ar plīvuri aizsegta parādās viņa, dievišķā Beatrīče. Viņas uzvalks mirdz trijās krāsās: balts plīvuris, zaļš mētelis, bet sarkanais tērps deg it kā liesmās. Vēl acis viņu netver, bet sirds jau jūt viņas tuvumu. Viņai galvā olīvlapu miera vainags; reiz bijušais, nekad neizzūdošais dziļi satrauc Danti: „es jūtu vecas liesmas mostamies“. (XXX, 45.) Viņš stāv Beatrīčes priekšā, viņš redz atkal to, kas bijusi viņa jaunības sapnis, vīra ilgas, svētceļnieka mērķis. Kad Virģilijs, „saldais tēvs“, gaisma un tversme pazūd, Dantem birst asaras, pat paradīze un Beatrīčes

tuvums nespēj viņa sāpes klusināt, bet Beatriče, karaliska savās kustībās, gudra savās domās, brīves un drosmes pilna, kaisa kvēlojošus vārdus:

Guardaci ben; ben sem, ben sem Beatrice.

Come degnasti d'accedere al monte?

Non sapéi tu che qui è l'uom felice?"

Skaties šurpu, Beatriče esmu, jā, tā es.

Vai kāpšana tev vēl tik smaga šķiet?

Vai kāpjot aizmirsi, ka laimi došu?

(XXX, 73—75.)

Lepna un stingra viņa pati zina savu vērtību; svēta, pati bez vainas, viņa drīkst sodīt un tiesāt:

Kad es no zemes nācu gara dzīvē,

Pie izredzētiem miera mājoklī,

Viņš aizmirsā drīz manu mīlestību,

Un zemes gaitās sāka maldīties

Un sekot kārībām un grēku priekiem;

Kas viņu ļaunos ceļos noveda.

(XXX, 127—132.)

Viņa sarunājas ar Danti gandrīz kā priekšnieks ar apakšnieku (XXX, 121—138), no mīlākās pārvērtusies par apsūdzētāju un tiesātāju, majestātisks, reizēm pat nežēlīgs šķiet viņas ētiskais rigōrisms, kas viņu tik lielā mērā atšķir

no Grietiņas un visām citām sievietēm, kas nav pasaules pašas sevī, bet eksistē tikai caur vīrieti. Beatrīče stāv augstāki nekā Dante, viņš Beatrīchei drīkst tikai tad tuvoties, kad sasniedzis viņai līdzīgu iekšķīgu dzidrumu. Solveīga gaida Pēru Gintu ar aijādziemiņu, Agnesa bez vaidu vārdiem upurējas Brantam, bet nespēj lauzt viņa nežēlīgumu, Blaumaņa Kristīne seko Edgaram purvā, lai kopā ar viņu nestu krustu, Raiņa Dinai jāmirst, lai Jāzeps viņu saprastu, bet Beatrīches daudzprasīgie vārdi krīt kā uguns lāses Dantes dvēselē — sirdsapziņas mokas, pazemojums, kauns par savu nespēku pārvar lepno vīru, un šeit Dante piepilda to, ko viņš Jaunajā Dzīvē bija solījis: viņš saka par Beatrīči vārdus, ko vēl neviens mirstīgais nav teicis. Pret Beatrīches varu un skaistumu, pret viņas visudrīkstējumu nobāl pat Marijas slavinājumi, Beatrīče nav maiga sapratēja, ētiskā rigōrismā viņa prasa Dantes pilnveidošanos, un ja sieviete to biežāki darītu, ja Beatrīches tēls dzīvotu ne tikai grāmatā, bet arī pašā dzīvē, tad elles šausmas zemes virsū mazinātos.

Enģeļi ir maigāki par Beatrīči. Lai Dantes satraukumu mazinātu, tie dzied 31. Dāvīda dziesmu. Beatrīče pārmet Dantem, ka viņš Vitā Nuovā gan solījis sākt jaunu dzīvi, bet to nav

pildījis, viņa sapņos to velti brīdinājusi, viņa tam pārmet zemas tieksmes, neuzticību, viņa prasa, lai tas apturētu „asaru sēklu“ un kā asas bultas viņa raida jautājumus: „Kādēļ es nepaliku visu tavu ilgu mērķis? Kādēļ ar meitām, rotaļām tu laiku kavēji?“ Paša zobena smaili viņa vērš pret Danti, lai tas atzītos visos savos grēkos. Dante nebaidās atzīties savā mulsumā un apjukumā, viņš stāv kā norāts bērns, viņa acis pildās asarām:

Kā nātres nožēlas še mani dzēla.
Un atziņas ar zobiem iecirtās.

(XXXI, 85—86.)

Beatrīces pārmetumi viņu ķer tik sāpīgi, ka viņš zaudē samaņu. Atskatoties uz savu dzīvi, Dante atzīstas „viss guvums bija māņi, kopš tevi zaudēju“ (XXX, 34—35). Tikumi dzied: „Mēs lūdzam, rādi savu vaigu tam, kas tevī lūkoties ir kalnā kāpis.“ (XXX, 136—137.) Beatrīce beidzot noņem savu plīvuru un kaut arī nāktu palīgā visu sauļu gaisma, visu mūžu spēks, viņas seju neviens nespētu aprakstīt. Un tomēr — gleznotāji vecos un jaunos laikos atkal mēģinājuši viņas skaistumu padarīt uzskā-

tāmu. Visdzīvāka tā izdevusies prerafaelitam Rosetti, kaut gan angļu gleznotāja drusku gurdā, saldi tīksmīgā Beatriče ar pusatvērtajām lūpām ir cita nekā Dantes tiesātāja.

Dante rakstīja savu Dieviško dziesmu desmit gadus pēc Beatričes nāves, bet sirdī cēlais glabā uzticību elles ugunīs un ciešanu kalna gaitās. Dante skatās savā visumā un nevar atskatīties „Nu desmit gadu ilgas slāpes dzēdams, es skatījos uz viņas skaistumu, un visu citu apkārt aizmirsu . . .“ (XXXI, 1—3.) Viņas bieži pieminētais „svētais smaids“ slēdz dzejnieku savā varā. Beatriče viņam izskaidro katoļu baznīcas nozīmību, pāvestu uzdevumu. Viņas runas var interesēt katoļus, mums ir svarīga tikai Dantes attieksme pret šīm runām, mēs nešaubāties, ka viņš pildīs Beatričes vēlmi: „Šos vārdus ņem, ko sacīju tev šeit, kā spieķi, ko nes rokā piligrims.“ (XXXIII, 77—78). Beatriče domā, atzīst, tiesā, Dantes faktiskās gaitas šeit vēl vada Matelda. Viņa Danti aizved pie Eunōjas, lai viņā uzplaucinātu atmiņas par visiem labiem darbiem, un nu beidzot var noslēgties purgatorija gaitas ar to pašu vārdu, to pašu simbolu, ar ko noslēdzās elle un noslēgsies paradīze, ar vārdu, kas sevī visvairāk ietver Dantes būtību, stelle:

„Nu šķīsts un viegls spēju lidot zvaigznēs.“
Tā Dantes vīzija par purgatoriju. Šķīstīšanos simbolizē divi momenti — kalns un uguns. Un kas pazīst uguns un kalna pārdzīvojumus, tam Purgatorija būs viena no dārgākām grāmatām.

1. Die erste Gruppe ist diejenige, die sich aus den
einzelnen Mitgliedern der Gruppe zusammensetzt.
2. Die zweite Gruppe ist diejenige, die sich aus den
einzelnen Mitgliedern der Gruppe zusammensetzt.
3. Die dritte Gruppe ist diejenige, die sich aus den
einzelnen Mitgliedern der Gruppe zusammensetzt.

BEATRĪCE MŪSDIENU
SIEVIŠKĪBAS IDEĀLS.

BEATRICE MUSDEN
SIEVSKIBAS IDEALS

I

Dante ir vislielākais sievietes cildinātājs pasaules literātūrā un šai ziņā viņam vienīgi vēl līdzās nostādāms mūsu Rainis. No Dantes sieviešu tēliem visvairāk pazīstama Beatrīce un Frančeska, bet daudzu citu sieviešu glāsainību viņš tvēris vārdos. Cik mūzikāls ir klusās Pijas tēls ciešanu kalna pakājē. Viņas vīrs to aizvedis purvā un nogalinājis un tā viņai, dievbijīgai un smalkai, bija jāmirst tikko sākušai dzīvot. Purgatorijā viņa skumst par to, ka nav paspējusi savus grēkus nožēlot, bet mums liekas, ka Pijai vispār nebija grēku. Klusi un vienkārši viņa izstāsta savu dzīvi:

Tur Sjenā man dzīve jautri smēja,
Bet Marempurvā bija drūmais kaps.

Mateldas acīm tveramo daiļumu Dante cildinājis vairāk nekā Frančeskas un Beatrīces, bet Dante bija ne tikai sievietes skaistuma cildinātājs, viņš bija arī sievietes cieņas aizstāvis. Astotā elles lokā pātagām tiek šaustīti tie, kas mantkārībā

un godkārē piespieduši sievieti apprecēt nemīlamu vīrieti (E. XVIII, 66). Tāpat arī pātagu cirtieniem tiek tiesāti tie, kas sievieti pametuši ar bērnu zem sirds (XVIII, 94).

Daudzām sievietēm Dante aizdedzis pielūgsmes uguni, bet Beatriče kā saule pārmirdz visas.

II

Dievišķā Komēdijā Beatriči pirmo reizi piemin Virģilijs (E. II, 52), viņu uzrunādam „*donna beata e bella*“ — donna svētīta un skaista. Viņa ir tik skaista, ka viņš nevar citādi kā viņai uzticēties, bet Beatričes ārējais skaistums nekur nav sīkāki aprakstīts, pat viņas acu un matu krāsa nav minēta, un ne jau ar savu miesas skaistumu viņa iedvesa uzticību Aineīdas dzejniekam, ne jau ārējais apveids bija tas, ko Dante vairāk kā divdesmit gadus glabāja savā sirdī.

Attiecības starp cilvēku un cilvēku ir bezgaldažādas, katrs indivīds tās iekrāso ar savām īpatnībām. Dievišķā Komēdijā Dante, varbūt nemaz to negribēdams un neapzinādamies, iekaldinājis vīrieša un sievietes attiecības, kas, brīvas no iekāres, sakņojas pilnības alkās, kur sieviete ir ilgu bulta un zvaigžņu ceļa rādītāja.

Dante ir pirmais dzejnieks, kas sievieti dievišķojis. Gan jau Homērs par skaistu sievieti saka, ka tā „thea gunaikon“ — dieviete sieviešu vidū, bet grieķu dievietes maz atšķiras no zemes būtņēm. Viņas ir pilnīgākas zemes būtnes, bet ne apgarotākas. Līdz Dantes laikiem mīla bija iekāre, kaislība, uzticība, liegums — Dantes dzejā tā top par pielūgsmi.

III

Beatrīce ir Grietiņas pretstats, kaut gan pirmā brīdī liekas, ka abās ir spēks, par kuŗu teikts pārāk bieži citētais, pārāk bieži pārpras-
tais „mūžīgi sievišķīgais augšup mūs velk“. Cik Grietiņa ir naīva un pieticīga, tik Beatrīce ir sarežģīta domu risinātāja un daudzprasīga tiesātāja. Fausts atpūšas Grietiņas šaurajā un mīlīgajā istabā, Beatrīce Danti ierauj mūžam trauksmīgās zvaigžņu sfairās. Grietiņa ir tā, kuŗai vīrietis tik viegli var pāri izdarīt, Beatrīce tā, kas vīrieti pilnveido. Fausts piesmej Grietiņu, atstāj viņu cietumā un nāvē, un ja arī vēlāk viņš pats šķīstās, tad Grietiņai izdarītās pārestības ar to nav dzēstas. Grietiņa Faustam tikai līdzeklis, un tas aizkaŗ sievietes personības apziņu. Beatrīce ir pašvērtība. Dante dziļi no-

žēlo, ka viņš citām sievietēm veltījis dzejas, tik smalkjūtīga ir viņa sirdsapziņa pret reiz izraudzīto zvaigžņu vadītāju, kaut gan šai uzticībai nav nekāda reāla pamata.

Dante nevar Beatrīcē ieliet savus netīrumus, viņam jāšķīstās, lai drīkstētu viņai tuvoties; viņa nepakustas, lai nokāptu Dantes līmenī, bet Dantem jāpieliek visi spēki, lai uzkāptu viņas augstumos!

Beatrīce ir cietāka nekā Dante, Jaunajā Dzīvē ir stāstīts, ka viņa raud par tēva nāvi un Dievišķā Komēdijā minētas viņas asaras, brīdī kad viņa, drauga maldu takus iedomājoties, Virģiliju lūdz Dantem palīdzēt. Bet tās arī ir viņas vienīgās asaras. Cik viegli turpretī Danti pārvar sāpes, līdzcietība, iežēla arī pret tumšākiem grēciniekiem, par to jau runājām. Šis Beatrīces tvirtums viņai piešķir zināmu nedzīvīgu, viņu attālina cilvēkam, viņu pārvērš it kā marmora tēlā. Kad Virģilijs pirmo reizi par viņu stāsta, viņš viņas acis salīdzina ar zvaigznēm, viņas maigo kluso balsi ar eņģeļa balsi, bet vēlāk, kad viņa pati parādās zemes paradīzē un debesu sfairās, viņa salīdzināta ar ērgli un viņas domu asums ar vīra valodu. Virģilijs viņu uzrunā „ak, tikumības kundze!“ — o donna di

virtū, un saka, ka caur viņu cilvēce tiek debesīs celta.

Beatrīce ir gudra, ar Aineīdas dzejnieku viņa runā kā līdzīgs ar līdzīgu, viņa zina atbildi tiem jautājumiem, kurus Virģilijs velti pūlējies atrisināt. Šķīstīšanas kalnā pēdējās pakāpēs, kur Dante vairāk jautā nekā viņa maestro spēj atbildēt, Virģilijs savu mācekli mierina, ka drīzi parādīsies Beatrīce, kas visu patiesību zinās:

Tā augstā kalnu gālē tevi gaidīs
Un smaidīs klusēdama svētlaimē.

(Š. VI, 46.)

Otro reizi Virģilijs atsaucas uz Beatrīči, aizrādīdams, ka viņa zinās, ka garīgas mantas daļot, cilvēks nepaliek nabadzīgāks (Š. XV, 77). Un vēl trešo reizi Virģilijs uz viņu atsaucas: ja viņš ir runājis prāta valodu, tad Beatrīce teiks to, ko ticība zina (Š. XVIII, 46).

Dante viņai veltī līdzīgus vārdus, kādus veltījis savam maestro: viņa ir salda ceļvede — dolce guida (P. III, 23). Un citā vietā uzruna skan: Ak, Beatrīce, saldā un dārgā ceļvede (P. XXIII, 34).

Beatrīces vārdi loka Danti, kā vējš kokus loka. Viņš padodas viņas varai, apzinādamies,

ka caur to aug dievišķai gaismai pretim. Ja Jau-
najā Dzīvē Beatrīcei vēl ir viena otra egoistiska
īpatnība, tad debesīs tā kļuvusi līdzīga zvaig-
znēm — viņas mirdzums rauj augšup. Un tā-
dēļ arī saprotam, ka Dantes mīlošā sirds, viņa
ugunīgais gars nepagurst kundzeni sveicināt un
pielūgt; jūtot viņas skatu, klausoties viņas vār-
dos, viņš „deg priekā“.

IV

Beatrīce ir personība, viņa apzinās sava Es
vērtību un zina, ka vienīgais likums ir pilnveido-
ties, tuvoties dievišķai gaismai. Cik pašapzinīgi
skan viņas vārdi tuvojoties Virģilijam: „Io son
Beatrice“ (E. II, 70) — es esmu Beatrīce. Viņa
ir pārliecināta, ka viņai vairāk nekā citiem pa-
klausīs, viņa prasa Virģilija palīdzību kā kāda,
kas ieradusi prasīt un ieradusi, ka viņai pa-
klausā. Arī ar Danti zemes paradīzē satieko-
ties, viņa uzsver, ka v i ņ a tā ir, kas Danti gai-
da, v i ņ a ir tā, kas spēj laimi sniegt. Nekad
viņa nedomā, ka kāda cita būtne viņu varētu
aizstāt, ka viņu ar kādu citu varētu pārmai-
nīt. Šī viņas vienreizīguma apziņa viņai pie-
šķir lielu skaistumu, viņu atdaļa no anōnīmiem
viduslaikiem, viņu padara par jaunlaiku cilvēku,

kur Es — apziņa ir cilvēka lielākais skaistums un, ja tas nav noenkurots dievišķā, tad arī lielākā traģēdija.

Beatriči rotā brīvo cilvēku lielais tikums, ko verdziski noskaņoti cilvēki nepazīst: viņa ir drosmīga. Nepietiek ar spēju atzīt labo, vajag drīkstēt to arī piepildīt. Beatriče no drošām debesu sfairām nokāpj elles pirmajā lokā pie nekristītiem filozofiem un dzejniekiem, lai viņu vidū izraudzītu kādu, kas varētu glābt draugu. Gudri viņa paskaidro, ka bailes rodas tikai tur, kur cilvēks ar savu darbu grib citam kaitēt, ja tādu nodomu nav, tad bailes arī nevar rasties. (E. II, 88—100.)

Debesīs Beatriči visvairāk raksturo viņas stingrā prasība un viņas svētais smaids — il santo riso, ko Dante tikai stāvzvaigžņu sfairā, kad savos grēkos jau atzinies un grēksūdzē skaidrojies, spēj panest; viņas svētais smaids, kas tik brīnišķīgs, ka dzejnieks to vārdos nespēj tēlot, smaids kas raisa dievišķo prieku, smaids, kas ar katru zvaigzni top gaišāks un Dantem liecina, cik lielā mērā viņš pats zvaigznēm tapis līdzīgs.

Beatriče, nokāpusi ellē, saka Virģilijam: „Amor mi mosse, che mi fa parlare“ (E. II, 72) — un mīlas iedvesmota runāju es. Sevišķu starojumu šiem vārdiem piešķir tas, ka viņi ellē

teikti. Ir vajadzīgs Beatričes spēks, lai spētu ellē sacīt tādus vārdus. Šie vārdi ir visas Dievišķīgās dziesmas vadmotīvs un noslēguma akords. Tā nav nejaušība, ka pirmo reizi tas atskan no Beatričes lūpām, jo taču viņai par godu visa Dievišķā dziesma tiek dziedāta.

Beatriče latviešu sievietei ir tuva tādēļ, ka domā, tuvāka, varbūt, nekā itālietei, kas dzīvo vairāk ar acīm. Viņa mums ir tuva, jo viņai ne Virģilijs, ne Dante, ne kāds cits ir vajadzīgs kā ceļa rādītājs un arī latviešu sieviete vienmēr ir bijusi, ir un būs pati sava ceļa zinātāja — tādu to redzējis Rainis, tāda tā ir Annas Brigaderes uztverē: „Es esmu es, šī dvēs'le tā ir mana.“

Tādas domas manī radušās par Dantes Beatriči, gadiem ilgi dzīvojot Dievišķā celtnē, sākmā kā svešnieks, kas apbrīno lielumu, vēlāk kā draugs, kas pazīst arī apslēptos dārgumus. Un tagad es zinu: kur mīlestību saprot kā veidošanos augšup, kā ietiekšanos bezgalībā, kur mīlestības problēma saistās ar personības jautājumu, tur to saprot Dantes garā:

Ne manās acīs vien ir paradīze,
Tev augstāk vēl ir jāskatās.

(XVIII, 19—20.)

Tā Beatriče saka Dantem. Tie ir zelta vārdi: lai vīrieša un sievietes attiecības gūtu kādu dzirksti no dantiskā mirdzuma, ir nepieciešami tās noenkurot augstākā jēgā, ar mīlestību vien vēl nepietiek. Kur pāri tīri personīgajām attiecībām nevelvējas dievišķības vai darba domas, kuŗa logos spīd lieluma zvaigznes, tur pie durvīm drīzi vien pieklauvēs seklums, un mīlētāji nespēs atvairīt sekluma brāli — apnikumu.

Kaut mūsdienu sievietes biežāk domātu par Beatriči, tad lētā nožēlojamība divatā, dzīvnieciskā omulība divatā izzustu un zeme gūtu kaut ko no paradīzes daiļuma.

SV. FRANČESKO.

ST. FRANCISCO

I

Ja varam iedomāties kādu, kas spēj atvērt Paradīzes vārtus, kādu, kas cilvēks būdams, uzsūcis sevī visvairāk mūžīgās gaismas, tad tas svētais Frančesko no Asīziem.

Dante Frančesko raksturo kā „visdzidro dvēseli“ — l'anima preclara, un par viņa personības varu saka: „Šis gaišums iesāka jau jaunībā ar tādu spēku parādīties klajā, ka visa zeme no tā atspirga“ (XI, 55—57). Frančesko dzīvi viņš izstāsta XI Paradīzes dziesmā, bet pašu Frančesko ievieto baltajā debess rozē, Dieva, Marijas un Beatričes tuvumā. Pēc Dantes domām, sv. Frančesko pasaulei atnesis lielo mīlestības spēka mierinājumu. Danti un Frančesko saista līdzīga struktūra, arī viņu pasaules uzskatos ir daži kopīgi pavedieni. Virģiliju Dante godina kā pilnīgu saprātu, Frančesko — kā pilnīgu sirdi. Dante tiecas ne tikai saprast abus savus dižos draugus, bet kļūt viņiem līdzīgs. Kā Virģilijs Dantem nozīmē antīkas pasaules kalngalu, tā sv. Frančesko — kristīgās

pasaules augstāko sasniegumu un piepildījumu, tādēļ apstāsimies sīkāk pie viņa. Kam Dante tuvs, tam dziļāk jāieskatās šā lielā lirika un svētā cilvēka dvēselē.

II

Neraugoties uz daudziem mūkiem un priesteriem, Florence agros viduslaikos tomēr bija lieltirgotāju, kapitālistu un amatnieku pilsēta. Prāts bija gaišs. Dziņa pēc izglītības vispusīga, ziņkāre liela un līdzās jutekliskiem iespaidiem šī ļoti kustīgā tauta meklēja arī garīgus iespaidus, bet — kā tas parasti mēdz būt pie rūpniecības ziņā attīstītām tautām, — bijības iekšķīgas dzīves priekšā vēl trūka. Garīgi impulsi, dvēselīgas kaislības Florencē nāca no Umbrijas, svētā Frančesko³²⁾ dzimtenes. Asīzos jāmeklē saknes Dantes pielūgsmes kokam.

Dantes laikā nebija gandrīz nevienas grāmatas, kas tieši vai netieši nebūtu bijusi Frančesko ietekmēta.

Svētā Frančesko liriski himniskā dzeja izauga no universa apbrīna. Un šis pats apbrīns arī stīgo Dantes Dievišķo dziesmu. Arī viņam pasaule ir kosms, visvarenās rokas gudri izveidota lieta. Apskurbis Frančesko raudzījās pa-

saules visumā, tas viņu pildīja ar dziļu dievbi-
jību un raisīja vārdus dzeju vītnei. Izmocīts
trimdinieka gaitās, Dante tomēr nesabruka, ti-
cība augstākai kārtībai deva viņam spēku vei-
dot savu Dievišķo celtni. Ja Frančesko nebūtu
pazīstams kā svētais, tad tomēr viņu pazītu kā
vienu no pirmiem liriskiem dzejniekiem. Tāpat
arī — ja Dante nebūtu uzcēlis savu Dievišķo
domu, tad literatūras vēsturē viņa vārdu tomēr
rakstītu zelta burtiem kā Jaunās Dzīves au-
toru. Dantem bija ass prāts, vienots ar plašu
jūtu gammu, bet Frančesko bija emociionālā
tipa tīrs pārstāvis. Visa viņa reliģija, visas
viņa svētrunas izauga no jūtām. Viņa dzīve
bija jūtām veltīts ditirambs. Dogmatiskā šau-
rumā, egoistiskā reālībā atskanēja viņa sau-
ciens pēc tīras cilvēcības. Viņš nebija burvis,
bet dzejnieks, viņš dziedāja kā viņa brālis, cī-
rulis, Dieva trubadūrs. No viņa dzejām vis-
skaistākās ir *Cantico de Sole* jeb kā to vēl sauc
Laudes Creaturum — Saules himna un Miera
dziesma.

Vai Frančesko savas dzejas dzejojis um-
briskā dialektā vai arī latīņu valodā — ta-
gad vairs neizdibināsim. Ir zināms, ka viņš
arī franču valodā teicis savas lūgšanas. Viņa
dziesmās sadzirdamas psalmu atskaņas, tās nav

askēta kontrukcija, teologu refleksijas, scholastiķu spirāles, tur mūzikālā, krāsu bagātā jūtu paudumā smaržo dzīves skaistums. Kaut ko līdzīgu, tikai bez vienreizīgā Frančesko šarma atrodam visā franciskāņu dzejā, lai minam tikai kā piemēru Dies irae no Tomasa Čelano. Franciskāņu dziesmas pārpludināja visu Umbriju un īsi priekš Dantes dzimšanas, proti ap 1260. gadu, šī kustība pārvērtās tīri vai masu psīchozē. Kaili vai tikai maisā ietērti Kristus grēknožēlnieki gāja caur visu zemi, šausnīgi sevī līdz asinīm. Procesijas priekšā nesa krustu un viss pūlis skaļi dziedādams un raudādams nožēloja savus grēkus un slavēja Dievu.³³) Trubadūri tiecās pēc mākslotības izteiksmē, bet franciskāņu dzejnieki apzinīgi gribēja izteikt tikai to, kas viņiem bija uz sirds. Ne velti viņi sevī sauca par Dieva spēlmaņiem. Dante, kā jau aizrādīts, mācījās kā no trubadūriem, tā no franciskāņiem. Viņš paturēja trubadūru stingro formu, bet tur ielika savu karsto sirdi.

Franciskāņu ordeņa brāļi Florencē dzīvoja jau kopš 1218. gada. 1221. gadā pats svētais Frančesko Florencē nodibināja savienību „Fratelli di Penitenza“, kur varēja iestāties neiesvētīti brāļi, proti visi tie, kas simpatizēja franciskāņu ordenim. Arī pats Dante bija iestājies

šai savienībā, un šis fakts tāpat kā viņa mācības gadi franciskāņu klosterī mums palīdz saprast viņa lielo tuvību franciskāņu ordenim. Daudzi pavedieni no svētā Frančesko pasaules ieaudušies Dantes dzejā, bet pati franciskāņu dziesma viņam bija pārāk neaptēsta — no tās viņš nevarēja mācīties. Viņa sirds un viņa dvēsele gājusi tur skolā, bet ne viņa prāts. Arī savā elles un paradīzes tēlojumā viņš nav franciskāņu ietekmēts. Franciskāņu dzejnieki visam piešķīra pārāk juteklisku tēlu. Tā, piem., Džakopone savās paradīzes dziesmās tēlo, ka eņģeļi dejo taktīs un izskatās kā trīsdesmit gadus veci jaunekļi, bet svētie — kā grāfi, karāļi un ķeizari. Dantem tāda pieeja ir pārāk naīva. Viņa paradīze ir spīrituālizēta. Viņa nepersonisko Dievu radījis filozofisks gars. Es šeit pasvīt-roju Dantes neatkarību no franciskāņu dzejniekiem, jo dižgars, lai cik tuvs kādam virzienam, tomēr arvienu paliek neatdarināms un savs. Lai apjauztu cik lielā mērā Dantes elle atšķiras no viduslaikos parastiem aprakstiem, minēsim kaut vienu franciskāņu mūka aprakstu: pavārs cep grēcinieku iesmā kā labu cūku, vēl uzbērdams virsū sāli, vīnu, etiķi un indi, tad aizsūta cepeti elles karalim, bet tas lielā niknumā to aizsūta atpakaļ, rādamies, ka gaļa vēl jēla

un asinis pārāk svaigas. Un tad grēcinieks ar galvu uz leju vēl reiz tiek iebāzts mūžīgā ugunī.³⁴⁾ Salīdzinot šos rupjos aprakstus ar Dantes dzeju, redzam, ka viela ir kopīga, viela bija jau simtreiz apstrādāta, bet tikai ģenijs to varēja pārvērst Dievišķā dziesmā. Ja Dante arī pazinis Džakopones dziesmas — ko noteikti nezinām, — tad tās viņā varēja modināt tikai riebumu, kā katru formas meistarū atbaida chaotiski negatavais. Citādi tas bija ar svēto Frančesko, kuŗu viņš mīlēja kā draugu un parragu.

III

Viņa tēvs bija vilnas drānu tirgotājs Asīzos, viņa māte dižciltīga francūziete. Viņu dzemdējot māte ārkārtīgi mocījās, bet tad kāds svētceļnieks deva padomu aiziet stallī — tur dzemdības būšot vieglākas, un tā sv. Frančesko piedzimis stallī, kur gaiša zvaigzne raudzījās pajumta caurumu. Viņš uzauga bagātās mājās, un viņš mīlēja šīs zemes skaistumu visos veidos. Viņš labi prata jāt un stalti izskatījās zirga mugurā savās dārgās bruņās. Viņš spēlēja mandolīnu. Viņa balss bija tik skaista, ka māte un draugi labprāt klausījās viņa dziesmās, un viņš pats nevarēja izšķirties: vai tapt par ka-

reivi vai trubadūru? Katra diena viņam likās dāvana — medības, zvejas, dejas, sacīkstes ieroču veiklībā un tad — klusās krēslas stundās, viens palicis, viņš sacerēja dziesmas, kuŗas, atgriezies draugos, labprāt lasīja priekšā savā melōdiskajā balsī. Viņš mīlēja dzīres un priecājās, kad galds bija klāts ar dārgu zīdu un mežģinēm. Kā princis viņš sēdēja galda galā, sasprogātos matos sarkanu rožu vainagu. Baltā zirgā mirdzošās bruņās tērpto jaunekli apbrīnoja gan sievas, gan jauni vīri, bet viņš pats jau toreiz bija sapņotājs kā Dante, kā mūsu Jāzeps, kas katru zālīti izjūt pār savu brāli. Sapnī Gaisma ar viņu sarunājās, un viņš zināja, ka šī gaisma ir Dievs.

Līdzīgi Dantem viņam bija raiba un priecīga jaunība, līdzīgi Dantem viņš bija brašs karavīrs. Viņos abos tikai pamazītēm attīstās un aug ilgas pēc citas dzīves. Gluži kā Dante viņš jaunībā ir godkārīgs, nesavaldīgs, patmīlīgs. Tikai pēc ilgas slimības viņš uz pasauli sāk raudzīties citām acīm. Tie bija sapņi, kas noteica Dantes un arī Frančesko ceļu, un kas ir sapnis? Varbūt zemapziņas balss sapnī gūst tēlu un veidu. Izlutinātā jaunekļa dzīve bija tik pilna žilbinājumiem, ka vajadzēja gaŗa ceļa, lai ieskatītu tāsniecīgumu. Danti aizdzina

trimdā, atrāva no visa tā, ko viņš mīlēja. Frančesko pats aizgāja, viņam nevajadzēja ārēja grūdiena, lai pārvērtētu vērtības. Viņš aizgāja, lai klausītos klusumā un cilvēku ciešanās, viņš aizgāja no šīs pasaules, kad sadzirda Dieva balsi — tas bija viņa ilgās radītais Dievs. Pēc satikšanās ar dievišķā gaismā mirdzošo Beatrīči Dante rakstīja: „Sākas jauna dzīve“, to pašu varēja teikt arī Frančesko pēc satikšanās ar savu Dievu.

Un kad tas bija noticis, viņš nevarēja vairs dzīvot agrāko, no vecākiem mantoto dzīvi. Bija jāuzsāk jauns ceļš. To nolemt nebija grūti, bet to piepildot viņš neskaitāmas reizes klupa un krita un tikai pēc gaŗiem maldu gadiem sasniedza ilgoto. Lai sevi pārvarētu, izlutinātais jauneklis nokāpj no sava zirga un skūpstā spitālīgo ceļmalā. Ubaga ķermenis pa daļai jau sapuvis, un spitālīgais uz viņa jautājumu nevar atbildēt, jo mēle jau slimības saēsta. Sļepeni — vecāki viņam to nekad nebūtu atļāvuši — viņš aiziet uz mēŗa māju un kad viņam pretī sitas puvuma un strutu smirdoņa, viss viņa ķermenis sasjeļas, viņa izsmalcinātie jutekļi pretojas, bet viņa mīla un griba uzvar: viņš ieiet un skūpsta nelaimīgo rokas un kalpo tiem kā prazdams. — Dante to nebūtu spējis, kaut savā

sirdī vienmēr to gribējis, mīla viņam bija tā, kas vada zemi un citas zvaigznes, bet viņš vairāk gribēja mīlēt, nekā patiesībā mīlēja, un tas viņu atkal tuvina mūsu Rainim. Frančesko iegāja tais mājās, kas bija it kā Dantes elles nodalījumi: pie netīrām sienām bija redzamas asiņainu roku pēdas un kaktā gulēja kāds sapuvis locēklis. Dante dzejā radīja šo pasauli, Frančesko īstenībā iegāja tur un kalpoja. Viņš devās turp, lai uzvarētu savu ēzeli — tā viņš sauca savu ķermeni, ko arī Dante nejuta kā draugu, bet nicinājumā sauca par panteru. Šai līdzībā slēpjas abu šo vīru lielā atšķirība: Frančesko savas iekāres — katram cilvēkam pazīstamās iekāres — apkaŗoja kā muļķīgas, Dante — kā drausmīgas un plēsīgas.

Kad Frančesko tēvs uzzināja par dēla slepenajām gaitām, par viņa draudzību ar ubagiem un spītālīgiem, viņš nesavaldīgās dusmās sita dēlu, un dēls izmisumā aizbēga kalnos un pilnā balsī sauca: Dievs, ak Dievs, palīdzi man! Un Dievs nevis kalnos, bet paša sirdī tam atbildēja.

Francesko uzsāka jaunu ceļu, savu ceļu. Viņš varēja iet klosterī, varēja kļūt mūks vai pat priors un viņa dzīve būtu gludi noritējusi. Bet viņš bija pilns nemiera, viņš dzirdēja iekšējo balsi runājam un tai viņam bija jāseko —

kaut arī māte raudāja un tēvs varmācīgi pret viņu pacēla roku. — Kas savu ceļu ieraudzījis, tam tversmes nav nekur, tam jāiet, jāiet, vienalga vai gala mērķis ir vai arī nav sasniedzams.

Kā Dante izvēlējies savas tercīnas, lai tās skanētu nevainojamā tīrībā, tā Frančesko izvēlēja savas dzīves stundas un dienas, lai tās taptu līdzīgas dzimtenes dievnama zvanam.

Ne jau tas bija tas grūtais, ka viņš nometa bagātību, greznumu, vieglo un ērto dzīvi, bet grūts bija tas, ka viņam bija jāiet izsmiekla ceļš. Tie, kas agrāk ar viņu dzīvoja un dziedāja, tagad, ieraugot netīrās driskās tērpto ubagu, smējās par viņu vai arī kaunā atvirzījās no viņa, kā atvirzās no katra, kā izsmej katru, kas iet neparasto don Kichota ceļu — ceļu uz sevi pašu.

Viņš priecājās, ka Dievs viņu radījis par putnu brāli. Viņš ilgojās nokļūt pie ķeizara, lai viņu palūgtu izdot pavēli, ka Ziemassvētku naktī uz visiem ceļiem jāizkaisa gaudi — lai šai naktī arī putniem būtu bagātīgi klāts galds. Cīrulis bija viņa mīļākais brālis un kļuva par minoritu ordeņa putnu, jo cīrulis sevī rod drosmi dziedāt un slavēt kungu, kad atkusušais zemes gabals nav lielāks par palagu. Visagrāk viņš sāk dziedāt, viņa dziesma skan vēl pirms saules

lēkta un neapklust, kad saule jau norietējusi. Šis mazais putns, kam spalva ir zemes krāsā, bet krūtīs — ērģeles, tik līdzīgs pašam Frančesko. Kopā ar putniem dziedādams, viņš jūta, ka mākoņi, zāle, dzīvnieki, cilvēki, zeme, saule un zvaigznes ir Dieva rokas veidotas, viņa gara un mīlestības piesātinātas. Viņš runāja putniem līdzīgu valodu, un tādēļ arī putni pulcējās ap viņu un aplusa viņa svētrunas laikā.

Arī sv. Frančesko lielais apbrīnotājs, Dante, tik ļoti mīlēja dabu un pat viņa ellē pieminēti visdažādākie putni: strazdi, dzērves, baloži, gandri. Sieviešu nevienādo valodu Dante salīdzina ar laiku, kad lietus jāucas ar sinegu. (Vita Nuova.) Dzidra upe iedvesmo viņu dzejot. Pavasara izjūtu pat nenomāc elles tvans. Viņš priecājas, kad rīta saules stars zeltī kalnu grēdas, viņš runā par salnas kostiem ziediem, ko saule atkal atdzīvina. Svētlaimīgo mirgojums paradīzē viņam atgādina jāņtārpiņa uguņošanu siltās vasaras naktīs. Viņš vērojis, kā rudenī krīt lapas — un varbūt viņas nekur nekrīt tik skaisti kā Florencē, kur līdzās vasarīgi zaļiem kokiem ar spīdīgām, it kā nolakotām lapām, līdzās mirtēm, gumijas un lauru kokiem aug spoži dzeltoti koki, un strazdi un žubītes viņos dzied kā pavasarī pie mums, rudeni ar ziedoni

vienodami. Bet viskrāšņākā himna dabai atskan Zemes paradīzē. Pat savās visfilozofiskākās domās Dante nezaudē dabas tuvumu, tā viņu pestī no jēdzienu scholastikas, tā veldzē tuksnešainā ellē un viņu tuvina vienkāršajam franciskāņu mūkam, kas pacēlis cilvēka apziņā netaisni pie malas nobīdīto tieksmi pēc dabas un radījis dabas un reliģijas izlīdzni. Bet salīdzinot ar Danti, Frančesko tuvums dabai daudz tiešāks. Viņš sveicina puķes, dod labdienu sunim, viņš dzied dziesmu par godu bērnam, kas rotaļājas ceļa putekļos, un viņa vārdi ir kā plaukstoši bērza zari. Kur viņš parādās, ļaudīm liekas, ka pavasaris atnācis, bet tiem, kas viņu apbrīnoja, viņš mēdza teikt: es esmu tikai vijole, uz kuŗas Dievs savu dziesmu spēlē, un cilvēkiem mūzika vajadzīga.

Viņā ieplūda zemes elpa, debess mirdzums un pavasara smarža. Viņš cauru dienu dzivoja ārā, gulēja zem zvaigznēm un ēda maizi, kuŗai saule un rīta vējš bija piešķīris savu aromu un tādēļ viņš arī varēja teikt: laiks ir vienmēr labs, tikai mainīgs.

Savās svētrunās viņš mēdza teikt, ka Dievam ticēt nozīmē viņu mīlēt. Svecēs un upurus nest var katrs, bet mīlēt patiesībā nozīmē mīlēt visu, ko Dieva roka radījusi. Viņš

runāja vienmēr par to pašu, bet viņa mutē vārdi skanēja jauni un svaigi. Tie bija mīlestības saucieni: mīliet cits citu, Dieva priekšā visi ir vienādi, Dievs par savu mitekli izraudzījis cilvēku, neprasot vai tas bagāts vai nabags, mēs visi esam brāļi. Dzīve ir tik vienkārša tam, kas zina, ka dzīves kodols ir mīlestība, kas jāpiepilda vienkāršībā un lēnīgumā.

Viņa kristiānismam ir divas pamatstīgas: visu cilvēku vienlīdzība Dieva priekšā un katra individa personīgā attieksme pret Radītāju. Viņš atbrīvoja individa pašizjūtu un piešķīra tam patstāvīgu nozīmi.

Kazentinu mežos viņš aizgāja vientulībā, lai tiktu galā ar to, ka viņa acis vairs nevarēs redzēt pasaules skaistumu. Bet viņa sirds arvienu to vēl juta. Kad viņš pats puķes pļāvā vairs nevarēja plūkt, viņš priecājās, ja kāds viņam tās atnesa, un vijolišu smarža viņam likās skaistāka par visu. Kazentinu kalnos, vienatnē ar sevi, viņš sevi juta kā stādu vai puķi. Labi bija pieskarties ar roku mīkstajām sūnām, just lietus lāses uz rokām un avotā mazgātās kājas žāvēt rīta saulē, vai arī sēdēt pavisam klusu un klausīties, kā no koka noraisījusies lapa skar roku, jeb tas bija taurenītis? Viņa slimās acis to vairs neatšķīra. Bet ir jau vien-

alga — lapa un taurenītis ir viņa brāļi. Tā viņš dienām un naktīm varēja klusi sēdēt, savas lūgšanas Dievam neietverdams vārdos. No akmens viņš norāva mazu sūnu spilvenu, iemērcēja to ūdenī, lai vēsinātu sūrstošās acis, kurās bija iemetušās ugunīgas dzirkstis. Un tad viņš atgriezās pie cilvēkiem. Viņš skūpstīja rāsas lāses no lapām un dziedāja dziesmas bērniem. Paradīzē Dante saka, ka saule viņu pilda ar mīlestību, to pašu tikai citiem vārdiem saka arī Frančesko. Bet kad viņa acis saules gaismu vairs nevarēja panest, viņš klusā pacietībā gaidīja gaišās naktis un, kad saule lēca, savu kapūci dziļāki pārvilcis pār acīm, teica: „Paldievs Tev, Kungs, par mūsu māsu sauli, kurū es nekad vairs neredzēju, bet kas par to? Ne jau man vien tu viņu esi radījis.“

Viņa gars spēja it kā atdalīties no miesas un dzīvot savu patstāvīgu dzīvi. Arī par Danti stāsta, ka viņš kāda altāra priekšā baznīcas puskrēslā, sevī nogrimis, dažreiz nostāvējis stundām ilgi, nemanīdams, kas apkārtņē notiek. No šaurām juteklības robežām pacelties pārdzīvojumā ārpus laika un telpas — viņi abi to spēja, un spēks, kas raisīja un cēla, bija mīlestība.

Par to ka Dante mums nepieciešams, mēs

jau runājām, bet arī viņš, kam likās, ka pietiek ar pirmo uzplaukušo gailpiesīti, lai slavētu Dievu, tuvs mums latviešiem. Frančesko, kas visu lietu skaistumu, patiesību un kārtību izjūta klusumā, ir mūsu draugs, jo nav klusāka dzejnieka par Skalbi. Kas lasa leģendas par svēto Frančesko vai arī viņa dziesmas, to satrauc dziļa brālības izjūta ar visu esošo. Skalbes Muļķītis, kas paceļ slimo kraukli ceļmalā, ir viens no svētā Frančesko sekotājiem un arī pats dzejnieks ir tāds tai brīdī, kad jūt zāles dvašu un smaida, domājot, ka, atgriežoties mājās, viņu uz veca celma gaidīs kāda smilga. Pazemība bija Frančesko augstākais tikums, un pazemība viņ neredzamu gaismu ap Skalbes Krāsnkuri, Kaķīti, Pelnrušķīti, Nabaga Bramīnu. Tuvs viņš mums latviešiem vēl arī tādēļ, ka viņam likās, vislabāk Dievu var pielūgt dziļā mežā, kur vējš zuz kokos, zaļā krēsla svētī un klusums sevī uzņem grēcinieku nemieru. — Bet lielā pazemība neaizkavēja Frančesko aizstāvēt atzītos dārgumus. Viņa maigumā nav nekā glēva. Tur neatvairāms spēks, kam padevās tūkstoši. „Ar ķēnišķīgu drošību viņš pāvestam teic visu, ko vien vēlas“, jo zina, ka tas nozīmē iet jaunus, pāvesta neatzītus ceļus.

IV

Viņš sevi un savus tuvākos cilvēkus nosauca par minoritu brāļiem, kā atgādinājumu tam, ka viņi ir mazāki par citiem. Viņi gulēja mežā, baznīcas priekšnamā, un gadījās, ka ziema bija tikpat nežēlīga kā cilvēku sirdis, kas neatveras nogurušam ceļiniekam. Svētā Frančesko cēlums izpaudās tieksmē nekā nepaturēt sev, nekā par velti nepaņemt. Ja kāds viņam dāvāja maizes gabalu — naudu neviens minoritu brālis neņēma, — viņš tūdaļ tiecās izdarīt kādu pakalpojumu: sacirst žagarus, sazvejot zivis; ja viņš aizņēmās adatu, lai aizšūtu svārkus, tad pat adatu viņš atnesa atpakaļ. Šī lielā nicināšana pret mantu, cilvēku šķēlēju, viņu atkal tuvina Dantem un viņu augsti paceļ pāri mūsu laikmetam, kas aizmirsis, ka visdārgākais par naudu nav pērkams.

Kad minoritu brāļus aizdzina no šķūņa, kur viņi taisījās pārziemot, tad katrs no viņiem sev uzcēla mazu būdu un laukumu iežogoja košuma krūmiem. Šai iežogojumā drīkstēja runāt tikai par Dievu un dvēseli. Mēs lasām leģendas par šiem Dantes Zemes paradīze līdzīgiem mitekļiem un jūtam, cik viegls tur bijis gaiss, ko nebija sasmadinājuši neglīti vārdi un domas. Dzidri tur skanēja sv. Frančesko Miera dziesma:

„Kungs, radi no manis miera ieroci, lai es spētu nest savu mīlestību tur, kur valda naids. Lai es nestu piedošanu tur, kur sāpīgi pāri dara.“ Rožu krūms auga pie viņa durvīm. Putni dziedāja kokos, zālē skraidīja balti trusīši. Uz zema jumta lepni staigāja baloži. Frančesko sēdēja uz sliekšņa, un pa viņa kaulaino roku lēkāja sienāzis. Un Frančesko viņu lūdza: brāli sienāzi, dziedāsim Kungam slavas dziesmu. Un tad viņi abi to arī darīja. Katra manta viņam likās apgrūtinājums. Viņš aizmeta savu krūzi un dzēra ūdeni no plaukstas. Un tas bija tas pats Frančesko, kas jaunībā ēdienu ņēma pretim tikai no sudraba šķīvjiem. Tik ļoti cilvēks var pārvērsties! Tagad vienkāršajā būdā malcas klucis bija viņa spilvens, bet vislabprātāk viņš gulēja mežā. Pavasara naktis, kad viņš dzirdēja kā pumpuri atver savas zaļās sirdis, viņu pildīja ar ekstatisku prieku. Kad viņš ziemas rītā gāja caur sarmoto mežu, viņš savas mūka uzvalka malas augsti cēla, lai neizpostītu māsas sarmas tamborētās mežģines, —tik ļoti viņa dvēsele juta bijību skaištuma priekšā. Un visvairāk viņu ir pārpratuši tie, kas viņu tēlojuši kā skrandainu, netīru askētu.

Dantem nabadzība bija uzspiesta, Frančesko

turpretim pašgribēta. Abi viņi savā neatkarībā bija līdzīgi Dievam, jo ne jau bagātība pati par sevi ir ļauna, bet mūsu atkarība no tās. Dante līdzīgi Frančesko pazina pielūgsmi, ekstazi, bet svešs viņam bija Frančesko smaids, kas gaismo pāri viņa dzīvei, pāri katram viņa vārdam. Frančesko visā pasaulē bija brāļi, mirstot viņš atvadās no putniem, kokiem, lielā kalna un ordeņa brāļiem kā no vienas ģimenes locekļiem, bet Dante līdz pēdējai dienai cīnījās ar saviem ienaidniekiem. Frančesko izjuta kā brāļi ne tikai katru smilgu, bet arī ar pirmiem saviem mācekļiem, sevišķi ar Eliju un Leo, viņu saistīja tuva draudzība. Dantem bija ģimene, sieva un bērni, bet viņš dzīvoja bez viņiem. Frančesko aizgāja no tēva mājām, viņš nenodibināja šauro ģimeni, viņa māja bija plaša Dieva pasaule un viņa brāļi un māsas — visa dzīva un nedzīva radība.

Dantes līdzinieks viņš bija vēl arī lielā cīņā un nicinājumā pret katru atpūtu. Abi viņi bija lieli ceļotāji un varbūt lielākie pasaules piligrimi. Dante trimdas laikā izceļoja lielāko Itālijas daļu, Frančesko aizceļoja vēl tālāk — uz Ēģipti un Spāniju, lai tur sludinātu Dieva vārdu, un Palestīnā viņš dabūja lielām sāpēm saistīto acu slimību. Kad viņš lielajā Piektajā stāvēja Golgatas

kalnā, viņš baigā nojausmā, ka acu gaisma zudīs uz visiem laikiem, teica: „Tagad man būs daudz laika raudzīties uz iekšieni, un tur es visātrāk atradīšu Jēzu Kristu.“ Garus ceļus kājām mērojuši abi šie lielie nemiernieki, bet ceļš, kas ilga visu mūžu un veda arvienu pret kalnu, bija ceļš uz sevi pašu.

Līdzīgi Dantem Frančesko mīlēja mūziku. Kad viņa „ēzelis“ viņu pārāk mocīja, kad slimās acis pārāk sūrstēja, kad brāļi negāja ierādītos ceļus, viņš, mežā staigādams, viens pats dziedāja un dziesmā rada mieru. Viņš tvēra savā dziesmā putnu dziesmas, mežu šalkas un zvaigžņu ritmus. Tikai reiz Dante aizmirsa, ka ceļš vēl garš un jāsteidzas; tas bija, kad brīnišķais Kazello sāka dziedāt.

Frančesko sekotāju skaits sākumā bija ļoti mazs. Tie bija trīs, četri cilvēki un par to nav ko brīnīties, jo liela ideja pēkšņi neaizrauj masas. Un tā jau arī nebija viņa mācība, kas pulcēja mācekļus, bet viņa dzīve, kas pārliecināja. Viņš dzīvoja evaņģeliju. Viņš savu sirdi plaši atvēra kā logu pavasarī, lai tur ieplūstu visa Dieva skaistā pasaule. Viņa sekotāji bija malkas cirtēji un bruņinieki, jo tas, kas cilvēkus vieno, ir vairāk nekā tas, kas viņus šķir. Brāļu skaits, vēl Frančesko dzīvam esot, pieauga uz

trīs tūkstošiem. Brāļi uz viņu raudzījās kā uz rīta zvaigzni, uz pārdabīgu būtni, bet viņš pats sevi Dieva priekšā juta kā niecīgāko no niecīgiem. Katru dienu no jauna viņš cīnījās pret savu „ēzeli“, kaņoja pret to, ko viņa daudzprasīgā dvēsele kā necienīgu atraidīja.

Vistuvāka viņam bija māsa Klāra. Skaista bija šī itaļu aristokrate. Kā tēls no Botičelli Primavera viņa atnāca pie Frančesko, lai izsūdzētu savas bēdas, bet viņa tuvumā bēdas zuda un nebija par ko žēloties. Un tad viņa nolēma aiziet no mājām un līgavaiņa un palikt tur, kur dzīve pārvēršas vienkāršā cīruļa dziesmā. Tik liels ir nesavtīga cilvēka gara spēks, ka tas savā gaismas lokā ievelk visus gaismas meklētājus. Pūpolu svētdienā, vispavasariģākā, visklusākā, visdzidrākā svētdienā Klāru uzņēma brālībā. Klāra, kas mīlēja puķes, kā Frančesko — putnus, brāļiem likās eņģelim līdzīga būtne. Viņai nevajadzēja savu miesu mocīt, viņa kā zvaigzne bija nākusi pasaulē, un Dievs caur viņu spīdēja.

Pie Frančesko nāca nabagi, kas gribēja, lai arī viņiem dzīvē būtu kāda bagātība. Pie viņa nāca bagātnieki, kas bija pārlicinājušies, ka tas, kas viņiem pieder, vēl nepiešķir dzīvei jēgu. Pie viņa nāca tie, kas tikko prata lasīt, jo viņa

dziesmu visi saprata. Pie viņa nāca augsti mācīti vīri, kas svētā mūka dzīvē atrada to, ko biezos sējumos velti bija meklējuši.

Kad Frančesko par savu miesu bija kļuvis kungs un pavēlnieks, tad kādā agrā rīta stundā, kad zem skaidrām zvaigžņotām debesīm bija spalgs aukstums un pāri kalnu gālēm mirdzēja liela gaisma, debess atvērās un miljoniem gaismu straumes plūda uz viņu. Uguns veidoja spārnotu tēlu, kas bija sistis uguns krustā, asinis dega atvērtās vātīs, rokās un kājās, bet seja staroja pārvarīgā skaistumā, un mute uzrunāja Frančesko. Kristus iespieda savu zīmogu Frančesko miesās. Tā bija vīzija, bet nav jau svarīgs pats notikums, daudz svarīgāks ir ar notikumu saistītais pārdzīvojums un pārdzīvojuma intensitāte. Svētais Frančesko stigmatizācijas vīziju pārdzīvoja daudz spēcīgāki nekā visu īstenību. Tā viņam bija vairāk nekā īstenība. Un kas tad ir mūsu dzīve? Taču ne notikumu rinda, bet pārdzīvojumu virkne.

V.

Viņš bija slims. Slimas bija viņa aknas, acis, viņa liesa un kuņģis, bet vesela bija viņa sirds, kas nebeidza gavilēt. Dzīves beigās viņš

ieskatīja, ka daudz grēkojis pret brāli ķermeni —
multum peccatum in fratrem corpus.

Viņš gribēja mirt Asīzos. Šī viņa mīlestība
uz dzimto pilsētu tik ļoti atgādina Dantes mī-
lestību uz Florenci. Un grūti teikt, kādēļ mēs
kādu vietu mīlam, vai tādēļ ka tur esam sai-
stīti priekā, vai tādēļ, ka tur esam saistīti sāpēs.
Mīlestība uz dzimteni, kas Dantē raisīja lies-
maino sirdsdedzi, Frančesko sirdi pildīja ar
klusu prieku. Slava Radītājam Saules himnā
atgādina Dievišķās dziesmas pēdējās tercīnas:

Kungs Dievs, ļauj dižo darbu tavu
Man klusā brīdī teikt,
Jo radījis tu sauli sev par slavu,
Ko gribu sveikt.
Ir skaista mana karaliskā māsa,
Tā rītus sārto, dienu — zeltā auž,

Ir viņas rietam ugunīga krāsa,
Kas viņas mākslas dievišķību pauž.
Tai pateicos par marta ziedu pirmo,
Par augli rudenī, kas gatavs tiek;
Par visu gaišāk tavu slavu sirmo
Man viņa izjust liek.⁸⁵

Uz Asīziem viņš pats, lielais ceļotājs, vairs
nevarēja aiziet. Viņu nestuvēs nesa četri brāļi.

Kalnā nonācis, viņš lūdza, lai brāļi apstātos kādu mirkli: „Pagrieziet manu seju pret Asīziem. Es gribu svētīt manu pilsētu, kuŗu es nekad vairs neredzēšu, manu skaisto, labo pilsētu.“ Balto pilsētu kalnā viņš vairs nevarēja redzēt acīm, bet viņš to redzēja ar sirdi, kuŗā bija iznēsājis visu mācību un ieslēdzis visu pasauli. Brāļi, rokām saķērušies, stāvēja pie viņa un vakara zvaniem līdzīgi dziedāja Saules himnu:

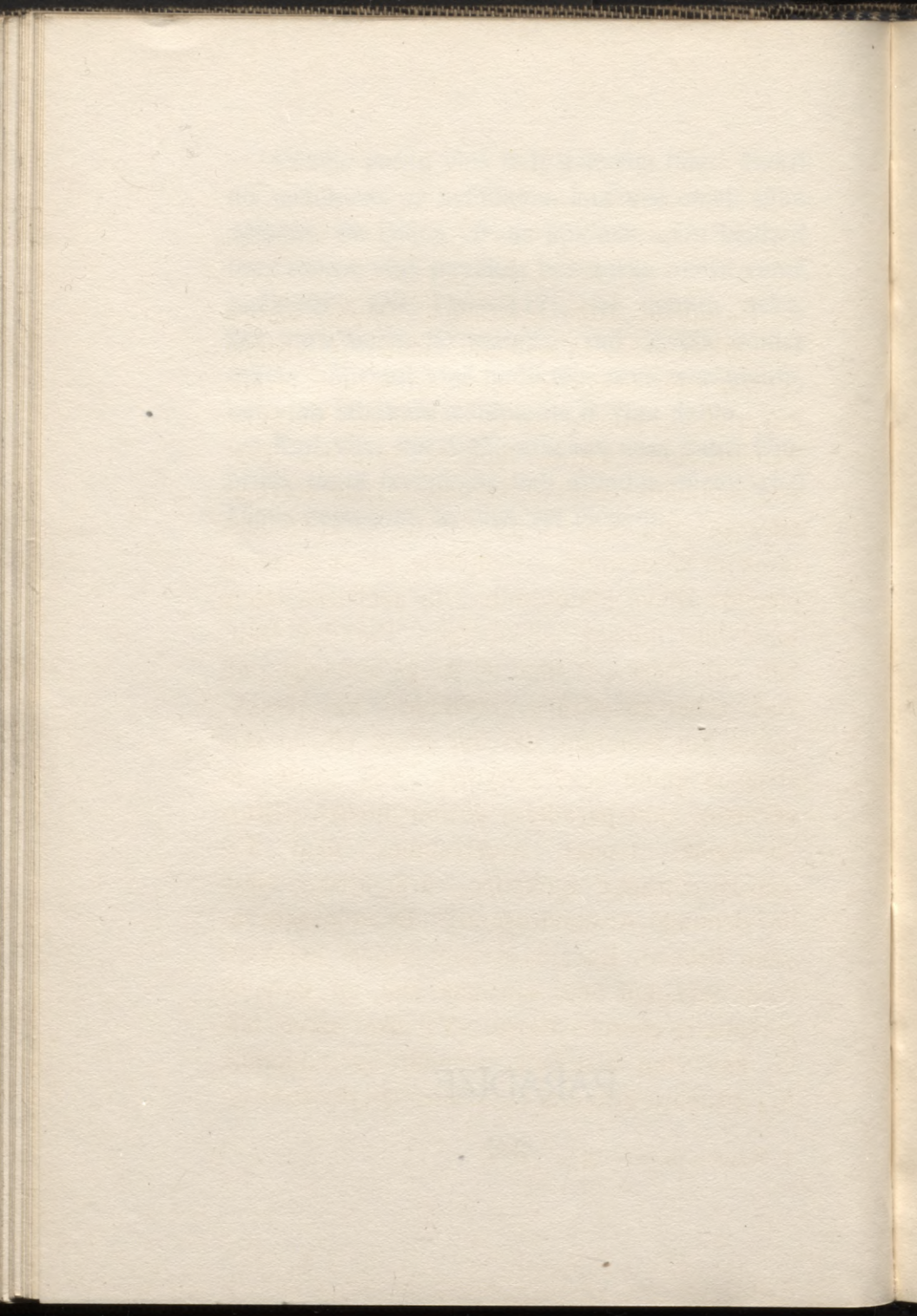
Kungs Dievs, ļauj dižo darbu tavu
Man klusā brīdī teikt,
Jo radījis tu zemi sev par slavu,
Ko gribu sveikt.
Šo maigo, zaļi josto zemes māti,
Kas zāles, krūmus, kokus radīt prot,
Un milzu dzīvniekus, kas jūrā krāti, —
Tā tos, ko kāja samīn nēmanot.

Tā veidojusi manu vārģo miesu,
Kas reizēm vāja, nesargāta šķiet,
Tak veikla roka viņai atdod tiesu,
Un mēle vieģli spēģ ar vārdiem siet.
Kā sūtnis steidzas vārģds no krūģs uz krūģti,
Liek viņģģs vienģģm domģģm, jģģtģģm zelt,
Un divi, tapģģdami par vienu bģģģti,
Sģģk pateicģģbģģ jaunģģ darbu celt.

Pēdējo pantu viņš pats dziedāja līdz. Naktī no sestdienas uz svētdienu, kad visi cīruļi sāka dziedāt, šis Dieva cīruļis apklusā. „Un beidzot nomirdams viņš pavēlēja bez zārka miesu zemē paglabāt“ (XI, 116—117), lai nebūtu nekā, kas viņu šķirtu no maigās, zaļi jostās zemes mātes. Mirstot viņš nodiktēja savu testāmentu, bet viņa labākais testāments ir viņa dzīve.

Kad viņa mirstīgās atliekas nesa cauri Umbrijai, tautā izveidojās tādi atvadas vārdi: „Ko Dievs nepieņem, to viņš vēl pieņem.“

PARADIZE.

I

Paradīzes ārējā iedalījumā Dante sekojis Ptolomeja pasaules sistēmai: zeme ir visuma centrs, viņu ieslēdz gaismas un uguns joslas, kur riņķo septiņas planētas: mēness, Merkurs, Venera, saule, Marss, Jūpiters, Saturns. Pāri šīm septiņām planētām kā astotā josla velvējas stārvzvaigžņu debesis, kā devītā — kristalldebesis un kā desmitā — empireja. Visu šo telpu piepilda Dieva klātesamība, un dzejnieka iztēle to ievijusi mūzikā un kustībā. Paradīzi Dante vajadzēja celt tikai no savas fantazijas, un viņš, tāpat kā pārējie mākslinieki, kas pieskārušies šim tematam, dzīvāki tēlojis eli un šķīstīšanas kalnu nekā paradīzi. Pat mūzikā to vērojam, kaut paradīzes būtību mūzikā nāktos visvieglāki izteikt. Atcerēsimies tikai Richarda Štrausa mokpilno, drāmatisko Nāvi un vienmuļo Apskaidrošanos. Dostojevskis saviem brāļiem Karamazoviem gribēja uzrakstīt trešo daļu, kur elles šausmas zūd un galvenā persona ir cherubs Aļoša. Vai tikai nāve bija tā, kas viņu aizkavēja piepildīt šo nodomu? Arī grāmatu grāmatā elles šausmas plastiski tē-

lotas, bet par paradīzi teikts: „neviena cilvēka acs to nav redzējusi, neviena auss to nav dzirdējusi un neviena cilvēka sirds to nav nojautusi, ko Dievs sagatavojis tiem, kas viņu mīl“ (I. Kor. 1—9).

No tīri mākslinieciskā viedokļa paradīzi jau tādēļ vien grūti tēlot, ka tur nevar būt kontrastu, tur viss vienādi balti viz „kā baltas pērles, kas uz baltas pieres“ (III. 14), kā to tik gleznaini teicis Dante.

Ellē bija sastingums grēkā, šķīstīšanas kalnā tapšana, via purgativa; paradīzē — via illuminativa, tur piepildās gara transcendence un ceļotāju saņem 23. psalma skaņas: „Nāciet un baudiet, cik salds ir Dieva tuvums.“ Via illuminativa ir tīrā gara sfaira, bet hierarchija tāda pati kā Ellē un Šķīstītavā, jo pasaules kārtība Dantem tēlojas spirālēs. Kur viss norit mūžības sfairās, tur individuālais zūd vispārīgā, subjekts —objektīvā; tādu pasauli var iedomāties, bet tēlot to — gandrīz nav iespējams. Tādēļ arī Dante saka:

Es biju debesīs, kur gaisma staro un mirdz,
Ko es tur redzēju, nav spēju teikt.
Tur cilvēcīgo spēku nepietiek.

(I, 4—6.)

Himniskiem toņiem sākas pirmā Paradīzes dziesma, kas skaidri izsaka Dantes pasaules uzskatu: dievišķais pirmspēks kustina pasauli un izstaro visumā, dievišķā pirmspēka atblāzmā elpo lielās un mazās zemes lietās. — Dante kā dzejnieks apzinājās, ka dzejot nozīmē nevis runāt, bet tēlot, un tādēļ viņš Paradīzē šad tad it kā atvainojas, mēģinādams paskaidrot, kādēļ šeit tēlu nav tik daudz kā iepriekšējās daļās: par izmisumu, cerībām un ilgām vieglāki rakstīt nekā par piepildījumu:

Kad mūsu vēlēšanās piepildās,
Tad ceļas augšup gars pārlieku spriegs
Un pazaudē, kas tverams atmiņā.

(I, 7—10).

Un tomēr Dante savu Paradīzi žilbinošu mūzikas jūru padarījis dzīvāku nekā jebkurš cits dzejnieks. Jau Beatričes un svētā Frančesko tēls to atdzīvina, tāpat arī Dantes ļoti personīgās atziņas, izaugušas nevis scholastiskā filozofijā, bet viņa sirdī, kas arvienu tiekusies šķīstīties un pat debesis nav varējusi iedomāties bez kāptuvēm. Beatriče un Sv. Frančesko nav vienīgie konkrētie tēli paradīzē, tādi arī ir cēlais Karls Martels, trubādūrs Folko, kaislā Kunica un, galvenām kārtām, Dantes sencis Kačagvīda.

Tāpat kā ellē un purgatorijā, arī paradīzē Dante nepaliek kristīgās baznīcas robežās. Jau pirmā dziesmā viņš lūdz „labo Apollonu“, lai tas viņam palīdzētu gūt lauru vainagu. Lauru dāvātāju kristīgā baznīca nepazīst, nav tur neviena, kas vainagotu mākslas sasniedzējus un sasniegumus, tādēļ Dante piegriežas grieķiem, jo ilgojas ne tikai pilnskanīgas dzīves, kā to prasa kristīgā mācība, bet arī tīr- un pilnskanīgas mākslas. Juzdams, ka paša spēkiem nepietiek, lai debesu ceļojumu tvertu vārdos, viņš nepiesauc Dievu, bet Apollonu, lai tas viņam palīdzētu šai visgrūtā ceļojumā, lai tas no viņa veidotu lauru cienīgu trauku. Savas vērtības apziņā viņš cer, ka drīkstēs tuvoties lauru kokam un pats sevi vainagot, „jo cienīgu mani darīs temats mans un tu“ (I, 27).

II

Kad Dieva visvarenība slavēta, Apollona palīdzība izlūgta, parādās Beatrīče, jo bez viņas dzīvei nebūtu mērķa un debesīm trūktu svētmirdzuma. Kad viņa pirmo reizi Dantem parādās paradīzē, viņa mierīgi skatās saules spožumā, ko pat ērgļa acs napanestu (I, 47—

—48). Ar bezgala maigumu Dante apveltījis daudzus sieviešu tēlus, eņģelus un Mariju, bet Beatričes stingrums un daudzprasība pasvīt-
rota vai katrā viņai veltītā tercīnā. Beatriče skatās uz sauli, bet Dante tikai uz Beatriči (I, 64), jo Beatriče ir viņa visuma saule un dzīves jēga. Sekojot viņai, Dante sevi nosauc par svēt-
ceļnieku apzinādamies, ka Beatriče viņu ved no labā uz labāko. Ja Beatriče reizēm arī paska-
tās uz Danti, tad tikai uz īsu brīdi, jo ne jau Dante ir viņas spēka avots, bet mūžīgā patie-
sības gaisma. Viņa ar Danti nesastopas šaurā pilsoņu istabā, arī ne krāšņā karaļa pilī, lai pār-
dzīvojuma plašumu un varenību ietvertu, Dan-
tem bija vajadzīgas visuma telpas. Fōns, uz kuŗa norisinās Dantes un Beatričes mīlestība, ir saules liesmas, staru jūra. Pat debesu skaistums neapstādina viņu augšuplidojumu un debesu mirdzums neapžilbina lidotājus. Arvienu Dante cenšas aptvert katras zvaigznes likumību un, kur ar viņa prātu nepietiek, tur Beatriče skaidro. Zemes robežas tādām mīlestības spēkam pārāk šauras. Ar kādu intensitāti Beatriče aicina: „Slavini, slavini eņģeļu sauli“ (X, 52). Viņa, kas Vitā Nuovā vēl bija centrēta personīgajā dzīvē, šeit nedusmojas, kad Dantes domas rei-
zēm aizklīst no viņas prom pie radītāja, viņa

Danti negrib saistīt sev, bet gan tó iešaistīt mū-
žības likumā.

Spēks, kas Danti augšup nes, ir apskaidrotā Beatriče, kāpjoša atziņa un kāpjoša mīlestība, liesmas, kurās apvienojas skaistais, labais un patiesais. Ar katru augstāku debesu loku Beatričes skaistums aug un nāv varbūt cita spēkā, kas tik lielā mērā skaistina cilvēka seju, kā atziņas spēks; visiem citiem skaistumiem uzspiests iznīcības zīmogs, bet domu pasaulē iegūtais skaistums mūžina cilvēka seju. Jo vairāk Beatriče tuvojas Dievam, jo skaistāka viņa top un Dantem liekas, ka zvaigznes savu mirzumu aizņemas no viņas, un viņas smaids pat vīru ugunī varētu padarīt laimīgu. Beatriče Dantem atklāj arvienu jaunas atziņas, viņa tam stāsta par gribas brīvību, par miesas augšāmcelšanos, par mēness plankumiem, visuma iekārtu un daudzām citām gudrām lietām. Paši šie viduslaiku zinātnē visai iecienītie temati mūs nevar vairs interesēt, bet nozīmīgi gan ir tas, ka Beatriče ir šo gudrību atklājēja, un maldās tie dantologi, kas viņā grib saskatīt tikai baznīcās personifikāciju; ja viņa Dievišķā dziesmā beidzot par tādu arī top, tad Dante tikai apvienojis sirdij visdārgāko tēlu ar prātam dārgo domu.

III

Patiesā gaisma neļauj cilvēkam pārāk tālu
aizklist. Paradīzes filozofija izpaužas vārdos:

Šeit Dieva mīlestības spēks un cēlums
Ikkatru citu gribu klusina,
Ar to mums pietiek, cita nevēlamies.

(III, 70—72.)

Cilvēks, kam pietiek ar to, kas viņam ir, zemes
virsū pieskaitāms pie aprobežotiem, bet debesu
sfairās — pie apskaidrotiem. Zemes virsū dzīve
ir grūta tādēļ, ka cilvēku rausta un plosa pret-
runīgas vēlmes, viņš nespēj visur sekot Dieva
gribai, viņš nespēj saskaņot savu gribu ar radī-
tāja gribu. Šī mūžīgā berze viņu nogurdina un
īdzina, bet zvaigžņu telpās nevar citādi, kā tikai
sekot Dieva mājienam. Te beidzas sadrumsta-
lotība, jo cilvēks viens prātis ar sevi un Dievu.
Zemes virsū personīgā griba un Dieva griba
cilvēku samaļ kā divi dzirnakmeņi, bet paradīzē
viegli skaitīt zemes virsū grūti izrunājamo
lūgšanu — „Tavs prāts lai notiek kā debesīs, tā
zemes virsū“. Dievs ir jūra, kurā ietek visas
vēlmes. Pirms cilvēks ieniris mūžībā, Dieva
taisnība viņam bieži šķiet nežēlīga, bet debesīs
tā tik salda, ka prāts vairs nenesas uz ļaunumu

(VI, 121—122). Zemes virsū cilvēks nevar būt laimīgs, jo nekad nenokāpj tik dziļi pazemības akā, cik augsti uzlido patmīlības spārnēm. Nepieciešamā taisnība agri vai vēlu piepildās, jāiemācās tikai pacietīgi gaidīt un jāļauj runāt gadsimteņu mēlēm. — Šais un līdzīgās atziņas nomierinās Dantes sirds. Savu paradīzi Dante nebija teorētiski izkonstruējis, pamazītnēji tā bija izaugusi, Ravenas pēdējās dienās viņa ticība bija noskaidrojusies kā diena, kad tā iet pret vakaru.

Dante zināja, ka garāmgājējs viņa ilgos gadus izsāpētās domas nesapratis, tādēļ viņš bieži aicina lasītāju „pacelt savu garu“, sasprindzināt savu domu un uzmanību. Viņš saka, ka var tikai ēdienu pasniegt, bet ēst katram pašam jāēd, tikai tas, kas lasīs viņa dziesmu, modri un asi līdzī domājot, gūs vairāk prieka nekā guruma.

Harmonija, kustība un mūzika ir ikkatras paradīzes būtība, ne tikai tās, kas taisnīgo gaida aizsaulē, bet arī tās, ko vēl dzīvē esot, varam piepildīt. Svētlaimīgie gari kustas ātrāk nekā zibeni un vēji. Ko acis nevar tvert un vārdi nevar izteikt, tas izskan zvaigžņu melodijās, svētlaimīgo dziesmās, vijolu, flautu, arfas mūzikā. Ceļotāji lido no zvaigznes uz zvaigzni arvienu

pieaugošā serenitātē. Paradīzes gari dejo, joņo, „saule griezdamās kāpj augstāk“, visi kopā ar eņģeļiem klīst, vilņo, riņķo, plūst, skan un šalc. Gravitācijas punkts ir Dievs un nevis zeme; kārtība, kas zemes virsū chaotiska, šeit izjūtama tīrās līnijās, cilvēki maldās savās gaitās, bet zvaigzne iet Dieva rādīto ceļu, un šeit cilvēki līdzīgi zvaigznēm. Dante jūt dievības ilgas, ko pēc viņa domām pazīst katra šķīstīties spējīga dvēsele, viņa radītā kosmā šī tieksme tik dabīga, kā kalna avota tiekšanās uz leju, kā liesmas celšanās uz augšu. Gara un patiesības slāpes nekad nav piesātināmas. Šo domu Dante ietver simbolistiskā teicienā: cilvēkam ir iedzimtas ilgas pēc zvaigznēm (II, 19—20). Paradīzē galīgi izveidojas Dantes jau Dzīrēs izteiktā doma: „Cilvēkam ir iedzimta mīlestība uz pilnīgām un godīgām lietām.“ Bet atcerēsimies, ka elle ir atkritumu bedre tiem, kas zaudējuši cilvēkseju — sintēzejot šīs abas atziņas — par cilvēkā iedzimtām pilnības ilgām un viņa spēju uz melnu ļaunumu — mums skaidri tēlojas Dantes kosma cilvēki: kur saprāts negaismo ceļu, kur sirds aizslēdzas dievišķai mīlestībai, tur Ādamdzimums top par necilvēku, par elles izdzimumu. Dažādi Dante varijē Bībeles temu: kas mani ēd, tie arvienu vairāk ir izsalkuši, kas mani dzer, arvienu

vairāk ir izslāpuši. Tikai šo alku pazinējs varēs sekot Dantes ceļojumam, kas daudz brīnišķīgāks par argonautu braucienu. Katrā paradīzes dziesmā skan daļa no tās atziņas, kas pēdējā dziesmā pieaug par varenu akordu: visi dzīvīvi un nedzīvīvi radījumi atkarīgi no Dieva, visi gūst no viņa gaismu, vienīgi Dievs ir pats sevī dusošs spēks, gaismas radītājs, nesējs un izstarotājs: „O luce eterna, che sola in te sidi“ (XXXIII, 124) — ak gaisma mūžīgā, kas pati sevī mīti . . . tu smaidi mirdzumam, ko pati radījusi.

IV

Pirmā zvaigzne, uz ko Beatriče aizved Danti, ir mēness. Te mīt dvēseles, kuŗām pret savu gribu bija jālauž svētais zvērests, mūķenes, ko varmācīga roka aizvedusi no klostera. Dziedātāju pulkam sekojot, uzplūst jautājums: ja Dante būtu pazinis Ļermontova Tamāru, vai viņš arī viņu šeit būtu nometinājis?

Otrais lidojums aizved uz Merkurija debesīm, kur riņķo dvēseles, kuŗu svētlaimības ilgās šad tad aptumšojusi slavas kāre — te ķeizars Justiāns un daži citi valdinieki.

Trešās debesīs valda Venēra, tā labvēlīga mīlētājiem, te mīt „spiriti amati“, kuŗus Dante

visās trijās valstīs tik dziļi sapratis. Te nepie-
sātināma, Veneras spožuma uzvarētā Kunica,
kas trīs reizes bijusi precējusies un kurai bijuši
vairāki mīļākie, dzied:

Mans dzīves gājums gaiši beidzies.

Viss rūgtums, ja tāds bijis, aizmirsts ir

Un maniem skauģiem, naidniekiem viss piedots.

(IX, 34—36.)

Vecās chronikas pazīst vairāk viņas mīlas dēkas,
bet Dante — viņas alkatīgās šķīstīšanās ilgas un
ētisko spēku: viņas drosme panāca, ka tirannīgā
brāļa dzimtcilvēki tika palaisti brīvībā. Visos
debess lokos, bet sevišķi Venerā jūtam, cik cie-
šām saitēm Dante saistīts pie zemes. Viņa pa-
rādīzē nekad neaizmirstam, ka svētlaimīgie reiz
bijuši cilvēki ar visām cilvēciskām šaubām, kais-
lībām, domām un vienreizīgiem likteņiem. Dante
tik ļoti mīl zemi, ka pat paradīzē nespēj to aiz-
mirst, viņš brīnās cik tā maza, salīdzinot ar
zvaigžņu sfairām. Veneras debesīs runātājs,
Kārlis Martello, florentietis, ko Dante personīgi
pazinis, paskaidro zvaigžņāju ietekmi cilvēku
dzīvē. Te Dante sastop iemīļotos trubadūrus,
kuŗu sirdīs karstāk par zemes kaislībām degu-
šas Dieva ilgas un kas jau zemes virsū savu
juteklību pārveidojuši Dieva mīlestībā. Truba-

dūru vidū Folko no Marseļas, Lista garīgais sen-
cis, kas, izcietis visu mīlas gammu un to izdzie-
dājis savās dziesmās, top par Klosteŗa priekš-
nieku un Tulūzas bīskapu (1205. g.). Ar Kū-
nicas muti Dante par viņu saka daudz cildenu
vārdu:

Tam slava pastāvēs daudz simtu gadu,
Viņš dzīvē pratis labu sēklu sēt,
Kas dīgs un augļus nesīs pastāvīgi.

(IX, 40—42.)

Danti saņem oziannā saucieni, „aiz eņģ’liem
koŗī dziedāja kāds pulks tur oziannu tā, ka vē-
lāk daudzreiz vēl sirds man degtin dega dzir-
dēt to.“ (VIII, 28—30.) Mīlas pilnie gari Dan-
tes dēļ lapbrāt pārtrauc dejas, un kā mī-
las debesu iemītnieki savu prieku labāki va-
rētu izrādīt lielajam mīlētājam un visu mīlē-
tāju aizstāvim, kā, viņu saņemot, dziedāt viņa
paŗa kanconu: „Jūs, kuŗi treŗo debess sfairu
vadāt...“. Dantes pasaulē apslēpto ilgu un
neizteikto vēlmju piepildīŗanā un atminēŗanā
sacenŗas cilvēki, eņģeļi un svētlaimīgie gari, un
cik ļoti zīmīģi, ka taisni mīlestības debesīs
viņa dziesma atradusi dziedātājus! Bet viņŗ
pats sevi tur nenovieto.

Pirmās trijās debesīs vēl jūtama maza ze-

mes ēna, pret gribu laužtais zvērests aptumšo
mēness sfairu, slavas kāre — Merkuriju, kais-
lība — Veneru, bet pārējās debesīs šo ēnu vairs
nav.

V

Ceturtās — saules debesīs Dante un Bea-
trīče sastop reliģiskās domas dižgarus, kristīgus
teologus, baznīcas tēvus un filozofus. Viņi ie-
slēdz nācējus kā vainagā un viņu skaistumu var
iedomāties tikai tas, kas debesīs bijis. Visab-
straktākās lietas Dante salīdzina ar konkrētām,
tā cenšdamies tās padarīt uzskatāmas. Tā viņš
saka: kā visskaistākās mantas aizliedz izvest uz
svešām zemēm, tā arī saules debess mirdzums
ārpus tās nav aptverams.

Saules dziesmas temu Dante atzīst par tik
lielu, ka pats tās varenības priekšā zūd, viņa
citur tik spilgto Es mēs šeit neizjūtam; kā vidus-
laiku katedrāļu cēlāji viņš šeit tiecas pēc anō-
nimitātes; kur runā Akvīnas Toms, kur runā
par svēto Frančesko, tur, viņam šķiet, viņš pats
var tikai klusu ciest. Viņš aicina, lai lasītājs pats
apbrīnotu dievišķo kārtību, pats iedziļinātos
saules ritmā, kur apstājas nav nekad, kur mū-
žīgi mainās pavasaris, vasara, rudens un ziema.
Saulē dzīvo gari, kuŗu griba jau zemes virsū

nav atšķīrušies no Dieva gribas. Teoloģijas meistaru vieglās, ritmiskās, vienmērīgās kustības atgādina pulksteņa spēli; viduslaiku gudrie ieslēgdami Beatriči un Danti divkāršā zvaigžņu vainagā, griežas ap viņiem katrs savu vietu zinādami kā pulksteņa riteni, „kas tin-tin zvana saldām skaņām“ (X, 143). Viņu dziedātās dziesmas ir tik saldas, kā mūzu un sirēnu dziesmas, proti, viss ko spēj dot māksla un juteklība šeit nobālētu. Šais debesīs nav „nekādu krāsu, tikai spožums vien“. Ritmiskos viļņos sastapdamies, viduslaiku filozofi gavilēs viens otru sveicina. Ja dižgari arī zemes virsū cits citu tik liesmaini aptvertu un saprastu, tad paradīze nebūtu jārada fantazijā, tad cilvēks sauli turētu savās rokās. Franciskāņu un dominikāņu ordeņi būtiski bija tuvi viens otram, abiem bija viens mērķis — nevis mācīt kristietību, bet Kristus mācību piepildīt zemes virsū pazemībā un nabadzībā. Un tomēr baznīcas vēsture pilna viņu strīdiem! Ja tie, kas garā tuvi, ja tie, kam viens mērķis, apvienotos, ja katra doma atrastu rezonanci, tad lielākās zemes skumjas, vientulība pārvērstos saules priekā. Bet zemes virsū dižgars parasti ir kalns, kas spēj gan saskaņot citus, bet ieslēgts savā pasaulē, paliek viens. Saules debesīs ir uzņemts arī angļu mūks, neredzīgais

Bīda, kuŗa vārdam bija dievišķs spēks. Reiz palaidnīgi zēni viņu bija aizmaldinājuši tuksnesī, stāstīdami, ka aizveduši ļaužu pārpilnā baznīcā. Bīda runājis tik skaisti, ka akmeņi tuksnesī atdzīvojušies un teikuši „amen“. Bet galvenais runātājs ir Akvīnas Toms, kuŗa darbus Dante uzmanīgi bija studējis. Akvīnas Tomu, doctor Angelicus, lielāko scholastiķi, dominikāņu ordeņa locekli, toreiz slavēja visa kultūrālā pasaule, viņu kā lielu autoritāti aicināja uz Ķelnas, Parīzes, Boloņas un Neapoles universitāti. Zemes virsū dominikāņu un franciskāņu ordeņi bija strīdū, debesīs šis strīdus izlīdzināts, „jō viena gods ir arī otra gods, un abiem bija vienāds mērķis“. Lai šo samierinājumu izpauztu, dominikāņu mūks Akvīnas Toms slavē svēto Frančesko un izstāsta viņa dzīvi, un franciskāņu mūks, Bonaventūra, izstāsta svētā Dominika dzīvi. Viņš sāk ar vārdiem: „L'amor che mi fa bella“ (XII, 31) — tā mīla ir, kas mani dara skaistu, un šī mīla viņam arī liek runāt par Akvīnas Tomu, „svēto atlētu.“ Svētais Frančesko un svētais Dominiks ir lielākie kristīgās mācības piepildītāji, mīlas kvēle svēto Frančesko padarīja līdzīgu zēravam un Dominiku — prāta gaisma padarīja līdzīgu cherubam. Dantes prāts atzina abus, bet viņa

sirdij tuvāks bija svētais Frančesko, kuŗa dzimto pilsētu viņš sauc par gaismas avotu.

Piektās, Marsa, debess sevī uzņem reliģiskās domas karotājus, krusta kaŗu dalībniekus, visus, kas miruši mocekļa nāvē. Šeit Dante, kas pats savu dzīvi bija pārvērtis krusta kaŗā, jūt tādu pateicību, ka visa viņa sirds „nometas Dieva priekšā ceļos“ un runā ar Visaugstāko tai valodā „ch'è una in tutti“ — kas visiem kopīga (XIV, 88—89) — sirds mēmajā valodā, kas vieno gadu simteņus un tautas vienā, svētuma kareivju saimē. Marsa tumšā kvēlē mirdz liels krusts un krustā Pestītāja tēls. Skan vijoles un flautas. Krusts Dantes sirdī aizdedzina tādu mīlestību, kādu viņš līdz šim vēl nebija pazinis, pat Beatričes acīm nebija bijusi tāda vara:

Tad mīlestība manī aizdegās,
Kā to nekad vēl nebiju es jutis,
Tik saldu, varenu un spēcīgu.

(XIV, 127—129.)

Šais tercīnās, kā arī iepriekšējās un sekojošās jūtam Frančesko maigā spēka izstrāvojumu.

V

Pēkšņi kāda krītoša zvaigzne atraisās no zvaigžņu vainaga un nokrīt pie Dantes kājām, —

tas viņa sencis Kačagvīda, dzimis Florencē vienpadsmitā gadusimtenā beigās, kvartālā Porta San Pjēro un kristīts San Džovanni batistērijā. Viņš piederējis vecai slavenai ciltij, ķeizars Konrads viņu iecēlis bruņinieku kārtā. Viņš piedalījies krusta kaŗos un kaŗā pret muhāmedāniešiem miris mocekļa nāvē. — Visu to viņš izstāsta savam pēcnācējam tik sirsnīgi draudzīgā tonī, ka liekas, saruna notiek kādā spoži apsaulotā Florences laukumā un nevis debesu izplatījumā. Sirmais Kačagvīda slavē agrāko laiku stingros tikumus, kad Florences dzīve vēl bija skaidra un mierīga, kad nekārdināja vēl dārgas rotas, ar zeltu izšūtas drānas, kad pilsoņi vēl staigāja apjozušies ar ādas siksnu un ģērbu aizsprauda ar vienkāršu kaula sprādzi, ar vārdu sakot, kad „sardanapāliskā dzīve“ vēl nebija sākusies, kad sievietes vēl nekrāsojās spoguļa priekšā, bet sēdēja pie bērna šūpuļa vai ratiņa. Pat debesīs Dante nespēj aizmirst savu Florenci, pat paradīzes un Beatričes mirdzums neizdzēš dzimtās pilsētas skaistumu, ilgas pēc tās un ar to saistītās atmiņas. Kačagvīdas stāstā katrs vārds pauž Dantes ilgas pēc zaudētās paradīzes, ko jaunā nespēj aizstāt. Dante savam sencim nejautā par krusta kaŗiem, bet par Florences vēsturi un ierašām. Viņš nejautā

par svēto kapu, bet grib runāt par Florences ielām, laukumiem un cilvēkiem. Viņš pasmīn pats par sevi, ka vecā slavenā cilts viņu pilda ar tādu lepnumu, bet nedomā no tās atteikties. Nav tāda lieliskuma, kas spētu izdzēst personīgās dzīves sākumu, pat Dieva dēls piedzimst kā mazs raudošs bērns silitē un katram varonim ir bijusi māte, bērnība un dzimtene.

Dialogs ar senci Kačagvīdo aizņem četras dziesmas. No sarunām par Florenci Kačagvīda pāriet uz Dantes likteni un mudina viņu pārvarēt rūgtumu un tautai atdot to, kas viņam dodams:

Bet neienīsti savas dzimtas ļaudis,
Kad viņu ļaunums sen jau zudis būs,
Tavs gods tik celsies vēl un dižens augs.

(XVII, 97—99.)

Kačagvīdo pareģo, ka Dantes vārdi florentiešiem sākumā liksies netikami, kā neparasts ēdiens, bet „labi sagremoti, tie spēku dos un jaunu dzīvību“ (XVII, 132).

Dievam nav ne pagātnes, ne nākotnes, viņš cilvēkos lasa, kā atvērtā grāmatā, un pa daļai svētlaimīgie lasa kopā ar viņu. Tā arī Kačagvīdo skaidri redz Dantes pagātni un nākotni,

viņš saka slavenās, katrā biografijā citētās ter-
cīnas:

Tu lascerai ogni cosa diletta
Più caramente . . .

...

Tu proverai sì come sa di sale
Lo pane altrui, e com' è duro calle
Lo scendere e l' salir per l'altrui scale.

(XVII, 55—60).

Tev laupīs visu, kas tes dārgs un mīļš.

...

Pa stāvām kāpnēm gurdās kājas kāps
Un as'rām slacīsi tu rūgto trimdas maizi.
Tev trimdā draugu nerast it nevienu,
No tevis biedri bēgs, tu stāvēsi tik viens,
Un partija tu būsi pats par sevi,
Bet slavēs tādēļ tevi nākotne.

(XVII, 55—69).

Sencis nerunā tikai monologos, viņš grib arī
dzirdēt Dantes balsi, cerēdams, ka tā spēcīgi
skanēs „rūgtajā pasaulē“. Divtulībā ar ļoti
cilvēcīgo Kačagvīdo Dante atvieglo savu sirdi,
viņš apzinās, ka viņam vēl būs jāstaigā caur
„rūgto pasauli“, viņš atceras, ka viņam nolau-
pīta vismīļākā vieta, bet mierina sevi, ka prieku

dziesmu dziedāt un zvaigzni pēc zvaigznes skatīt neviens viņam nevar atņemt.

Ne Dieva gaisma, ne Beatrīce, ne eņģeļu kori neielej Aligjēri dvēselē tādu mieru kā šī saruna, jo cilvēks ilgojas cilvēka — pat arī debesīs.

Saulē bija reliģiskās domas domātāji, Marsā — reliģiskās domas karotāji un sestās debesīs, Jūpitera debesīs — taisnīgie uzvarētāji. Te Dante ierauga taisnos valdiniekus: Dāvīdu, ko, par spīti tam, ka viņš nebija kristīts, debesīs iecēla dziesmu spēks, jo — kā jau vairākkārt teicām, — dziesma Dantem bija spēks, kas cilvēku cēlina un tuvina Dievam. Te Traiāns, par kuŗu mēs no vēstures zinām, ka viņš bija pagāns, bet Dieva žēlastībai jeb — pareizāki sakot — Dantes mīlestībai viss ir iespējams, tur Konstantīns Lielais un daudzi citi. No deviņpadsmitās dziesmas atmiņā iespiežas divas atziņas: Dieva griba ir nemaināma un neietekmējama un neviena tauta nav pārāka par otru:

Jo katrs radījums no Dieva ir,
Un viņa atspīdums ikkatrā redzams.

(XIX, 89—90.)

Putni, līdzīgi liesmām, lidodami, sastājas tā, ka veido dažādus burtus. Saspridzinātā svētcerē

vērodams šo ainu, Dante izlasa: „Diligite justitiam qui judicatis terram“ — mīliet taisnību, tie kas zemi valdāt. —

Pēdējo „m“-burtu pabeiguši, putni izklīst uz visām pusēm kā dzirksteļu vilnis, bet jau nākamā mirklī atkal salasās un tā sastājas, lai veidotu ērgli. Ērglis, romiešu valsts un vispār katras valsts simbols, spīdošā teodicējā slavē Dieva taisnību, kuŗu cilvēka prāts nekad nevarēs izdibināt, bet tikai pielūgt kristīgā pazemībā un ticībā. Taisnīgā doma ir tā, kas saskan ar Dieva gribu, bet mazās cilvēku smadzenes nekad nevarēs pilnīgi aptvert Dieva prātu; tāpat kā cilvēks nesaprot putnu valodu, tikpat arī nespēj saprast Dieva domas (XIX, 97). Un tādēļ jābūt saudzīgam pret tuvcilvēku:

Un tādēļ, cilvēk, tiesāt piesargies,
Pat svētīgie, kas ir jau debesīs,
Vēl nevar pazīt visus izredzētos.

(XX, 133—135).

Šos pazemīgos vārdus saka Dante, stingrais un daudzprasīgais soģis! Cik tālu viņš šeit aizgājis no elles šausmu bedrēm, cik lielā mērā pārvarējis sevi!

Septītās, Saturna debesis, ir vientuļo, svēto mūku un eremitu debesis. Te vientuļības va-

roņi un varoņi vientulībā, kas par Dieva domām nav karojuši, bet klusi un maigi tās piepildījuši. Viņus vieno absolūta taisnības griba, viņu beigu mērķis — pielūgt Dievu. Te Pjers Damiāns un svētais Benedikts. Ja Dante būtu pazinis latviešus, viņš šos debesu vārtus atvērtu Poruka un Skalbes tēliem, kas pazina klusuma skaistumu, sirdšķīstiem ļaudīm, kas pazina pazemīgu atteikšanos un nesavtību. Šeit nav svētku un himnu. Gari kā sveču liesmiņas klusā kontemplācijā staigā augšā un lejā pa zelta, it kā no saules stariem veidotām kāptuvēm:

Es ieraudzīju augstas, spožas kāpnes,
Kas spīdēja un mirdzēja kā zelts,
Tik augstas, ka to virsgals nebij redzams.

(XXI, 28—30.)

Svētlaimīgie gari gaiši, brīvi un līksmi nedzied un nerunā, jo visa svētlaimē iekšup vērsta. Lielais klusums pārvar Danti. Viņš gan sagrožo savu kāri jautāt, bet galīgi to nomākt nespēj. Kad kāds no svētlaimīgiem gariem pareizi nojauš, ka mīlestība viņu šurpu vedusi, viņš uzdrīkstas jautāt, kādēļ šeit neskan paradīzes saldā simfonijs, un saņem atbildi: gari klusē, jo viņu spēks ir pārāk liels. „Tāpat kā Beatriče aiztur smaidus, mēs šeit arī dziesmas aizturam“

(XXI, 62—63). Ja Beatriče Saturna debesīs
vēl smaidītu, Dantem būtu jāpārvēršas putekļos.
Lai saudzētu savu ceļa biedru mūžības gaitās,
viņa ar nodomu blāvo savu mirdzumu.

No šīm kontemplatīvajām debesīm Dante
ar domas ātrumu tiek aizrauts uz augšējām de-
besīm un atkal atmiņas par cilvēku nožēloja-
mību viņu pilda ar sašutumu:

Virs zemes cilvēkiem prāts ļoti grozīgs,
Ikkatru labu pasākumu tie,
Ne ilgā laikā pārvērš jau par ļaunu.

(XXII, 85—87.)

Viņš noraugās uz zemi, nožēlojami mazu ar sa-
vām sīkajām kaislībām.

Es skatījos nu cauri visām sfairām,
Un redzēju, cik maza zemīte,
Tik niecīga, ka bij par viņu jāsmej!

(XXII, 133—135.)

Un tad no savas augstās zvaigžņu mājas
Vēl noskatījos zemes niecībā.
Cik sīks ir viss, pēc kā tur ļaudis dzenas.

(XXII, 151—153.)

Aizrauts zvaigžņāju telpā tālu prom no zemes
dzimtenes, viņš savam garam atrod jaunu dzim-

teni, uz kuŗu ceļu rāda BeatrīĶes skats. Sākas lidojums uz augšējo paradīzi. Bet vai viņa uguns dvēsele tiešām galīgi nomierināsies?

VII

Dantes paradīzes ceļojuma jēga: jāaizmirst sīkdienu pasaule, lai redzētu un aptvertu augstāko. Kas to spēj, ir patiesi gudrais (XXII, 136—138). Stārvzvaigžņu debesis ir individuālizācijas principa sākums. Šeit rodas cilvēka ķermeņa un gara īpatnības, šeit dzimst cilvēka personības dīglis un kodols. Caur grēkā krišanu mūsu garīgā persona iekļuva velna varā, bet Kristus izrāva velnam laupījumu, tādēļ arī Kristus astotajās debesīs — triumfators. Kristus tuvumā viņa pirmie sekotāji, -apustuļi. Šeit cilvēka sākums, un tādēļ Dante šeit arī nometinājis pirmo individu, cilvēku ciltstēvu — Ādamu. Atpestīto gaismas un līlijas smaržas ietverts, Kristus triumfa gājienā klusēdams lido Dantem pretim kā milzīga, vārdos netverama dabas parādība: saule, Dievs, cilvēks, augstākā gudrība, augstākā vara. Viņam, kas cēla tiltu starp zemi un debesīm, seko Dievmāte, eņģeļu dziesmu pavadīta. BeatrīĶe noprasa Dantem viņa ticības apliecību, prasa kā viņš mīl, tic un

cer, jo mūžīgā patiesība ir viena, bet katram tā jāizsijā caur savu sietu. Dante atbild scholastiski un bāli, tādēļ nekavēsimies pie viņa atbildēm. Zīmīgi tikai tas, ka Dante arvienu vēl nav noguris jautāt un pētīt. Mūžībai pretī viņš steidzas, sarežģītas problēmas risinot. Tas ir tas, ko mēs apbrīnojam un ne jau pašus jautājumus, kas reizēm ļoti naīvi: cik ilgi Ādams bijis zemes paradīzē, ap kuŗu laiku viņš tur bijis, viņa grēks un — kuŗā valodā viņš runājis!

Visas debesis dzied tik skaisti „ka visums smaida“ (XXVII, 4). Tā arī ir pēdējā paradīzes vīzija — visaptvērējs smaids un mūzika. Smagmes un ļaunuma ēnas atbrīvota, pasaules pirmbūtībā atgriežas sevī **skaņās un smaidā**. Mēs labprāt gribētu šeit arī Danti iedomāties smaidām, bet ne vecie, ne jaunie Dievišķās dziesmas illūstrātori viņu tādu nav tēlojuši.

Paradīzes pēdējās dziesmas sastāv gandrīz tikai no ekstatiskiem saucieniem:

Lai mūžam gods ir tēvam, dēlam, svētam
garam,

Tā visa paradīze dziedāja,
Un saldās skaņās noreibusi bij.“

(XXVII, 1—3.)

Viņa gars ir apskurbis, bet viņa rūgtās šaurās
lūpas nesmaida. Viņa apbrīns izlejas lūgsnās:

Ak, liksmas, gaviles, ko neizteikt!
Ak, dzīve, miera pilna, mīlestības,
Ak, bagātība pilnīga un droša!

(XXVII, 7—9.)

Tāpat kā viņa vīrišķīgā tvirtā seja un sa-
likušais stāvs kontrastē ar aitēriskiem, glāsai-
niem eņģeļiem, tāpat arī diezgan nemotivētā
apustuļa Pēterā pārkonīgā runa ar debesu har-
moniju: Kristus vietnieki zemes virsū viņa kapu
pārvērtuši smirdošā kloākā, kardināli un pā-
vesti pārvērtušies plēsīgos, asinsvilkiem līdzī-
gos zvēros. — Svētlaimīgiem paradīzē zūd
visas atmiņas par zemes sāpēm. Dante gan
peldējies Lētē, bet izciesto nespēj aizmirst. Vai
tas viņa lielums, vai arī — viņa lāsts? Ar apu-
stuļa Pēterā muti viņš, kas nupat bija aicinājis
piedot, tiesā tik bargi, ka svētlaimīgie sniegpu-
tenim līdzīgi aizvirpuļo prom un debess aptum-
šojas. Šī pati tiesāšana arī pārsteidz devītās
debesīs, kas pret Dantes tumšajām atmiņām iz-
rādās nespēcīgas. Viņš nevar aizmirst rūgto
trimdas maizi, nevar mīlēt tos, kas viņam, no-
gurušajam sirmgalvim, lika kāpt pa stāvām,
svešām kāpnēm. Divdesmit septītās dziesmas

beigās, baigā disharmonijā ar debesu simfōniju
un kosma smaidu atskan soģa Dantes balss, tā
atkal tā pati no elles ceļojumiem labi pazīstamā
„alma sdegnosa“ — īgnuma pilnā dvēsele.

Fede ed innocenza son reperte
Solo nei parvoletti.

(XXVII, 127.)

Pie bērniem vien vēl bezvainību rast,
Bet arī tur tā atkāpjas jau agri,
Un izzūd, iekams bārda viņiem dīgst.
Kas bērņībā vēl pieticīgi bij,
Tos pieaugušus redzu slīkstam kārē,
Arvienu vairāk grābt no pasaul's mantām.

(XXVII, 127—132.)

Ka Dante šos asos vārdus saka devītās debesīs,
tas šai atziņai piešķir tikpat baisu spēku, kā
Beatrīčes ellē teiktiem vārdiem par mīlestības
varu.

Devītās, kristalla debesīs — primum mobile,
zvaigžņu nav, šeit tīra, bezķermenīga telpa, tīra
bezgalīga kustība. Mīla un skanoša gaisma ap
Dievu vij jostu, kā viņa josta vijas ap visu pa-
sauli. Dievam nevajaga ne cita mēru, ne cita
gudrības, viņš pats visu lietu mērs, un visa gu-
drība izaug no viņa. Laiks savas noslēpumai-

nās saknes viņā aizmetis, bet cilvēks tik zemu kritis, ka viņu vairs nevar saskatīt. Deviņos koncentriskos apļos debesu iemītnieki joņo ap universa gaismas un dzīvības avotu. Iekšējie loki kustas ātrāki, viņi ir gaišāki, ārējo kustība ir lēnāka un viņu gaisma ne tik spilgta. Dante izsaka savas domas par Dieva transcendenci: arī visvairāk izsalkušais cilvēks nespēj absolūto sevī uzsūkt, un tā Dievs nevienā viņa radītā būtņē nav immanents.

Pēdējās debesīs, e m p i r e j ā, Beatriče iemirdzas vēl lielākā skaistumā. No pirmās dienas līdz šai „augstajai dienai“ Dante ir drīkstējis viņu apdziedāt; nevis savu zemes Es, kas ar panteru cīnījies, kas virvi nēsājis ap vidukli, bet savu cēlāko Es viņš veltījis kundzenei. Un tomēr viņam tagad jāatzīstas, ka viņas priekšā bezspēcīgs: viņas skaistums pārspēj katru dziesmu, kā vispār „neviens nav spējīgs mākslā pēd'jo teikt.“ (XXX, 33.) Fantastiskā formu plūsmē svētlaimīgie pulcēdamies veido noslēgtu milzīgu debesu rozi.

Es redzēju tad baltas rozes veidā
Tos svētajos, kas uzvarējuši,
Nu Kristus klēpī debess godā mītam.

(XXXI, 1—3.)

Te tikai divas krāsas — balts un zelts. Dzirkstis izlec no gaismas viļņiem, gremdējas baltās puķēs un atkal pazūd gaismas jūrā. Dante drīkst dzert no šiem svētlaimības ūdeņiem un tagad acis viņam atveras, viņš spēj skatīt debesu svētumu, ko ar zemes acīm nespēja: rozi, kas plaukst tūkstoš lapinās ap dievišķo gaismu, un uz rožu lapinām svētlaimīgos garus. Tur Rahela, kontemplatīvas dzīves simbols, un viņas vecākā māsa Lea, aktīvās dzīves simbols, kopā ar daudziem citiem. Beatrīče ar staru vaiņagu galvā, vēl pēdējo reizi uzrunā savu vismīļo, kuŗa dēļ bija nokāpusi ellē, nevis lai ar viņu tur smaktu tvanā, bet lai viņā aizdedzinātu šķīstīšanās ilgas. Viņa aizrāda uz tukšo vietu debesu rozē, kur nolikts kronis „cēlajam Indriķim“, kas nāks, lai Itāliju glābtu, un Dantes naidniekus, Klementu V un Bonifāciju VIII, iemestu simonistu liesmu kapā. Šī pausma ir Beatrīčes pēdējais vārds. Iekams viņa atstāj Danti, lai ieņemtu debesu rozē savu vietu blakus Rahelei, viņa mirkli nomet savu debešķīgumu un gluži cilvēcīgi jūt līdz visumīlā cerībām un naidam.

VIII

Viņa aiziet no dzejnieka, jo visu, ko tam varējusi dot, ir devusi. Viņa ir gādājusi, lai viņš neapmaldītos ellē, lai nepagurtu Ciešanu kalnā, lai skatītu paradīzes gaismu un atrastu ceļu uz Dievu. Nežēlīgāks nekā viena otra elles aina šķiet mirklis, kur Beatrīče aiziet no Dantes, bet kaut kas nežēlīgs ir visā Dantes mākslā. Viņš necenšas Beatrīči aizturēt, viņš zina, ka debesu rozē nevar tai sekot, vienīgais, ko viņš var — himniski pateikties par viņas varu, lēnību un svētību:

Pa visiem ceļiem, kas vien dabā slēpjas,
No verdzības tu mani brīvē vedi.

.

Ak, sargā mani turpmāk, visulabā,
Lai dvēsele par godu mana tev,
No miesas čaulas vaļā raisītos.

(XXXI, 85—90.)

Iedziļinoties Dantes atvadvārdos, jādomā par Paskālu, kas ir teicis: tikai caur mīlu mēs sasniedzam patiesību.

Baltās rozes dziļumos nirst eņģeļi, bitēm līdzīgi, viņi sūc jaunas atziņas, jaunu mīlestību un žēlastību, lai to izdalītu svētlaimīgajiem.

Dantes pēdējais pavadonis ir Bernardo di Klervō, Doktor mellifluus — medus tecinātājs — svētceres simbols, viduslaiku teologs, Marijas dziedonis. Viņa Marijas slavinājums skan kā atbalss Dantes slavinājumam Beatrīcei:

Ak, jaunavīgā Māte — Marija,
Tu aizmūžīgās gribas tvirtais mērķis,
Kas zemojies, kaut dižāka par visiem!

... ..

Ak, valdīgā, tik dižen cēla tu,
Ka tas, kas tavas žēlastības alcis,
Bez spārniem pacelties spēj augstumos.

... ..

Tu, līdzcietīga, pazemīga, diža:
Viss labais, kas vien būtnēs izstaro,
Tas tevī vienīgā ir apvienots.³⁶⁴

(XXXIII, 1—39.)

Kā maigs tēvs viņš sarunājas ar Danti, viņš lūdz Mariju, lai tā atļautu viņam, kas ir tikai cilvēks, saskatīt paša Dieva krāšņumu. Kopā ar Mariju par viņu aizlūdz visi eņģeļi un svētlaimīgie, un tā dzejnieks drīkst skatu gremdēt visgaišākā punktā, pašā dievībā, un uztvert trīsvienīgā Dieva mūžīgo mīklu, kuŗas atrisinājumu

izsaka beigu vārdos: „Tā mīlestība ir, kas sauli ved un citas zvaigznes“ (XXXIII, 145).

* *
*

Dzīves un dzīvības piesātināts Dante visā Dievišķā Komēdijā dzied par mīlestību uz cilvēkiem un Dievu, par mīlestības prieku un mīlestības sāpēm, par zemes mīlestību, kas sakņojas juteklībā un ved grēkā, par debesu mīlestību, kas ved uz pilnību un tuvina Dievam, jo Dievs, kas sauli ved un visas zvaigznes, ir visas mīlestības pirmavots. Šai augstajā mīlestības dziesmā mīlestība ir saprāta gaismota — Frančesko ar Virģiliju sasniedz rokām, un taisni tas mums, divdesmitā gadsimteņa cilvēkiem, Dantes Dievišķo Komēdiju, kas visa ir daimoniska cīņa par garīgām kāpnēm, padara tik tuvu. Savās Dievišķās tercīnās Dante ir simbolizējis cilvēces vēstures likumu: atzīt lielumu un kāpt. Kas Dantem sekojis pa visiem elles, šķīstītavas un paradīzes ceļiem, tas, no viņa atvadoties, viņam pateiksies tiem pašiem vārdiem, ar kuriem viņš pateicas Beatrīcei: „Pa visiem ceļiem, kas vien dabā slēpjas, no verdzības tu mani brīvē viedi“ (XXXI, 85—86).

(Beigas.)

PIEZĪMES.

Saīsinājumi:

E = Elle; Š = Šķīstīšanas kalns; P = Paradīze;

¹⁾ Zinaīdas Lazdas tulkojums.

²⁾ Dantologi apstrīd šīs maskas īstību. Tā neesot noņemta Ravenā pēc Dantes nāves, bet fantazijas veidojums. Kaut arī jāpievienojas Fraseto pētījumam, tad tas tomēr netraucē aprīņot maskas izteiksmīgumu.

Pirmais par Dantes ārējo izskatu rakstījis Bokačo, kas viņu, jauneklis būdams, redzējis. Viņš min Dantes ērgļa degunu, melnos sprogainos matus, salīkušo stāvu un — bārdu, bet visos pazīstamos attēlos Dante bez bārdas. Bokačo grāmatā lasām: „i capelli e la barba spessi, neri e crespi, e sempre nella faccia maliconico e pensoso,“ sk. Giovanni Boccaccio *Il commento alla Divina Comedia e gli altri scritti intorno a Dante a cura di Domenico Guerri*. Trīs sējumi, Bari 1918.

No Dantes attēliem vēl minēsim iespaidīgo Domenico de Mikelino gleznu Florences domā (15. gadsimtenis), kur dzejnieks, skumīgs un noguris, rāda uz trim viņa radītām valstīm.

³⁾ Elle X 58—63.

⁴⁾ Gente avara, in vidiosa e superba, Elle XV 68.

⁵⁾ E. XV 61. Dantes laikā Florenci, ko tagad paši itāļi dēvē „Firence“, sauca — „Fiorenca“.

⁶⁾ E. XV 64.

⁷⁾ Š. XXIII 100—103.

⁸⁾ Giovanni Lepore „Dante e l’Etiopia“ (con lettera proemiale dell’ on Gustavo Semmola. Portici. 1936).

Dante kādas četras, piecas reizes Dievišķā komēdijā diezgan nenozīmīgā kārtā piemin Etiopiiju, bet minētais autors to iztulko par labu itāļiem un pašu Danti padara par Abesīnijas naidinieku.

⁹⁾ Musolini protektorātā iznākušā konversācijas vārdnīcā atrodams plašs bibliografijas pārskats Dantes jautājumā. Par pašreizējo dantoloģiju sīki informē arī Deutsches Dante-Jahrbuch, herg. von Friedrich Schneider, Band XVII, 1935. Atsevišķo sējumu saturs viegli pārskatāmā veidā atrodams mazajā grāmatīņā: Dante, Eine Einführung in sein Leben und sein Werk von Prof. Dr. F. Schneider, Weimar 1935.

¹⁰⁾ No Dantes rokrakstiem nekas nav uzglabājies. Kā labākais, kritiski pārbaudītais izdevums uzskatāms: Le opere di Dante. Testo critico della Società Dantesca Italiana a cura di M. Barbi, E. G. Parodi, F. Pellegrini, E. Pistelli, P. Rajna, E. Rostagno, G. Vandelli. — Firenze, R. Bemporad 1921. —

Šie itāļu dantologi par neapšaubāmiem atzīst tādas Dantes darbus: Vita Nuova, Rime, Convivio, De vulgari eloquentia, Monarchia, Epistole, Egloghe, Questio de aqua et terra, Divina Commedia. — Mūžības vērtība ir Dantes pirmajam un pēdējam darbam, Jaunajai Dzīvei un Dievišķai Komēdijai, pārējiem — tikai vēsturiska nozīme.

¹¹⁾ Dzejnieka vecais uzvārds bijis Alagjeri (Alaghieri), bet vēlāk iesakņojās izrunai ērtāka forma — Aligjēri (Alighieri). Kristībā viņš saņēmis vārdu Durante, bet parasti viņu sauca saīsinātā vārdā — Dante.

¹²⁾ Tommaso Gallarti Scotti Vita di Dante, Milano 1929.

¹³⁾ Mikelandželo sonets:

„E l'alte porte il ciel non gli contese
Cui la patria le sue negò d'aprire.“

¹⁴⁾ 1921. gadā Dantes mirstīgās atliekas vēl reiz izpētītas, par šiem pētījumiem sk. Dantis ossa. La forma corporea di Dante. Studio di F. Frassetto. R. Univer-

sità di Bologna 1933. Kā arī: F. Schneider, Der neu-entdeckte Dantekopf, Dante-Jahrbuch 16 (1934).

¹⁵⁾ J. Lāča atmiņas, rokraksts.

¹⁶⁾ Prāvesta R. Meijera atmiņas par Māsēnu, autoram rakstītā vēstulē.

¹⁷⁾ Labākais Jaunās dzīves izdevums: La Vita Nuova di Dante Alighieri, edizione critica per cura di Michele Barbi; Firenze, R. Bemporad e figlio, editore, 1932.

¹⁸⁾ Ak, jūs visi, kas ejat pa ceļu, apstājieties un skatieties, vai ir vēl sāpes, līdzīgas manām sāpēm.

¹⁹⁾ Par Dievišķās Komēdijas izcelšanās laiku sk. sīkāk: Giovanni Ferretti „I due tempi della composizione della Divina Commedia“. Bari, G. Latzera 1935.

²⁰⁾ Dante pats izrunājis „commedia“, ar uzsvāru uz pēdējā balsiena. Par virsrakstu sk. Pio Rajna, Il titolo del poema dantesco, krājumā Studi Danteschi, IV (1921).

²¹⁾ Vēstule rakstīta draugam — Can Grande de la Scala. Epistola XIII. Testo critico izdevums.

²²⁾ Par Virģilija un Dantes attiecībām sk. Zingarelli un Vosslera bibliogrāfijā minētās grāmatās, arī: Prof. K. Strauberga: Virģilijs un Dante. Rakstu krājumā 600 gadu nāves dienas piemiņai.

²³⁾ Piektās dziesmas sīku iztīrājumu atsevišķā plašā grāmatā sniedz G. Locella Dantes Francesca da Rimini in der Literatur, bildenden Kunst und Musik. Paul Neff Verlag 1913..

²⁴⁾ Ciaccio — itaļu valodā cūka.

²⁵⁾ Nolādētais gars.

²⁶⁾ T. Karlaila „Par varoņiem, varoņu godināšanu un varoņigumu vēsturē“, latviešu tulkojums, 30. lpp.

²⁷⁾ Laimas Akurāteres tulkojums.

²⁸⁾ Dantes attieksmi pret Bībeli sīki izpētījis E. D. Moore, Studies in Dante, I series.

²⁹⁾ Sk. Šķīstīšanas kalnā V 24; XX 94; XXIX 3; XXX 74 u. t. t.

³⁰⁾ Elle, XIV 95; sk. arī Elle XXIV 52;

³¹⁾ Elle, XXIV 1—20.

³²⁾ Sv. Frančesko no Asīzes 1182—1226. Bagāti materiāli un bibliogrāfija sk. Franz von Assisi von Henry Thode Phaidon-Verlag. Franču valodā: Paul Sabatier „Vie de st. François d'Assise“, 1926. Arī Timmermann: Franziskus, Insel Verlag, Leipzig. Latviešu valodā: Angelika Gailīte Pilnības ideāls, Richards Rudzītis tulkojis Miera lūgšanu, sk. Dzīves apliecinātāji, 193. lpp.

³³⁾ Viens no apdāvinātākiem franciskāņu ordeņa dziesminiekiem Džakopone (Jacopone) da Todi, † 1306. Sk. Giovanni Papini, Jacopone da Todi Le Laude Firenze 1923.

³⁴⁾ Sk. A. Mussafia, Monumenti anticchi di dialetti italiani.

³⁵⁾ Tulkojis Jānis Zanders.

³⁶⁾ Tulkojis Richards Rudzītis.

SATURS.

DANTES PĒDĀS FLORENCĒ	7
I. Pirmie Florences iespaidi. — II. Dantes māja. — Dante un Mikelandželo. — Santa Kroče — nemirstības baznīca. — Dante un Džoto. — Dantes seja. — III. Dantes mīlestība uz Florenci. — IV. Šās grāmatas uzdevums. — V. Biogrāfiski dati. — VI. Dante — jaunlaiku cilvēks. — Dantes personība.	
JĒKABS MĀSĒNS	45
I. Dante un latvieši. — Askētiskā celle un Burtnieku kapsēta.	
VITA NUOVA	55
I. Nepieciešamās faktiskās ziņas. — II. Mīlestības dārgakmeņi: jauna dzīve, ezōteriskums, pilnveidošanās, pielūgsmē, līdzjūtība, uzticība, nāve.	
DIEVIŠKĀ KOMĒDIJA. ELLE	79
I. Izcelšanās laiks un forma. — II. Vispārīgā noskaņa. — III. „Esi karsts vai auksts, bet tos remdenos es izspļaušu“. — IV. „Nav sāpju lielāku, kā posta brīdī — laimes atcere“. — VI. Vēdera grēcinieki. — VII. „Tie, kas pāri mēslu kaudzēm pretī slavai skrien“. — VIII. Pašsavaldīšanās trūkums. — IX. „Non mi lasciar cosi disfatto“. — X. Pašnāvības pro-	

blēma. — XI. Krāpnieki un pārprastie jauna ceļa meklētāji. — XII. „Ja šeit tu neraudi, kad tad tu raudi?“ XIII. Elles jēga.

ŠKĪSTIŠANAS KALNS 143

I. Vispārīgā noskaņa. — II. Katons — brīvības moceklis. — III. Šķīstīšanās un pilnveidošanās likumi. — IV. Mūzikas spēks un bijība garīgā lieluma priekšā. — V. Draudzības pierādījums. — VI. Augstprātība un skaudība. — VII. Pašsavaldīšanās — gara aristokrata pazīme. — VIII. „No mīlestības sēklas vien viss izaug“. — IX. Dante un Bībele. — X. Cēlais Statijs un gardēži. — XI. Erōta valgos. — XII. „Zūd šaurais ceļš...“

MAESTRO UN MĀCEKĻA DRAUDZĪBA . 175

I. Virģilija portreja. — II. Dante un Virģilijs. — III. Nobriedušā un briestošā dižgara mijiedarbība.

ZEMES PARADĪZE 189

I. „Maigi vēji skaņ matus un pieri“. II. Beatričes parādīšanās. —

BEATRĪČE — MŪSDIENU SIEVIŠĶĪBAS IDEĀLS 201

I. Dante — sievietes cildinātājs. — II. Mīlestība — pielūgsmē. — III. Beatriče un Grietiņa. — IV. „Ne manās acīs vien ir paradīze“.

SV. FRANČESKO 213

I. „Visdzidrā dvēsele“. II. Dante un franciskāņu ordenis. III. Dante, sv. Frančesko un mēs. IV. Nabadzība un bagātība. V. „Dievs Kungs, ļauj dižo darbu tavu man klusā brīdī teikt.“

PARADĪZE 239

I. Vispārīgā noskaņa. — II. Kāpjoša mīlestība. — III. Harmonija, kustība un mūzika — paradīzes būtība. — IV. Veneras debesis. — V. Saules dziesma un Svētuma kareivji. — VI. Cilvēks ilgojas cilvēka. Klusuma zelta kāpnes. — VII. Kosma smaids un baiga disharmonija. — VIII. „No verdzības tu mani brīvē vedi.“

PIEZĪMES 273

BIBLIOGRAFIJA 280

Daži darbi par Danti, kas piezīmēs nav minēti.

Zingarelli: La vita, i tempi e le opere di Dante, Milano, 1931.

B. Croce: La posia di Dante, Bari, 1921.

U. Cosmo: Vita di Dante, Bari, 1930.

Giovanni Papini: Dante vivo, Firenze.

E. G. Parodi: Poesia e Storia nella „Divina Commedia“, Napoli, 1920.

A. Bonaventura: Dante e la musica, Livorno, 1914.

Xaver Kraus: Dante, sein Leben und sein Werk, Berlin, 1897.

K. Vossler: Die Goettliche Komoedie, Heidelberg, 1925.

G. Poletto: Dizionario dantesco, Siena, 1885—92.

— Par Beatriči.

Del Lungo: Beatrice nella vita e nella poesia del secelo XIII, Hoepli, 1891.

G. Bertone: La prosa nella Vita Nuova di Dante, Genua, 1914.

Goyau: Les femmes dans l'oeuvre de Dante, Librairie Académique Perrin.

Vēsturiskas ziņas par Florenci.

Luigi Dami: Bernardino Barbadoro, Firenze di Dante, Firenze, 1921.

R. Davidsohn: Geschichte von Florenz, Berlin, Mittler, 1896—1912.

Giovanni Villani: Cronache, Firenze Margheri, 1923.

Alfred Doren: Florenz zur Zeit Dantes, krājumā Deutsches Dante, Jahrbuch XVI, (1934).

Par Dantes un Eiropas mijiedarbību.

A. Farinelli: Dante in Spagna, Francia, Inghilterra, Germania, Torino, 1922.

Dante: La vita — Le opere — Le grandi città dantesche — Dante e L'Europa. A cura di G. Albin. — G. Biadego. — G. Biagi. — Del Lungo. — C. De Lollis. — P. Errera. — G. Fatini. — G. Fogolari. — G. Gabetti. — P. Toynbee. — G. Vandelli. — Venturi. — N. Zingarelli. Milano, Fratelli Treves 1921.

P. Koczorowski: Dante in Polsce, Gracovia, 1921.

Jukichi Oga: Dante Bibliography in Japan, Osaka, 1929.

Th. W. Koch: Catalogue of the Dante Collection, Ithaca — New-York, 1898—1900. Ērti pārskatāma Dantes bibliografija.

E. Moor: Scripture and classical authors in Dante, Studies in Dante, I, Oxford, 1896.

Latviešu valodā par Danti:

Jūlijs Vecozols: Dantes Dievišķās Komēdijas komentāri. Rīgā, 1923. Dante, Rakstu krājums 600 gadu nāves dienas piemiņai, 1921. Sauturs: Prof. J. Lautenbacha — Itāliešu tautiskās literatūras nodibināšana. — Doc. A. Spekke — Viduslaiku vīzionāri un Dante. — Doc. K. Strauberga — Vergilijs un Dante. — Prof. P. Šmita — Dantes laikmets tālajos austrumos. — Doc. K. Dišlera — Dante kā politisks domātājs. — Jūlija Vecozola — Dante un Dievišķā komēdija. — Dr. phil. P. Zālīša — Dante kā cilvēks, dzejnieks un filozofs.

Dievišķā Komēdija Māsēna tulkojumā, prof. K. Strauberga redakcijā iznākusi trijos izdevumos: 1921./22. g. Izglītības ministr. izd., 1936. g. un 1937. g. Valtera un Rapas izd. ar G. Dorē un N. Strupķa illūstr.

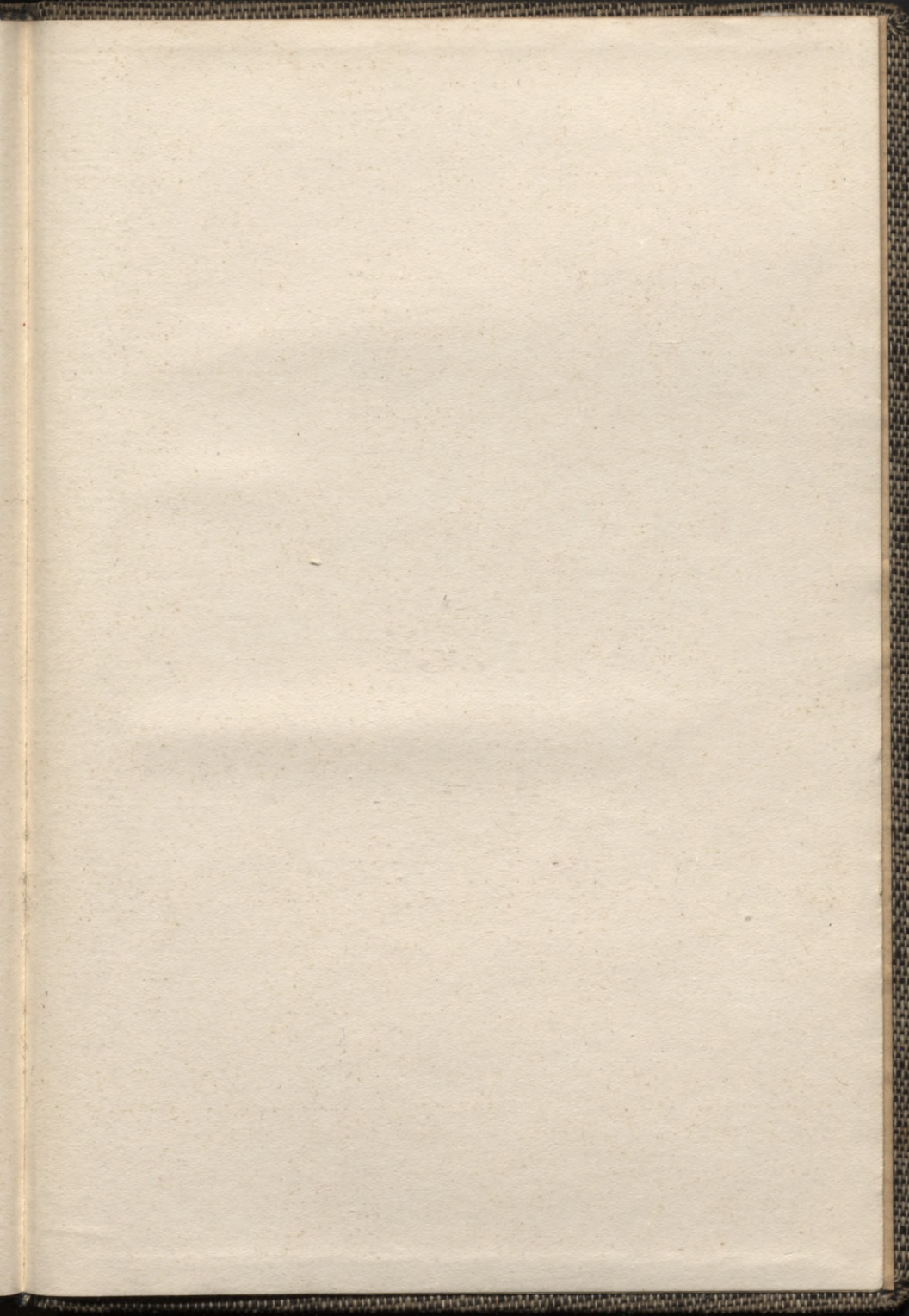
Atsevišķus Dantes sonetus tulkojusi E. Šnikvalde Sējējā 1937, Nr. 6. Brīvā Zemē 10. aprīlī 1937., Izglītības Ministr. Mēnešrakstā, 1937, maijs/jūnijs.

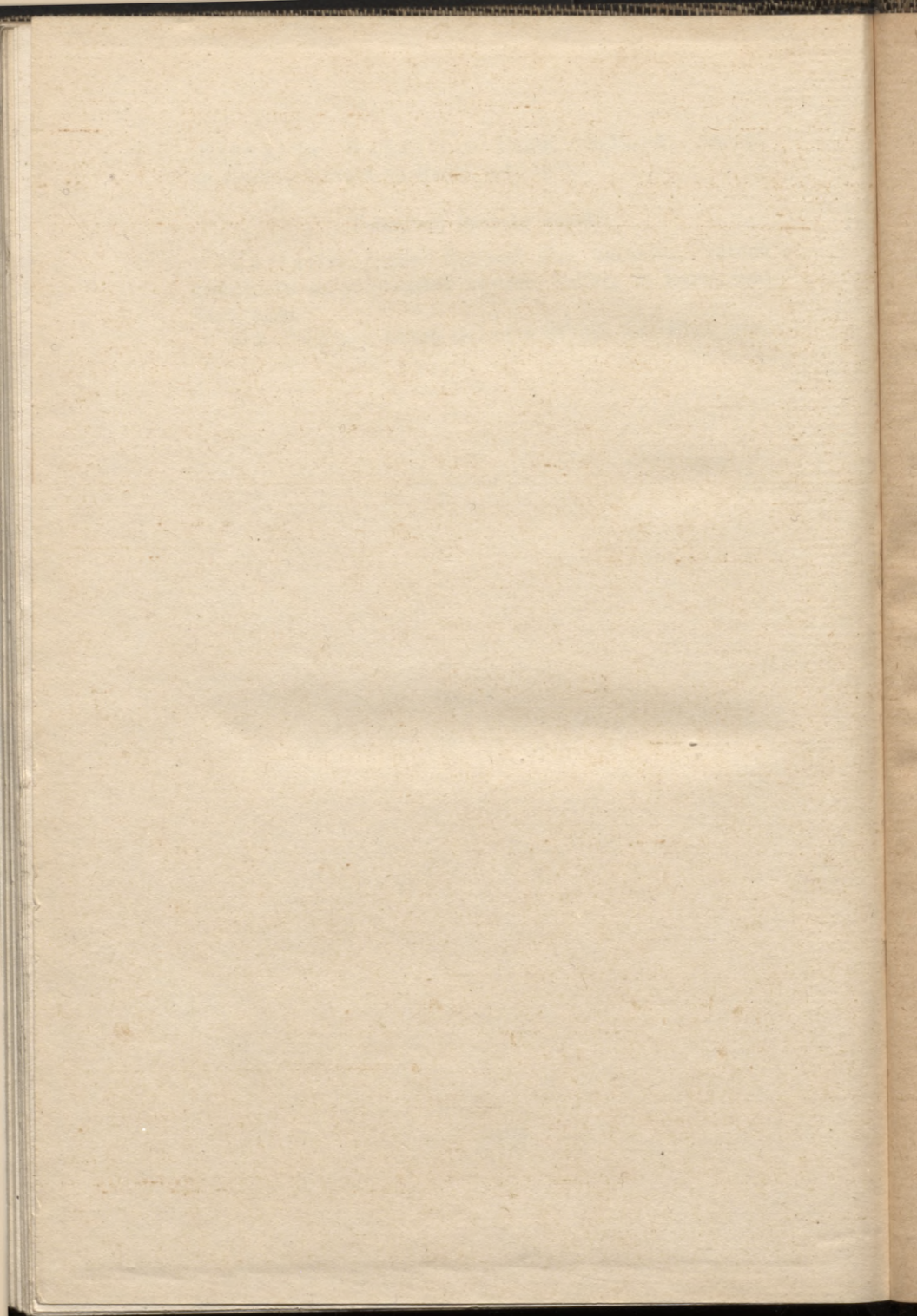
Richards Rudzītis: Dante, krājumā Atzinēji un cīnītāji, Valtera un Rapas izd., 1935.

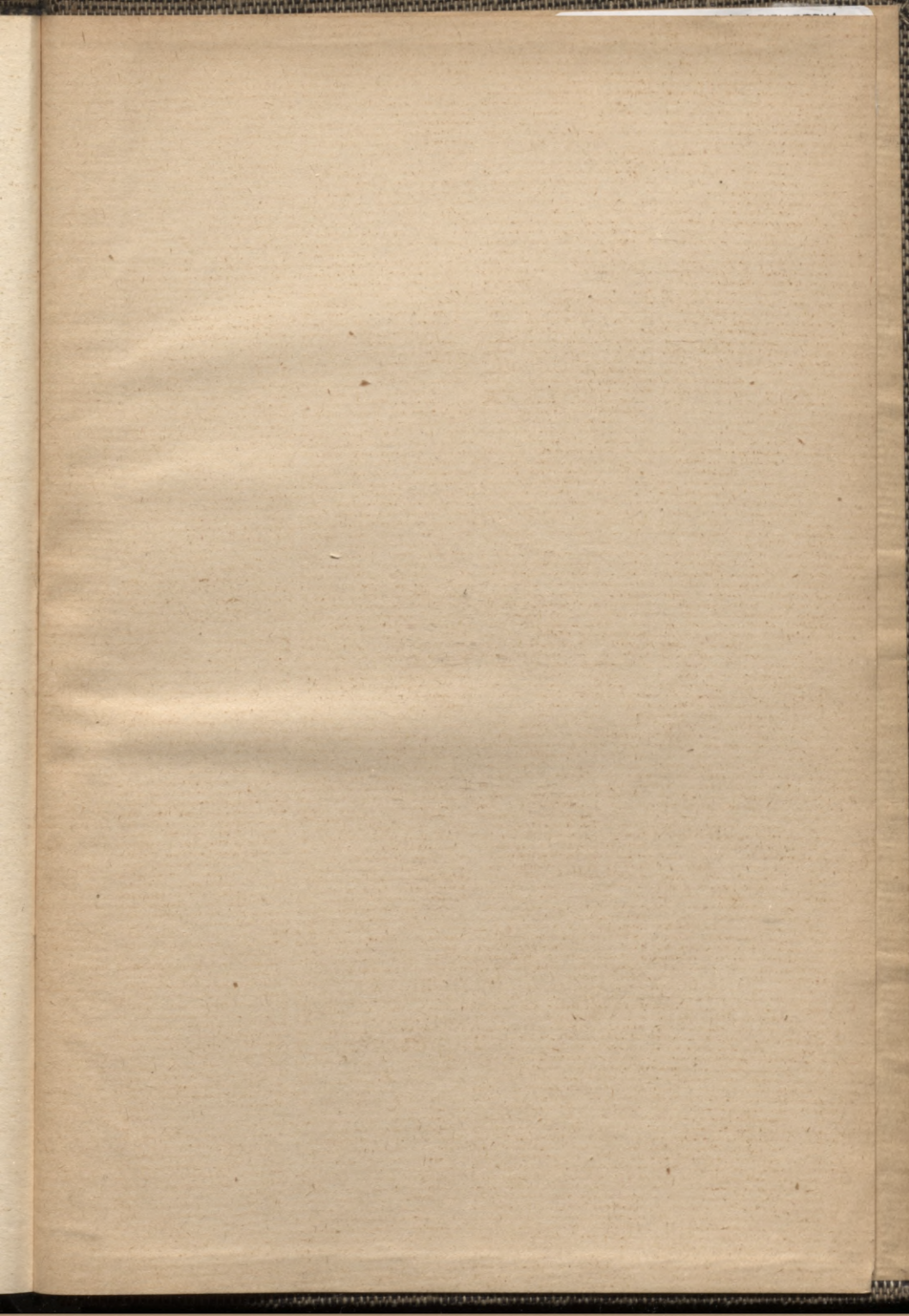
Tulkojumi latviešu valodā:

Karlails: Dante, krājumā Par varoņiem, varoņu godināšanu un varonīgumu vēsturē, Valtera un Rapas izd., Rīgā, 1936.

Dž. Papini: Dante, Grāmatu Drauga izd., Rīgā, 1936.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300033141

